This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

UC-NRLF
$B 36 407

ERKELEY
IBRARY
NIVERSITY OF
CALIFORNIA

Mnemosyne.

Eller

Samling af fædrenelandske Minder og Skildringer.

Ved

Jens Möller,
Doctor og Professor i Theologien,
Ridder af Dannebrog.

Tredie Bind.

Kjöbenhavn, 1832.
Forlagt af C. A. Reitzel,
Universitets- og Vaisenhuus-Boghandler.
Trykt i det Christensenske Officin ved J. D. Qvist,
Østergade Nr. 63.

DL 103
.7
M6
V.3

Fortale.

Om Indholdet af nærværende Bind har jeg lidet eller intet her at erindre. Hvad der kunde være fornødent at melde om Beskaffenheden af visse deri meddeelte Actstykker, er sagt i Forerindringerne til samme, hvortil jeg kan henvise mine Læsere. Kun een Ting bør jeg her gjøre Regnskab for, denne nemlig, at Kong Christian VI.tes Historie endnu ikke i dette Bind er fuldendt. Men det kunde ikke skee uden ved enten at lade Bindet faae en uforholdsmæssig Tykkelse; eller ved at gjemme Kongens Breve til næste Bind. Denne sidste Udvei tænkte jeg ogsaa i Begyndelsen at ville følge; men ved at udarbeide Texten til de fire Paragrapher, som nærværende Deel indeholder af Kongens Historie, mærkede jeg snart, hvormeget der vilde vindes baade for Læserne og mig, ved at lade Kongebrevene og de øvrige vigtige Bilag trykke i dette Bind. Thi saaledes kunde jeg bedst undgaae idelige Gjentagelser ved at citere de i Forveien trykte Breve, af hvilke jeg ellers maatte have gjort langt større og hyppigere Udtog. Det maa nemlig mærkes, at Bilagene i dette Bind ere trykte før Paragrapherne (derfor ogsaa med latinsk Pagination). Til denne Fremgangsmaade havde jeg endnu een Bevæggrund, som jeg ikke bør lægge Skjul paa. Jeg længtes nemlig efter

738

at forelægge det danske Folk de af mig saa tit nævnte Breve fra høisalig Kong Christian VI., hvilke ere ligesaa mange Vidner om hans landsfaderlige Omsorg, hans mangehaande Indsigt og Erfaring, hans Kjerlighed til Gud og sine Medmennesker, især til sine troe Undersaatter. Ved Siden af Kongens mange og store Dyder ville ogsaa nogle Feil og Svagheder fremtræde, som Tilfældet pleier at være endog hos de gode Regenter. Jeg har ikke tilbageholdt deslige Steder af Brevene, ligesom jeg er mig bevidst, aldrig i mine historiske Arbeider, følgelig heller ikke i mine Biographier af Fædrenelandets store og brave Mænd, at have fortiet noget mig bekjendt Træk i mine Heltes Characteer. Historien har kun altfor ofte maattet tjene til egoistiske Øiemeds Opnaaelse, snart til Besmykkelse for opdigtede Dyder, snart til Anklagerinde for ubeviste Laster. Det er Tid, at dens Dyrkere mindes dens høie Værdighed, og lader den tale med sin egen sandrue Røst. Denne lyder i nærværende Skrift om Christian VI. og hans Mænd; den skal fremdeles lyde, reen og uforskyrret, i min M n e m o s y n e, som, hvis den endog mangler andre Egenskaber, der pleie at vække Behag, visselig besidder den, som i et historisk Værk er den vigtigste, at aabenbare Sandheden heel og uden Tilsætning af Fabel eller anden Digtning.

Kjøbenhavn, den 3die Mai 1832.

J. Møller.

Indhold.

Forsøg til en historisk Vurdering af Kong Christian VI og hans Regjering, grundet paa Actstykker og især paa Kongens egne Breve. Anden Afdeling.

§ 13. Om Christian VI.s Omsorg for Landetaten. Om Hans Breve til General Rumsen (forhen trykte). Hans Brevverling med General Scholten, som geraader Begge til Ære. Den danske Hær agtet i Udlandet; danske Hjelpetropper søgte af flere Magter. Om Danmarks Forhold under den polske Successions-Krig; under den østerrigske Successions-Krig. Strid med Hamborg. Den franske Flaade undlader at salutere Kronborg. Christian VI lader Officerer reise udenlands og gaae i fremmed Tjeneste. Mange videnskabelige Officerer i den danske Hær. Kun leed den noget Afbræk ved de mange tydske Adelsmænd. Hærens Størrelse. Landmilicen i Hertugdømmene. Liste over Etaten 1742. Kongens Optegnelser om hvad den kostede. Nøiagtig Angivelse af Bekostningerne A. 1730—1745. Side 3—34.

§ 14. Om Næringsveiene. Handel og Fabriker, Kongens Yndlingsfysler. Om den ostindiske Handel; den vestindiske; den islandske, grønlandske og færøiske. Hollændernes Skinsyge. Det udvidede Assurance-Compagnie. Kongen elsker Concurrence i Handel; erkjender, at Kjøbenhavn har for meget forud for de øvrige Handelsstæder. Stifter Oeconomie- og Commerce-Collegiet. Opretter et Magazin for indenlandske Varer. Anlægger adskillige Tugthuse, som tillige ere Arbeidsanstalter. Forbedrer Fattigvæsenet. Fremmer Kunstflid, især Klæde- og Silkemanufacturer. Forsigtig imod Projectmagere. Om den kjøbenhavnske Banks Stiftelse og Bestyrelse. Om andre Næringsveies Ophjelpning. Hvad der gjordes for Bønderne. Om Saltværkerne m. m. Bjergværkerne i Norge forbedres, især Sølvværket paa Kongsberg; tydske Embedsmænds Fortjenester deraf. Side 35—64.

§ 15. Om Statens Pengevæsen. Riegels's Fremstilling berigtiges. Particulier-Kassens Indkomster og disses Bestemmelse. Pensioner uddeeltes rundelig. Nogle Lønninger vare ogsaa meget anseelige, saasom til det diplomatiske Corps. Dets Budget for A. 1744. Budget over de kongl. Personers aarlige Deputater; over Fyrstindens af Ostfriesland. Kongens Gavmildhed stod i Forhold til den forøgede National-Velstand. Hvorledes denne steeg fra 1730—1746. Statsgjelden ubetydelig i Forhold til Kraftudviklingen. Christian VI var, uagtet sin Gavmildhed, en ordentlig Huusholder. Han kunde ikke formode, ifølge Overslagene, at Christiansborg vilde komme til at koste henved 3 Millioner. Nøiagtig Angivelse af Bygningssummen. Riegels's Data beviste at være falske. Sandt er det, at det var Kongens Lyst at bygge: ellers anvendte

han intet paa sin Formindelse. Hoffets Skilhed. Christian VI i mange Stykker sparsommelig, ogsaa naar han byggede. Side 64—97.

§ 16. De skjønne bildende Kunsters Tilstand og Fremgang under Christian VI. Kongen havde Sands og Kjerlighed for disse; ogsaa nogen Indsigt deri. Beviis af hans Breve. Han stifter 1738 Kunstacademiet, hvilket Frederik V i A. 1754 udvidede. Berømte danske Architekter: Hauser, Thura og Eigtved, om deres Arbeider og Forhold saavel indbyrdes som til den franske Kunstner Leclerc. Om Lieut. Norden som Reisebeskriver og Kunstner. Om hans Reisefælle, Grev D'Esneval, og dennes Projecter til Kongen. Christian VI.s Interesse for Norden og hans Reiseværk. Om dettes Værd. Om andre Kunstnere: M. Tuscher, J. C. Hedlinger, J. S. Wahl, J. M. Preisler, C. G. Pilo, Miani, Wiedewelt o. fl. Side 97—132.

Anhang til Kong Christian VI.s og hans Tids Historie.

I. Skildring af Danmarks Hof, Cabinet og Krigsmagt, som samme vare kort før Christian VI.s Thronbestigelse. Af den franske Minister Camilly . . . . III—XXXIV.

II. Udvalg af Kong Christian VI.s vigtigste egenhændige Breve, oversatte fra Tydsk og Fransk af Udgiveren

Forerindring af Udgiveren . . . . XXIV—XL

A. Breve fra Christian VI til hans Hr. Fader, Kong Frederik IV . . . XL—XLIII.

B. Breve fra Kong Christian VI til Grev Schulin:

a) Indledning af Udgiveren, indeholdende Oplysninger og Charakteristik . . . . XLIV—LVII.

b) Brevene selv

fra Aar 1735 . . . . . . LVIII—LXX.

fra Aar 1736 . . . . LXXI—LXXXIII.

fra Aar 1737 . . . LXXXIII—CXXXVIII.

fra Aar 1738 . . . CXXXVIII—CLXXX.

fra Aar 1739 . . . . CLXXX—CCXXX.

fra Aar 1740 . . . . CCXXX—CCLIII.

III. Egenhændige Breve af Kong Christian VI til andre fornemme Embedsmænd, oversatte fra Tydsk og Fransk af Udgiveren:

a) Forerindring af Udgiveren CCLIV—CCLIX.

b) Brevene selv (til Iver Rosenkrands, Conseillet, Ludvig og C. A. Pleß, Markgrev Frederik Ernst af Culmbach, Grev Stolberg, Conferentsraad Schröder) . . . . . CCLIX—CCIIC.

IV. Nogle Kongl. Haandbilletter, Resolutioner og egenhændige Rescripter . CCIC—CCCV.

☞ Til Bogbinderen. Indholdslisten sættes strax efter Fortalen; men de 19 Ark med latinsk Pagination sættes sidst i Bogen.

Til

Kong Christian den Sjettes Historie.

Anden Afdeling.

Forsøg

til en historisk Vurdering af Kong Christian VI. og hans Regjering, grundet paa Actstykker og især paa Kongens egne Breve.

(Fortsat fra forrige Bind.)

XIII.

Vi sluttede den foregaaende Afdeling med nogle Oplysninger til Sø-Etatens Historie. Det er da passende at begynde nærværende Afsnit med Bemærkninger om Kyng Christian VI.s Omsorg for Land-Etaten. Ogsaa denne, som ethvert Ledemod af Statslegemet, laae Kongen paa Hjertet og var en Gjenstand for hans flittige, ja vi kunde sige daglige Overveielse; thi der forløb neppe nogen Dag, da han jo skrev eet eller flere Breve om militaire Anliggender til sine Commandanter, Generaler, Oberster. Kun een af disse Brevrækker er tilfældigviis bleven bekjendtgjort; og skjøndt den ingenlunde er af de vigtigste, bidrog den dog til at aabne Øinene

paa mange Danske, som af Riegels vare forførte til at ansee Christian VI for en uvirksom Regent, der intet andet gjorde, end bede og synge Psalmer; men disse Breve beviste, at han kjendte sin Hær i største Detail, og at han selv anordnede, hvad dens Tarv udkrævede. I Professor O. Wolffs Journal for 1815 findes disse 95 Breve fra Chr. VI til General-Lieutenant og Over-Krigssecretair Rumsen forfattede paa Tydsk (fra Jan. 1741 til 1746) og afskrevne af General-Lieutenant Kreber, men oversatte paa Dansk af Prof. Wolff. De angaae ikke alle Krigsvæsenet i strængeste Betydning, men vidne alle om den nøiagtigste Sagkundskab. Et Par af de vigtigste ere Nr. 51 og 52 om General Scholtens Raad i den forehavende Krig mod Sverrig, dat. d. 27 og 29 Nov. 1742. (Vi skulle ret strax meddele nye Oplysninger om Scholten.) Dernæst Nr. 53, dat. 7 Dec. 1742, med en Irettesættelse til Rumsen, fordi han havde nægtet Grev Danneskjold at udlevere ham nogle Documenter, henhørende til Søkrigs-Cancelliet. „Vi indsee ikke", skrev Kongen, „hvorfor Landkrigs-Cancelliet dermed gjør Difficultet; thi Landetaten og Søetaten ere nu fuldkommen separerede fra hinanden, saa at de aldrig ville komme sammen igjen. Sal. General Løvenørn havde nogen Ræson til at gjøre Difficultet, fordi han havde Søetatens Sager med under

Hænder, men det har Han (Rumsen) ikke." Tillige befales, at Landetaten skulde komme Søetaten til Hjelp med Krud, samt at Danneskjold skulde have Soldater udleverede til 12 Orlogsskibe og 6 Fregatter. Hvad jeg i forrige Bind har viist, at Kongen ikke paa Skrømt, men ret alvorligt rustede sig (1743) imod Sverrig, godtgjøres ogsaa ved de Breve til Rumsen, som ere skrevne i Maanederne Julius og August 1743 (nemlig Nr. 63—66 i Julii-Hæftet af Wolfs Journal for Aar 1815). Et Par interessante Breve, som hænge sammen hermed, findes i Geheime-Archivet. Disse vil jeg strax meddele. I den første Conference om Landgangen i Skaane, hvilken holdtes i August Maaned, gjorde General Scholten adskillige Vanskeligheder. Dette tog Kongen ham ilde op og tilskrev ham d. 12 August følgende unaadige Brev*: „General-Lieutenant Rumsen har igaar forestillet os, at General Scholten har udsøgt sig Major Ingenhof til sin General-Adjutant. Vi have hidtil ingen Resolution derom uddeelt, fordi vi ikke forestillede os, at General Scholten havde Lyst til at gaae til Feldts, eftersom han har gjort saa mange Difficulteter; vi have derfor befundet det nødvendigt, herved først at spørge ham, om han har Lyst til at gaae til Feldts eller ikke; dersom han har Lyst der-

* Oversat fra Tydsk.

til, da vil han af alle herværende Generaler altid være os den kjæreste formedelst hans megen og lange experience i den métier. Men dersom han ingen Lyst skulde føle hos sig, og ikke vil tjene os med alle sine Legems- og Gemyts-Kræfter, saa er det bedre, at han herved siger det reent ud, paa det vi kunne see os om efter en anden Mand, der tjener os saaledes, som vi efter Omstændighederne finde for godt. Vi ville lade ham tilflyde, hvad der er brugeligt, saalænge han er i Feldten. Vi forvente herpaa hans hurtige og skriftlige Svar tilbage tilligemed denne vor Ordre, hvoraf vi ingen Copie have beholdt". General Scholten svarede derpaa samme Dag med mandig Frimodighed, at han var bleven bestyrtet over Kongens unaadige Brev, da han var sig bevidst, at han var villig til at tjene Kongen med sit Liv og Blod; han havde i Raadet sagt sin Mening reent ud, som Pligt bød, og ikke fortiet Vanskelighederne ved Toget; men han var villig til, endnu som forhen, at arbeide paa Vanskelighedernes Overvindelse". Kongen, hvis Øre stedse var aabent for Grunde og godt kunde lide en ærlig og tillidsfuld Fremgangsmaade, blev strax forsonet ved dette Brev og tilskrev Scholten d. 19 August følgende Haandbillet: „Vi have rigtigen erholdt General Scholtens Svarskrivelse, og deraf med Fornøielse bemærket, at han er beredt og villig

til at tjene os, hvor vi befale det; vi tage ham det altsaa ikke unaadigen op, at han i den første Conference har gjort nogle Difficulteter. Vi ansee Sagen ogsaa aldeles ikke for let; men man maa see til, hvorledes man hæver alle Vanskeligheder; vi tvivle ikke paa, at han jo vil tjene os som en ærlig Mand og god General, og i saadan Fortrøstning ville vi betroe ham det af vor danske Armee til Marsch beordrede Corps. Naar han har læst dette, saa send os det strax tilbage". Denne Befaling opfyldtes, idet Generalen næste Dag (d. 20 August) aflagde Kongen sin Taksigelse og indestod for „sin Troskab og gode Villie", medens han forventede „Evne og Held" af Gud. Som bekjendt blev der intet af Toget; men Scholten forblev siden stedse (saavidt jeg har kunnet mærke) i Kongens Naade. Herefter maa det berigtiges, som Riegels fortæller om denne fortjente Generals Forhold til Kongen.

Et andet Beviis paa, at den danske Landmagt ikke forfaldt under Christian VI, er den Begjerlighed, hvormed flere europæiske Magter søgte at erholde danske Hjælpetropper imod de dengang sædvanlige Subsidiepenge. Allevegne, hvor vore Soldater kom hen, erhvervede de sig ved deres gode Opførsel Regjeringens Roes og Folkenes Bifald. Saa vigtig som i den spanske Successionskrig blev

deres Tjeneste rigtignok ingensteds. Den første stærke Beilen til Christian VI.s Bistand fremkaldtes 1733 ved den polske Successionskrig, da Østerrig understøttede den ene Throncandidat (Frederik August, den afdøde Konges Søn) og Frankerig den anden (Stanislaus, Kong Ludvig XV.s Svigerfader). Hoffet i Versailles sendte en af sine snildeste og vakkreste Underhandlere, Grev Plelo (hvem man ofte vil finde omtalt saavel i Christian VI.s, som i samtidige Lærdes Breve) til Kjøbenhavn, for at vinde Danmark i denne Krig til Gunst for Stanislaus, og bevæge Kongen til, i det mindste ikke at sende Østerrig eller Rusland Subsidier. Hvor klogt Christian VI handlede ved denne Leilighed, erfares af hans til os komne Breve. Under 19 Oct. skrev han saaledes til sit Statsraad (Originalen tydsk): „Messieurs! Den franske Ambassadeur har afvigte Fredag sagt os, hvorledes han havde Ordre til at proponere os, om vi ikke vilde obligere os til at sidde stille, dersom Sverrig melerede sig i de polske Stridigheder, hvorimod Frankerig obligeerte sig til at forskaffe os af Sverrig den saalænge forlangte Garantie for Hertugdømmet Slesvig; Frankerig vilde fornye den os allerede eengang givne Garantie, betale de Subsidier, som endnu staae tilbage, og forskaffe os en saa avantageuse Alliance fra svensk Side, at vi skulde have al Aarsag til at være con-

tent dermed. Vi svarede hertil, at vi maatte betænke os derpaa og vel overlægge Sagen, førend vi kunde udlade os positive om noget; at vi nu først vilde overlægge Sagen med vort conseil og derefter igjennem samme lade ham vide vor resolution; men han vidste nok selv, i hvilke engagements vi stode med Keiseren og Rusland; hvorledes vi ikke vilde bryde vor parole uden raison; de avantages, som han tilbød os, forekom os ringe; Garantien af Sverrig kunde intet hjelpe os*, efterdi vi havde det Slesvigske garanteret af de 4 mægtigste puissances i Europa, nemlig England, Frankerig, Keiseren og Rusland; tilmed, da dette var den første Tractat, som vi havde sluttet, vilde vi ikke for Alt i Verden bryde den, saalænge ikke vore Allierede selv ved deres Opførsel give os Anledning dertil. Han svarede herpaa, „at Rusland jo allerede havde været aggressor; vi var altsaa, hvad Rusland betræffer, fri for vort engagement; ogsaa Keiseren havde declareret sig saaledes, at han ikke var stort bedre at ansee; vi skulde dog selv overveie, hvad for farlige Følger det vilde have, naar Rusland satte sig i possession af den Ret at gjøre en Konge af Polen; de vilde da ogsaa ved forefaldende Leilighed gjøre en Hertug af Curland“. Vi svarede herpaa, at Sagen var af Vigtighed,

* d. e. var overflødig.

og maatte mere end eengang betænkes; vi vilde lade ham vide vort sentiment igjennem vort conseil. Til Slutning bad han at holde Sagen hemmelig; der skulde fra svensk Side offereres os Alt, uden at vi skulde have den mindste Uleilighed deraf; vi skulde blot holde os ganske stille.

Dette er hele den franske Ambassadeurs Andragende, hvorover vi forlange vort Conseils skriftlige sentiment, og det Enhvers aparte. Vi ere, Messieurs, &c."

Hvad Ministrene svarede herpaa, have vi ikke fundet i de til os komne Papirer; men der er ingen Tvivl om, at de tiltraadte Kongens Mening.

Faa Dage efter meldte den østerrigske Minister, Grev Seckendorf sig med Begjering om, at Danmark vilde yde de allierede Keiserhoffer den tractatmæssige Hjelp. Rosenkrands overgav hans skriftlige Forlangende til Kongen, som tilskrev Statsraadet. under Datum Fredensborg d. 30 Oct. 1733 (Orig. tydsk): Messieurs! Grev Seckendorfs Promemoria have vi læst, og ville, at der skal svares ham, at vi vare villige og beredte til at fyldestgjøre vore engagements, ihvorvel det Keiserlige Hof selv har paadraget sig disse Stridigheder (die Händels) og gjort Ting, uden at give os communication derom, hvilket dog er aftalt i Tractaterne. Vi vilde heller ikke forsømme, strax at beordre og

udnævne Tropperne, som skulle skikkes Keiseren, naar vi først var sikker paa, at de Svenske vilde holde sig stille; thi skulde disse røre sig, som vi have tilforladelig Efterretning om — saa vilde vi finde os nødte til for vor egen Sikkerheds Skyld at beholde Tropperne, paa det vi i saa Fald kunde have Ryggen fri. Ambassadeuren *, Grev Plelo, har nylig været hos os, og har bedet os i sin Konges Navn, at vi ikke maatte overile os med at sende Keiseren vore Tropper, men trainere dermed; iligemaade, at vi maatte ikke saasnart erkjende Churfyrsten af Sachsen for Konge af Polen, hvilket hans Herre ufeilbarligen vilde ansee for en declaration. Vi svarede herpaa, at vi ikke godt kunde dispensere os fra at holde vore engagements; men hvad Churfyrsten af Sachsen angik, da vidste vi ikke, hvad hans Erkjendelse for Konge kunde skade eller gavne Kongen af Frankerig; dog vilde vi ikke pressere os. Han sagde, dersom begge Dele kunde udsættes 5 à 6 Uger, vilde han maaskee sættes istand til at gjøre os propositiones, som vilde være os behagelige; at Frankerig maaskee vilde tage et Corps Tropper af os ganske i sin Sold og hvad det forresten var. Han sagde fremdeles, og det en confidance, at den franske Armee skulde marschere til Sachsen. Ihvorvel der nu ikke er at reflectere paa alt dette, saa

* Den franske Konge, Ludvig XV.s Minister.

have vi dog anseet det for nødigt at underrette vort Conseil om alt, samt at vor Mening gaaer derhen, at vi saalænge som muligt afholde os fra de polske Stridigheder, og see til, hvorledes siden det Spil løber af."

Det er bekjendt, at det lykkedes Danmark at blive udenfor denne Krig; men Ingen har hidindtil vidst, hvor megen Umage Frankerig gjorde sig for at drage Christian VI ind i sin Interesse, og hvor anselige Tilbud vor Konge afslog, for at blive deels sine ældre Forpligtelser, deels sit vise Neutralitets-system tro. Hertil kom, at den insinuante Gesandt, Grev Plelo, ogsaa paa vor alvorlige, men for Smiger ei utilgjængelige Konge gjorde et stærkt og gunstigt Indtryk. Alligevel holdt han Vægtskaalen i en fast Haand og afgav til sin Minister for de udenlandske Sager (Rosenkrands) følgende Ultimatum, som gjemmes paa Tydsk i Geheime-Archivet under Datum Frederiksberg d. 27 Marts 1734: „Efter langt og modent Overlæg finder jeg det endelig raadeligst, saavel for min Reputations Skyld, som for mit Lands Sikkerhed, ikke at antage de franske propositiones. Han skal altsaa gaae til Ambassadeuren og give ham sine Projecter tilbage og sige ham, „at jeg var Kongen af Frankerig forbunden for hans Venskab og de gjorte propositiones, at jeg beklagede, jeg ikke fandt

mig istand til at antage dem formedelst mine forrige Alliancer; og at, omendskjøndt jeg ikke kunde antage Kongen af Frankerigs propositiones, saa vilde jeg dog gjøre alt, hvad der stod i min Magt, og saavidt det ikke stred mod mine engang paatagne engagements, for at conservere Kongen af Frankerigs Venskab og Tillid; og troede jeg, at Kongen af Frankerig saa lidet vilde tage min Beslutning ilde op, at han meget mere vilde bifalde det, at jeg bliver ferme ved mine eengang indgaaede engagements, ligesom og at han (Kongen) vilde paa det allertroeste holde sine imod mig", hvorved forstaaes de tilbagestaaende Subsidier og den eengang givne Garantie for det Slesvigske. Ambassadeuren skal Han en particulier gjøre en convenable compliment fra mig om, hvorledes jeg erkjender hans Kjerlighed imod mig, og derfor er ham obligeret. Forresten kan Han sige til Ambassadeuren, at jeg gjerne vilde tillade den franske Flaade Passagen igjennem Sundet, ligesom ogsaa Entréen i mine Havne, naar de vilde holde sig stille og lade mig ganske neutral i de polske Sager. Isvrigt forsikkrer Han Ambassadeuren om, at Sagen fra vor Side skal blive ganske fortiet".

Heraf sees, at det eneste, Grev Plelo kunde erholde, var Tilladelse til at lade en fransk Flaade

gaae igjennem Øresund *, hvilken skulde undsætte den vigtige, Stanislaus hengivne, Stad Danzig. At denne Stad ogsaa umiddelbar henvendte sig til Christian VI, veed jeg vel ikke af Archiv-documenter, men af den Hamborgske Correspondent Nr. 7 for 1734, hvor det bemærkes, at den danske Minister i St. Petersborg har gjort Forestilling i Anledning af Staden Danzig, som havde bedet Kongen om hans Intercession. I samme Avis Nr. 9, 11, 61, 82, 93 og 99 for 1734 omtales de danske Hjelpetropper, som vare bevilgede den østerrigske Keiser, og hvorom Gebhardi fortæller **: „I Aaret 1734 opfyldte Kongen det med Keiseren sluttede Forbund, og sendte Keiseren 6000 Mand Hjelpetropper, under Anførsel af Cavallerie-General B. J. v. Mørner, hvilke forbleve ved den Hær af

* Ifølge Kongens Yttring maa Flaaden først være kommen i Aaret 1734; men ifølge Gebhardi (Pag. 2359) passerede den Sundet 1733. Han henviser til Europ. Fama 351 Pag. 804. Det maa være en Trykfeil. Grev Plelo begav sig siden selv til Danzig, af Iver for sin Konges Svigerfader, og blev skudt der d. 27 Mai 1734. Om den franske Flaade, som skulde hjelpe Stanislaus, forekomme mange Efterretninger i Hamb. Correspondent for 1734, see Nr. 71, 72, 73, 81, 83, 85, 89, 95, 97, 101.

** Geschichte der Königreiche Dänemark und Norwegen, 2ter Theil S. 2360.

Keiserlige Allierede, der stod ved Rhinen indtil Juni 1736". At det sidste Datum er nøiagtigt, sees af Tidsskriftet: Extraordinaire Relationer, som under Junius 1736 beretter, at Kong Chr. VI havde mønstret de fra Rhinen tilbagekomne Tropper. Jeg gjør blot opmærksom paa, at Kongen nyligen var bleven restitueret fra en Sygdom, fordi dette viser, at han, selv hvor der var nogen Grund til at skaane sig, ikke unddrog sig fra Opfyldelsen af sine Regentpligter. Fremdeles beretter Gebhardi: „Endnu en Hær paa 6000 Mand udrustede Kongen under Anførsel af Markgrev Frederik Ernst af Brandenburg-Culmbach, Dronningens Broder, hvilken Hær var bestemt for Stor-Brittannien, ifølge Tractaten af 19 Septbr., men som ikke affendtes, fordi denne Magt ei fordrede den." Men det varede ei mange Aar, indtil England fik Brug for disse Tropper. 1740 udbrød den østerrigske Arvefølgekrig, i hvilken Christian VI ei var forpligtet til at deeltage; men da England besluttede at understøtte Maria Theresia imod hendes mange Fiender, forlangte det og erholdt af Danmark de stipulerede 6000 Mand under Commando af Feldtmarskalk Grev Werner von der Schulenburg. Hamborger Correspondent Nr. 45 for 1741 opregner Regimenterne, hvoraf dette Corps bestod. Af Sammes Nr. 81 sees, at de overførtes paa Skibe til Eckernförde,

hvorfra de marscherede i Sept. til Nienburg i Grevskabet Hoya, for at forsvare Churfyrstendømmet Hannover. Det engelske Parlament bevilgede for disse 6000 Mand 66,841 Pund Sterling, samt 25,875 Pund til deres Eqvipering, og desuden 44,569 Pund gamle Subsidier, som Danmark havde tilgode (ibid. Nr. 72). Efter Gebhardi vendte disse Tropper tilbage allerede i Foraaret 1742, ved hvilken Leilighed Kongen uddeelte Belønninger til dem, som havde havt Leilighed til at udmærke sig.

Til andre krigeriske Foretagender vil man ogsaa finde Spor og interessante Oplysninger i Kongens bagved trykte Brev. De lettroende Skribenter, som have udspredt, at Christian VI af Præsten Bluhme var bleven gjort angest for al Krig *, vilde neppe have troet deres Øine, hvis de havde hørt, hvad vi læse i Nr. 9 (i Anledning af den i Aaret 1735 paatænkte Krig med Republiken Hamborg): „Expeditionen i Vierlandene har jeg ogsaa stor Lyst til". At Kongen heller ikke frygtede for raske Forholdsregler, naar disse foresloges af hans Raad, viser denne Yttring i Nr. 10: „Conseillet har nyligen tilskrevet os om, at de ikke fandt det

* See Mnemosyne 2 Bind S. 180—181, hvor det allerede er beviist, at Kongen ikke frygtede for at føre en retfærdig Krig.

fornødent, at Hamborgs Skibe ved Lov og Dom* confiskeredes; altsaa maa vel en ny Ordre udgaae til Løvenørn, at han opsætter en Ordre til Admiralitetet om, 'at de Varer, som tilhøre Hamborgerne, med det snareste sælges ved offentlig Auction, men Skibene tages til vor Tjeneste paa Holmen." Af Nr. 12 vil man erfare, at den preussiske Minister tog sig kraftigen af Hamborgerne, imedens derimod en Oberst Düring, som synes at have været en Avanturier, om ikke en Forræder (see Nr. 21), tilbød Kongen sin Tjeneste i det Tilfælde, at de danske Tropper skulde marschere ind i Vierlandene. Men paa samme Tid (i Marts 1736) var Striden nær ved at bilægges; det danske Ultimatum overgaves da de Deputerede fra Hamborg; og d. 28 April 1736 yder Kongen Gud sin Tak (Nr. 25), at Conventionen med Hamborg var kommen lykkelig og vel til Ende, for hvilket Udfald han ogsaa takker Schulin, der dog ikke vides at have faaet nogen Andeel af de Penge, Hamborgerne ved Forliget maatte betale, medens Markgreven af Culmbach (der intet fik at gjøre) erholdt en Douceur af 20000 Rdlr. (See Nr. 42).

Det vil formodentlig forundre flere kyndige Læ-

* Formodentlig fordi Conseillet ansaae Hamborg for at være i aaben Krigstilstand til Danmark, hvorfor alle Hamborgske Skibe strax kunde erklæres for en god Prise.

sere, ligesom det har forundret mig, at see en Skytrække op paa den politiske Himmel (i Sommeren 1739), og det midt under Blikstille, ja netop fra Frankerig, som dengang havde gjort Danmark saa store Avancer, og hvis sidste, nylig bortreiste, Minister Chavigni, saa meget havde behaget her, at Kongen personligen gjorde sig Umage for at forskaffe ham baade en kjærkommen og anseelig Present. Ved den franske Flaades Ankomst til Østersøen i dette Aar foruroligedes Kongen vel ikke. Han skriver derom ganske rolig til Schulin d. 25 Juni 1739 (Nr. 206): „At den franske Flaade har passeret Sundet og Kjøbenhavn, veed Han allerede. Man siger, at der endnu med det første skal følge 13 Skibe, hvilket jeg dog ikke troer. Ogsaa gaaer det Rygte, at alt dette er stilet imod Kongen af Preussen.“ Men da Flaaden tre Maaneder efter (formodentligen paa dens Tilbagereise) passerede Kronborg uden at salutere, hvilket Kongen med Rette ansaae for en Sag af stor Vigtighed, saa paalagde han Schulin, strax at fordre Oplysninger om denne usædvanlige Fremgangsmaade, saavel igjennem vore Ministre Schulenburg og Wind i Paris, som hos den franske Diplomat Abbe Le Maire i Kjøbenhavn (see Nr. 226 af 15 Sept. 1739). Sagen faldt rimeligviis bort med nogle artige Undskyldninger fra fransk Side, og den gode

Forstaaelse imellem de tvende Hoffer kunde saameget mindre forstyrres, da der fra mange Sider arbeidedes paa at befæste den. Foruden det bekjendte Factum, at Schulin ansaae en Alliance med Frankerig for nyttigere, da derimod Iver Rosenkrands havde hældet mere til England, saa lære vi af Kongens Breve mange interessante Motiver at kjende. Vi see den gamle Cardinal Fleury at anstrænge sig for at døe som en ærlig Mand (siger vor Konge), d. e. betale Frankrigs gamle Subsidiegjeld til Danmark. Vi see den franske Konge Ludvig XV, sysselsat med at forære Dronning Sophia Magdalena et brillant Møblement til det nye Slot Christiansborg. Vi see allerede i Begyndelsen af 1739 (jvnf. Nr. 162) Underhandlinger om en Tripel-Alliance imellem Frankerig, Danmark og Sverrig. Endelig høre vi den snilde svenske Minister, Grev Tessin paa sin Reise (i samme Aar) gjennem Danmark til Frankerig, at tilbyde Kong Christian VI sin Tjeneste ved det franske Hof, og vi fornemme af ham de mærkelige Ord (Nr. 209): „at naar Sverrig og Danmark altid vare enige, saa kunde de meget godt styre Frankerig.“ Hvad Frankerig søgte ved sine Forbindelser med de tvende skandinaviske Hoffer, var deels en Modvægt i Norden imod Ruslands og Englands Overvægt, deels Hjelpetropper til Brug imod Na-

bomagter, med hvilke det saa ofte geraadede i Krig. Det havde i den spanske Successionskrig erfaret, hvad det betydede at have danske Hjelpetropper imod sig. Det vilde naturligviis hellere have dem for sig.

Vor Tid misbilliger med Rette den gamle Skik, at udsende Landets Børn for at fægte i Krige, der ere Fædrenelandet uvedkommende. Derimod kan intet indvendes imod, at enkelte Krigere, navnligen Officierer, frivilligen gaae i udenlandsk Tjeneste, for at erhverve sig Erfaring paa en Tid, da Landet er saa lykkeligt at have Fred. Dertil gav Christian VI ogsaa gjerne sit Samtykke, og endeel danske Officierer tjente t. Ex. i den keiserlige Armee i Ungarn mod Tyrkerne, ligesom den Tids Aviser oftere melde, at danske Søe- og Artillerie-Officierer vare gaaede i Hollandsk Tjeneste; ja eengang endog, at 14 Søe-Officierer vare reiste til England, for at tjene paa Flaaden der i daværende Krig. Iligemaade var Kongen meget for (som han selv skriver til General Rumsen d. 1 Febr. 1745), at hans Officierer, især Ingenieurer og Artillerister, reiste udenlands for at forøge deres Kundskaber. Af Nr. 121 fremgaaer, hvad og ellers er bekjendt, at Christian VI ogsaa sendte paa sin Bekostning Studentere til fremmede Universiteter. Om den vigtigste af danske Reisende, Norden, vil

siden Talen blive. Disse Reiser, i Forening med en god Underviisning her hjemme, bleve ikke uden Frugt, som iblandt andet de skjønne Kunsters Historie vil vise, da der iblandt de udmærkede Kunstnere, navnlig Architekterne, forekommer ikke faa Officierer, saasom Hauser, Thura og Eigtved. Ogsaa General Scheel, som var Medlem af Slotsbygningscommissionen, og hvis Død Kongen meget beklager (see Nr. 139) maa have været Architect; thi af Brevet 119 sees, at hans Tegning til Hirschholm Slot approberes, og af Nr. 76, at han maa afgive Betænkning over Hausers Udkast. Derimod var General Løvenørn ikke bygningskyndig, men kom dog efter Scheels Død ind i Commissionen, for „som en militair Person" at holde Bygmesterne i Orden (see Nr. 145). Vistnok var det gavnligt for begge Krigs-Etaterne, at Cadet-Akademierne bestode hver for sig. Hvad der endnu manglede for at hæve Hæren til samme Anseelse som Flaaden, have vi i et foregaaende Bind angivet; det Vigtigste indbefattes i det ene store Ord Nationalitet. Det feilfulde Udskrivningssystem af Soldater gjorde fremmed Hverving uundværlig. Men ligesom en stor Deel af Hæren bestod af Leiesvende, saaledes vare ogsaa mange af Landofficiererne Udlændere (især tydske Adelsmænd, som her forsørgedes); og iblandt disse forekom ei sjeldent en Ja-

cob von Thyboe, der (uden at tage Holbergs Skildring til Hjelp) holdt Folkets Hjerter fjernede fra Hæren, imedens dette stedse sammensmeltede med Flaaden, hvor Alt fra Admiralen til Cahytdrengen var Dansk eller Norsk (thi selv Matroserne — for ikke at tale om Sø-Officererne — fra Slesvig og Holsteen talede Dansk og commanderedes paa Dansk), da derimod Armeen commanderedes paa Tydsk, og næsten af lutter tydske Generaler. Her gjorde Disse stor Lykke, hvorfor ogsaa saa mange meldte sig, at Kongen ikke kunde antage dem Alle. Saaledes blev en v. Hoff afviist, fordi han (ifølge Nr. 222) ikke havde megen Videnskab og heller ikke forstod Sproget. Vistnok to store Mangler! Saaledes kunde Capitain Diepenbrock ikke blive antaget, skjøndt han var anbefalet af Kongens Svoger, Grev Wolffstein. Kongen svarer (Nr. 179): „Vi behøve i Fredstider ingen General-Adjutant.“ Derimod synes Kongen (Nr. 228) villig til at modtage den würtenbergske Officier (samt hans Broder) i sin Tjeneste, der havde hidbragt Hertug Carl Rudolphs Testament, dog paa Vilkaar, at disse Folk skulde først hjelpe de würtenbergske Prindsesser, Dronningens Veninder, til deres Ret. Men slige underordnede Persöner kostede da ikke Staten meget; over deres Antagelse kunde kun (dette var dog slemt nok) deres danske Cammerader

klage, hvilke ved dem sattes tilside i Avancement. Derimod kunde de tydske Prindser, Markgrever og øvrige Grever, som ansattes her, umuligen leve af deres Gage. Til dem maatte af Particulier-Kassen og andre Fonds ideligen udredes store Gratialer. Prindsen af Würtenberg, de tvende Markgrever af Culmbach, Grev Wolffstein, Grev Isenburg etc. kostede Kongen store Summer, deels i Gaver, deels i Laan, som sjeldent tilbagebetaltes. Christian VI mærkede ret godt, hvad Meningen var af de hyppige Ansøgninger om Laan og Forskud. I Nr. 129 søger han at undgaae en saadan Ansøgning fra Hertugen af Oels; „thi det Forskud af 4000 Rdlr. vilde nok komme ud paa en Foræring." Men det var ikke som Militaire at disse Mænd vare Landet saa kostbare; det var som Kongens og især som Dronningens Yndlinger. Thi Saadanne belønnedes af hvad Stand og af hvilket Kjøn de vare. Kongen selv anmærker i Nr. 251: „Det lader, som at alle Folk gjerne ville laane Penge af os, men Ingen tænker paa at betale dem tilbage." Foruden dette Brev godtgjøre flere, at Kongen ei altid gav, men undertiden afviste de Paatrængende; i saa Fald angrebe de da Sagen fra en anden Kant, vendte sig til Dronningen, eller til Prindsessen af Würtemberg eller til Schulin. Saaledes den samme Erkehertuginde af Glücks-

burg, da hun søgte om et tidligere Forskud af 4000 Rdlr. i A. 1737. (Jevnfør Nr. 98.) Kongen resolverede, „at siden hun havde adresseret sig til Schulin, skulde hun ved ham erholde et favorabelt Svar, paa det ikke han alene skulde være den slemme Mand, men at hun derimod igjen maatte være ham nogen Forbindtlighed skyldig." Disse Ord geraade paa to Maader Schulin til Ære, men vise og, hvor let Kongen stemtes til Gavmildhed.

Dog, vi vende tilbage til den danske Hær. Naar man da undtager denne (i Danmark ikke nye) Forkjerlighed for tydske Adelsmænd, tænkte Christian VI alvorligen paa at hæve Officiercorpset, og at gjøre det sin Person hengivent. Hertil hører Indretningen af en Drabantgarde bestaaende af 56 Personer, Alle Capitainer med en Tillægsgage af 210 Rdlr. (See Hamb. Corresp. Nr. 24 og 28 for 1731). Hertil kan vel og henføres Forordningen om Port'epeer for Officierer (31 Oct. 1731).

Om Krigshærens Størrelse ved Christian VItes. Regjeringstiltrædelse erholdes nøiagtig Efterretning i den franske Ministers, Ridder Camilly's Memoire af A. 1728, hvilken jeg lader aftrykke bagved iblandt Actstykkerne. Deri angives Infanteriet til 68 Bataillоner bestaaende af 44 til 45000 Mand; Cavalleriet til 72 Eskadroner, i Alt henved

10,000 Ryttere; og Artilleriet til 7 Compagnier, hvilke (tilligemed 3 Compagnier Frifolk) udgjorde omtrent 1700 Mand. Af Gebhardi (anf. Sted S. 2355) vides, at Kongen d. 9 Juli 1737 oprettede to nye Landregimenter i Hertugdømmene Slesvig og Holsteen, og 1738 eet i Grevskaberne (Oldenborg og Delmenhorst). Hine bestode af 2473 Mand, og dette af 1200. Saavidt jeg, som Usagkyndig, tør dømme herom, synes Planen for denne Milice at være rigtig. Det var en Nationalvæbning og den havdes for godt Kjøb — visnok tvende væsentlige Formaal, værd at have for Øie! Kongens Breve fra de nævnte og næstfølgende Aar (1737—40) lægge for Dagen, med hvilken Iver han drev dette Anliggende; de Embedsmænd i Hertugdømmene, som befordrede Indrulleringen, benaadedes med Hæderstegn; de, som ansaaes for at lægge Hindringer i Veien for samme, f. Ex. en Geheimeraad Münch i Slesvig, straffedes med Tilkjendegivelse af Kongens Unaade. Om dette vigtige Værk isvrigt blev drevet med fornøden Klogskab af vedkommende Embedsmænd, kan jeg ikke sige. Efter Udfaldet at dømme, er Feil begaaet i det mindste i Ditmarsken. Thi her udbrød (i Foraaret 1740) derover en alvorlig Opstand, da Bønderne vægrede sig ved at lade sig indrullere, og det unge Mandskab, som opfordredes til Vaaben-Øvelser, mod-

satte sig Officiererne med Vaaben i Hænderne. Saa meget er vist, at Statholderen, Markgreve Ernst Frederik, ikke, ved den Magt, som han kunde tillegge sig efter den Regiering, han repræsenterede, elsket hos et frihedsaandende Folk. Han var myndig og opblæst. Af Kongens Brev Nr. 229 sees, at Markgreven vilde have en eenfoldig Landsbypræst haardt straffet, fordi han i Kirkebønnen havde taget Feil af Titulaturen og kaldet Markgreven Excellence, i Stedenfor Durchlauchtighed. Ligesom Kongen misbilliger denne Heftighed, saaledes og saa den Grusomhed, hvormed Markgreven strax ved Opstandens Begyndelse havde befalet at holde Standret og hænge de ulydige Bønderkarle. Jeg skal nedenfor i Indledningen til Kongens Breve gjøre Læseren opmærksom paa det gunstige Lys, hvori Kong Christian VI.s Charakteer viser sig under disse vanskelige Omstændigheder. Kraft og Bestemthed i Forholdsregler fremtræder her i skjøn Harmonie med Mildhed og Menneskekjærlighed. Ligesom vi elske Kongen for disse Dyder, saaledes maae vi agte ham for hine. Og Resolutionerne afgaves saa hurtigt af Kongen, saa umiddelbart efter Depeschernes Modtagelse fra Holsteen, at han ikke kunde raadføre sig med noget Menneske, inden han afgav de Ordrer til Schulin, som ere os bevarede i nedenstaaende Breve, hvilke ere (see Nr. 259–265) sande Hæ-

[illegible] for den miskjendte Konge. I Nr. 261 forkaster han den af Markgreven anordnede Hvervingen, hvilken især sker for Penge, naar Nøden udfordrer det; ikke saa vel ved Skandrer; thi man kan ikke straffe Bondekarlen paa militairisk Viis, eftersom han ikke har svoret til Fanen, ikke taget Haandpenge, ingen Lehning modtaget". Men da ogsaa Kongen kjendte Ditmarsken som et fra gamle Tider uroligt Land, og da det nødvendigvis var ham magtpaaliggende at forebygge lignende Optrin i Fremtiden, foreslaaer han at anlægge en Skandse paa et beqvemt Sted. I Nr. 262 er Kongen betænkt paa at sende Krigsfolk herfra til Eckernförde, for ikke at blotte Fæstningerne i Holsteen. I Nr. 263 befrygtes, at Markgreven skal misforstaae det Kongl. Rescript, og siden det taler om Mildhed, lade det mangle paa tilbørlig Kraft. Kongens Princip var det aldeles rigtige: ved Opstand strax at fremtræde med en imponerende væbnet Magt, for at forebygge Blodsudgydelse. Han befrygter (Nr. 259), at det Commando Infanterie, som Markgreven havde sendt, ikke var stærkt nok. Det smerter ham (jvnf. samme Brev af 27 Marts), at de Personer, som altid havde været imod Landmilicens Oprettelse, skulde tilsyneladende faae dette Medhold. Han haaber dog, at Gud vil gjøre deres Latter til Skamme. Og da dette skedte, hvor inderligt takker han Gud (Nr.

264 og 265), fordi der ved denne Leilighed intet Blod var udgydt og intet Menneske hængt.

Til Slutning vil jeg meddele nogle authentiske Data, Land-Etaten vedkommende. Paa en Liste fra Dec. 1742 findes angiven Følgende:

Dansk Cavallerie.

General-Major Prindsen af Würtemberg	1.	Liv-Garden til Hest.
General-Major Kaas	2.	det 2det jydske Cuirasseer-Regiment.
Oberste Grev Ahlefeldt	3.	det 3die dito.
Oberste Roepstorff	4.	det 2det fyenske dito.

Infanterie.

Oberste Castonier	1.	Fod-Garden.
Oberste Caltenborn	2.	Grenadererne.
Oberste Paurnfeind	3.	Kronprindsens.
General-Major Dombroch	4.	det lollandske Gevorbne.
General-Major Sturup	5.	det holsteenske dito.
Oberste Schepeler	6.	det sjellandske Nationale.
Oberste Berner	7.	det fyenske dito.

Artillerie.

300 Mand Danske
og 300 Mand af det Holsteenske } under General-Lieutenant Arnskiolds Commando.

General-Staben.

1. Hans Durchlauchtighed Markgreven af Culmbach, som General-Feldtmarschal-Lieutenant.
2. General-[illegible] Scholten.

Cavallerie:
3. General-Major Raas.
4. General-Major Prindsen af Würtemberg.

Infanterie:
5. General-Major Dombrock.
6. General-Major St[illegible].

Norske Dragoner.

General-Major Brockman 1. det første Søndenfieldske.
General-Major Beenfeldt. 2. det andet dito.

Infanterie.

Oberste Hausman . . . . . 1. det første Aggerhusiske.
General-Major Bauwert . 2. det andet dito.
General-Major Hvitfeldt 3. det første Smaalandske.
Oberste Beichau . . . . . . 4. det første Oplandske.
Oberste Sehested . . . . . 5. det andet dito.
6. General-Major Rømlings gevorbne Regiment, og

7. General-Major Ulrichsdals dito.

Artillerie.

300 Mand under Oberste von Phortens Commando.

General-Staben.

1. General von Arnold.
2. General-Major Brockelmann.
3. General-Major Beenfeldt.
4. General-Major Bauwert.
5. General-Major Hoitfeldt.

Bekostningerne, saavel ved Sø- og Land-Etaten som for Civil-Etaten, finder jeg kun eengang nøiagtigen nedskrevne med Kongens egen Haand, dog uden Datum; men siden Corpset ved Rhinen der er nævnet, og dette kom tilbage i Foraaret 1742, maa det gjelde eet af de næstforegaaende Aar. Opskriften lyder saaledes:

Den danske Militair-Etat koster	1,101,540	Rdlr.
Den norske Militair-Etat . .	268,974	—
Sø-Etaten	433,494	—
Corpset ved Rhinen	282,491	—
Civil-Etaten	715,416	—
	2,801,915	Rdlr.

Riegels har i sin Historie (III. 405—407) leveret en Liste over hvad Landmagten kostede saavel under

Løvenørn som under Rumsen, ligesom han sammesteds S. 409 har meddeelt en Udgivtsliste for Sø-Etaten; ingen af disse stemmer med Kongens egenhændige Angivelser; men derfor vil jeg ikke her mistænke Riegels for Forvanskning (Unøiagtighed findes i det mindste hvad Sø-Etaten angaaer; thi han taler om 16 Aars Forbrug, skjøndt han kun har Aarene 1736—1746). Riegels har uden Tvivl her, som ellers hvor han giver statistiske Bidrag, villet sige Sandhed; men kun ved Skjødesløshed (tildeels vel Trykfeil i Tal) undertiden forfeilet den. Efter Riegels var det reglementerede for Sø-Etaten hvert Aar over 500,000 Rdlr., og Extra (hvilket Kongen ved ingen af Etaterne har medregnet) omtrent 150,000 Rdlr. aarlig. Hvad Land-Etaten angaaer, da skylder jeg en Vens Godhed den Lykke at kunne meddele en aldeles nøiagtig Liste over Kongens 15 første Regjeringsaar, paa hvilken tillige findes angivet Antallet af Gaarde saavel i Danmark og Norge (i det første Rige falde de dog bort med Aaret 1740, uden at jeg dertil kan angive Grunden).

Efter Reglementerne, Kongelige Ordres og Resolutioner, samt de danske og norske Hovedbøger fra Ao. 1731 til 1745, begge inclusive, er allernaadigst bevilget, saasom:

	Gaarde.	Efter Reglementerne. Rdlr.	ß.	Efter Kgl. Ordres og Resol. Rdlr.	ß.	Gjør. Rdlr.	ß.	Summa. Rdlr.	ß.
Pro Ao. 1731. for Danmark	67	1141522	6½	165212	¼	1306734	6¾		
— Norge	2479	269108	15¼	25558	71¼	294666	86½	1601300	93¼
1732. — Danmark	67	1135587	83	250934	11½	1386521	94½		
— Norge	2479	260507	94	18435	16½	278943	14½	1665470	13
1733. — Danmark	67	1101540	84½	247430	69	1348971	57½		
— Norge	2479	268974	94¾	42216	22¾	311190	21	1660161	78½
1734. — Danmark	67	1227437	18½	279483	77½	1506921			
— Norge	2479	278481	59¼	57178	17	335659	76¼	1842508	76¼
1735. — Danmark	67	1244427	66½	203926	42¾	1448353	12¼		
— Norge	2479	279736	65¼	39613	37¾	319349	6¾	1767702	19¼
1736. — Danmark	67	1244529	34¾	186216	71	1430746	9¾		
— Norge	2479	280517	48	42417	9½	322934	57½	1753679	67¼
1737. — Danmark	67	1148648	15¾	169643	65	1318291	80¾		
— Norge	2479	279775	65¼	48749	87¼	328525	56½	1646817	41¼

1738.	— Danmark	67	1115438	56½	170396	53½	1285835	13¾		
	— Norge	2479	280303	32¼	41352	27½	321655	59¾	1607490	73½
1739.	— Danmark	67	1120283	71	372858	32	1493142	7		
	— Norge	2479	281375	95¼	40920	87	322296	86¼	1815438	93¾
1740.	— Danmark	....	1163388	72½	309886	62¾	1473275	39¼		
	— Norge	2479	282490	33¼	20050	33½	302540	66¾	1775816	10
1741.	— Danmark	....	1209062	5¾	370675	63½	1579737	69¼		
	— Norge	2479	282129	47	22301	28½	304430	75½	1884168	48¾
1742.	— Danmark	....	987803	89½	479971	47	1467776	40½		
	— Norge	2479	282530	69½	17030	56	299561	49½	1767336	90
1743.	— Danmark	....	1400473	58½	401088	68¾	1801562	31¼		
	— Norge	2479	452407	1	119745	59½	572152	60½	2373714	91¾
1744.	— Danmark	....	1391274	55¾	306715	35½	1697989	91¼		
	— Norge	644	365621	23	103174	22	468795	45	2166785	40¼
1745.	— Danmark	....	1262358	15¼	182848	94	1445207	13¼		
	— Norge	2479	295294	8	37798	7½	333092	15¼	1778299	28½
		Tr	22283930	65¼	4822833	31¼	....		27106764	1

Naar fra denne Total-Summa 27,106,764 Rdlr. C.
fradrages formedelst Krigsrustningerne mod Sverrig
for Aaret 1743: 2,373,714 Rd.
for Aaret 1744: 2,166,785 —
Tilsammen . . . . . 4,540,499 Rdlr. C.
saa bliver tilbage for de øvrige
13 Aar . . . . 22,566,265 Rdlr. C.
og for et Middelaar under Christian VI.s Regjering . . . 1,735,866 Rdlr. C.

Men herunder medregnes hverken den af Rentekammeret leverede Rug, eller Havre, eller Hø og Halm; eiheller Lægskasserne, hvilke Artikler aarligen udgjorde over 300,000 Rdlr. Følgeligen kostede den danske og norske Armee den Gang noget over 2 Millioner Rdlr. aarligen. Det er altsaa for lavt regnet, naar Hr. Grosserer Nathanson* antager, at begge Etaterne kostede kun 2 Millioner Species aarligen; thi saameget kostede Landetaten alene.

* Danmarks Handel, Skibsfart, Penge- og Finantsvæsen fra 1730 til 1830, Side 7. Dette Skrift er først udkommet efterat mit Manuscript var givet i Pressen, og kunde da først af mig benyttes.

XIV.

De foregaaende Paragrapher have viist, at Danmark og Norge indtoge under Kong Christian VI en agtet Plads iblandt Europas Riger, og at Forbund med Tvillingriget attraaedes af de mægtigste Folk. Dertil bidrog deels det danske Cabinets redelige Politik, deels vort Forsvarsvæsens gode Tilstand. Efterat vi hidindtil have betragtet saavel Flaaden som Hæren, gaae vi over til de Gjenstande, som udgjøre Betingelsen for et kraftigt Statsliv, nemlig i physisk Henseende; thi vi tale endnu ikke om Religion, Videnskaber og Kunster, som ere Betingelserne for det aandelige Liv. Men om hine Gjenstande vil jeg, ligesom om Krigsvæsenet, handle kort, deels fordi jeg i disse Fag ikke er Sagkyndig, deels fordi jeg bliver min Plan tro: ikke at udskrive Bøger, men ikkun meddele hvad Nyt jeg i Archiverne har fundet til Historiens Oplysning. De Gjenstande, som her komme i Betragtning, Agerdyrkning, Handel, Bjergvæsen, Huusflid, Kunstflid, navnlig Manufacturer og Fabrikker, endelig Statens Financer, forvente det Lys, der endnu hist og her savnes, fra andre Archiver end dem, jeg har øst af, nemlig fra Rentekammerets, Toldkammerets, det forrige Oeconomie- og Commerzcollegiums o. s. v. Jeg kan saameget mere

indskrænke mig til Meddeelelse af hvad jeg i de mig aabnede Kilder har truffet paa, som det er mig bekjendt, at en sagkyndig Mand, Hr. Grosserer Nathanson, arbeider paa en Historie om disse Gjenstande fra Bankens Stiftelse under Kong Christian VI*.

Min første Bemærkning er den, som maa paatrænge sig Enhver, efterat have læst Kongens hosved meddeelte Breve til hans første Embedsmænd, at denne Regent havde stadigen sit Øie henvendt paa alle de ovennævnte (ligesom paa andre) Regjeringsformaal. Han, som af Riegels beskyldes for at have tilbragt hele sin Tid deels med Smaating, deels med Bibellæsen og Psalmesyngen, han taler i sine Breve, som man vil see, om allehaande vigtige (naturligviis ogsaa om mindre vigtige) Anliggender, og langt sjeldnere om religiøse eller videnskabelige Materier, end man venter, hvorved dog maa bemærkes, at hvis vi havde Kongens Brevvexling med Biskop Worm, Hofpræsterne Bluhme og Pontoppidan, Universitetspatronen Joh. Ludv. Holstein, vilde disse Gjenstande komme hyppigere paa Bane; thi Christian VI skrev til Enhver om hans Fag. Da Schulin var Overſecretair i det tydske og J. Rosenkrants i det danske Cancellie, under hvilke

* Dette indholdsrige Skrift er nu udkommet. Se forrige Note.

Collegier Kirkesagerne ligge, saa maatte der i Brevene til dem nødvendigen ogsaa forekomme Noget om geistlige Sager.

Handel og Fabriker var denne Konges Yndlingssysler, imedens han synes at have ladet *Agerdyrkningen* mere gaae sin egen Gang. Dog bør det ikke oversees, at der i Oeconomie- og Commerz-Collegiet oprettedes et eget Departement for Agerdyrkningen, ei heller maa det glemmes, at Kornpriserne vare ret gode i Christian VI.s Tid. Gjennemsnits-Capitelstaxten for disse 16 Aar var for de 3 Kornsorter, Rug, Byg og Havre 25 Mk. 13 ß. Courant pr. Tønde, som efter en Cours af 100 pCt. udgjør 7 Rbd. 16 ß. rede Sølv, hvilket er 4 Rbd. 16 ß. r. S. mere end Børsprisen var hos os (for langt ringere Korn) i A. 1821—25*. Den Skribent, som vi skylde dette Datum, dadler derimod, og uden Tvivl med Rette, Kornloven af 16 Sept. 1735, hvilken han tilskriver en skadelig Indflydelse saavel paa Agerdyrkningen som paa Handel og Skibsfart. Disse Næringsveie laae ellers, som sagt, Christian VI meget paa Hjertet. Af Brevet Nr. 2 vil man see, at Kong Frederik IV havde overdraget ham som Kronprinds Overbestyrelsen af den ostindiske og chinesiske Handel, samt at han med Iver udførte dette Hverv. Hvad

* Nathanson S. 10.

Mennesket tidligen sysselsættes med, beholder han gjerne nogen Forkjerlighed for; saaledes ogsaa Christian VI. Og øiensynligen var det til Landets Fordeel. Thi hvilken langt raskere Sving tog ikke den danske Handel fra denne Tid af? Det var, som om Christian IV.s [illegible] Aand atter besjælede vore Sømænd og Handlende. De gamle Handelsselskaber fik Opmuntringer, og nye Compagnier stiftedes. At drive den store Verdenshandel ved Compagnier ansaaes den Gang for den eneste mulige Maade at tilveiebringe de store Capitaler paa. Uden Tvivl havde man ogsaa Ret deri, skjøndt vor Tid ei ynder Compagnier, maaskee fordi den er voxen fra dem; eller fordi alle Monopoler nu frygtes. Men saaledes tænkte hverken Englændere eller Hollænderne eller de Danske i Christian VI.s Tid. Vort asiatiske Compagnie fik den 12 April 1732 sin Octroi efterat dets første Skibe vare vendte tilbage med betydelig Gevinst. Efter Mathiesons Skrift S. 9 udsendte Compagniet i Tidsrummet fra 1731 til 1745 ei mindre end 37 Skibe med Cargaison af 8,973,440 Rdlr. Courant, næsten Alt bestaaende i rede Penge, og skjøndt af disse Skibe 5 forliste, beløb dog de i 32 Skibe hjembragte Ladninger sig til 11,403,261 Rdlr. Courant. Men hvilke uhyre Fordele den ostindiske Handel siden, ligetil Aaret 1807, bragte Landet, fremgaaer af andre Angivelser

i samme Bog. Vi indskrænke os til Christian VI.s Tid; og hvor betydelig Skibsfarten var under ham, beviser det Datum, som Riegels selv har optagen, at Danmarks Handelsflaade bestod af 2069 Skibe, drægtige 96,554 Læster, med en Besætning af 12,887 Matroser. Til at beskjæftige disse Skibe hjalp den ostindiske Handel, som iligemaade skyldes denne Konge. Det vestindiske Guineiske Compagnie kjøbte nemlig d. 15 Juni 1733 af Frankrig Øen St. Croix, og Kongens Brev Nr. 293 opfylder Compagniets Ønske om et Forskud af 40 til 44,000 Rdlr., og vil under Skylde stille tilstrækkelig Sikkerhed for Capital og Renter; „thi ellers bliver Compagniets Credit reent kastet overende." Istedet at ophæve denne Colonie lod Kongen det alene udgaae med Indbyggerne til at nedsætte sig paa St. Croix, i hvilken Saabhede indbragt et Lotterie i den Anledning[b]. Om Vigtigheden af Danmarks Handel paa Vestindien, henvises til Nathanson. I samme Aar (1733) fornyede Kongen det Islandske Handelsselskab, og gav dette en Octroy (som 1752 atter fornyedes paa 20 Aar). Kort efter erholdt han ligeledes den Finmarkske Handel ved Fribedsbrev. Den Grønlandske Handel interesserede ham baade for dens egen Skyld og formedelst dens Sammenhæng med

[b] See Kjøbenhavns extraordinaire Relationer 1736 Nr. 90.

Missionen, hvilken Hans Egede nu bragte i en blomstrende Forfatning. At ogsaa den Færøiske Handel laae Kongen paa Hjertet, kan sees af hans egenhændige Notitser, iblandt hvilke disse findes:

1) Den færøiske Handel har indbragt

i Aaret 1730	3562 Rdlr.	88 ß.
i Aaret 1731	3171	—	15 =
i Aaret 1732	5344	—	39 =
Tilsammen	12078 Rdlr.		43 ß.

2) Jordebogsindkomsterne af Færøerne vare:

i Aaret 1730	4714 Rdlr.		82 ß.
i Aaret 1731	3954	—	16 =
i Aaret 1732	3704	—	2 =
Summa	12373 Rdlr.		4 ß.

Om den store Tilvæxt i den færøiske Handelsindtægt for 1732 var en Følge af nogen Forbedring i Forholdsreglerne, eller af Tilfældet, kan jeg ikke afgjøre. Hvad jeg nylig bemærkede om den grønlandske Handel gjelder ogsaa om den ostindiske; den var Kongen saameget mere magtpaaliggende, som den var Betingelsen for Christendommens Udbredelse i Indien ved den der af Kong Frederik IV stiftede danske Mission. Dette erkjendtes ogsaa af Samtidige. Saaledes skriver f. Ex. J. W. Heydt i Dedicationen til Christian VI af hans Værk: Geographischer und Topographischer Schau-

plaß von Africa und Ostindien (Wilhelmsdorf 1744. Folio): „Man veed i Orienten at fortælle om, hvorlunde Deres Maj.s allerhøieste Anstalter opvække hos de Vantroe et saare fordeelagtigt Begreb om vor Religion, og hvorledes samme lidt efter lidt turde frembringe et lykkeligt Indtryk hos andre europæiske Puissanses, nemlig de protestantiske, til Efterligning. Saaledes seer man ogsaa det danske Flag paa Deres Coffardieskibe at vaie paa Ostindiens yderste Vande; og give disse i de længstbortliggende Lande et aabenbart Vidnesbyrd om, at den danske Nation under Deres Salomo er ligesaa behjertet som lykkelig i at bringe Handelsstandens Vel til den høieste Spidse og opsøge det velsignede Ophir. Derved har jeg allerede paa Øen Ceylon og Batavia tilligemed mange Andre indpræget mig et Begreb om Deres Kongl. Majestæt som en af de fortræffeligste Monarcher" *.

Hvis denne Bemærkning behagede Kongen — hvorom jeg ikke tvivler — da var der Andre, som den, og endnu mere dens Anledning, høilig mishagede. Jeg sigter derved fornemmelig til Hollænderne; thi det var især dem, som saae skjævt til Danmarks opblomstrende ostindiske Handel. Efter de Amsterdamske Kjøbmænds Ønske blev det

* Jeg skylder min Ven, Hr. Etatsraad Werlauff, Opgivelsen af dette interessante Sted.

forbudt Republiken at assurere danske Skibe, som gik til Ostindien eller China. Dette misfaldt Kongen, da han i Sommeren 1733 ved de Nordhollænderes Vægring bevægede ham til at udvide den af Frederik IV stiftede Assurance-Bank, deels ved Privilegium, deels ved Gaver. Kongen skjenkede selv 20,000 Rdlr., Dronningen 15,000 Rdlr. og Kronprindsen 10,000 Rdlr. til dette Compagnie, hvorved det sattes i Stand til selv at paatage sig Assurancen, og saaledes redde adskillige Procent for Landet*. Ligeledes begunstigede Kongen et Selskab af Kjøbenhavnske Handlende, som begyndte en Handel paa Archangel og Fiskefangst ved Østersøen, i det Haab, at fortrænge Hollænderne fra disse Egne og drage Fordelen til sig**. Da Christian VI saaledes oftere kom i Collision med Hollænderne, vil man ei undres over undertiden at finde i hans Breve Mishagsytringer over denne Nation (f. Ex. „det ligner ret Hollænderne"), hvilket dog ikke hindrede ham i at efterligne deres kloge Handelsforetagender. Han tog dem det heller ikke ilde op, at de, som forsigtige Pengemænd, ei vilde udlaane Penge uden Pant. Nr. 9 viser, at da Kongen negotierede et Laan i Holland (1735) til Slotsbygningen, var han villig til at pantsætte

* Gebhardi Gesch. S. 2360.

** Europ. Fama 344 Th. 702.

Bergens Told til Sikkerhed for Renterne. Ligesom han fandt slig Fordring billig, saaledes erkjendte han ogsaa Fordelene for Landets Undersaatter af Concurrence i Handel. Det interessante norske Brev Nr. 292 viser, at Kongen var tilbøielig til, twertimod sit Ministers og sit Rentekammers Raad, at bevilge Staden Christiania (til Prøve paa 8 Aar) fri Handel med de saakaldte 4 Species, naar Kjøbmændene der, naar de handlede paa Danmark, skulde erlægge i Told det samme, som de danske Stæder give (ligesom han ogsaa i samme Brev bevilger bemeldte By Frihed at handle med svensk Jern, paa det af Rentekammeret foreslaaede Vilkaar). Kongen miskjendte ingenlunde Rentekammerets gode Hensigt, som sigtede til hans Interesse. Men, — tilføier han saa faderligt — mit sentiment er dette, at jeg kun søger mine Undersaatters Lyksalighed; thi gaaer det dem vel, saa gaaer det ogsaa mig vel; og det kan ikke gaae dem vel, uden naar Commerz og Manufacturer blomstre. Det kan gjerne være, at Christianienserne ere saa godt som fødte malversatores; naar de befindes saadanne, maa man straffe dem derfor; men Kjøbenhavnerne ere det vel ikke mindre; jeg er Herre over begge Riger, Fader til begge Børn; jeg vil Ingen gjøre Uret; men det ene af dem maa ikke begjære mere

end det andet. Lige Brødre, lige Lod! Det kan vel være, at Kjøbenhavn indbringer mere i Told end alle norske Stæder; men det er intet Under. Kjøbenhavn har saa meget forud, og de andre (Stæder) ere ganske satte tilbage".

Da Kongen yndede Collegialbestyrelsen, ved hvilken han baade fik bragt Orden i Sagerne, og havde Anledning til at høre flere Stemmer: saa var det uden Tvivl efter hans egen Idee, at det for Fædrelandet saa vigtige General-Landoeconomie- og Commerz-Collegium oprettedes (d. 23 Decbr. 1735), bestaaende af sex Deputerede, to Committerede for Landvæsenet, to for Handelssager, og to Secretairer. Ogsaa den specielle Organisation af samme forekommer mig hensigtsmæssig, da af de fem Afdelinger den ene beskjæftigede sig med Handelen, den anden med Manufacturer og Fabriker, den tredie med Agerdyrkningen i Danmark og Norge, den fjerde med Landoeconomien i Hertugdømmene og den femte med Fiskerierne*. Den Collision med andre Collegier, som i

* At man under Kong Frederik V beholdt Oeconomie- og Commerz-Collegiet, vidner ogsaa om dets Hensigtsmæssighed. Derimod ophævedes allerede i Oct. 1746 det slesvig-holsteenske Rentekammer, hvilket i A. 1735 blev oprettet paa Gottorp, under Præsidium af Markgreven af Culmbach. Rimeligviis havde denne ødsle Magnat kun aflagt maadeligt Regnskab for Indkomsterne, i Tillid til sin kongelige Svogers Overbærelse.

Begyndelsen kunde befrygtes, forebyggede Kongen ved at vælge dertil nogle Deputerede, som i Forveien havde Sæde i andre. Iblandt disse var Schulin, hvem Kongen oftere minder om Collegiets Pligter. See især Nr. 243, hvor Kongen paatalersdet Misgreb at forbyde fremmede Manufacturvarers Indførsel, førend man havde Forraad af indenlandske. Dette Brev er fra Decbr. 1739. To Aar i Forveien (1737 d. 26 Aug.) var udgivet en Forordning, som befalede Embedsmænd og charakteriserede Personer at indskyde til Magazinet for indenlandske Varer 10 pCt. af deres Indkomster i eet Aar, imod at faae fuld Værdie i Varer efter $1\frac{1}{2}$ Aars Forløb. Kongens Brev synes at antyde den Umulighed for Magazinet: at præstere det Lovede. Noget var dog gjort for at sætte det istand til at opfylde sin Bestemmelse. Foruden det nysnævnte tvungne Laan gav Kongen selv til Magazinet 100,000 Rdlr., Told-Intraderne af de udenlandske Varer, som maatte indføres, og endelig alle de forbudne Varer, som confiskeredes. I Aaret 1738 aabnedes Oplaget; men Kjøbmændene vægrede sig ved at tage deres Varer derfra, fordi disse ikke kunde staae ved Siden af de udenlandske. Dette gav Anledning til, at Kongen (den 11 Juli 1739) indrettede Hallen i Kjøbenhavn, hvor eedsvorne kyndige Mænd maatte undersøge ethvert Stykke

dansk Klæde og Silkeri, samt stemple (dem, som befandtes antagelige i Handelen, og som derefter modtoges i Magazinet for ¾ Dele af Værdien udbetaltes strax og ¼, naar Tøiet solgtes). Med stor Consequents søgte Kongen og Collegiet at sætte dette vanskelige Foretagende igjennem. Dertil sigte Forbudene af 6 Mai og 16 Juni 1741 imod udenlandske Silke- og uldne Varer; dertil den for Kjøbmændene især trykkende Tilladelse, som blev givet Magazinet, at sælge sine Varer ogsaa i Detail; hvilken Bevilling ophævet af Kong Frederik V i Martii 1753. Det vilde være lærerigt for Mere end som Fædrelandets Kunstflids-Historie; det vilde være et velkomment Bidrag til Løsningen af en vanskelig Opgave i Statsoeconomien, at faae dette Varemagazins Resultater tilbørligen fremstillede. Vi ville indskrænke os til at nævne et andet vigtigt Middel, som Christian VI benyttede til at skaffe hjemmegjorte Tøier i Mængde, Forvandlingen af Straffeanstalterne, navnligen de saa kaldte Tugthuse, fra Dagdriver-Fængsler til Arbeidsanstalter. Jeg seer af det danske Cancellies Brevbog, at Kongen strax ved sin Regjeringstiltrædelse skjenkede Fattigvæsenet stor Opmærksomhed. Saaledes forlanges i Mai 1731 Biskop Worms Betænkning om, hvorledes Betlerie bedst kunde afskaffes, samt et Manufacturhuus (et Tvangsar-

beidshuus) indrettes paa Nacht; tillige skulde Bi-
skoppen afgive Betænkning om de tvende Forord-
ninger af 24 Septbr. 1708. Siden stiftede Chri-
stian VII nogle flere Indretninger af dette Slags,
saasom 1785 i Drontheim og 1787 i Flensborg.
Ogsaa det Kjøbenhavnske Fattigvæsen blev sat paa
en bedre Fod end det tilforn var; og det rigtige
Princip for Fattigforsørgelsen erkjendtes: Hvo som
kan, men ikke vil arbeide, han skal ei heller æde.
I Detaillen af denne Sag, saavelsom af de mange
nyttige Anstalter, som anlagdes under denne
Konge, vil man oplyses af en senere Erfaring, sag-
tens kunne skee Feil. Men man [illegible] opdager
mange andre Misgreb i de offentlige Foranstaltnin-
ger, især ved de danske Kunstfliids Fremme, og om man
end i [illegible] denne [illegible] kan ansee Exem-
plerne paa, at Kong Christian VII, ligesom hans Ef-
terfølger, tabte mange betydelige Summer ved Laan
og Forskud til Fabriker og Manufacturer, som ei
kunde holde sig selv, saa bør dette ikke formindske
vor Taknemmelighed for de kongelige Anstrængel-
ser, der i det Hele ingenlunde bleve frugtesløse.
Saaledes er det først fra denne Konges Tid, at vi
kunne datere de danske Klædemanufacturers Op-
komst. Vel erkjendte Kongen med Grev Stolberg
(jvfr. No. 178) det for en Feil, at alle de nye Fa-
briker anlagdes i Kjøbenhavn, da de smaae Stæ-

der vare langt beqvemmere dertil (og Landsbyerne uden Consumtion vel endnu mere); imidlertid medførte dette dog den Fordeel, at Collegiet derved desto bedre kunde have Tilsyn med Fabrikerne, og ved given Leilighed afhjælpe deres Klager. Dette skede ogsaa. Saaledes, da de 1739 klagede over, at der var ingen Valkemølle i Nærheden af Kjøbenhavn, kjøbte Regjeringen for 4000 Rdlr. den forfaldne Valkemølle i Lyngbye, satte den istand og overlod den til Klædefabrikør Gandil paa de Vilkaar, at han skulde holde den vedlige og for en bestemt Priis valke alt det Klæde, Fabrikerne forarbeidede, samt indestaae derfor *. Kongens Breve vise, med hvilken Iver og Velvillie han tog sig af de for største Delen fremmede Fabrikanter, der i Landets Kjøbmænd (som ønskede fri Handel med udenlandske Varer) havde farlige Efterstræbere. En af de bedste Silkefabrikanter var Beqvet, som kom i Forlægenhed for Driftscapital, og da han ingen Hjelp kunde vente af de Handlende, henvendte han sig til Kongen selv med Prøver af sit Arbeide. Kongen skrev strax til Schulin, (Nr. 178): „Hvis denne Mand kan hjelpes, saa at han kan blive ved sin Fabrik, skal det være os

* See de danske Klædemanufacturers Historie fra 1736 til 1799, i Collins Tidsskrift for Historie og Statistik. 1 Deel 181-182.

skært; thi han giver dog virkelig gode Vare, ja fast de bedste, som vi have af Silke, og det vil afskrække Andre, naar de see, at man farer saa rask frem med ham. Er det kun om Forskud at gjøre, da kan man give Manden nogen Tid; thi hans Penge staaer jo endnu i Manufacturerne." I et tidligere Brev (Nr. 95) skriver Kongen: „De Manufacturister, som ere forskrevne fra Sachsen, have ladet hosfolgende Memorial indgive til os. De klage over, at de ikke kan komme ud med de Penge, som ere dem forstrakte. Saadant vil Han nu nøiere examinere, og see til, hvorledes man kan hjelpe disse fattige Folk tilrette. Det lader som Schrell har benyttet sig af disse Folks Eenfoldighed, og sluttet Accord med dem til for lav en Priis." Iøvrigt træffer man, foruden de betydelige Klæde- og Silke-Manufacturer, ogsaa paa adskillige andre, anlagte i denne Konges Tid. Saaledes kan f. Ex. af Hamborger Correspondent Nr. 15 for 1736 sees, at der var en fransk Tapetfabrik paa Christianshavn.

Hvis det ved saa mange nye Anlæg, til hvilke Fremmede maatte bruges, var umuligt for Kongen at undgaae Tab, saa bleve disse dog meget forebyggede ved hans Forsigtighed. Denne forlod ham ikke, selv naar Entrepreneurerne vare fornemme

og snilde Folk, der kunde udkaste glimrende Planer. En saadan var Grev D'Esneval, som vilde vinde Kongen for et Handelsproject med Ægypten, Nubien, Habessinien, Æthiopien o. s. v. Derom skriver Kongen (Nr. 187) til Schulin: „Eftersom Han ikke finder noget Fornuftigt eller Praktikabelt i Grev D'Esnevals Project, og da vi betragte det paa samme Maade, saa behøver man vel ikke at vise det til Flere. Han kan i vort Navn declarere Grev D'Esneval, at vi umuligen kunne entrere i hans Project, og at det stod ham frit for at proponere det for hvem han vil; og hvis det er saa fordeelagtigt som han fremstiller det, kan det ikke omtvivles, at han jo let vil kunne anbringe det et eller andet Sted". I nøie Forbindelse med Handelen staaer Mynten saavelsom Havnevæsenet. For begge Dele bar Kongen megen Omsorg. Endog for de smaa vestindiske Colonier lod han slaae en egen Mynt (1740), nemlig Tolvskillinger af Sølv med et seilende Skib. Han lod Havnene i Danmark og Norge undersøge og adskillige af dem rense; ansatte Lodser paa de jydske og norske Kyster m. m.

Danmarks saa betydeligen udvidede Handel krævede baade en større Pengemasse, end hidindtil fandtes i Landet, og en raskere Circulation af den i Forraad værende Mynt. Begge Dele haabede

Christian VI at opnaae ved Stiftelsen af en Bank: og Udfaldet beviste, at Kongen ei bedrog sig; thi Handelen steeg øiensynligen fra denne Tid af Aar for Aar (Progressionen vedblev, med nogen Ebbe og Flod, indtil det ulykkelige Aar 1807); og den høie Rentefod 6 pCt., som var bleven fremkaldt ved de rede Penges Sjeldenhed, sank ved sammes Overflødighed ned til 4 pCt. Men inden vi af Kongens egne Breve godtgjøre, hvilken levende Andeel han tog i dette Institut, ville vi kortelig meddele dets Stiftelseshistorie. Det var under Kongens Ophold i Altona 1736, at han fattede Beslutningen. Rimeligviis har han talt med sagkyndige Mænd fra Altona og Hamborg derom; sikkert har han ogsaa raadført sig i denne Sag med Schulin, skjøndt vi ingen Breve have, hvori Raadførelsen indeholdes. Schulin besad tilligemed andre gode Egenskaber ogsaa den: at være en god Financier *. Nogle Maaneder efter sin Hjemkomst, og efterat Schulin havde ved Samtale med nogle af de ri-

* Dette har jeg tidligen af hans Planer sluttet mig til, og siden har jeg seet det bekræftet af Hr. Nathanson, som forsikkrer (anf. Sted S. 10), at Financerne under Christian VI bleve godt bestyrede, og ved Kongens Død skyldte de ei noget til Banken. Dermed kan det meget vel bestaae — hvad i forrige Bind er viist — at Schulin, som en rask Politiker, naar Talen var om en for Staten hæderlig Expedition, ikke spurgte om Tabet for Financerne.

geste Mænd i Kjøbenhavn erfaret deres Beredvillighed til at tage Actier, udgav altsaa Christian VI (d. 29 Oct. 1736) Octroien for den Kjøbenhavnske Assignations-, Vexel- og Laane-Bank, hvilken Octroi fik nogle nærmere Bestemmelser ved Forordn. af 8 Marts 1737. Kongen paatog sig i tre Aar alle Administrationsomkostningerne, ligesom han da ogsaa udnævnte Bestyrerne. De tre Overdirecteurer bleve Grev Ferd. Anton Danneskjold Laurvig, Oversecretair Schulin og Conferentsraad Desmerciers (en handelskyndig Mand af megen Anseelse, som ofte omtales i Kongens Breve, ogsaa i Anledning af det spændte Forhold, hvori han stod til Grev Danneskjold). Desuden bestod Bestyrelsen af to Lovkyndige, fem Kjøbmænd og tre andre Mænd som Bankcommissairer. Det første Indskud bestod af 1000 Actier eller 500,000 Rdlr., af hvilke Kongen subscriberede paa 100 Actier. Tillige gav Kongen den høitidelige Forsikkring, at Bankens Formue aldrig, end ikke i Krigsnød, skulde blive angreben af Regjeringen. (At Kongen holdt sit Løvte, er overflødigt at tilføie). Banken modtog alle danske Myntsorter, undtagen de reducerede; den udlaante Summer paa 100 Daler eller derover imod 4 pCt. aarlig Rente, og sikkert Pant for Capitalen. (For dem, som vilde laane Summer under 100 Rdlr. paa Pant,

oprettede Kongen Assistentshuset* i Kjøbenhavn). Tillige fik Banken Ret til at udstede, i Forhold til sin Sølvmasse, Bankosedler paa 10, 20, 30, 40, 50, 100 Rdlr. (Een-Rigsdaler-Sedler bleve, ifølge Gebhardi, først udstedte i Aaret 1762).

Otte Dage efterat Octroien var bekjendtgjort, vare 700 Actier affatte, tildeels ved Schulins Iver, som man seer af Brevet Nr. 31; og efter andre otte Dages Forløb, skriver Kongen (d. 14 Nov., see Nr. 32): „At Banken lykkeligen er complet, derfor er Gud at prise; skulde der endnu findes Lysthavende, saa vil vi gjerne af vore 100 Actier afstaae 50, for at Publicum kan profitere desto mere deri." Hvor stor den aarlige Dividende blev, finder jeg ikke antegnet; men vistnok svarede det Regning, ihvorvel Statsministrene ikke synes at have lovet sig stort Udbytte. I det mindste vare de slet ikke begjerlige efter Actier, hvilket Kongen tog dem ilde op, som vi erfare af Brevet til Schulin Nr. 33, hvori det hedder: „Det undrer os iøvrigt meget, at vort Conseil har taget saa saare lidet i Banken; de vise derved deres onde Villie. Hvorfor Geheimeraad Holst aldeles intet har taget, begribe vi ikke, da han dog har sagt os, at han vilde tage Deel deri, og da han har givet Ham Commission

* Af Kbhavns extraord. Rel. 1736 Nr. 45 sees, at dette var i nogen Tid overdraget til Jøder.

at tegne for ham. Han klagede vel over, at han just ikke var ved Penge. Det er vist, at man tydeligen kan see Publicums Tillid til os af Bankens saa hurtige Complettering; men de har, Gud være lovet, heller ikke Aarsag til andet; tilmed er det deres egen Interesse i denne Sag. Naar Conseillet ikke er Banken gunstig, saa gjør det slet intet til Sagen; saa vil vi sørge saameget desmere for sammes Conservation og Opkomst, og de have desto mindre Ære deraf. Vi have gjerne afstaaet de 50 Actier, og det er os kjært, at allerede 28 ere uddeelte til Andre".

Bankens Historie under Christian VI afhandler Nathanson (S. 4—5) saaledes: „Hensigten var god og beregnet til Landets Tarv, forudsat, at man samvittighedsfuldt opretholder Bankens Institutioner. De Sedler, som Banken udstedte, vare efter Frdng. af 8 Marts 1737 ei noget tvungent Betalingsmiddel, skjøndt Sedlerne bleve modtagne i de kongl. Kasser for Skatter. Ved Octroien blev Banken tilsikkret og lovet mange Rettigheder; dog varede disse Herligheder kun kort. Allerede i Aaret 1745 blev det dette private Institut ved Frdng. af 16 Oct. og 26 Nov. ei mere tilladt at efterkomme sin væsentlige Forpligtelse: „at turde løse sine Sedler med klingende Mynt". Forordningen angiver som Aarsag til det anførte Forbud, at Mynten paa

Grund af den høie Vexelcours føres ud af Landet. Men da alle Betalinger hidindtil vare skete med Mynt, som det eneste lovmæssige Betalingsmiddel, saa er det indlysende, at den i Forordningen angivne Aarsag er urigtig og intetsigende. Vexelcoursen har desuden ikke været meget høi; thi i A. 1745 stod den 122, altsaa bedre end Pari. Der maae altsaa have været andre Grunde, som ere blevne fortiede, og man maa antage, at Udførselen af Mynt har været i A. 1745 usædvanlig stor og paafaldende, hvilket har frembragt en utidig Frygt hos Regjeringen. Grunden hertil findes tildeels i den rædsomme Qvægsyge, som paa samme Tid herskede i Landet*. Denne Sygdom har ifølge Indberetninger til Kammeret, bortryddet i A. 1745 ei mindre end 285,160 Stkr. Qvæg, og man antager, at Antallet har været endnu større. Da nu paa hiin Tid en af de betydeligste Handelsgjenstande med Udlandet har bestaaet i Qvæg, og da Udførselen heraf stedse har bragt store Summer Mynt ind i Landet, saa er det jo naturligt, at en saa

* Herom findes to Afhandlinger i det danske Vidsk. Selskabs Skrifter, anden Deel: 1) Holbergs korte Betænkning over den nu regjerende Qvægsyge med nogle oeconomiske Anmærkninger. 2) B. J. v. Buchwalds Beretning om hvad han angaaende Qvægsygen har kunnet observere m. m.

overordentlig Formindskelse i Afsætning, som denne Qvægpest medførte, i flere Henseender maatte frembringe den modsatte Virkning. Dog kan den ei have været af saa betydeligt Omfang, at man derfor behøvede at gjøre Indgreb i Bankens Rettigheder. Forbudets Ophævelse 16 Maaneder derefter viser tilfulde, at det har været utidigt og ugrundet".

Dette er et af de Misgreb, som stedse forekomme ogsaa under oplyste Regenter i ældre Tider, da det allevegne manglede paa klare og sikkre Principer i Statsoeconomien. Derimod geraader det Christian VI til Ære, hvad Nathanson anmærker Side 10, at Kongen aldrig misbrugte Bankens Credit, og hvad han gjentager efter Riegels (S. 381), at Christian VI engang vilde laane 80,000 Rdlr. af Banken: men fik til Svar, uden derover at fortørnes: „at naar Hs. Majestæt sendte Pant i Guld og Sølv, skulde Summen være følgagtig".

Med lige Iver understøttede Kongen andre Næringsveie, navnligen saadanne, hvorved Udbytte kunde afvindes Naturen, saasom Bjergværker, Saltværker, Fiskerie, for ikke at tale om Agerdyrkningen, der synes mere, som alt er sagt, at have gaaet sin gamle Gang, men hvorved Kongen dog sørgede for, at Bønderne intet Skaar leed i deres Rettigheder (see t. Ex. Forordn. af 14 Januar 1740). At tænke paa disses Udvidelse og in specie paa at

tilveiebringe en Stand af Bønder i Ordets gamle danske Betydning (d. e. af Selveiere, eller smaae Jorddrotter ved Siden af de store), det laae endnu ikke i Tidens Fordringer; ellers vilde den oplyste og velvillige Konge sikkert have agtet paa disse. De Mænd, som først gjorde disse Ideer gjeldende i Danmark, vare dog indkaldte og yndede af denne Konge; det var Greverne Stolberg og Bernstorff. Den Første formaaede (adskillige Aar efter Christian VI.s Død) Enkedronningen Sophia Magdalena til at frigive Bønderne paa hendes Gods Hirschholm; og den Sidste gav som Privatmand Exemplet paa sit eget Gods, hvilket er i Alles Erindring, imedens de Fleste have forglemt Dronningens Velgjerning (saa glemsom er man, naar Velgjøreren er en iøvrigt ikke yndet Person). De Midler til Bondestandens saavelsom til Borgerstandens Opkomst, der vare bekjendte i Christian VI.s Tid, anvendtes troligen af ham. Det vigtigste bestod i en lav Beskatning. Ihvor meget Kongen holdt af at bygge, og ihvor ofte det af tjenstvillige Embedsmænd (f. Ex. af Bogholderen ved Slotsbygningen) foresloges ham at paalægge en Skat for at fremskynde Fuldendelsen af Christiansborg, modsatte Kongen sig standhaftigen disse Forslag. „Slottet maatte ikke koste hans Undersaatter een Skilling.“ Ligeledes vise Brevene, at saavel ved

de store Bygningsforetagender paa Frederiksborg, som ved de projecterede paa Bregentved, vilde Kongen ikke tillade, at der paalagdes Bønderne extraordinaire Friægter. De skulde betales for deres Kjørsel. Og da Hillerød var afbrændt 1733, saa befindes strax Kongen villig til at eftergive Byen Consumtion i 10 Aar, ogsaa at lade udvise Bygningstømmer af sine Skove; men Kjørsler af Bønderne bevilges ikkun paa de tvende Vilkaar: 1) at det ikke incommoderer dem, og 2) at de betales derfor. (See Nr. 291, jevnført med Nr. 269). At Kongen heller ikke glemte den norske Bonde, viser f. Ex. Forordn. af 31 Juli 1743, hvori det forbydes Embedsmændene at tilhandle sig Bondergods i Norge af de under deres Embeder henhørende Bønder (dette var allerede i norske Lov 3-12-32 forbudt Fogderne; her udvides Forbudet til de Geistlige og Sorenskriverne: alt for at beskytte Bonden imod egennyttige Embedsmænds Bedrag.)

Christian VI erkjendte fuldkomment, hvormeget der kunde vindes for Næringsveienes Opkomst (ligesom for Culturen i Almindelighed) ved at tilegne sig hvad der af Fremmedes Opdagelser og Indretninger passede for Danmark og Norge. Til den Ende lod han snart duelige Mænd reise udenlands, og snart indkaldte han sagkyndige Fremmede. Exempler af første Slags frembyde Lieut. Norden

og Justitsraad Schnel (en Mand af megen Indflydelse, om hvis Død see Nr. 267 og 268); Exempler af sidste Slags ville vi finde i Mængde, naar vi i 16de Paragraph komme til at tale om Kunstnerne. Dog var det ikke disse alene, som vare Christian VI kjærkomne, det see vi af Baron Beust's og Forstskriver Schubarts Exempel. Saavidt jeg kan skjønne af Yttringer i Brevene, var Førstnævnte, om ikke egentlig Ophavsmand, saa dog Tilskynder til det vigtige Valløe Saltværk. Da dette er anlagt i Aaret 1739 (see Bings Beskrivelse over Kongeriget Norge Side 809), saa er der ingen Tvivl om, at det menes ved „det nye Saltværk", hvis Octroi Kongen sender Schulin d. 17 Sept. 1739 (Nr. 227). Og i Nr. 196 siges udtrykkeligen, at Geheimeraad Beust havde yttret Lyst til at entrere i det Saltværk, som skulde anlægges i Norge. I Forbigaaende bemærke vi, at denne foretagende Mand, Baron Joachim Fred. v. Beust var Salin-Bestyrer i Churpfalz, da han af Christian VI indkaldtes og derefter meget brugtes. Gebhardi siger, at han i A. 1740 blev Geheimeraad og Ridder af Dannebrog; men i Kongens Breve (Nr. 195 og 196) af April 1739 kaldes han allerede Geheimeraad. Vigtigere er det, hvad samme Historieskriver melder, at det var denne Mand, som stiftede det saakaldte sorte Compagnie,

hvilket erholdt kongelig Stadfæstelse d. 21 Mai 1739 * og som gavnede meget i Norge ved at efterspore og bedre benytte Landets talrige Producter; hertil hører, foruden Marmorbrud og Jernfabriker, Kalk- og Teglbrænderier, Slibemøller for uægte Stene, Oliemøller, Salpeterværker, Tjære, Beeg, Kjønrøg-Sydèrier m. m. Dette Selskab bestod af 500 Interessenter og lod strax anlægge et Saltsyderie i Tønsberg, og adskillige Marmorbrud, Glashytter, Vitriol-, Potaske- og Tjærefabriker omkring i Landet, ligesom det noget senere (1741) lod gjøre Forsøg med et Steenkulsbrud og Cementværk paa Bornholm. Tidligere havde von Benst anlagt et Saltværk paa Christianshavn, kongelig stadfæstet d. 20 Juni 1738. Det forte Compagnie erholdt (efter Gebhardi) d. 3 Januar 1741 nye Forrettigheder, hvoriblandt var Brugen af en egen Vægt og Maal samt en egen Jurisdiction.

Det andet Saltværk, som oftere omtales i Kongens Breve til Schulin, maa være det i Ol-

* Det maa følgelig være dette Compagnie, som Kongens Brev af 20 Mai 1739 (Nr. 200) omtaler og fritager for Stempeltaxt; og den sammesteds nævnte norske Octroi maa da angaae dette Compagnie, og ikke Valløe Saltværk, som jeg i en Note til Brevet har formodet, fordi jeg dengang ikke erindrede, at Compagniet blev oprettet samme Aar som Saltværket.

deslohe, som en Tid laag stod under Etatsraad Clausberg, der var en Yndling af Dronningen og hendes Familie, hvorfor han ogsaa beæredes med en Mængde Commissioner af Kongen, især Udbetaling af Douceurerne til Markgreverne og deres Tilhæng, hvilket paadrog ham Ubehageligheder efter Christian VI.s Død.

Naar Norge engang faaer en fuldstændig Historie af dets Bjergværker, da vil Christian VI.s Navn ogsaa der indtage en hæderlig Plads; thi denne Sag laae Kongen meget paa Hjerte, og mange Forbedringer indførtes under ham. Skade et Brünnichs historisk-statistiske Skildring af Kongsbergs Sølvværk (Kbh. 1826.) standser ved Aaret 1723 og følgelig intet har om Christian VI.s Bestræbelser for at ophjælpe dette vigtige Institut. Men at disse vare baade hensigtsmæssige og frugtbare, kan sees af det Lidet, som Bing derom har i sin Norges Beskrivelse (Side 342). Sølvværket var, som bekjendt, kommet i Forfald under Frederik IV. Selv Biskop Deichmanns Iver og Strænghed var ei istand til at ophjelpe det. Fra 1724 til 1732 maatte Regjeringen tilskyde den store Sum 562,685 Rdlr. Men derefter havde det igjen en blomstrende Periode (fra 1733 til 1747), hvori det gav et Overskud af 701,331

Rdlr.* Dertil bidrog sagtens Lykken noget; men meget skyldtes dog ogsaa de duelige Embedsmænd, som Christian VI ansatte, nemlig Schanbusch, Schubart og Stukkenbrok. Den Førstnævnte blev 1733 udnævnt til Berghauptmand; og de to Sidste indkaldtes fra Hannover i Aaret 1732. Brevet Nr. 281 siger os, at det var Grev Stolberg, som havde anbefalet Schubart, hvem Kongen derefter indbød til at foretage „visse Besigtigelser“ her i en Tid af sex Maaneder. Ved at bruge et Udtryk, som nærmest tydede paa Skovsyn (thi Schubart var tillige Forstmand) og ved at fortie den Brug, man agtede at gjøre af Schubarts geognostiske Indsigter til de norske Bjergværkers Forbedring, lykkedes det at faae vedkommende tydske Regjeringers Samtykke til hans Reise. Schubart kom og blev endnu i samme Aar 1732, tilligemed en Deputeret af Rentekammeret v. John, sendt op til Norge, hvor han forblev, og 1735 succederede Schanbusch som Berghauptmand. Bing roser de gode Indretninger, han gjorde i Kongsberg, navnlig Forstvæsenet betræffende; men anfører ikke Grunden til, at han allerede 1739 blev afløst af Assessor Stukkenbrok, som med ham

* Nathanson angiver S. 9 Sølvværkets hele Udbytte i Christians VI,s 16 Aar til 3,018,440 Rigsdaler Cour., i Gjennemsnit 190,000 Rdlr. aarligen.

var indkommen fra Tydskland, og under hvem de slette og forfaldne Maskiner bleve satte i god Stand, ligesom han ogsaa anlagde Damme og Vandledninger til Grubedriftens Beforbring, og forbedrede Værkets hele Oeconomie. I Aaret 1739 anlagde Kongen, rimeligviis efter Schubarts Forslag, et General-Forstamt i Kongsberg, hvorfra den 8 Marts 1740 og den 27 Marts 1743 udgik Anordninger om Skovhugst, bestemte til at forebygge Ødslen med Ved, som hidindtil havde været saa almindelig, men som, længere fortsat, vilde vorde lige fordærvelig for Private og for det Offentlige. Det manglede ikke paa Skoveierne, som klagede over den dem derved paalagte Indskrænkning, og disse Klager havde den Virkning, at Kong Frederik V kort efter sin Regjeringstiltrædelse (d. 31 Oct. 1746) ophævede dette Forstamt og det dertil knyttede Opsyn med Skovene. Men snart sporedes atter de skadelige Følger af uindskrænket Frihed til at fælde saa mange og saa smaa Træer, som man vilde, hvorfor samme Konge saae sig foranlediget til, efter nogle Aars Forløb, at gjøre nye Indskrænkninger. Overhovedet synes Christian VI, hvad Næringsveiene angaaer, at have i Norge, ligesom i Danmark, truffet ligesaa kloge som frugtbare Forholdsregler. Riegels, der affecterer en saa varm Interesse for Næringsveienes Forbedring,

burde have betænkt, hvor meget Danmark og Norge i saa Henseende skylder indsigtsfulde Fremmede og især de af Riegels saa uretfærdigen forhaanede Tydskere. Hele det norske Bjergværkssprog erindrer os om, at det er tydske Læremestere, som her have grundlagt den ligesaa gavnlige som interessante Bjergværksdrift. Det glædede Christian VI meget, i Aaret 1733 personligen at overtyde sig om adskillige Værkers gode Gang. Den Forestilling, han i Christiania modtog fra samtlige Interessenter i de norske Jernværker, sendte han ufortøvet til Rentekammerets Betænkning (Nr. 291).

XV.

Det, vi have at meddele om Statens Pengevæsen under Christian VI, begynde vi med den Bemærkning, at det Folk vilde skattere sig lykkeligt i vore Dage, hvis Finantser vare saa blomstrende, hvis Nationalgjeld saa liden, og hvis Skatter saa ubetydelige, som Danmarks og Norges vare i Aarene 1730—1746. Denne Sandhed maa dæmpe det Skurrende i de gamle Klagesange, hvilke især ere istemmede og udbredte af Riegels. Af de mange declamatoriske Steder hos denne Forfatter ville vi udhæve eet, fordi det indeholder Tal-Angivelser, og saaledes har et Fodfæste, hvilket i Almindelighed

mangler i de Riegelske Skrifter. Det forekommer S. 171 og lyder saaledes: „De tvende Aar, Ludvig Pleß havde været Finantsernes Directeur vare meer end 16 Millioner flydt ind i Kongens Kasse, og deraf blot brugt 9 til Landets egentlige Bestyrelse; de øvrige 7 Millioner vare henkastede i Hofpragts, Bygnings og tydske Familiers Svælg, hvoraf der til Verdens sildigste Dage vil opstaae Foragt og Fortvivlelsens mørke Skyer over hines Minde, som saa sandsesløs kunde raade en god Konge til at henkaste unyttigen i et aldrig opfyldt Udføre* saa mange Menneskealdres Marv, Ære og Fremvæxt til det Bedre. Dette Uforsigtigheds-Skridt af Christian, med alle sine Følger, vil endnu i flere Aarhundreder gjøre det umuligt for det danske Folk at arbeide sig op blandt andre Nationer, der ved Frihed, Oplysning, og sandt varigt Borgerheld have ophøiet sig selv til at være Verdens Velgjørere". Dermed ville vi forbinde, hvad Riegels umiddelbart foran (S. 170) har indrømmet, at Christian VI „kunde uden at svække Landet, have ødt Tønder Guld aarligen; men ikke flere Millioner, som han gjorde i hans første Regjeringsaar;" og derefter skride til den fornødne Berigtigelse.

* Riegels mener Uføre.

Først maae vi udhæve det eneste Datum, som tyde befindes rigtigt, nemlig Summen af Statsindtægterne, ansat for 3 Aar til 16 Millioner; thi, saavidt jeg af statistiske Skrifter veed, var Danmarks og Norges Statsindkomst den Gang 5 til 6 Millioner aarligen *. Ihvor liden denne Sum forekommer os, og ihvor lav en Beskatning af Undersaatterne den forudsætter, var den dog tilstrækkelig baade til Statens og Hoffets Udgivter. Det maa erindres, at der den Gang var ingen Statsgjeld at betale Renter af, og at der i hine Tider var langt mere Forslag i Penge end nuomstunder, hvorfor ogsaa Embedsmændene kunde nøies med mindre Gage o. s. v. Vi have før meddeelt en Optegnelse af Kongen selv over den reglementerede Udgift til de tre bekosteligste Etater (Land-, Sø- og Civil-Etaten), hvilken var henved 3 Millioner. Maaskee Riegels har vidst dette, og derpaa grundet sit Foregivende, at Kongen havde i 3 Aar kun ordentligen anvendt 9 Millioner, og „henkastet de øvrige 7 Millioner". Men hvor urigtig er ikke denne Slutning! Og hvor forvildende er det, naar

* Ogsaa Camilly i sin Memoire (see bagved Pag. XXXI) angiver Indtægterne A. 1728 til 6 Millioner. Nathanson angiver S. 8—9, at Skatterne indbragte Zahlkassen aarligen 3,682,051 Rdlr. Denne Sums Bestemthed antyder en authentisk Kilde.

Riegels ei skjelner imellem Statens og Kongens Kasse? Ved den sidste tænker man jo paa den saakaldte Particulier-Kasse, som rigtignok havde store Indtægter, men vistnok ikke to, og meget mindre fem Millioner aarlig. Men af denne Kasse udredede Kongen ikke alene sine (vistnok betydelige) Foræringer, men ogsaa mangen Pension (der ellers vilde have faldet Statskassen til Byrde) endelig ogsaa hvad der medgik saavel til nye Bygningers Opførelse, som til de gamles Vedligeholdelse. Dette gjælder endog om det prægtige Christiansborgs Opførelse, hvorfor den latinske Indskrift paa en derunder nedlagt Skuepenge udsagde, at Kongen opbyggede dette Slot „paa sin egen Bekostning, og uden at tage een Hvid dertil af sine Undersaatteres Kasse"*. Dette kan i et uindskrænket Monarchie, hvor ingen aarlig Budget er fastsat for den kongelige Familie, ei betyde andet, end at Kongen byggede af de Indtægter, som eengang vare henlagte til Particulier-Kassen**. Ingen maa derfor troe, at denne Kasse var alene til Kongens personlige Brug

* nec uno quidem obolo e loculis civium expresso.

** Dens Hoved-Indtægter vare 1) Subsidier, næsten en halv Million aarlig. 2) Øresunds Told, samt Tolden af nogle flere Stæder. 3) Indtægten af Domainerne, dengang endnu 70,000 Tdr. Hartkorn. Jevnf. Nathanson Side 9.

thi dens Overskud anvendtes ligesaa meget til Folkets Bedste som til Hoffets Beqvemmelighed eller Fornøielse. Da de ovenangivne tre store Statsudgifter ikkun medtoge 3 Millioner aarligen, kunde det falde vanskeligt at nævne, til hvilke Øiemed de øvrige Indkomster, der ikke flød i Particulier-Kassen, anvendtes. Jeg vil — blottet, som jeg er, for en ordentlig Budget — kun angive, hvad jeg tænker mig at have borttaget den største Deel deraf. Og da ville vi først erindre, at Kongens Antegnelse: 2,800,000 Rdlr. for de tre Etater, er minimum af den aarlige Udgift, med hvilken man aldrig kom ud, men som stedse fordrede betydelige Tilskudsprocent. Disse stege vel mangt Aar til 20, 30, ja 40 pCt. Dernæst vil man under de reglementerede Gager ei kunne søge de afskedigede Embedsmænds Pensioner. Disse udrededes ei alle af Particulier-Kassen, og beløb sig uden Tvivl til en stor Sum, hvilket kan sluttes saavel af den danske Regjerings almindelige Gavmildhed i at sørge for afgaaende Statstjenere, som af Christian VI.s Iver for at see Embederne besatte med duelige og ham hengivne Mænd, hvilket gav Anledning til flere Entledigelser. Vi nægte ikke — hvad Kongens Breve og Rescripter godtgjøre — at Pensioner undertiden tildeeltes Mænd, som hverken vare aflægs eller uvillige til at tjene, f. Ex. J. Rosenkrands

og hans Ven Geheimeraad Sehested; undertiden Mænd, som Kongen ønskede removerede, for at faae Plads til en anden Yndling. Saaledes for at Würtembergeren Beulwitz (der var Broder til Dronningens yndede Kammerfrøken) kunde blive Hofmester hos Kronprindsen, maatte Baron Søhlenthal have et andet passende Embede, og for at skaffe ham et saadant (Administrationen af Grevskabet Ranzau) maatte v. John pensioneres. Dog var denne Administrator dengang næsten blind, og altsaa vel skikket til at entlediges. Næst Pensionerne minder jeg om de anseelige (deels ordinaire, deels extraordinaire) Lønninger til det diplomatiske Corps. Beløbet af disse seer jeg mig ved en Vens Godhed istand til at kunne authentisk angive; thi ifølge en Extract af der civile Kammer-Reglement (forfattet d. 21 Januar 1745 af G. Ziegler) kostede det dansk-norske corps diplomatique ved de udenlandske Hoffer i Aaret 1744 som følger:

Ved det Romersk-keiserlige Hof.

Etatsraad og **Envoyé extraord.**
Baron von Bachhoff . . 6000 Rd. Cour.

Ved det Wienske Hof

(som i disse Tider adskilles fra det keiserlige, vist-

nok paa Grund af Forholdet imellem Keiser Carl VII og Franz I samt Gemalinde Maria Theresia).

Justitsraad v. Frankenau . .	1000	Rd.	Cour.
Legations-Cancellist v. Frankenau	200	—	—
Legationspræst Schmidt . . .	200	—	—
Tillæg, saalænge der ingen Minister er	300	—	—
Agent Græve	200	—	—

Ved det franske Hof.

Kammerherre og Envoyé extraord. Baron Bernstorff . . .	6000	Species.
Legationssecretair Wasserschleben	300	—
Tillæg	200	—
Legationspræst Hasenmüller . .	200	—

Ved det engelske Hof.

Geh. Conferentsraad og Ambassadeur extraord. Baron v. Söhlenthal	12000	—
Legationssecretair Hannecken .	300	—
Tillæg	400	—

Ved det spanske Hof.

Geheimeraad og Ministre plenipotentiaire Baron v. Dehn .	6000	—

og i Diæter, naar han følger Kongen 1600 Species.
Legationssecretair v. Gamm . . . 300 —
Legationspræst Meyer . . . . . 200 —

Ved det svenske Hof.

Etatsraad og Envoyé extraord.
Wind . . . . 8000 Rdlr. Courant.
Legationssecretair Carstens 300 — —
Tillæg . . . . 200 — —

Ved det polsk-sachsiske Hof.

Ministeren, Kammerjunker v.
Harling . . . . . . 3000 — —

Ved det preussiske Hof.

Oberst og Envoyé extraord. de
Cheusc . . . . . . 5000 — —
Legationssecretair Schneider 400 — —

Ved det russisk-keiserlige Hof i Moskou*.

Geheimeraad og Ambassadeur v.
Holstein . . . . 24000 Kroner.

---

* Moskou nævnes udtrykkeligen. Keiserinde Elisabeth opholdt sig ei sjeldent i denne gamle Residents.

Legationssecretair Jessen . . . 700 Kroner.
Legationspræst v. Haven* . . . 100

Ved det lüneborgske Hof (Hannover).

For nærværende Tid Vacance; men
Gagen er . . . 3500

I Holland.

Etatsraad og Envoye extraord. Griis 5000 Species.
Legationssecretair Lange . . . 300

I Regensborg.

For nærværende Tid Vacance. Men
den sidste Minister havde i fast
Gage 3000 Rd. og Tillæg 2000 5000 Kroner.
Legationscancellist Bohtmann . . 300 Rd. C.

I den nedersachsiske Kreds (Hamborg).

Envoyé von John, fast Gage 4000 Rd. C.
og i Tillæg . . . 2000

Summa, deels i Kroner, deels i Species, deels i Courant . . . 97100 Rdlr.

* I en anden Liste, som jeg har fra Zieglers Haand over første Qvartal af A. 1744, anføres 34 Rdl. 16 ß. Courant som Præstens Gage. Fordelingen er noget ulige: Ministerens 24,000 og Præstens 100. Men uden Tvivl havde Præsten — som den Gang sædvanligt — fri Bolig og frit Bord hos Ministeren.

Dette er for en saa indskrænket Green af Statstjenesten en anseelig Sum; men langt betydeligere vare dog de Summer, som Kongen aarligen anvendte til Landets og Næringsveienes Opkomst, til Handel og Manufacturer, til Kunster og Videnskaber. Endeel Tilskud af første Slags have vi havt Leilighed til at nævne; og naar vi komme til de sidstnævnte vigtige Gjenstande, skulle vi see, at Kongen heller ikke der lod det mangle paa Hjelp. Det er følgelig saa langt fra, at Christian VI.s Liberalitet (hvad Riegels kalder hans Ødselhed) har hindret det danske Folk fra at arbeide sig op til Oplysning og Borgerheld, at meget mere disse store Formaal netop derved, ligesom ved hensigtsmæssige Institutioner, forfremmedes; ja jeg tør paastaae, at der i Danmarks hele Historie, Reformationstiden undtagen, ikke gives noget Tidsrum af 16 Aar, hvori sand Oplysning har gjort større Fremskridt end fra 1730 til 1746. Det var just til Folkets Uddannelse, at Christian VI anvendte den allerstørste Deel af det rige Overskud, som deels fredelige Tider afgave, deels udenlandske Subsidier indbragte.

Hvad Hoffet kostede i Christian VI.s Tid kan jeg ikke fuldstændigen oplyse; men jeg kan dog levere saa mange Bidrag dertil, at Riegels's Fiction om bortødslede Millioner ogsaa her fremtræder

i det rette Lys. Om den Kongelige Familie-Deputater har Christian VI. egenhændigen antegnet:

„Vi have havt som Kronprinds Deputatpenge . . . 18000 Rd. Cr.
til egen Menage . . . 40000 — —
Dronning Sophia Magdalena havde som Kronprindsesse . . 8000 Rd. Kr.
Min Søn har nu i Deputatpenge 10000 Rdlr.
til Sorgenfri . . . 1000
Han skal herefter have fra 1 Oct. aarlig . . . 18000 Rd. Kr.
til Sorgenfri . . . 1000 — —
til egen Menage . . . 40000 — Cr.
Den tilkommende Kronprindsesse skal have i Deputat . . . 10000 Rd. Kr.
79000 Rdlr.

Vor Datter Louise har 3000 Rd. Kroner, skal have fra 1 Oct. aarlig 4000 Rd. Kroner".

Denne Antegning har intet Datum; men da Talen deri er om en tilkommende Kronprindsesse, saa henfører jeg dette Document til 1743, i hvilket Aar Frederik (V) afhentede sin elskte Brud, Prindsesse Louise, i Altona.

Om Dronningens reglementerede Deputat har jeg intet fundet med Kongens egen Haand.

(Af Skrivelse Nr. 268 vil man see, at Kongen havde gjort hende et Forskud af 40,000 Rdlr. og at det endnu i Aaret 1739 skulde forstrækkes hende 30,000 Rdlr.) Derimod har en udenbyes Ven tilstillet mig en gammel Huusholdningsbog i Manuscript under Titel: Summarischer Extract derer Einnahme und Ausgaben Ihro Maj. der Königin Sophie Magdalenes Hof-Haltungs-Cassa in Rubriquen eingetheilt. Deri angives hendes Majestæts Deputatpenge til

aarlig . . . . 60000 Rd. Kroner.
og Geburtsdags- samt Nytaars-
Presente . . . . 7000 —

tilsammen 67,000 Rdlr. Kroner eller 71,187 Rdlr. 48 ß. Courant.

Deraf var destineret til hendes Maj.s Chatol 26,187 Rdlr. 48 ß. og Resten 45,000 til hendes Hofholdning. Ved at gjennemgaae de enkelte Udgiftsposter f. Ex. til Taffel, Stald-Etat (39 Heste) er det faldet mig ind, at dette Reglement, som mangler Datum, muligen hører til Kong Frederik V.s Tid, da Dronning Sophie Magdalene havde sit eget Hof; men i saa Fald vilde hendes Majestæt dog rimeligviis paa Titelbladet være kaldet Enke-Dronning. Paa den anden Side stemmer den ovenanførte Sum til Chatollet (circa 26,000) ikke med de Data, som indeholdes i Dronningens

eget Brev til Schulin, (see Nr. CCI), thi deri siger Dronningen, at de 18,000 Rdlr., hun havde (vist underforstaaes aarligen til hin Chatoul-Kasse) ikke vare tilstrækkelige til dermed at betale hendes Gield, hvilken Kammerfrøken v. Beulwitz havde opgivet at være 33,000 Rdlr., hvorunder de ikke vare indbefattede, som Kongen gjorde Forskud. Af Kongens Brev (Nr. 203) sees, at Dronningen havde lovet at afbetale aarligen paa de Kongelige Forskud 15,000 Rdlr., hvilket igjen synes at være et for stort Afdrag, naar hendes Chatoul-Penge ikkun var 18,000 Rdlr. Slige Afdrag kunde snarere bestaae med den større Sum 26,000 Rdlr., og saaledes maa Huusholdnings-Regnskabet vistnok vedkomme Sophia Magdalene som regierende Dronning.

Jeg har ogsaa havt i Hænde en Designation over Fyrstinden af Ostfriesland, Sophie Carolines aarlige Udgifter. Disse udgjorde 17,829 Rdlr. Courant, altsaa kun lidet mere end den aarlige Pension, som Kongen i A. 1744 tilsikkrede hende for hendes Levetid, naar hun forblev i Kongens Lande, hvilken var 16,600 Rdlr. Courant. Af Kongens Breve vil man see, at den hende fra Ostfriesland tilkommende Appanage næsten altid udeblev, saa at hun maatte leve af sin kongelige Svogers Gavmildhed. Enhver seer, at man ved at sammenlægge disse

Summer neppe faaer Tønder Guld ud, end sige Millioner. Dette skulde ikke blive Tilfældet, saa maae end Værdien ved de usædvanlige Beløb for de Y t t r e d e A n d r e Foræringer, hvorunder Kongens Kjerlighed nu og da glædede sine Slægtninge og deres Yndlinger. Nogle havde i Kongens levende Live faaet meget overdrevet, andre [illegible] ved [illegible] Gaver, at den nye Regjering allerede i August 1746 paalagde Etatsraad [illegible] [illegible] hans Hjemmel de store og betydelige Pengeudbetalinger vare [illegible], eller indsende Designation derover. [illegible] tvende Obligationer af [illegible] Juli 1744 til Fyrstinden af Ostfriesland, der ene [illegible] paa [illegible] Pension, det andet paa Frederiksborg Slots [illegible] og [illegible], [illegible] paa hendes Levetid*, [illegible] følgende Designation [illegible] af [illegible]:

Til Grevinde af [illegible] 57,000 Rdlr. Species.

Til Hertugen af Würtemberg-Oels 38,000 Rdlr. Species.

Til Markgreven af Bayreuth 43,933 Rdlr.

* Dette Factum har ikke tilforn været mig bekjendt, ligesom jeg endnu ikke veed Grunden til, at Fyrstinden ei flyttede til Bregentved, som Kongen 1740 kjøbte til hendes Residents.

Til Dronning Sophie Magdalene d. 18 Dec. 1738 — 10,000 Rdlr.; men disse 10,000 Rdlr. hørte til en større Donation af 60,000 Rdlr.

Slige Gaver godtgjøre rigtignok Kongens Gavmildhed, men de ere ikke saa enorme, som Christian VI.s Bagvaskere have villet indbilde Publicum. Vi indrømme, at Christian VI. med en større Sparsommelighed let kunde have undgaaet at efterlade sig Gjeld; men vi finde det ligesaa usømmeligt som smagløst at gjøre stort Væsen af de to Millioner han i 16 for Landet saa velgjørende Aars Regjering, som tilført især da Nationalformuen til samme Tid steg mange Millioner, saa at Renterne til Statsgjelden ikke behøvede at udredes af den gamle Formue, men godt kunde betales med nogle faa Procent af den forøgede Velstand, som ved Christian VI.s Institutioner, fornemmelig ved den udvidede Handel, var udbredt i Landet. Det er et vanskeligt Problem at udfinde, hvormeget Nationalvelstanden i et givet Tidsrum er steget, især naar Talen er om ældre Tider, da man med mindre Omhue samlede de statistiske Data. Men Enhver, som er noget bevandret i dette Slags Beregninger, og som med Pontoppidans og Frederik Lütkens oeconomiske Ballancer forstaaer at sammenligne Phænomenerne i Folkelivet fra 1730 og fra 1746, han vil neppe finde det for høit an-

skaet, naar vi gisningsvis yttre, at National-formuen i Danmark og Norge var i de 16 Aar stegen i det mindste 30 Millioner. Jeg vil blot erindre om tre Momenter, idet jeg spørger: 1) hvorledes saae Kjøbenhavn ud ved Frederik IV.s Død, og hvorledes ved Frederik V.s Thronbestigelse? 2) Hvorledes boede Borgerfolk i Danmark og Norge 1730, og hvorledes 1746? Endelig 3) hvormeget indbragte Danmarks Agre og Norges Bjerge 1730, hvormeget 1746? Vi vente af en Fremtids statsoekonomiske Historiker nøiagtigere Data til Besvarelse af disse Spørgsmaal, og indskrænke os her til nogle faa Antydninger. 1730 laae endnu en stor Deel af Danmarks Hovedstad i Ruiner, og de Huse, som 1729 og 1730 reiste sig, vare enten aldeles ikke eller maadeligt møblerede. Men inden faa Aars Forløb stod der en ny efter Tidens Smag baade prægtigere og solidere Stad* med velindrettede og lidt efter lidt møblerede Huse. Mange, som kun kjende det nyere Kjøbenhavn, ville undres over, at vi nævne Møbler to Gange i eet Aandedræt, da i vore Dage intet er lettere end at møblere nye Huse. Dem svare vi, først, at der dog ogsaa nuomstunder skal Penge til at anskaffe sig

* Efter Pontoppidan kostede de 2000 Bygninger, som opførtes i Kjøbenhavn efter Ildebranden, 8 Millioner Rdlr. Courant.

et Møblement; dernæst, at der for 100 Aar siden gaaa skulde Tid til; thi alt smukt, ja man kan sige, blot anstændigt Boskab maatte forskrives fra Udlandet; paa saa lavt et Trin stode den Gang Haandværkerne i Kjøbenhavn. Nu kappes vore Snedkere med de bedste i London og Paris; dengang kunde man ei faae et ordentlig Chatol eller et zirligt Skab forfærdiget i Danmarks Hovedstad*. At vi saa hurtigt have naaet Fremmede heri, det er fornemmelig Christian VI.s og Frederik V.s Fortjeneste, hvilke Konger byggede meget (deels af Fornødenhed, deels af Lyst), syslede meget med Kunst og Kunstflid, indkaldte udenlandske Kunstnere, Fabrikanter og Haandværkere, stiftede Kunstskoler, befordrede Handelen o. s. v. Det var først under disse Konger, at en formuende Middelstand i vort Fædreland fik Smag paa det comfortable Liv. Adelen selv havde det før denne Tid kun i ringe Grad. Derom vidner bedst vore Herregaardes Indretning og Møblement, saaledes som det var

* Pontoppidan siger i sin Oecon. Ballance S. 287: „At hvad af allehaande Boskab eller Møbler faaes i de saakaldte fikkelige Folks Værelser, vare gemeenlig hollandsk eller tydsk Arbeide, særdeles indlagte Skabe, Chatoller, Dragkister, Stole, Borde“. Og Frederik Lütken beretter i sine Oecon. Tanker, at man endog lod komme Hestesko fra Sverrig.

indtil for 100 Aar siden. Under Frederik IV blev Landet ved langvarige Krige og Landeplager fattigere end det havde været siden 1660. Skatterne vare en Tidlang uoverkommelige; Bonden kunde hverken betale Kongen eller Jorddrotten; følgelig kunde hverken Regjering eller Adel gjøre store Bestillinger, og derved bringe Liv i Næringsvejene. Vi gjøre ikke denne Bemærkning for at nedsætte Frederik IV som Regent under Christian VI (vi have før erklæret: at i nogle Henseender stod Faderen over, i andre under Sønnen); men for at lade Enhver vederfares sin Ret. Vi holde os til Holbergs Ord *: „Frederik IV traf ind i krigerske Tider, da Soldater behøvedes; Christian VI.s Regjering i fredelige Tider, da Landboer vare fornødne." Men dette er Christian VI.s store og velfortjente Roes, at han erkjendte sin Tids Vilkaar og Fornødenheder; at han regjerede som en Fredskonge; at han ikke bekymrede sig saa meget om at fylde sit store Skatkammer, som om at fylde sine Undersaatters smaae Lediker **, ikke tænkte saa meget paa at møde mulige Farer i Fremtiden, som at bruge de gode Aar, Gud forundte Tvillingriget i hans Dage,

* See Mnemosyne, 2 B. S. 323.

** Ogsaa her henvise vi til det ovenanførte Brev (Nr. 290): „Jeg søger kun mine Undersaatters Lyksalighed; thi gaaer det dem vel, saa gaaer det ogsaa mig vel", o. s. v.

sig at udvikle Folkets physiske og commercielle Kræfter, saavelsom dets intellectuelle og moralske Energi. Adelen blev under Christian VI. riig (Beviis derpaa er dens Palladser og øvrige Prægtmonumenter, især fra Frederik V.s Tid); Borgerstanden blev igjennem velhavende; og Bønderne hævede sig i det mindste fra deres forrige Armod; Kunst og Videnskab bosatte sig i Landet. God Orden, gode Sæder og sand Religiøsitet befæstedes; det kongelige Ord udtaltes: at hele Folket skulde oplyses, til hvis Iværksættelse tusinde Almueskoler aabnede en god Udsigt. Men slige Forbedringer i en Nations Tilstand kunne ikke iværksættes ved Forordninger alene, ei heller ved den blotte gode Villie. Dertil udfordredes ogsaa Penge. (Dette er Grunden til at de her omtales); og vi tilstaae gjerne, at hvis Christian VI. var død gieldfri, men uden at have bevirket en saadan Forbedring i Folkets Forfatning, da vilde vor Høiagtelse for ham og vor Ærefrygt for hans Minde ei have været nær saa stor, som den er nu; da han vel efterlod sig nogen Gield, men tillige tvende blomstrende Riger, med fortræffelige Institutioner for Fremtiden. Vi troe ogsaa, at vore Historieskrivere ei vilde have giort saa store Ophævelser over det Par Millioner Nationalgield *), dersom de

*) Nathanson angiver [illegible] Gielden ved Kongens Død til 2,378,000 Rdlr.

ret havde været indtagne af Fordommene imod Christian VI. som almindeligen er ikke hans Sattesfor loest? under ham voxede vor Statsgjeld saligt underledes; endelig han var af Verfen mere popister. Endelig man det heller ikke overse, hvad de bagved sytte Kongebrede mere nøie at [illegible] at Kong Christian tugter mit store Gudmodighed og Byggelyst, dat i mange Henseender spatsommeligt, ja i det Hele en af vore gode Husholder. Hvor lidet skiølde selv Kongen, om han talte om Vottdjsten af Metallener! Man vil ofte see Kongen at giøre Beregninger og finde paa Udveie, for at spare vor 1000, ja endog nogle hundrede Daler. Da han vilde giøre den franske Minister Chavigni en artig Foræring, forsikrede han Schulin, at han ikke vede en Ring ut saa for Verdie, at den anstændigen kunde byde Gesandten (Nr. 207), og ved at sande ender [illegible] til Present, med lagre han Medallen over Slottet i Kiøge Bugt, fordi han just havde den in duplo (Nr. 214). Kongens egenhændige Optegnelser af oeconomiske Indhold beviste tydeligen, at det var Orden i Kongens Finanzer. Han giorde nødig Gield, og greb først til dette Middel, da han behøvede flere Penge end det sædvanlige Annuum til at fuldføre sit store Foretagende, nemlig Christiansborgs Opbyggelse og fordi han paa ingen

[illegible]

D. 29 Mai 1738 skriver han til Schulin (Nr. 125): „Hans Tanker om det af Bacher indgivne Project have vi ingenlunde [illegible] og kunde [illegible] approbere [illegible] og Undersaatter. Men skulde dette ikke gaae an, [illegible] Proviant [illegible] ikke [illegible] Hoie- [illegible] fortiene det."

[illegible]

Den første Indbetalingstermin var 11 Marts 1736. Jeg har tillige i Hænde en trykt Blanquet til Obligationerne, som udstedtes, hvoraf jeg seer, at Kongen hypothekerede [illegible] Bergens og Trondhjems Told til Sikkerhed for Capital og Renter, men ogsaa, [illegible] disse Indtægter skulde være utilstræk-

[illegible] kan jeg ikke sige; [illegible] efter senere Dages [illegible] Handel, hvor stor Forskjellen kan være, sees deraf, at Camilly: (Dagbog Pag.

[illegible], alle [illegible] mulige [illegible].
Man kan let [illegible] at [illegible] paa [illegible] indbydende
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] at [illegible]
[illegible] Slottet i November 1740
[illegible] ikke var gandske færdigt, [illegible] kunnet
[illegible] (Kiøbenhavns [illegible] Re-
lationer [illegible] 7 Sept. 1740) [illegible] den følgeslige Indby-
[illegible] [illegible] at [illegible]
[illegible] Slotsbygningen,
og at Kongen laante Penge for ikke at besværge sine
troe Undersaatter *.

Hvad nu Omkostningerne angaaer, da er der, som man veed, talt, digtet og skrevet meget derom. Kong Christian VI opbrændte, efter et bekiendt Sagn, Regningerne, fordi det fortrød ham, at Udgifterne gik saa betydeligt over de indgivne Overslag. Imid-

XXXI) angiver Øresunds Told ikkun til 100,000 Rdlr. aarlig. Nu vilde det vel være for lidt at føie et Nul til.

* Demnach Wir zu mehrerer Betreibung des in unserer Residenz-Stadt Copenhagen angefangenen Schloßbaues und Erreichung Unserer Absicht, nach Verlauf etlicher Jahren daselbst residiren zu können, allergnädigst entschlossen, ersagten Bau mit allen möglichen Vorschub beschleunigen zu lassen, auch selbigen, so wie Wir bisher gethan, ohne einige Belästigung unserer getreuen Unterthanen, fernerhin zu fortsetzen und zu vollenden 2c.

[illegible] Magistraten [illegible] mange Sager [illegible] Mennesker kunde nære [illegible] at erfare. Beløbet [illegible] disse Ud[illegible] [illegible] 31 Decbr. 1767, at Slottets ifølge Particulier-Cassens Papirer, som er ført fra 1730 til 1745 — 2,756,000 Rdlr. [illegible] Sum 80,000 Rdlr. [illegible] Rentekammer-Collegio [illegible] interessante Notice [illegible] efterfølgende [illegible] Extract [illegible]

Allerunderdanigst Extract af Omkostningerne, som ere anvendte paa det Kongl. Residents-Slots Bygning fra 10 Sept. 1730 indtil 31 Dec. 1741 incl. [illegible]

1.

Ifølge Regninger for Slottets Bygning for efterfølgende Aar.

	Rdlr.	M.	ß.
1. Fra 10 Sept. til ult. Dec. 1731 . .	2626	2	;
2. — 1 Jan. til ult. Dec. 1732 . .	65985	4	2
3. — — 1733 . .	144927	2	3
4. — — 1734 . .	188627	;	15
5. — — 1735 . .	165063	;	3

		Rbdlr.	Mk.	ß.
6.	— 1 Jan. til 22 Nov. incl. 1736	152172	ꝛ	2
	— 23 Nov. 1736 til 26 Martii incl. 1737	61469	5	11
7.	— 27 Martii 1737 til ult. Dec. s. A.	193281	2	5
8.	— 1 Jan. til ult. Dec. 1738 . .	281278	5	4
9.	— — — — — 1739 . .	363650	ꝛ	2
10.	— — — — — 1740 . .	441682	5	10
11.	— — — — — 1741 . .	271060	2	1

Tilsammen Udgifter, som egentlig vedkomme Bygningen: . . . . . .
2286824 Rd. 4 Mk. 10 ß.

Til Anskaffelse af Meubler 45000 — ꝛ — ꝛ

Summa	2331824	4	10

2.

Til Drikkepenge med mere, som staaer anført i Particulier-Cassa-Regning for følgende Aar:

I Ao. 1731 . . 36 Rd. 4 Mk. ꝛ ß.
— — 1733 . . 1003 — 2 — 8 -
— — 1734 . . 453 — 5 — ꝛ -

	Rdlr.	M.	ß.
I Ao. 1735 . . 868 Rd. : Mk. 4 ß			
— — 1738 . . 358 — 2 —			
	2120	2	

3\. Til Ankjøb af de forhen paa Stols-holmen staaende Huse:

	Rdlr.	M.	ß.
1. Til Laurits Cordts	17100	=	=
2. — Enken Hartvigsen	8000		
3. — Chr. Otto Ehlers	9000		
4. — Baron Gyldenkrone	5800	=	=
5. — det vestindiske Compagnie for Sukkerhuset . .	36442	1	6
6. — Diederich Boertmann	10000	=	=
7. — Christen Damm	2890		
8. — Kammerraad Michelsen	2500		
9. — Jacob Lillibeck	5000		
10. — Michael Fabritius	10000		

	Rdlr.	M.	ß.	Rdlr.	M.	ß.
11. Til Rasmus Kieldsen	14000	;	;			
12. — Etatsraadinde Scheelen	8000	3	;			
13. — Enken Voscamps	7000	;	;			
14. — Svend Jacobsen	6500	;	;			
I Alt for ovennævnte 14 Huse i danske Kroner 7000 Rd. eller efter nærværende Agio 6¼ pCt.	7437	3	;			
i d. Courant	125232	1	6			
				132669	4	6

4.

I Renter af de til Slotsbygningen negotierede saakaldte Subskriptionspenge:

	Rdlr.	M.	ß.	Rdlr.	M.	ß.
Fra 11 Marts 1736 til 11 Decbr. incl. 1740	87531	1	8			
— 11 Dec. 1740 til dito Dato 1741 .	9299	1	13			
				96830	3	5

	Rdlr.	M.	ß.
5.			
For de, efter Foranstaltning af Berghauptmand Schubart paa Kongsberg, til Christiansborg og Hirschholm nedsendte Materialier, og til Marmorbruddet er af derværende Bergkasse betalt, hvilket ifølge Kongl. Resolution af 27 Mai 1737 maa passere	9932	3	8
6.			
Til de prægede Guld- og Sølv-Medailler paa Indvielsen af Slottet er for det hertil anskaffede Guld og Sølv betalt	6365	1	9
For to Skilderier	300	:	:
Summa paa alle Udgifter til ult. Decbr. 1741	2580043	1	6

7.

Dog er, foruden de ovenanførte 45,000 Rdlr. til Meubler en Sum blevet leveret til Kammerfrøken de Beulwitz.

8.

De fra Holsteen af de kongelige Skove leverede Kilsbøge, som ogsaa det derfra komne gamle Kobber og mulig andre Materialier.

9.

Materialierne af det gamle Slot, som ere blevne anvendte til det nye Residentsslot.

10.

Den ugentlige Sold, som de commanderede Militære have nydt hos Regimenterne.

Dette Udskrift in extenso har alle Kjendemærker af Authenticitet; den betydende Uovereensstemmelse med den af Luxdorph angivne Sum vidner ingen Mistillid, naar man paaagter: for det første, at Luxdorphs Angivelse gaaer indtil A. 1745, men Extrahentens kun gaaer til Udgangen af 1741. (Ved en saa stor Bygning er der stedse noget at supplere, især naar det er Tilfældet, som det her var, at Herskabet flyttede ind, førend alle Værelser vare ganske færdige). For det andet: at Luxdorph har fulgt en Beregning, hvori Noget var medregnet, som Extrahenten ei har medtaget, hvilket i det mindste kan bevises at være Tilfældet med een Udgiftspost, nemlig Møblerne, som Lux-

dorph anslaaer netop til det Dobbelte, men uden at svække Extractens Troværdighed, da denne under Nr. 7 tilkjendegiver, at flere Møbler vare blevne indkjøbte, nemlig igjennem Kammerfrøken Beulwitz, som var Dronningens Fortrolige. Saaledes fortjene vistnok begge Angivelser, uagtet en Differenz af henved et Par Tønder Guld, at staae til Troende; men Luxdorphs maa ansees for at angive Summam Summarum.

Maaskee vil Nogen, efterat have seet den Luxdorphske Sum, udbryde: „altsaa havde Riegels endda ikke saa meget Uret, naar han talede om Millioner henkastede i Bygningers Svalg". Jo, han havde heel Uret; thi 1) siger han, at Christian VI henkastede 7 Millioner i hans 3 første Regjeringsaar, men af Luxdorphs erfare vi, at Christiansborg ikke engang kostede tre Millioner i de femten Aar, der anvendtes til dets Opbyggelse og Forskjønnelse. 2) siger han, at Kongen gjerne, uden at svække Landet, kunde have ødt Tønder Guld aarligen, kun ikke flere Millioner, som han gjorde i hans tre første Regjeringsaar". Men Extracten viser, at der i disse tre Aar ikke engang anvendtes 3 Tønder Guld til Slottet. Dette Værk blev ikke drevet med Kraft, førend Kongen saae Byen, Kirkerne, Universitetet, Communitetet, Regentsen, Præste- og Professorgaardene, o. s. v. opbyggede. Dertil brugte han især sit og

Statens Velfærd i sine første Regjeringsaar, og er [illegible], naar [illegible] Anvendelse af Partikulærkassens Indtægter til Kongens og den kongelige Families Bekvemmelighed eller Fornøielse; hvorimod ogsaa maa regnes den Sum, Kongen havde lyst at bygge [illegible]. Det samme maa [illegible] det samme, at der ikke blot var Kongens private Formue, men ogsaa Statsindtægter f. Ex. Toldintrader, der flød ind i Partikulærkassen; men den Mindste vilde jo ogsaa underholde sin Regent og hans Familie [illegible] naar Venner, som Frederik II af Preussen pleiede, betragte sig som Nationens første Embedsmand, saa forglemme ikke, at en souverain Konge er [illegible], der har [illegible] som Statens [illegible] af Folket og den Person, fra hvem al Magt i Staten udgaaer, maa dog vel ogsaa have Ret til at anvende sine Indkomster, som ham behager. Synderligt, at Riegels vil afdisputere Kongerne en Rettighed, som han indrømmer den ringeste Borger. De fleste Mennesker have et eller andet Liebhaverie. Kong Christian VI.s var at bygge; og hvor maatte vi lykønske Folkene, dersom Kongernes Lyst aldrig faldt paa noget Værre. Hvor Lidet kostede denne Kongens Tilbøielighed Landet, i Sammenligning med de uhyre Summer, som f. Ex. den samtidige Ludvig XV i Frankerig anvendte paa sine Maitresser! Andre Regenter i det 18de Aar=

hundrede, [illegible] og [illegible] Fortune, [illegible] paa Spil, paa Comedier og Operaer; nu [illegible] i mange [illegible] Maskerader o. s. v. Ved Christian VI. Hof var der intet Spil, ingen Comedier, ingen Maskerader. Der gik det saa stille til, at han ikke vidste hvorledes han skulde underholde Grev Tessin og Frue. Da denne svenske Gesandt [illegible] sin Gemalinde [illegible] Kongen i Hirschholm: Alleredes som Kronprinds [illegible] ikke i noget af hans [illegible]. Vi have i hans [illegible] mange Exempler, der [illegible] denne Kronprinds [illegible] Kongen [illegible] Af sine Breve [illegible] nogle Assembleer [illegible] Hoffet, hvilket dog [illegible] Af [illegible] fulgte, at de store Summer, som Hoffester koste, besparedes, og at Kongens Tid anvendtes til vigtigere Sysler.

At Kongen overhovedet var en ordentlig Huusholder, kan jeg bevise saavel af Ytringer i hans Breve, som af hans oeconomiske Antegnelser, der paa adskillige Papirslapper gjemmes i Geheime-Archivet. Ifølge Brevet Nr. 119 skulde General Scheel have Tilsyn med, at Thuras Overslag forfærdigedes paa det billigste og nøiagtigste. Af Nr. 40 sees, at Kongen havde sendt sin Kammer-

[illegible] at [illegible]
[illegible] hvorledes det gik til, at
[illegible] Le-
clerc. Han nævnes ikke [illegible], men baade [illegible]
[illegible] Capitler i [illegible] (See Nr. 45),
og [illegible] Betænkning derom.
[illegible] sagkyndige Mand erindrede, at
[illegible] paa Arbeidet, saa at Leclerc
[illegible] for samme Priis som
[illegible] Kongen dog Leclercs Priis for
[illegible] (Nr. 46) at prutte med
[illegible] og [illegible], at naar han i [illegible]
[illegible] for 24 à 25 Rdlr. da skulde han
[illegible] Arbeidet. Heller ikke glemte Kongen
[illegible] for at skaffe sig godt
[illegible] til [illegible].
Maaskee [illegible] noget billigere, naar
Han [illegible] hans [illegible]? De Breve, som
handle om Bergentveds Kjøb og Istandsættelse,
charakterisere ligemaade Kongen som en god Oeconom.
Undertiden lykkedes det Christian VI at faae offentlige Bygninger opførte for saa godt Kjøb, at jeg neppe tør troe mine Øine, naar jeg læser de med Kongens egen Haand nedskrevne Tal. Saaledes approberer Kongen Palaisbygningen i Roeskilde og anviser til dens Opførelse 10,659 Rdlr. af Rentekammeret med Tilføiende: „men Pligtfolk af Solda-

[illegible] ikke [illegible] at [illegible] Slottet i Kiøbenhavn [illegible] [illegible], af hiin anseelige Bygning [illegible] for en saa ubetydelig Summa.

Endelig maa det [illegible] ikke [illegible] Kongen [illegible] for sin Familie, samt [illegible] og [illegible] Skolen [illegible] Professor [illegible] han dog [illegible]. Vi see ham ofte at [illegible] andre [illegible] i deslige [illegible] ikke [illegible] i Kassen. Ao. 1733 [illegible]. Der [illegible] til 17,000 Rdlr. [illegible] til [illegible] paa Dronningens Opfordring, foraerede [illegible] hans egen Tilbøielighed [illegible] med Opførelsen af det saare mageløse Lystslot paa Hirschholm, til hvis Historie jeg intet vigtigt Bidrag har fundet.

XVI.

Der er endnu een Side, hvorfra vi, inden vi gaae over til Videnskaberne, bør betragte Christian VI.s Regjering, nemlig med Hensyn til de skjønne

bildende Kunsters Tilstand og Fremgang [illegible] her i Landet. [illegible] lykkeligvis ikke nogen Opposition eller Misgreb; og hvis han [illegible] Kjendskab [illegible] Gjenstanden [illegible] Danmark [illegible] Mænd [illegible] [illegible] Vilkaarlighed eller [illegible] [illegible] paa [illegible] Kunstens Fremskridt i Dan- mark [illegible] [illegible] Europas [illegible] [illegible] Tegninger og Planer; saa han [illegible] det skjønne Frederiksberg Slot, [illegible] Kjøbenhavnernes [illegible]. Endelig erindrer ogsaa Enhver disse Ord af Suhms Historie, at det var Frederik Vte „der oprettede Maler- og Billedhugger-Academiet i Kjøbenhavn, som har havt en god Indflydelse paa vore Haandværkere og været til stor Nytte“*; men om Christian VI vide de Fleste kun, at han byggede Slottene Christiansborg og Hirschholm, af hvilke det første segnede for Luer-

* Suhms Danmarks Historie 3die Oplag S. 157. I den af sal. Kjerulf besørgede Udgave (1802) findes samme Urigtighed S. 172.

nes Magt, og det andet for Menneskehaand, da det vil tillagt saa et ugunstigt Sumvigt. Sted. Ingen af disse kostelige og prægtige Bygninger taler lengere til Vandreren, og mere end een Gang har jeg af forstandsfulde eller ukiendige Landsmænd hørt det skiærende Dom: „Christian VI's Bygninger bør eg. skal hastig Undergang, som de fortjente!" Sædvanligen tænker man derved paa Kongens Eftergivenhed for Dronningens Lune. Vi have ikke lagt Skjul paa denne Svaghed; men Retfærdighed byder os tillige at ihukomme, naar Talen er om det overflødige Hirschholm, hvilke lykkelige Tider ere 16 Aar vare for Landet, og at det er i en saadan Fred man just venter, at Fredens Kunster skulle blomstre; men de skiønne Kunster kunne ikke trives uden gavnlig Understøttelse. Vi have nyligen omtalt, at Christian VI ingen Skat udskrev til sine prægtige Slottes Opbyggelse; men denne vigtige Omstændighed har ikke kunnet udsone vore republicanske Historieskrivere hverken med Kongen eller hans Bygninger. Læseren vil erindre, at det var nogle usømmelige Yttringer af min Ven og Collega, Professor Nyerup, som modnede mit Forsæt at udgive dette Retfærdiggjørelsesskrift for Kong Christian VI. Jeg var dog ikke den første af salig Nyerups Venner, der paatalte hans Partiskhed imod den gode Konge. I Professor O. Worms

Breve til ham forekommer allerede i A. 1819 denne Ytring*: „Dit Program i Anledning af Brünniches Jubilæum har jeg læst med Fornøielse. Men dit umotiverede Udfald paa Christian VI, paa Bibel og Christendom, forargede mig. Hvorfor beholder Du ikke dine subjective Anskuelser af disse Ting for Dig selv? Hvad tænker Du med saadant Skrap at udrette? Hvem at behage? Var det ikke Christian VI, som byggede den største Kongeborg i Europa? Han maa da vel have havt Sands for andet end Bibel og Catechismus? Ja visselig havde han det. Han havde Sands for alt Godt og Skjønt, nemlig ogsaa for de skjønne bildende Kunster. Derfor vil ogsaa i Danmarks Kunsthistorie hans Regjering og især Christiansborgs Opførelse og Forsyning med Kunstværker gjøre Epoche. Ogsaa vi, den yngre Slægt, som ikke have skuet det uden i dets Ruiner, og kun af de Ældres Fortællinger eller af Thuras Beskrivelse kjende dets Pragt, dum Ilium stetit; ogsaa vi ville uden Tvivl sande Küttners Ord, naar han siger: „Jeg veed aldrig at have seet et større, skjønnere og herligere Pallads. Hvor stort, hvor ophøiet i dets Ruiner. Jeg har meget ofte gaaet igjennem dette Slot, har stedse dvælet der en Tid og betragtet det med For-

* See Nyt theol. Bibliothek 19de Bind S. 226.

nelse og Vemod.*" De veemodige Erindringer om Christiansborg Slots Brand (opreviget i Tydsklands Literatur ved Steffens's interessante Fortælling), maae dog ikke lade os glemme, hvad der i Christian VI.s Værk laae udenfor Elementernes Vold, og derfor blev varigt. Dertil regner jeg Kongens Kunstkjerlighed, hans forstandige Planer til de skjønne Kunsters Indførelse i Fædrenelandet, hans personlige Deeltagelse i Sagens Fremme, hans Besøg hos Kunstnere, og især det Stød, som ved hans store Foretagender blev givet saavel Haandværkerne som Industrien og den høiere Kunst i Danmark. Det er nemlig aldeles urigtigt, naar man troer, at det alene var Pragtlyst eller det Ønske at fryde sin Dronning, som drev Kong Christian VI til at opføre saa mange stolte Bygninger, og paa een Maade opmuntre de skjønne Kunster. Nei, han havde virkeligen arvet efter sin Fader Sands for det Skjønne, og uddannet denne Sands ved Studier og Betragtning af Kunstværker. Over-Bygningsdirecteuren Elias David Hauser, som forestod Christiansborgs Opførelse i Aarene 1733—1739, havde underviist Kongen i den civile og militaire Bygningskunst. Tillige maae vi erindre, at

* Küttners Reise durch Dänemark ꝛc. 2r Theil S. 84 fg. Han skuede kun dets Ruiner, ei dets Restauration under Frederik VI.

det var den gang Mode i fornemme Verden, at fylde med Billedskjæring og Kunstdreining, — om hvilken Mode vort Kunstmuseum bevarer mange interessante Minder —; ogsaa Christian VI var Kunstdreier, og lod sig derei give Underviisning af Lorenz Spengler*). Men hvad der vel ligger nærmere Vægt paa, er, at han tillige samlede med Tegninger, Malerier og Medailler, og derved uddannede sin Smag, i hvilken han uden Tvivl var saa god, at den vilde have beskjæmmet Mange af dem, som i vore Dage bedømme ham og tale dristigen om Kunst uden at forstaae noget deraf. Han var altsaa ikke af de Fyrster, som understøtte Kunsten af Hoffærdighed; han havde sand Kjerlighed til Kunsten, og beviiste sin Kjerlighed baade ved at berige sig selv dermed og ved at hædre dens Dyrkning. Man vil i Kongens Breve finde flere Yttringer, som vidne om, at han tiltroede sig Kunstindsigt; og vi troe med Rette, f. Ex. i Nr. 119 til Schulin: „Dronningen har leveret os hoslagte Tegning til Hirschholm, for at sende Ham den tilbage. Hun approberer Scheels Tegning, ligesom jeg ogsaa finder den smuk". Eller i det næstfølgende Brev: „Den forandrede Tegning til Indvielses-Medaillen er vel lykkedes noget bedre,

* See Büschings Hist. om de tegnende skjønne Kunster. Dansk Overs. Side 364.

[illegible] i fransfe [illegible] [illegible] Regnekunst [illegible] Man Me- [illegible] bedre [illegible] Klude [illegible] [illegible] Medaille [illegible] smuk [illegible] Maleri [illegible] Medaille [illegible] Vinger [illegible] [illegible] at Kongen [illegible] selvstæn- dige Ordre [illegible] Teg- ninger. I Nr. 216 forekommer denne Yttring: „Den allegoriske Beskrivelse [illegible] Maleren Mi[illegible] følger hermed tilbage [illegible] opbevares ved Vurde- ringen. Den [illegible] er artig, [illegible] de Farvede ville begribe [illegible] man have [illegible] Det [illegible] dog, som Kongen har forstaaet den. I Nr. 145 skriver Kongen: „Medailleuren Wahl har forbedret sig meget. Dronningens Büste er meget bedre gjort end den første.“ I Nr. 148 melder den kongelige Brevskriver sin Minister, hvem han ligemaade — vist ikke uden Grund — tiltroede Kunstsands: „Vi have idag været paa Charlotten- borg og seet det Tapet, som der forfærdiges efter sal. Krocks Tegning. Begyndelsen er over- maade smuk, og det er kun at beklage, at Krock er død bort derfra. Den anden Væg har han ikke faaet Tid til fuldkomment at udmale. . . . Kunde

Han saae en Maler, den [illegible] meget bet[illegible]
tegnet med Kridt; han var dengang [illegible] [illegible]
dig. Han maa en forestaae og hvilken [illegible] de Ma-
lere Han ansees for den ypperste til at [illegible]
være [illegible] Müller og Wahl [illegible]
som den meest [illegible] [illegible] Nr. 268
[illegible] Dom om Eiger [illegible] at han er en
[illegible] Tegner, have vi seet af hans Tegning over
[illegible] vil [illegible] til [illegible] en [illegible]
[illegible] mere, som [illegible] [illegible] finde
[illegible] [illegible] Kongens [illegible] var [illegible]
[illegible]. [illegible] Nr. 242 „Tegningen
[illegible] Dronningens Gallerie følger [illegible] tilbage.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gennemgaae-
lige. [illegible] at Kongen [illegible] det [illegible]
[illegible] at [illegible] i Kunstens Værker;
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
dens [illegible] [illegible] Offentlig [illegible]
i det Chargeme, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] og [illegible] Bygningerne
i Kunstværker fra Frederik III. [illegible] [illegible]
[illegible] af [illegible] for meget [illegible]
Meniheten [illegible] have [illegible] og [illegible]
Smag [illegible] Kunsten, [illegible] Christian [illegible]. Et
andet er at være [illegible] og [illegible]. Dette

sidste, paa Kong Christian VI. i høi Grad. Samtiden erkjendte ogsaa denne Fortjeneste hos ham. „Man kan med Sandhed sige — disse ere Langebeks Ord — at Danmark neppe nogen Tid tilforn har havt saa mange og gode Kunstnere i alle Ting, saa mange og prægtige Prøver af alle Slags Kunstarbeider, som i vore Tider. Aarsagen bliver, at Danmark vel neppe nogen Tid tilforn har havt en større Elsker og rundere Belønner af de skjønne Kunster end Kong Christian den Sjette, som ved alle Leiligheder viiste, at han var ikke mindre gavmild at anvende Udgifter til sine Rigers Ære og Prydelse end hin romerske Keiser Vespasianus, som hæderligen elskede alle Slags mechaniske Kunster og forfremmede alle gode Hoveder, der opfandt noget konstigt og nyttigt, eller Alexander Severus, til hvis Berømmelse fortælles, at han agtede Bygningsmestere, Billedhuggere og alle andre Kunstnere med store og anselige Belønninger"*. Beviser for Sandheden heraf skulle vi strax fremføre, naar vi komme til at omtale Kunstnerne fra Sjette Christians Dage; her maa vi først berigtige den foran berørte Vildfarelse, som har indsneget sig i Suhms Historie og derfra i den almindelige Tradition: at Kong Frederik V skal være Stifter af Academiet for de skjønne Kunster i Kjøbenhavn. Denne Vild-

* Sørgetale over Kong Christ. VI Side 65.

farelse er desto besynderligere, da Sligt, man siden kiendt adskillige Kunst-Professorer under Christian VI, og da de senere Historieskrivere, som havde sagt Sligt, i det mindste maae have læst Langebeks Ligtale over Christian VI, hvori udtrykkeligen omtales (S. 63) „det med kongelig Bekostning oprettede Maler- og Bildhuggeri Academie". Sagen er, at Sligt nu henflyttet paa Academiets Bygning (Charlottenborg) og den da gjeldende Fundats, som begge skyldes Kong Frederik V's Gavmildhed og Omsorg; men det er ligesaa vist, at Academiet er stiftet af Christian VI, som baade vidste at [illegible] de skjønne Kunster [illegible] og anvendte Penge [illegible] ikke store, skjønt Kongen i Nr. 143 siger, at man ikke kunde blive store Virtuoser som Kibbe og Gebare, mindre end 300 Rdlr. aarlig, og [illegible] i det [illegible] som havde Anlæg til at [illegible] blive underviste i Tegnings, Malerie og Billedhuggerkunst. [illegible] i [illegible] Kunsthistorie kan Enhver læse, at Underviisningen begyndte her 1738 under Bestyrelse af Hofmaler Krock i Tegning med Maleren [illegible] Pezold og Tuscher. Men ved Hjelp af Kongens Breve kunne vi endog nævne Dagen, da Academiet blev til, thi d. 23 Oct. 1738 skriver Kongen til Schulin (Nr.

[illegible] Sin ville til Indretningen af Maler- [illegible] Kongen [illegible] Frankrige [illegible] af [illegible] Kroeck [illegible] 500 Rdlr. [illegible] [illegible] Betragtende Bevægelser i Ag- [illegible] [illegible] til [illegible] [illegible] om at indrømme disse Begynd- [illegible] [illegible] Maaned efter at Kr [illegible] Nr. 148 [illegible] derfor, at Institutet ikke tilhaar. Dets første [illegible] Barndoms Periode [illegible] indtil 1754. [illegible] en ubetydelig Skole, til et stort Academie." [illegible] historie [illegible] der [illegible] tilbøielig [illegible] Kong Christian VI.* De frivillige Tegninger [illegible] Forsatten [illegible] begyndte [illegible] Tegneskolen i Dan- marks Kunsthistorie først med Marts 1754. Da [illegible] han [illegible] Den var nødvendigen begyndes med de mange fremmede Kunstneres Indkaldelse og den [illegible] danske Geniers Opmuntring under Christian VI. [illegible] de herlige Frugter viste sig deels under denne Konge, deels under hans Søn og Sønnesøn. Den Smag, som havde Kong Fre-

* See Nogle Træk til en Skildring af Kong Frederik den [illegible] Regjering [illegible] Gel- [illegible] 1812, Side 9 [illegible]

derik V. og hans Anlæg af et Malerakademie. faget for de skiønne Kunster, skyldes deres Opliv-ning ved Christian VI.s kunstelskende Sind tilskrives man ogsaa den Underviisning, Frederik (som Kron-prinds havde taget i Tegning og Kunstøvelser. Med samme Ret, som vi kalde Kong Christian I. Stifter af Kiøbenhavns Universitet, skiøndt det den Gang kun udgiorde en lille Forsamling (i Begyndelsen af tre tydske Magistre), sammenlignet med Christian III.s udvidede Høiskole; med samme Ret kaldes Christian VI. Stifter af vort Kunstacademie, efterdi det af ham oprettedes, og først fik hans Navn og sine dannede Lærere, endskiønt ogsaa et Locale, ihvorvel langtfra ikke saa fuldt eller skiønt, som Charlottenborg Slot, hvor det nu blomstrer, og hvor Frederik V. skiænkede det ved sin Stiftelse af 1754.

To Bemærkninger have paatrængt sig mig, ved det jeg søgte at overskue Mesterne og Kunstnerne fra Christian VI.s Tid; nemlig 1) det forholdsmæssig store Antal af Militære, tildeels høie Officerer, som den Gang fandtes iblandt Kunstnerne, og 2) det fra vore Dages afvigende Forhold, der den Gang fandt Sted imellem de enkelte skiønne Kunster og deres Frembringelser.

I første Henseende vil jeg minde Læserne om fire berømte Navne, hvoraf de tre betegne Danmarks daværende Architekter af første Rang (for-

udmærkede sig. Man finder adskillige andre Arbeider af [illegible] Kongens Værker, og alle [illegible] en [illegible] Deg- net og [illegible] ere: 1) Brigadeer (Ge- neral-Major) Häusers, som havde baade Kon- gens Tillid og [illegible] forte Opsyn med Christiansborgs Opførelse, rigtignok for største De- len efter Planer og Tegninger, som bleve forfærdi- [illegible]; og understøttet deels af en Bygnings- commission, hvori den indsigtsfulde General Scheel og den udmærkede Minister Schulin, deels af de treende Bygmestere Thurah og Eigtved, deels af udmærkede Kunstnere, saasom Hofbilledhuggeren Le Clerc, hvem Kongen [illegible] Tilbud havde [illegible] 2) Det [illegible] Generals [illegible]

[illegible] i den danske Over- sættelse (Kbh. 1783) har gode Tilføg om danske Kunst- nere. Eiheller i Füßlis Allg. Künstler-Lexicon, end- ikke i den nyeste Udgave (Zürich 1808, Folio).

[illegible] Forholdet, hvori Häuser stod saavel til Thura og Eigtved, som til Le Clerc, giver Kongens Brev [illegible] Tilladelse til Häuser [illegible] som jeg haaber, [illegible] tilfreds. Häuser [illegible] mange urigtige Chicaner; men Thura og Eigtved kan ikke vel faae disse Sager under Hænder, eftersom de intet have at gjøre med den udvendige Bygning af Slot- tet, som Häuser forestaaer ganske alene, og

Major) Laurits Thurah, som bygget Hirschholm, Eremitagen, [illegible] Palais og i Christiansborg Slot, samt Kirken og [illegible] Frelsers Kirke; den nye Bygning paa Volden, [illegible] Han var en [illegible] blev i A. 1733, den 26 Aar gammel, Hofbygmester 1739 af Kongen; [illegible] sine Fortjenester i den Kunst og Lærdom; thi han havde lært [illegible] (Biskop Thurah) [illegible] Lærdom, hvilken han og saa ved sin danske Vitruvius og andre store Værker han lagt for Dagen.

**) Oberst Niels Eigtved, som Christian VI sendte i sine Tienester, [illegible] Directeur [illegible] Kong Frederik V. [illegible] Academie. [illegible] Talent [illegible] længe* [illegible] Fuldkommenhed blev ved Christian VI's Understøttelse [illegible] for Kunsten. Han var [illegible] en sjellandsk Bondesøn, der [illegible] siden

[illegible] Directionen i een Sag havde ikke Deel [illegible] des Breve [illegible] tilligemed [illegible] havde det Nødvendige af flere [illegible] lig af første eller Damernes Etage og de tvende Mezaniner. Leclerc var ikke alene Billedhugger, men tillige Maler og smagfuld Decorateur. Maaskee var han af Charakteer noget stridig. I det mindste klagede Eigtved meget over ham, og Schulin fik af Kongen den Commission at bilægge Striden imellem dem. (Nr. 104).

[illegible] og [illegible] Architect *). [illegible] [illegible] [illegible] i [illegible] Tjeneste hos Kong August [illegible] Kong Christian VI. og Danne[illegible] [illegible] Ros, [illegible] Kunstnere; [illegible] Sophienberg, [illegible] Christiansborg Slot, [illegible] paa Amalienborg, hvilke [illegible] Bemærkning [illegible] [illegible] [illegible] Slotet [illegible] Architectur [illegible] Kunstkammer, [illegible] i Paris, [illegible] Portraiter for [illegible] **) [illegible]; [illegible] 1761, [illegible] Directeur for Kunstacademiet 1754. [illegible] [illegible] Ober-[illegible] [illegible] og ligesom Lauritz Thurahs, indbefatter saa forskjellige Fortjenester, at Kunst og Videnskab, at Krigerens og Borgerens Stand [illegible] hinanden om at tilegne sig ders Stands; men i ethvert Tilfælde tilhører denne heel og holden Christian VI.s

*) At han endnu som Saadan vedblev at være Slotsgartner til Coldinghuus og Skanderborg, kan sluttes af Brevet Nr. 288.

**) Wrahalls Reisen, 1r Th. S. 30.

Tid. Vi tænke [illegible] Frederik Lud-
vig Norden, [illegible] Kobberstikker og Sø-
kriger, som Tegninger og Reisebeskrivelser. En tidlig Død, man siger i Følge af hans Anstrengelser og farlige Reiseforetagender, bortrykkede ham i hans feireste Alder i 1742, kun 34 Aar gammel) men allerede havde han reist Danmark et Minde ved Nilens Bredden og i Nubiens Ørkener; fremfor alt satte han sig selv et monumentum ære perennius i det efter hans Død udgivne Reiseværk over Ægypten og Nubien. Danmark har to Gange fremkaldet og bekostet store Reiseforetagender, hvis Glands ingen mere have kunnet fordunkle, eftersom deres Frugter stedse nydes med Velbehag, og mærkeligt nok ere begge gik ud paa Opdagelser, der ere lige vigtige for Theologen, Humanisten og Geographen; og begge udførtes af Holstenere (Norden var fød i Glückstadt og Niebuhr, som stod i Spidsen for Reisen til Arabien, var en Dithmarsker). Med Rette prises Frederik V for den store, med kongelig Gavmildhed realiserede, Idee, at lade Arabien og dets minderige Omegne undersøge af et lærdt Selskab; men Norden fortjener ogsaa hans ædle Fader, der understøttede Nordens Reiselyst og sjeldne Gaver til et, vel mindre, dog lignende Foretagende. Men da jeg herom kan henvise mine Læsere ei alene til Nordens bekjendte Værk, men ogsaa til en interessant

[illegible] Reise *), [illegible] som Christian [illegible] og som [illegible] sig som [illegible] mathematiske Viden[illegible] i [illegible] Interesse. [illegible] 1732 [illegible] Christian [illegible] Frankrig, [illegible] Kunstnere og [illegible] hos den Indviede Længsel efter at skue Kunstens tidligere Frembringelser; [illegible] Land kan da snarere lokke

*) Om Norden og hans Reise til Egypten af Prof. Molbech i Athene, 1 Bind S. 533 fg.

den [illegible] Yngling, end hans Udvalg [illegible] Ægypten, hvis Pyramider og Gravhvælvinger, hvis Templer og Steenarbeider føre os tilbage til [illegible] første Aarhundreder. En bekjendt Kunst-kjender, Baron Stosch, skal have vakt den første, [illegible] Lyst til at bereise Ægypten. Man kunde ogsaa formode, at Christian VI var personlig meget interesseret for denne Reise, [illegible] [illegible] Herlighed for det danske Navn, men fordi dette Foretagende [illegible] rigt [illegible] Gjenstande, der [illegible] [illegible] Maade, nemlig for Theologien, især det gamle Testamentes, nemlig de mosaiske Skrifters Fortolkning *), og som Frugt deraf. [illegible] Kongens Breve ville vise, at der [illegible] Rigtige og noget Urigtigt i denne Formodning. Rigtigt, at Kongen interesserede sig for Sagen og rundelig understøttede saavel Norden som hans kostbarere Reisefælle Grev D'Esneval; urigtigt, at Kongen skulde derved — saaledes som Tilfældet var ved det Niebuhrske Reiseforetagende — have tænkt paa noget Udbytte for Theologien. Det er i Aaret 1737 at Kongens Breve begynde hyppigen at

* Mange Steder i Pentateuchen, ja selv i Propheterne, f. Ex. Ezechiel, kunne oplyses ved Hjelp af de billedlige Forestillinger, som ere givne i det store franske Værk over Ægypten.

omtalte [illegible] udi Reisen [illegible] tillige, [illegible] gjennem hele [illegible] imidlertid Greve D'Esneval [illegible] henvendte sig umiddelbart til Kongen [illegible] Avantüren [illegible] i Italien [illegible] til [illegible] og Kongens [illegible] med sin [illegible] gjorde Reisen til Africa [illegible] paa Kongens Bekostning, har jeg ikke kunnet erholde tilstrækkelig Oplysning. Jeg troede først at han var Søofficeer i dansk Tjeneste, thi han erholdt af Kongen Titel Schoutbynacht, men Hr. Capitain Garde, fra hvis Haand vi snart kunne vente et authentisk Værk om den heelige Sø-Etat, har forsikkret mig, at D'Esneval aldrig har været i Sø-Etaten. Hvo der har anbefalet denne Greve til Kongen, kan jeg ikke sige. Han fremtræder strax som en protegé, hvem Kongen havde lovet Penge. Den 4 Febr. 1787 skriver Kongen til Schulin: „Vi have idag med Posten modtaget hosfølgende Brev fra Grev D'Esneval i Livorno. Han vil deraf see, hvad bemeldte Greve skriver, og hvorledes han mener, ikke at kunne komme ud med de Penge, vi have lovet ham. Vi ville nu lade ham Pengene udbetale paa Stedet i Banco Courant; ogsaa, som han forlanger, forøge Summen til 1000 Rdlr.; men det bliver nødvendigt, at Han tilskriver ham dette, og tillige betyder ham, at vi ikke ville vide

meget om videre Tillæg. Vare det hele Project af hemeldte Greve ikke bliver til Vand; thi saaledes forekommer det os." En Maaned efter (see Nr. 51) melder Kongen: „Grev D'Esneval har igaar skrevet til os, som han vil see af det Indsluttede. Han flatterer sig endnu med godt Haab; han vil have flere Penge; men det gaaer vel ikke an. Han beder om et Pas og en Charakteer; Passet kunde man vel give ham og deri kunde man vel kalde ham Schoutbynacht. Iøvrigt kan jeg ikke nægte, at hans entreprise forekommer mig meget chimærisk." Man seer af andre Breve, at D'Esnevals Project var af en dobbelt Natur 1) at knytte Handelsforbindelser i Ægypten, Nubien, Habessinien o. s. v.; 2) at udbrede Christendommen, nemlig den katholske, i disse og tilgrændsende Lande. Om ikke denne Greve tillige havde den Hensigt, ja muligt det Hverv fra høiere Steder, at drage den for sin Gudsfrygt bekjendte Christian VI over til Catholicismen, maa vi lade uundersøgt. Saare mærkelig er den Brevvexling, som ved ham blev indledet mellem Cardinal Alberoni og vor protestantiske Konge. Havde vi kun disse Breve!

Men vi maae over Grev D'Esnevals Chimærer ikke tabe den danske Kunstners forstandige Planer af Sigte. Det synes næsten, som Norden, idet han ikke forsmaaede en dannet Europæers be-

hagelige Selskab, ikke ønskede at have sine Optegnelser og Memoirer for sig selv. Men dette vilde Kongen ikke; thi d. 10 Mai 1737 befaler han Schulin (Nr. 64): „Han vil vel sige Grev Danneskjold, at han skal tildele Norden Ordre om at communicere Grev D'Esneval Alt; thi ellers vilde bemeldte Greve kun blive fortrædelig og det hele Værk kunde derover gaae i Staa. D'Esnevals Skrivelser løbe meget i hverandre, og man har Møie med at forstaae dem. Det er os kjært, at Norden, siden han skal bruges til Sagen, selv har Tro dertil." Norden var ligesaa godmodig som rask. Han ikke alene efterkom Kongens Befaling, men haabede ogsaa det Bedste af D'Esnevals Enthusiasme, og da han indberettede dette til Danneskjold, forandrede Greven saavelsom Schulin deres Tanker om den fyrige Projectmager. Dette erfare vi af Kongens Brev Nr. 69, dat. 30 Mai 1737, som begynder saaledes: „Grev Danneskjold har igaar sagt os, at Lieutenant Norden har skrevet ham til og givet noget Haab om Held til Grev D'Esnevals dessein. Han, Grev Danneskjold, føiede til, at saavel han, som Mr. Schulin, ihvorvel de i Begyndelsen ikke reflecterede meget paa Grev D'Esnevals dessein, saa formeente de dog nu, at det vilde være godt, om vi endnu skikkede et Par Tusind

Rigsdaler til Alexandria, for at det ikke skulde hedde, at man havde ladet disse Reisende uden sein gaae tilbage for et Par Tusind Rigsdalers Skyld. Ihvorvel vi nu igjen sagde til Greve Danneskjold, at vi vilde endnu anvende 2000 Rdlr. derpaa, saa finde vi dog, efterat vi nøiere have overveiet Sagen, at vore Omstændigheder ikke tillade os at anvende saa mange Penge paa et saa vidtløftigt Dessein; thi selv om Grev Danneskjold sender de 2000 Rdlr., bliver det uvist, at han dermed kan iværksætte sine vaste desseins. Det har allerede kostet langt mere, end han i Begyndelsen foregav og forlangte.“ Om Efterretter tilskrev Danneskjold Kongen fra Alexandrien og Cairo, i endnu fuld af store Desseins, som han dog ikke tydeligen nok tilkjendegav (jvf. Nr. 80), men Brevene fra den bestandige Norden, som inden et Par Maaneder skrev (i Decbr. 1737) lød ei saa gunstige. Kongen sluttede endog deraf, „at de Reisende vilde komme til at vende hjem med uforrettet Sag“ (see Nr. 97). Saameget er klart, at Norden indberettede Alt med Sandfærdighed, og skjulte ikke for Kongen noget Uheld, som hændtes dem. I Mai 1738 sendte Kongen Schulin en Skrivelse fra ham, hvoraf saaes, „at deres Reise til det Indre af Africa var løbet ulykkelig af, og at de ikke havde kunnet komme til Keiseren af Ethiopien“ (Nr. 124). I det næste Brev, dat.

[illegible] Mai 1738, skriver Kongen: „Grev D'E[illegible] [illegible] og Lieut. [illegible] Reise til Aethiopien er gaaet Krebsgang. Og da man med Haandfastighed [illegible] at med slig [illegible] Projectet [illegible] gjøre, [illegible] Lieut. [illegible] hos den [illegible] Missionair [illegible] mange Efterretninger som [illegible] og at tage Afskrift af de [illegible] rende Papirer, og dermed forsyne sig [illegible] hjem [illegible] Grev D'Esneval [illegible] skrive deste til Lieut. [illegible] Grev D'Esneval [illegible] han [illegible] at han [illegible] han selv [illegible] ikke [illegible] med [illegible] ikke D'Esneval [illegible] Kongen [illegible] Januar (1739) at fremstille sig med sin Gemalinde for Kongen og Dronningen, til hvem Fruen ogsaa overleverede en smuk Pung med Documenter. Denne lod Kongen dem tilbagelevere med en Afskedspresent af 1000 Rdlr., idet han tilkjendegav Schulin, „at han var hjertelig glad over at han derved blev denne Avanturier quit.“ Til Gjengjeld udbad Greven sig Tilladelse til at dedicere Kongen sine Memoirer, som jeg ikke kjender, og som maaskee aldrig udkom.

Vi vende tilbage til den Mand, for hvis Skyld vi have omtalt Grev D'Esneval (der ikke vides

at have været Kunstner), til den standhaftige Norden, som lykkelig og med stort Udbytte endte sin Nilreise. Den 17 Novbr. 1737 indskibede han sig i Cairo paa Nilen i et lidet Fartøi, ledsaget af en Maronit og en Jøde, der tjente ham som Tolke, og desuden af en coptisk Præst og to romerske Missionairer, forsynet med Anbefalinger af den tyrkiske Pascha til Beyerne i Provindserne. Den 4 Decbr. kom han til Girge, Hovedstaden i Øvre-Ægypten, der ligger 100 Mile fra Cairo. Derfra fortsatte han Reisen op ad Nilen til det gamle Thebe, af hvis Ruiner han leverede Tegninger og Beskrivelser, som først ere blevne overtrufne af de franske Kunstnere og Lærde, som ledsagede Napoleon til Ægypten, og hvis Arbeider have stadfæstet Paalideligheden af Nordens Beretninger og Nøiagtigheden af hans Tegninger. Uagtet den tyrkiske Befalingsmand i disse Egne fraraadede Norden at gaae videre, fortsatte han dog sin Reise; og efterat have beseet Vandfaldet og Øen Ell-Sag (de Gamles Elephant-Ø) gik han d. 27 Dec. igjen under Seil. Han undersøgte først Øen Phile, der ligger 179 Mile fra Cairo ved den gamle Grændse imellem Ægypten og Æthiopien; derpaa seilede han endnu 32 Mile høiere op paa Nilen til Derri i Nubien, hvor han ankom d. 4 Januar 1738, og snart erfarede, at det var ham umuligt at gaae videre, uden

at sætte sit Liv og Frugterne af sin gjorte Reise i den øiensynligste Fare. Han tiltraadte derfor, efter et Dages Forløb, Tilbagereisen til Cairo, hvor han ankom d. 23 Februar, lykkelig udsluppen, især ved sin Uforsagthed og Aandsnærværelse, af en Mængde Farer og Møisommeligheder. Prof. Molbech gjør i sin her benyttede Afhandling den interessante Bemærkning (Athene, VII, 538) at Norden beseilede Nilen paa samme Tid, som den berømte Pococke gjorde sin Nilreise, uden at de kom til at træffe hinanden. Norden taler i sin Reise (anden Deel S. 260) om tre ubekjendte Europæere, der seilede forbi ham d. 30 Januar 1738, imedens han lod sit Skib sætte istand. Een af dem var den lærde Englænder.

Norden opholdt sig i Cairo og Alexandrien til Enden af Mai 1738, da han forlod Ægypten, og over Sicilien, Livorno og Venedig vendte tilbage til Danmark, hvor Kongen udnævnte ham til Capitain i Sø-Etaten og Medlem af Skibsbygnings-Commissionen. Saaledes erkjendte Christian VI hans Fortjenester og belønnede dem. Dog skulde Norden kun virke en kort Tid i sit Fædreneland. Han var Søkriger med Liv og Sjæl. Ihvor meget hans Tegninger og Dagbøger krævede hans Flid og knyttede ham til Hjemmet, seirede dog hans Lyst til Krigen. Iblandt de Sø-Officerer, som efter

Grev Danneskjolds Indstilling fik kongelig Tilladelse til at gaae som Volonteurer i den engelsk-spanske Krig, var Capitain Norden. Han reiste i Februar 1740 med et Par Kammerater til England, hvor han, allerede bekjendt for sin Reise til Aegypten, fandt en meget gunstig Modtagelse. Om Sommeren indskibede han sig paa den engelske Flaade under Admiral Norris; men da der ikke blev noget af dens Tog, kom han tilbage, og gik i October med en anden Flaade under Ogles Commando, hvilken skulde forstærke Vernon, og han var siden med under denne Admiral ved Carthagenas mislykkede Beleiring. Om Efteraaret 1741 kom han tilbage til England, hvor han blev Medlem af det londonske Videnskabers-Selskab og opholdt sig der til om Sommeren 1742, da hans Sundhedstilstand — han leed af Brystsyge — gjorde det tilraadeligt, at besøge det sydlige Frankerig. Men Dødsstunden nærmede sig ogsaa i det milde Clima. Han døde i Paris d. 22 Sept. 1742, i en Alder af 34 Aar, uden at see Frugterne af sin ægyptiske Reise bekjendtgjorte. Dog — disse unddroges ikke den lærde og kunstelskende Verden. Grev Danneskjold vaagede over hans Papirer og Tegninger, og Christian VI befalede, at Nordens Reiseværk skulde udgives med sømmelig Pragt paa offentlig Bekostning, til hvilken Ende den dygtige

nürnbergske Maler og Kobberstikker Marcus Tuscher indkaldtes for at stikke Pladerne. Han kom herind 1743, og bragte med sand Kunstner-Iver og med Held Arbeidet til Ende i otte Aar, saa at alle 159 Kobberplader, paa den sidste nær, vare stukne, da Tuscher døde 1751. Imidlertid havde Frederik V tiltraadt Regjeringen. Han fulgte sin Faders Fodspor, og befalede Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn at udgive Værket, hvilket da ogsaa skeete uden at forandre noget i Forfatterens efterladte Dagbøger. Saa vigtigt som dette var, saa usømmeligt var det, at et saadant danskt Nationalværk ikke udkom paa Danst, men kun i en fransk Oversættelse, der dog baade forfærdigedes og tryktes i Kjøbenhavn. Dr. P. Templeman oversatte det paa Engelsk med Bemærkninger, uddragne af ældre og nyere Forfattere, der have skrevet om ægyptiske Oldsager. Senere blev det oversat paa Tydsk. Det var i 50 Aar Hovedværket over hine Egne, og det har endnu i vore Dage, efterat Literaturen er bleven forøget med saa mange vigtige franske og engelske Værker, stor Værdie. Dertil bidrager vel især den hos lærde Reisende saa sjeldne Omstændighed, at Norden selv var en ypperlig Tegner, ligesom han var en skarp Iagttager og en duelig Mathematiker. Hans ovennævnte engelske Oversætter siger i sin Fortale: „Den skjønne Sim-

plicitet i Tegningerne, og den Nøiagtighed, hvormed de ere optagne paa Stedet, overgaaer Alt, hvad man hidtil af lignende Arbeider har seet offentlig bekjendtgjort"; og Professor Molbech antager, at Nordens Kort over Nilen (paa 29 Blade) hvilket den Gang var en stor Berigelse for Geographien, endnu 1816 var det bedste og nøiagtigste, som havdes. Hvo der vil kjende Norden som Kobberstikker, henvises til den 112te Plade, hvilken er stukket af ham selv og forestiller Ruinerne af Memnons Tempel i Thebe. Endnu een Fortjeneste af Kunsten i Danmark erhvervede Norden sig ved at indgaae Venskab med den bekjendte Kobberstikker Marcus Tuscher, som vel især af Kjærlighed til Norden modtog Christian VI.s Indbydelse. Saavidt om de fire danske Kunstnere. Inden vi omtale de øvrige ville vi gjøre en Bemærkning om de skjønne Kunsters indbyrdes Forhold her i Landet under Christian VI.s Regjering.

Jeg finder det værdt at lægge Mærke til, hvorlunde den Gang Architecturen og Steenpelskjærerkunsten blomstrede, imedens Billedhuggerkunsten forholdsmæssigen havde færre Dyrkere og fandt mindre Understøttelse. Noget heri kan have været tilfældigt; men sikkert virkede ogsaa den Omstændighed, at Kunsten modtog den kraftigste, ja næsten eneste Impuls fra Hoffet; og

her forenede Kongens Forkjerlighed for Architekturen sig med Dronningens Pragtlyst og Forfængelighed om at fremhjelpe fortrinligen de to førstnævnte Kunster. Dette er ikke at forstaae, som om de øvrige skjønne Kunster bleve tilsidesatte; vi skulle ret strax nævne endeel berømte Malere og enkelte fortjente Billedhuggere, som under Christian VI deels indkaldtes, deels dannedes her i Landet. Christiansborg blev lidt efter lidt prydet med skjønne Malerier, f. Ex. af Krock, Pilo, Mandelberg, og med Dørstykker af Vanlo, Jeaurat, Boucher, Parrocel, Pierre, le Clerc, Troy og Oudry. Paa Stuckaturarbeide var baade Hirschholm og Christiansborg Slot rigt. Kun det første har jeg seet, og det var dengang allerede i Forfald. Dronningens forgyldte Navnetræk S. M. fremtraadte overalt som Centrum, og til dette Navns Forherligelse maatte en uendelig Mængde Zirater tjene. Derfor savnedes den ædle Simpelhed altfor ofte; dog vel mere i de indre Forziringer end i de ydre Forhold, hvilke allerede paa Hirschholm, men især paa Christiansborg vare grandiose og imponerende.

Hvis Christian VI ved sine Kunstforetagender tog Hensyn til Efterkommernes Nydelse og deres Dom, da maa man prise den Klogskab, hvormed han opmuntrede og understøttede de forholdsmæssigen talrige Stempelskjærere og Kobberstikkere, hvis Værker vi endnu kunne beundre, efterat Kongens

tvende Hovedbygninger have bukket under, den ene for Ildens og den anden for Tidens Magt. Der er vist intet andet Tidsrum af 16 Aar, som har frembragt saa mange og saa skjønne, med sindrige Emblemer og Indskrifter prydede danske Medailler, som Christian VI.s Regjering*). Af Kongens Brev Nr. 214 sees, at de under ham slagne Medailler allerede den Gang (Juli 1739) beløb sig til 15. Man vil i Brevene ogsaa finde den Kunstner, som Christian VI især brugte, ofte nævnet, nemlig Schweizeren Joh. Carl Hedlinger, som efter Kongens Indbydelse opholdt sig en Tidlang i Danmark. Hans Landsmand Füßli fælder i sit Kunstner-Lexicon denne Dom om hans Fortjenester: „at Ingen af hans ældre eller nyere Kunstbrødre har overgaaet ham enten i rigtig Tegning (nogle siddende, altfor lange Figurer undtagne), eller i blød Behandling af Stoffet, uden dog derfor nu at forfalde til Udførlighed; endelig har Ingen naaet ham i sindrige Allegoriers og deres Opfindelse paa hans Revers“ ***). En anden bekjendt Kunstdommer har sammenlignet Hedlinger med Romeren Hamerani og Dante: „Det, hvori Disse Hamerani

*) Christian V.s Tid har flere, men ei saa skjønne.

**) Saavel ved Sindbilledernes Valg paa de danske Medailler, som ved de latinske Indskrifters Forfattelse var Hans Gram den virksomste som den indsigtsfuldeste.

havde brudt Banen, udførte Hedlinger. Hans Kunst er endnu mere beregnet paa behagelig Blødhed og desuden paa malerisk Effect. I Sammenligning med ham have Haarene hos Hedlinger bedre Masser og større Lethed, og hans Hoveder overhovedet mere Relief. Fremdeles staaer han ikke tilbage for Romeren i Udførelsen og besidder et væsentligt Fortrin fremfor ham, nemlig mere Aand og Livlighed" *.

En tredie udenlandsk Kunstner, som oftere omtales med Berømmelse i Christian VI.s Breve, er Joh. Sal. Wahl, som i Marts 1737 blev Kunstforvalter (see Nr. 53) uagtet Schulin havde anbefalet en anden Mand, Brandt, til denne Tjeneste. Kongen anfører som Grund, at han derved sparede 400 Rdlr. aarligen, som denne Kunstner hidindtil havde oppebaaret uden Vederlag. Heraf sees, at Kongen ogsaa gav udmærkede Kunstnere en Evesfold, foruden hvad de ved deres Arbeider kunde fortjene. Skjøndt Forfatteren med Glæde har seet endeel af Wahls Arbeider, vil han dog, siden han ikke er Kunstkjender, ei anmasse sig nogen Dom. Stempelskjæreren G. W. Wahl, som Kongens Breve omtale, er forskjellig fra Portraitmaleren. (See Spenglers artistiske Notizer Pag. 82). Hverken Büsching, som giver temmelig

* Winkelmann und sein Jahrhundert S. 267.

fuldstændig Beskeed om Joh. Sal. Wahl*, eller Füßli i sit Lexicon omtaler ham anderledes end som Maler. Wahl var bleven anbefalet til Kong Frederik IV af Krock, og indkaldt 1719. Ogsaa den berømte Steenskjærer Lorenz Natter blev forskreven fra England til Kjøbenhavn, og har her forfærdiget mange prægtige Arbeider, hvorom Büsching handler i sin Kunsthistorie (Dansk Overs. S. 315).

Hvad Kobberstikkerkunsten angaaer, vidne Thuras tvende store Kobberværker, den danske Vitruvius og Hafnia hodierna, samt de 159 Plader til Nordens ægyptiske Reise — for ikke at tale om mindre Arbeider —, saare hæderligen om denne Kunsts Flor i Danmark. Vel sandt, at de ypperste Mestere deri vare Udlændere. Thura forskrev Keyl og Wust fra Nürnberg, til at stikke Pladerne til de nysnævnte Pragtværker, og Marcus Tuscher, Nordens ovennævnte Ven og Medarbeider, var fra samme kunstrige Stad; men det er allerede ærefuldt for Danmark at have sat Priis paa disse og lignende Kunstnere. Den Modtagelse, de her fandt, var saa hjertelig og hæderlig, at de i Almindelighed forbleve i Landet, oplærte Indfødte og undertiden stiftede Skoler, hvis Virkninger vi i de senere le-

* Nachrichten von dem Zustande der Wissensch. und Künste in den dänischen Reichen. 1 Th. S. 107—112.

vende Kunstnere gjenkjende. Det kan ei være vor Hensigt, at opregne alle de Kunstnere, der levede under denne Konge; men de fornemste i hvert Fag bør dog her omtales, især da det kan bevises, at Kongen selv har viist Interesse for dem og deres Arbeider. Dette have vi seet at være Tilfældet ei blot med Architekterne, men ogsaa med Malerne Krock, Miani og Wahl, med Billedhuggerne Leclerc og Gercken, med Stempelskjærerne Hedlinger og Natter. Det var ogsaa Tilfældet med Kobberstikkerne, især med Marcus Tuscher, der udmærkede sig maaskee meest af alle de indkaldte, og om hvem en engelsk Kunstdommer forsikkrer, „at han fortjente ikke mindre Agtelse som Menneske, end Beundring som Kunstler“ *. Naar vi læse om hans store, alle de skjønne Kunster omfattende Genie, mindes vi om en Michel Angelo og de øvrige Undere fra hine tidligere Aarhundreder, hvilke vi ikke i de nyere Tider see gjentagne. Tuscher var — ifølge Weinwich — saa vel dreven i Architektur, Perspectiv og Kobberstikkerkunst, i Steenskjærerie og Pousseren, at han kunde ansees, som om han udelukkende havde opofret sig til enhver af disse Kunster **.

* Monthly Review, Vol. XVII, pag. 79. En Bemærkning, som jeg skylder Professor Molbech. See Athene 7 Bind 542.

** Weinwichs Kunsthistorie, Side 129. En kunstkyndig Ven har forsikkret mig, at denne Roes er meget overdreven.

Vi ville ved Siden af ham nævne een af de sidste Kunstnere, Christian VI hvervede for Danmark, nemlig Kobberstikkeren Johan Martin Preisler, hvis Gravstikke roses for at have været baade fast og dristig. Han tilbragte netop et halvt Aarhundrede i Danmark (1744—1794), og har i dette lange Tidsrum dannet brave Disciple, skjøndt neppe mere end een (nemlig vor nylig afdøde Clemens) der har naaet sin Mester. Han var fød i Nürnberg 1715, blev indkaldt 1744, uden Tvivl efter Anbefaling af Grev H. E. Bernstorff*.

Om en anden Udlænding, der som Portraitmaler spillede en Rolle her under Christian VI og Frederik V, den svenskfødte Carl Gustav Pilo, lyde Dommene meget forskjelligen. Men om det end maa indrømmes, at han baade som Menneske og Kunstner havde store Feil — man lægger ham til Last, at have skinsyg bortfjernet endeel talentfulde Mænd for ikke at fordunkles, ligesom og at han var en dristig og uheldig Restaurator af gamle Malerier — saa bør det dog erkjendes, at han var en Mand af meget Talent, og at han har efterladt sig skjønne Sager **, ligesom han ogsaa havde stor

* See nogle Kunstefterretninger i Kjøbenhavns Skilderie for 1829 Nr. 65.

** Derom handler Hennings udførligt i sit Skrift: **Essay historique sur les arts et sur leur progrès en Dannemarc p. 90 fg.**

Indflydelse paa vort Kunstacademie, hvor han var Professor lige fra dets første Tider indtil 1772, da han vendte tilbage til Sverrig. Han efterlod sig her endeel Elever, hvis Navne findes hos Büsching. Vi udhæve blandt disse Portrætmaleren Peder Als, den første, der vandt vort Academies store Præmie (1755).

En anden af de nævnte Udlændere, Miani (som var en fortrinlig Fresco-Maler) efterlod sig ogsaa her en udmærket Discipel, der dog efter Mianis Bortgang vendte sig fra Maleriet til Billedhuggerkunsten, paa hvilken han tidligen hos sin Fader havde faaet Smag. Vi tale om Johannes Wiedewelt, der vel, indtil Thorvaldsen fremstod, var Danmarks bedste Billedhugger, ihvorvel vort Fædreland saavel i ældre som nyere Tider var temmelig rigt først paa Billedskjærere (hvorom vore Slotte og endeel Kirker vidne) siden paa Billedhuggere. Af saadanne levede under Christian VI (ihvorvel nogle af dem blomstrede senere) den ubetydelige S. C. Stanley (død 1777) og hans Søn Carl Frederik Stanley (der først fik et Navn 1769); Andreas Weidenhaupt, en Kjøbenhavner, som af Pezold lærte at male, og af Sally at forme, men som ogsaa først fremtraadte under Frederik V, foruden Flere af lavere Rang.

Det Anførte vil være tilstrækkeligt til at bevise Rigtigheden af vor Paastand: at de skjønne Kunsters Tilstand under Christian VI var deels blomstrende, deels i det mindste anstændig og skikket til at forberede en endnu gunstigere Forfatning, som den var, der indtraf under Frederik V. Men ogsaa her maa det erindres, at Sønnen ei vilde have været istand til at høste saa rigeligt, dersom Faderen ikke havde besørget Udsæden til rette Tid og paa rette Maade.

At Kong Christians Omsorg for Videnskaberne var ligesaa stor og ligesaa heldig, vil vorde udviklet i næste Bind.

Anhang

til

Kong Christian den Sjettes og hans Tids Historie.

I.

Skildring

af Danmarks Hof, Cabinet og Krigsmagt, som samme vare kort før Kong Christian den Sjettes Thronbestigelse.

(Oversættelse af: **Lettre de Mr. le Chevalier de Camilly sur l'état present de la cour de Dannemark, 1728.**)

Forerindring.

Neppe har jeg paa min literære Løbebane oplevet et lykkeligere Tilfælde, end da jeg, midt under min Sysslen med Frederik IV.s og Christian VI.s Historie, modtog fra en Ven ovennævnte Actstykke, der gjemmes i et fransk Archiv og nu uden mindste Betænkelighed kunde bekjendtgjøres. Jeg har oversat det nøiagtigen efter det smukke franske Haandskrift, og i korte Anmærkninger rettet de faa aabenbare Feil, samt nogle Gange gjort opmærksom paa, at Forfatterens Farveblanding falder vel

meget i det mørke. Enhver vil vist finde, at det her staaer paa sit Sted, og Læsere med historisk Tact og æsthetisk Sands ville ikke undlade, i denne sammentrængte men charakteerfulde og skarpt betegnede Skildring, at beundre en Diplomat af Ludvig XIV.des Skole. Som bekjendt, fordrede denne høitbegavede (skjøndt desværre uopdragne) Regent af sine Gesandter, at de af og til skulde tilstille ham Beretninger om de udenlandske Hoffer, ved hvilke de opholdt sig; og deri ikke holde sig til Hof-Intriguer, Anekdoter, chronique scandaleuse, men fortælle hvad de selv havde erfaret, eller af troværdige Indlændere hørt om Fyrstens og Ministrenes Charakteer, om Nationens Tilstand, især i militair og oeconomisk Henseende, om Stændernes indbyrdes Stilling, m. m. Denne Skik vedligeholdtes længe efter Ludvig XIV.des Død, og den har fyldt de franske Archiver med en Mængde vigtige Bidrag til alle europæiske Folkeslags Historie. Fr. v. Raumer har nylig i sine interessante Breve fra Paris givet os en Forsmag paa Fylden fra det 16de og 17de Aarhundrede. Tidligere havde vor Professor Estrup og Flere meddeelt lærerige Uddrag. Andre Historiegranskere ville med Tiden naae ned til det 18de og 19de Aarhundrede.

Hvad nu Forfatteren til denne Skizze, Grev Camilly, angaaer, da er han ikke saa bekjendt, som man ifølge hans Talent skulde troe. I Danmark opholdt han sig kun faa Aar, og ikkun een vigtig diplomatisk Under-

handling vides at være bestyret af ham, nemlig Alliance-Tractaten af 16de August 1727 imellem vor Konge, Frederik IV., Kongen af Frankerig, Ludvig XV., og Kongen af England, Georg. Som Negotiateurer fra dansk Side nævner Høyer Grev Holstein (Storcantsleren), J. G. v. Holstein og v. Plessen.

Det er for at fyldestgjøre Kongens Befalinger og den Lyst, De har bevidnet mig at føle til at kjende den nuværende Forfatning af det danske Hof, at jeg idag foretager mig at udkaste Prindsernes Charakteer, som udgjøre det Kongl. Huus, saavel som Ministrenes og andre Personers, der have nogen Deel i Regjeringen, Maaden hvorpaa Forretningerne med Fremmede der behandles, og endelig andre Mærkværdigheder, som jeg har iagttaget under mit Ophold i Kjøbenhavn fra den Tid af at Hans Majestæt har viist mig den Ære, der at betroe mig sine Befalinger.

Kongen, som nu er paa Thronen, hedder Frederik IV., en Sønnesøn af Frederik III.* . . . .

* Her er forbigaaet en Passus, som indeholder kun det Bekjendte om Frederik III.

J. M.

Han er fød d. 11 Oct. 1671. Betragter man hans Udvortes, da kan man ikke sige at Gratierne have præsideret ved hans Fødsel. Han er liden; den ene Skulder er lidt høiere end den anden; hans Legemsbygning er ellers temmelig stærk: han taaler de voldsomste Legemsøvelser, hvilke han i sin Ungdom har elsket meget, og som han endnu skulde elske, hvis ikke Dronningen — opmærksom paa hans Sundhed — gjorde sig saa megen Umage for at afholde ham derfra. Han er personligen tapper og elsker Krigen, hvis Strabadser han udholder med megen Taalmodighed og Munterhed. Dog er han mere skikket til Haandgemæng, end til heldigen at udkaste Planer til et Feldtog; hans Genie er middelmaadigt og lidet ophøiet (médiocre et peu élévé); det er ikke blevet uddannet ved nogen af de Kundskaber, som udmærke store Mænd. Imidlertid har han reist i Frankerig og Italien, hvorfra han har medbragt en vis Smag for Musik og Bygningskunst, hvilken han maaskee skulde have fuldkommengjort, dersom han i sit Land havde fundet Folk, duelige til at understøtte hans lykkelige Tilbøieligheder. For nogle Aar siden har han begyndt at lægge sig efter Forretninger; men da han saa sildigen har kastet sig derpaa, forsikkrer man, at han ikke er altfor godt skikket dertil (qu'il n'y est pas infiniment propre). Han vil altfor meget gaae i

Detail; idet han selv beregner hele sit Riges Udgifter, ja endog nedlader sig til sit Huses Udgifter, hvorover man hver Dag maa bringe ham en Fortegnelse.

De forskjellige Domstole, lige fra Høieste-Ret i Kjøbenhavn indtil de mindste Amtmandskaber, have en directe Forbindelse med Kongen. Han lader sig hver Aften forelæse deres Ansøgninger (Requetes); tager Notice af deres Stridigheder; giver næsten hver Dag Audients til Alle, som have Lyst til at tale med ham. Hvad vigtige Sager angaaer, som kræve nøiere Undersøgelse, udnævner han sædvanligen Commissairer, hvilke han giver Fuldmagt til, efter moden Oplysning, at afsige en Dom, som han stadfæster eller forandrer, efter som ham godt synes.

Han giver Commissioner uden Forskjel til alle Slags Folk, uden Hensyn til deres Profession. Fyrstens Villie afgjør Alt, og agtes med samme Underkastelse som Pavens Ufeilbarhed i Lydighedens Lande.

Foruden disse Domstole har Geistligheden, Krigsvæsenet, Financerne, Admiralitetet deres egen Jurisdiction, og disse forskjellige Corporationer — saakaldte Collegier — have deres Contoirer i Cancelliet, hvor de forsamle sig næsten dagligen for at deliberere om det, der vedkommer dem, og derefter

aflægge Beretning for Kongen paa visse dertil bestemte Dage. I dette Hotel holde Ministrene og Statssecretairerne deres Conferenzer fra Kl. 10 om Formiddagen til Middag, for at ordne Sagerne, der skulle foredrages Kongen i Statsraadet Mandag og Fredag. Disse Statssecretærer have hverken den Rang eller Anseelse, som de have i Frankerig, og give sig blot af med at referere hvad der hører til deres Departement, hvilket de gjøre staaende, uden at sige deres Mening, med mindre Fyrsten spørger dem derom; imidlertid, eftersom de have med Detaillen at gjøre, og det egentligen kun er dem, som kjende Sagerne fra Grunden af, raadfører Kongen sig ofte privat med dem, og deres Stemme har megen Indflydelse paa Kongens Resolutioner.

Rentekammeret har almindeligt Tilsyn med alle Kongerigets Toldoppebørsler og alle Kronens Indkomster, hvilke det gjør sig Umage for at hæve og administrere. Det aflægger tre Gange om Ugen Regnskab til Kongen for sin Bestyrelse. For det maae de Embedsmænd, som have at gjøre med de kongelige Indtægter, fremlægge deres Regnskaber, og naar Nogen gribes i Bedragerie, straffer det de Skyldige strængt.

Denne Fyrste, som i sin Ungdom elskede Forlystelser høit, synes nu ikke at bryde sig derom. Han tilbringer 6 Maaneder af Aaret paa sit Slot

Fredensborg, og det fra den Tid af, da hans Egteskab med Grevinde Reventlov blev erklæret, som længe var hans Maitresse, selv medens salig Dronningen levede. Han er nu mere forelsket i hende end nogensinde, og Dronningen, som kjender den Magt, hun har over ham, benytter sig mesterligen deraf. Saasnart hun mærker nogen Kulde fra hans Side, søger hun at gjætte sig til Aarsagen; dersom hendes Mistanke da falder paa nogen af hendes Hofdamer, opsøger hun saasnart muligt en Mand til denne, og — hvad der er besynderligt — saasnart de ere gifte, glemmer Kongen dem saa fuldkomment, som om de slet ikke mere vare til.

Nogle tjenstagtige Hofmænd forsøgte at befrie hans Samvittighed for denne Skrupel; men han havde den Svaghed at betroe dette til Dronningen, og Raadgiverne befandt sig saa ilde derved, at Ingen siden har været fristet til at efterligne dem.

Iøvrigt har denne Fyrste meget gode Egenskaber. Han er mild, menneskekjerlig, elsker ikke at udgyde Blod, stræng i at holde sine Løfter, ja gaaer endog undertiden ud over sine Forpligtelser, han er gudfrygtig, og hans Sæder ere meget ordentlige. Paa den anden Side er han mistænksom, ubestemt (incertain), gjerrig, let at indtage, stedse paa sin Post imod sine Ministre, af hvilke han ikke vil lade sig beherske, men som ikke desto mindre

ved den dybe Kundskab, de have om hans Humeur, og ved deres Intriger faae ham til at gjøre det meste af hvad de ville.

Jeg gaaer nu over til en Skildring af Dronningen, en Datter af Storkantsler Reventlov, af gammel meklenborgsk Adel. Hun er fød i Holsteen d. 16 April 1693; hun er stor og har et godt Udseende; hendes Taille skulde være fuldkommen, dersom hun havde kunnet vogte sig for Embonpoint. Hun er Brunette; har sorte, ildfulde Øine; hendes Næse er velskabt, hendes Mund smuk; men en altfor varm Hud og meget slette Tænder vanhelde det øvrige skjønne Udvortes. Hun havde, da hun endnu var kun Fyrstinde* af Slesvig, tre Børn med Kongen, hvilke hun ikke har kunnet opdrage, da den ældste levede kun 18 Maaneder. Ved sal. Dronningens Død bevidnede hun at have Lyst til at trække sig tilbage. Hun sagde, at da hun havde givet Publicum en stor Forargelse, tillod hendes Samvittighed hende ei mere at leve i denne Uorden; med eet Ord: at hun vilde tænke paa sin Salighed. Kongen, som var dødelig forelsket i hende, blev foruroliget ved hendes Beslutning, og søgte paa alle mulige Maader at faae hende bort derfra; men hun, fast i sit Forsæt, kaldte Geistlige til Hjelp.

* Originalen har urigtigen Comtesse for Duchesse.

Da disse levende forestillede Kongen, at hans Synd vilde være utilgivelig, dersom han modsatte sig en saa hellig Handling, saa besluttede han endelig, dreven af sin Lidenskab og Vanens Vægt (dog efterat have vaklet i nogen Tid) at ægte hende.

Hvad der er meest forunderligt, er den Snildhed, hvormed hun vedligeholder sin Credit; siden Ægteskabserklæringen har Kongen for hende den samme fyrige Opmærksomhed (les mêmes empressements) som en fødende Lidenskab indgyder, og han skjuler det saa lidet, at han ingen Umage gjør sig for at paalægge sig Tvang i Publicums Nærværelse.

Af Kongens første Ægteskab med Prindsessen af Meklenborg er udsprungen Kronprindsen og hans Søster, Prindsesse Charlotte. Denne Prinds er fød i Kjøbenhavn den 30te November 1699, og blev kaldet Christian. Hans Figur er liden, tynd og svag, hvilket ikke tilkjendegiver nogen stærk Helbred. Ved hans Stemme er der noget saa overraskende, at man har ondt ved at troe, at det er den samme Person; saa forskjellige ere de Toner som hans Strube frembringer. Han ægtede den 7de August 1721 Prindsessen Sophie* Magdalene, en Datter af Markgreven af Culmbach-Baireuth. Han er hende meget hengiven, og har med hende tvende

* Originalen har skjødesløst Marie.

Børn, en Søn og en Datter, hvoraf den ældste er Prinds Frederik, fød den 31te Marts 1723. Datteren er Prindsesse Louise, som kom til Verden sidste October Maaned. Vi have i vore Klostre ikke mange Eneboere, der leve i en saa dyb Stilhed som denne Kronprinds. Han deeltager ikke i nogen af hans Alders Forlystelser, undtagen Jagten, hvor han undertiden indfinder sig, naar Aarstiden medfører det. Han er overordentlig frygtsom, naar han skal tale med Nogen, som han ikke er vant til; han rødmer og synes forlegen; han mangler dog ikke Aand; fatter let Tingene, som man siger ham; men Vanskeligheden, han har ved at udtrykke sig, i Forening med en ubetimelig Undseelse, som han ikke er Herre over, hindrer ham i at vove noget. Ministrene have stedse gjort sig Umage for at forhindre, at han skulde faae Deel i Forretningerne. Først for to Aar siden erholdt han af Kongen, sin Fader, Tilladelse til at komme i Statsraadet og at faae sit eget Huus. Hans Opdragelse har ikke været den bedste, da man sørgede for at anbringe hos ham Personer, som vel vare fromme, men hvis Genie mere egnede sig til at gjøre ham til en Helgen, end til at indgyde ham ophøiede Grundsætninger (sentimens d'élévation) passende for hans Fødsel. Han har ikke reist, og har intet Begreb om Krigskunsten, han kjender ikke andre

Hoffers Brug. Da han er henved 30 Aar, er det at formode, at naar han engang kommer til Regjeringen, ville hans Ministre beherske ham endnu mere uindskrænket end de gjøre ved Kongen hans Fader. Han synes for nærværende Tid kun at sysselsætte sig med Prindsessen, hans Gemalinde, som er stor og velskabt, men kun lidet behagelig af Ansigt; hun er overordentlig bleg og sminker sig aldrig; hun taler kun lidet, og synes at have fattet Afsky for det menneskelige Kjøn (avoir pris le genre humain en aversion); hun har ved sit Hof en Hæddersdame (dame d'atour) som man kalder Overhofmesterinde, og som har Rang over alle Grevinder. Hun har ogsaa 4 Hofdamer, som alle ere mindre skikkede til at indgyde Kjerlighed end til at give Affsmag derpaa. Hun bruger denne Fremgangsmaade for ikke at give Prindsen sin Gemal nogen Anledning til at falde i Fristelse.

Prindsesse Charlotte, Kongens eneste Datter, er fød i Kjøbenhavn d. 6 Oct. 1706. Hendes Taille er velskabt; hun har et godt Udseende; hendes Hud, Bryst og Tænder ere smukke; hun har blaae, og temmelig store Øine; hendes Hage er lidt spids; og alle hendes Træk, skjøndt uregelmæssige, danne et Physiognomie, som ikke mishager. Hun besidder Mildhed og Fiinhed; hendes Forstand er mere dannet end sædvanligt ved et Hof, hvor Opdragelsen

er temmelig forsømt. Hun maa takke en Dame af Fortjeneste derfor, som har opdraget hende og som endnu er hos hende, og hvis Raad hun altid har fulgt med Lærvillighed. Denne Prindsesse er andægtig og sin Religion meget hengiven. Jeg troer ikke, at hun forlod den, om hun kunde ægte en katholsk Fyrste af den høieste Rang. Man havde talt om at gifte hende med Prindsen af Wales, hvilket det danske Hof gjerne havde seet, men denne Plan har hidindtil ikke villet lykkes.*

Prinds Carl, Kongens eneste Broder, er fød d. 5 Oct. 1682. Han er meget lille og meget døv; har en temmelig slet Helbred. Han har intet lykkeligt Physiognomie, hvilket jeg tilskriver hans to store sorte Øine, som staae stærkt frem, og ei indtage Nogen til hans Fordeel.

Nogen Tid førend Kongen hans Broder havde besluttet at erklære sit Ægteskab med Grevinde

* En anden paatænkt Forbindelse imellem det danske og engelske Hof gik iligemaade overstyr. Denne fortælles i Handlingar rörande Skandinaviens Historie. XII. Deel 307: „Der blev anholdt for Christian VI. om Prindsen af Wales ældste Datter Anna, som blev tilsagt ved Garantien af Bremen og Verden; men da Anna Sophia blev erklæret for Frederik IV.s Gemalinde og Dronning, troede man ved det danske Hof, at den unge Prindsesse ei vilde staae under denne Svigermoder."

J. Møller.

Reventlov, forbandt han sig med Hr. Wibe, og de øvrige Tilhængere af den afdøde Dronning, for at forstyrre en saa upassende Forbindelse, eller i det mindste bringe det dertil, at den blev holdt hemmelig; men hans Bestræbelser vare unyttige; Partiet blev desuagtet sluttet, hvilket i den Grad gav ham Afsmag for Hoffet, at han besluttede at begive sig ud paa Landet tillige med sin Søster Sophie, hvor de, uden at blande sig i noget, leve sammen tillige med et lidet Antal Venner, som ere dem hengivne, og som komme derud fra Tid til anden at gjøre deres Opvartning.

Denne Prinds er bekjendt for at være en meget retskaffen Mand, ædelmodig i den Grad, at han ofte gjør sig Uleilighed for at gjøre deres Lykke, som have været i hans Tjeneste. Hans Overblik er vel ikke stort, og hans Genie middelmaadigt; han har hverken de Laster eller de Dyder, som egne sig til at forurolige Staten. Han har hos sig Geheimeraad Plessens* Broder, en Mand af Fortjenester, som han har gjort til Intendant over sit Huus. Denne Mand raader over Prinds-

* Her menes Ludvig v. Plessen, hvis Broder Carl Adolph gjaldt alt hos Prinds Carl og Prindsesse Sophie Hedevig. Om de to Plesser see Mnemosyne 2det Bind Side 117—125.

J. M.

sens Appanage, som han behager, og man maa sige til hans Roes, at Prindsen ikke yover noget ved at beære ham med sin Fortrolighed: saa mange Beviser har han givet paa sin Uegennyttighed ved mange særegne Leiligheder. Desuden er han ikke gift og eier store Godser; Medisancen vil, at han skal være hemmelig gift med Prindsesse Sophie, Kongens eneste Søster, hvem han er inderlig hengiven. Det er den samme Prindsesse, som af Hengivenhed til sin Religion afslog at ægte Keiser Joseph i A. 1698. Denne Prindsesse har en meget dannet Forstand; hendes Conversation er behagelig; hun taler med Lethed og der er saa megen Mildhed og Artighed udbredt over hendes Væsen, at Alle, som have den Ære ofte at see hende og at stedes til hendes Fortrolighed, ere fortryllede af hendes Charakteer, og kunne ikke andet end elske hende.

Jeg troer, at hvad jeg her har sagt om det danske Hof, og om hele det Kongl. Huus, er tilstrækkeligt til at give en almindelig Idee derom; jeg vil nu tale om Statsraadet, som bestaaer af Kongen, Kronprindsen, tre Ministre og tre Statssecretairer, hvilke dog ikke indtræde i Raads-Forsamlingen, førend de udtrykkeligen kaldes angaaende de Sager, som angaae deres Departement.

Den, som næst Kronprindsen indtager den høieste Rang i Raadet, er Storcantsleren Holstein, som har Premier-Ministerens Forretninger. Naar han lider af Podagra, forsamles de øvrige Geheimeraader hos ham, istedenfor at gaae i Cancelliet; ikke fordi de ere forpligtede dertil, men alene af Agtelse for hans Person. Han er af et gammelt adeligt Huus i Meklenborg. Hans Fader, som ikke var riig, nedsatte sig med en talrig Familie i Holsteen, hvor denne Søn indtraadte som Page hos salig Kong Christian V. Siden knyttede han sig til den Fyrste, som nu regjerer, som han fulgte paa sine Reiser i Frankrig og Italien, og som siden, efterat han har besteget Thronen, har brugt ham som sin overordentlige Gesandt ved adskillige vigtige Underhandlinger. Denne Minister har megen Forstand, men er en concentreret Mand, indsluttet i sig selv; man bebreider ham at have frastjaalet Italienerne deres Bøielighed, List og Forstillelse. Han taler lidet, og stedse hemmelighedsfuldt, overmaade hævngjerrig, naar han finder Leilighed dertil; hans store Forsigtighed i at ville undersøge Tingene altfor nøie, forenet med hans naturlige Langsomhed, vil stedse forhale Afgjørelsen af enhver Sag, som man forhandler med ham, og det er kun ved at væbne sig med Taalmodighed, at man kommer til Ende dermed. Man maa ikke stole meget paa hvad

han lover; han forandrer System, saasnart han troer at kunne have nogen Fordeel deraf; de indrømmede Puncter, dersom de ikke formeligen ere førte til Protocols, føre hos ham ikke til noget Resultat; at gjøre ham en Indsigelse er nok for at lade ham tilbagekalde de gamle Vanskeligheder, hvilket forvolder en evig Cirkel af Indrømmelser og Modsigelser, hvoraf man har ondt ved at drage sig ud.

Naar man foredrager en vanskelig Sag i Raadet og han frygter for, at man vil gjøre ham ansvarlig, er hans Maxime at lægge Mærke til Kongens Ansigt og at gribe hans Mening, om den endog er stridende imod Kongens Fordeel, hvorefter han smigrer ham fiint med Omfanget af hans Kundskaber, som langt overgaae Raadets. Han betroer sin Kone, som er Dronningens Søster, alle Hemmeligheder; og da hun er klog og har en meget rigtig Dømmekraft, saa berigtiger hun undertiden hans falske Ideer, og forebygger, at han ikke sammenblander det ubetydelige med det væsentlige. Naar man forgjæves har anvendt alle Midler for at bringe denne Minister til sin Mening, saa staaer endnu den Udvei aaben, at henvende sig til hende. Siden han er kommen i Embede, har han samlet sig store Godser, og endskjøndt han har gjort stor

Lykke, ere hans Udgifter dog kun ringe: hans Sparsommelighed og Huusholderiskhed er bleven ham til en Vane. Han kjender fuldkomment de nordiske Hoffer, Fyrsterne og deres Ministres Charakteer, og dømmer meget rigtigen om hvad man deraf bør haabe eller frygte; han indrømmer alt hvad man vil i Begyndelsen af en Underhandling, og saalænge man fremstiller Sagerne for ham under en almindelig Synspunkt, finder man hos ham en overraskende Føielighed; men saasnart man kommer til Discussionerne, opfinder hans Aand allehaande Subtiliteter, hvorpaa den er frugtbar, saa at det er næsten umuligt at komme til Ende med ham, med mindre man finder et lykkeligt Øieblik.

Den anden Plads i Kongens Raad indtager Hr. Holst*. Han er oprindeligen fra Meklenborg, saavelsom Storkantsleren, og af samme Huus, ihvorvel af en fjern Linie. Han havde bestemt sig til Kirken, og studerede Theologie, da den afdøde Dronning**, Hertugen af Meklenburgs

* Ogsaa kaldet Holstein, der siden er bleven Familiens Navn.

** Louise, Frederik IV.s første Gemalinde, som døde 1721.

Søster, trak ham til Dannemark. Da han havde bundet sig til denne Prindsesse, som var meget gudfrygtig, og da deres Sindelaug stemmede overeens, udmærkede hun ham, og da Tiden kom at Kronprindsen skulde have en Gouverneur, foreslog hun ham til denne vigtige Post, som han forestod indtil Prindsens Giftermaal. Kongen gav ham til Belønning en Plads i sit Statsraad. Det er en Mand af gode Sæder; han besidder Fromhed og Dyd; er meget nidkjær for sin Religion, men kun lidet oplyst og af et meget indskrænket Genie. Han er næsten altid af modsat Mening med Storkantsleren, som opstiller ham alleslags Snarer, hvori han styrter sig hovedkuls. Hver Gang jeg har havt med ham at gjøre, har jeg fundet ham kun lidet grundig i hans Raisonnement, mere holdende sig til Smaating end til det Væsentlige, og ofte forsømmende Hovedsagen for Formens Skyld. Iøvrigt er hans Indflydelse ubetydelig; det hændes sjelden, at han lægger nogen Tyngde paa Vægtskaalen; han har mange Børn, hvoraf den ældste Søn er Overhofmarschal hos Kronprindsen, og den anden er hans første Kammerjunker; han har altid været i Ledetog med Hr. Wibe, og disse tvende Partier — jeg mener Storkantslerens og dette her — have deelt Hoffet.

Hr. Plessen* er en Meklenborgsk Adelsmand ligesom hans tvende Colleger. Hans Fader kom til Dannemark med Dronningen. Paa hendes Anbefaling gjorde man ham** til Præsident i Rentekammeret, hvor han har tjent med Nytte; man tog ham der ud af, for at sætte ham i Statsraadet; siden, da han havde lagt sig ud med Wibe, forbandt han sig med Prinds Jørgen, gik med ham til England, samlede der store Rigdomme, som hans Børn have deelt efter hans Død. Da Kongen erklærede sit Ægteskab med Dronningen***, blev Wibe, som havde modsat sig det, nødt til at gaae ud af Statsraadet; Kongen hans Herre gav ham — efter sin Viis at belønne dem, som falde i hans Unaade — for at trøste ham, Statholderskabet i Norge. Storkantsleren var snild nok til at indsee hvad Fordeel det var for ham, at faae hiin Post besat med en Mand, som ikke alene kom til at skylde ham aldeles dette Embede, men hvis Talenter vare saa middelmaadige, at de ikke kunde vække nogen Skinsyge. Efterat have prøvet alle

* Ludvig v. Plessen.

** Nemlig Faderen.

*** Anna Sophia, i Aaret 1721.

dem, som kunde gjøre sig Haab om Wibes Plads,* fandt han Ingen, der passede bedre for ham selv og var mere skikket til at opfylde hans Forventninger end Ludvig Plessen, som den Gang var i Jylland, hvor Kongen for 20 Aar siden havde givet ham et Amtmandskab. Storkantsleren havde aldrig saasnart foreslaaet sin Herre dette Valg, førend det blev bifaldt. Man kaldte altsaa Plessen fra sin Eensomhed til Hoffet. Efter en saa udmærket Tjeneste skulde man troe, at Plessen maatte være bleven en tro Tilhænger af Storkantsleren, og stedse have handlet i Ledetog med ham. Men intet mindre. Hans ulærvillige** og hæftige Charakteer, i Forening med en vis Raahed, som er ham medfødt, og som han stedse har bevaret, har flere Gange bragt ham i Misforstaaelse med Premier-Ministeren, som har været i Begreb med at kaste Masken; men da dennes sædvanlige Moderation har faaet Overhaand, saa har Plessen ogsaa indseet, at han kun vilde have

* Camilly feiler undertiden ved at omtale Ting, som vare skete førend han kom til Danmark. Saaledes her. Ludvig Pleß fik ikke Wibes Plads. Den blev besat strax efter hans Bortgang 1721; men L. Pleß fik 1725 Lentes Plads.

J. M.

** Oversætteren vilde have sagt selvstændige.

J. M.

Indflydelse, saalænge han forblev enig med sin Velgjører, og deres fælleds Interesse har forsonet dem. Naar det hændes, at man spørger ham om sin Mening angaaende hvilkensomhelst Materie, forsvarer han den med den yderste Haardnakkenhed, og de bedste Grunde, man kan anføre imod ham, langt fra at fæste, have blot den Virkning, at de opflamme hans Galde og befæste ham i hans Fordom. Denne Feil, som man kan føle paa (qu'on peut dire palpable), maatte strax i Begyndelsen have ladet ham miste sin Plads, dersom man havde kunnet finde et passende Subject til at erstatte ham; men hans Medbeileres gjensidige Skinsyge, forenet med de Factioner, som gemeenligen dele Hofferne, har hidindtil betrygget ham. Desuden beære Kronprindsen og Prinds Carl ham med deres Beskyttelse; og ihvorvel disse Prindser ere uden Indflydelse, skaaner man* dem ved visse Leiligheder, og det skulde ikke være klogt at gjøre dem imod. Disse Betragtninger ville ogsaa i Fremtiden opretholde Hr. Plessen, med mindre han selv skulde forlange sin Afsked, hvilket ikke synes umuligt, naar man betragter den Ligegyldighed, som han viser, saavel for at blive ved Hoffet, som for at vende tilbage

* Dette Man gaaer vel især paa Storkantsleren, men dog tillige paa hele Dronning Anna Sophias Partie.

J. M.

til sit Amtmandskab. Da han aldrig har arbeidet meget, saa er det for ham en utaalelig Tvang at opoffre sig til idelig Arbeide, hvilket sjeldent hændes ham, og ikkun naar han ei kan unddrage sig derfra. Han har en stor Tilboielighed til Spil, hvilket er hans sædvanlige Moerskab, og hvad Bekostninger angaaer, da gjør han flere end nogen anden Herre ved Hoffet, endskjøndt han har et stort Antal Børn og man følgelig skulde være villig til at finde sig i nogen Oeconomie fra hans Side.*

De øvrige Personer, som have Deel i Regjeringen, ere de tre Statssecretairer, v. Hagen, Münich** og Revenfeld: den Første har det udenlandske Departement; den anden har det Indre, og den Tredie Krigsvæsenet. Disse tre Statssecretairer have ikke Minister-Navn, men de have den hele Bestyrelse af alt, hvad der skal indberettes til Kongen; og for at lette dem deres Forretninger, har Enhver af dem et Duzin Skrivere, hvis Arbeider de bestyre, og hvis Contoirer ere i Cancelliet.

* Denne Skildring af Ludvig v. Plessen, som er altfor mørk udkastet, maa sammenlignes med de Oplysninger jeg har givet i 2det Bind.

J. M.

** Möinichen, om hvem der er handlet i Deichmanns Biographie. See Mnemosyne, 1ste Bind.

J. M.

I dette Collegium er Hr. v. Hagen opdraget; han er af ringe Fødsel og er kun ved sin Flid, Bøielighed og Arbeidsomhed kommen til den Rang, han nu har. Han blev taget ud af denne Skole for at gjøres til Legationssecretair; og efterat have skilt sig ved dette Hverv til Ministrenes Tilfredshed, blev han sendt som Resident til Dresden og Berlin. Da han vendte tilbage til Kjøbenhavn, og da hans Plads som Statssecretair for de udenlandske Sager endnu var ledig, fandt man Ingen mere skikket til at udfylde den end han; og man maa tilstaae, at han er fuldkommen kjendt med Forretningerne i Norden, hvilke Ingen forstaaer bedre, og med Landets Skikke, og han er ikke uskikket til Underhandlinger. Han er livlig, urolig, og har gode Tanker om sig selv. Der er Tider, da han staaer sig fuldkommen vel med Kongen, som ofte ved ham lader sig hemmeligen underrette om Sagernes Tilstand, hvilket Kongen hellere vil erfare af ham end af sine Ministre. Han er en speciel Ven af Kongens første Kammertjenere, hvilke Kongen af Danmark viser megen Fortrolighed. Disse underordnede Connexioner (cette correspondance en sousordre) giver ham en ubeskrivelig Indflydelse, og han har vogtet sig for de farlige Skridt, hvorved Yndlinger kunde strande. Han iagttager stor Forsigtighed imod Herrerne i Statsraadet; viser sig stedse for dem i en

stor Afhængighed, især imod Storkantsleren, for hvem han bevidner dyb Underkastelse og Ærbødighed, skjøndt han i Grunden ikke er hans Ven. Da han elsker Pragt, og ikke er rig, har han Ord for at være meget egennyttig. Hvis man havde nogen vigtig Sag at underhandle om, troer jeg ikke at det vilde være vanskeligt at vinde ham; man har forsikkret mig, at han i dette Stykke ikke var samvittighedsfuld, og at han tog af enhver Haand. Da jeg kom til Dannemark, havde jeg Lyst til at tilbyde ham en Pension, og jeg er overbeviist om, at den ikke vilde have været ilde anvendt.

Hr. Münich (Møinichen), Statssecretair for det Indre, iagttager omtrent samme Opførsel som Hr. v. Hagen. Dronningen beskytter ham, og hvad han foreslaaer, det tages til Følge.

I Henseende til Hr. Reventfeld, da er det intet Under at man har givet ham Krigssecreteriatet, da han er en naturlig Broder af Dronningen*; man tiltroer ham just ikke store Talenter i sit Fag; han har kun lidet Udvortes; desuden en temmelig indskrænket Forstand; hans Taushed ligner Dumhed en Smule. Dette vil dog ikke hindre ham i at beholde fremdeles sin Post, da han beskyttes af

* Han var nemlig en uægte Søn af Anna Sophias Fader, Storcantsler Reventlov.

J. M.

Dronningen, som paa en Maade er nødt til at opretholde ham.

Foruden de hidtil Omtalte, der have Adgang til Statsraadet, er der andre Personer, som deeltage i Forretningerne, og som have Titel af Geheimeraad, men uden Function; og man kalder dem Excellence. Hr. Lerche, som er en af disse, er tillige Overceremoniemester; man kan med god Grund kalde ham **pater difficultatum**; han er mere skikket til at fordærve en Sag end at føre den lykkelig til Ende. Saa ofte Kongen har sat ham i en Commission, har han aldrig kunnet læmpe sig efter de Andres Mening. Han sætter Alt i Bevægelse for at Kongen ikke skal tilstaae de udenlandske Ministre nogen Udmærkelse; med dem er han næsten altid i Strid. Han er et Stykke af en Lærd, som har kiget ind i alle Videnskaber, og som morer sin Herre med at tale om Bygningskunst, Malerie og Musik, hvorom han dog kun har en overfladig Kundskab. Han er en Svoger af Wibe, Vicekonge i Norge, og det er ham, som nu understøtter hans Partie ved Hoffet. Han er iøvrigt en Uven af Storkantsleren, hvem han fortrædiger ved alle Leiligheder.

De øvrige Herrer ved Hoffet gjøre sig lidet gjældende, og jeg kjender Ingen, som har faaet nogen Indflydelse paa Kongens Sind. Han kjeder

sig ved at have de samme Personer om sig, og hans Gunst er udsat for store Afvexlinger.

Grev Laurvig, en naturlig Søn af den afdøde Konge og givt med Dronningens Søster, er desuden Overstaldmester. Han har mere end 50,000 Rdlr. i aarlig Indkomst, men ikke saa megen Indflydelse, at han kan bortgive det mindste Embede, da Kongen vil gjøre Alting selv.

Efterat have talt om de Personer, som have meest Indflydelse paa Regjeringen, vil det maaskee ikke være unyttigt at give Efterretning om dette Monarchies Kræfter saavel til Lands som til Vands.

De Tropper, som ere fordeelte i Kongeriget Danmark og i Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst (d'Elmeneur), bestaae af 12 Regimenter tydsk Infanterie, hvert paa 2 Batailloner, udgjørende tilsammen omtrent 16000 Mand, hvis Sold er paa lidet nær den samme som de franske Troppers; af 12 Regimenter Cavallerie, ligeledes Tydskere, hvert paa 4 Escadroner, til Beløb i Alt 6096 Mand; af 7 Regimenter National-Infanterie, hvert paa 2 Batailloner, udgjørende tilsammen 9240 Mand; endelig af 3 Regimenter nationale Dragoner, paa 4 Escadroner hvert, beløbende sig til 1524. Jeg maa bemærke, at disse nationale Tropper — om hvilke jeg ved Kongeriget Norge igjen kommer til at tale — ikke modtage nogen Sold i Fredstid; de faae ikkun

Klæderne af Kongen, og Kosten hos Bønderne, hvilke ere forbundne til at give dem Qvarteer, dog med Undtagelse af Officerer, som stedse underholdes (af Staten). Men naar det skeer, at disse Tropper lægges i Garnison, eller gaae i Feldten, da faae de Sold, hvilket har Lighed med vore sidste Milice-Batailloner, som skjøndt de opholde sig i deres Provinds, hvor de ingen Sold faae, dog forblive under Kongens Haand, for at tjene ham i Nødsfald.

I Kongeriget Norge findes ei andre Tropper end nationale, nemlig 15 Regimenter Infanterie, hvert paa 2 Batailloner, udgjørende i alt 19000 og 5 à 600 Mand, og 3 Regimenter Dragoner paa 4 Escadroner, men stærkere end de andre, som jeg har omtalt. Disse sidste 3 Regimenter udgjøre 2000 Ryttere. De eneste af alle disse Tropper, som faae Sold, er det lidet Antal, som man bruger til at bevogte Kongerigets Fæstninger og Slotte. Man kan anvende paa alle de øvrige, hvad jeg har sagt om Nationaltropperne i Almindelighed.

Heraf fremgaaer, at af de 68 Batailloner (tilsammen 44 à 45,000 Mand) og af de 72 Escadroner (tilsammen 9000 og 7 eller 800 Ryttere) giver Kongen af Dannemark kun Sold til 24000 Mand. Foruden de Tropper, jeg har opregnet, underholder denne Fyrste 7 Compagnier Artillerie, hvilke tilligemed 3 andre Compagnier af Frifolk udgjøre omtent 1700

Mand. Endvidere 30 Compagnier Matroser, hvert paa 111 Mand, og 900 Arbeidere, som Alle, foruden Solden, faae Levnetsmidler, der uddeles til dem hver Uge fra de Kongelige Magaziner.

Siden den sidste Krig med Sverrig har den danske Flaade været meget forsømt. Det lader som Kongen anvender al sin Opmærksomhed paa at have smukke Tropper, uden at bryde sig om, hvorledes hans Skibe holdes istand. Han skulde kunne lade 15 til 20 stikke i Søen, naar han havde nogle Maaneders Frist til at fylde sine Arsenaler med de fornødne Artikler til en saadan Udrustning. Han har i Aar ladet bygge to Skibe paa 70 Canoner, hvilke for to Maaneder siden løb af Stabelen. Han har ogsaa en femten Stykker Galleier til Forsvar for Kysterne, og for at kunne, om det behøves, sætte dem imod Russernes; og sex Pramme, et Slags flade Fartøier, som maa anvendes til at bevogte Indløbet af Floderne, og som gjorde Nytte ved den sidste Beleiring af Stralsund, men som iøvrigt ere kun lidet skikkede til Søes, da man blot kan seile med dem langs med Land, eller gjøre en kort Overfart.

Fordum har denne Magt kunnet sende indtil 40 Linieskibe i Søen; ihvorvel Flaaden nu er meget i Aftagende imod hvad den var dengang, skulde det dog være en let Sag for Kongen af Danmark at bringe den igjen istand, da han har Tømmeret paa

rede Haand og for godt Kjøb, saavelsom alle de andre fornødne Ting, hvilke han kan faae fra sine [illegible] Stater eller fra Østersøen.

Kongerne af Danmark og af Sardinien ere de eneste Fyrster i Europa, som have sat sig i den Stand, at de selv bestyre deres Finantser, og kunne, saa at sige, undvære General-Controlleurer. Kongen af Danmark har indført en beundringsværdig Orden i sine Pengesager, og hans Indkomster — der kunne beløbe sig til 6 Millioner Rdlr. i vore Penge, Sundtolden, som afgiver omtrent 100,000 Rdlr., deri indbefattet — bestyres med en saadan Oeconomie, at Hoffet, Tropperne, Flaaden, Pensionerne, altid betales saasnart de ere forfaldne, og de Fonds, som ere bestemte til ethvert Slags Udgift, anvendes aldrig til andet Brug. Denne Fyrste holder selv et dobbelt Register over sine Indkomster og Udgifter, saaledes balanceret, at han der kan see hver Dag, hvorledes hans Sager staae. Hvis der findes noget Hul deri, opdager man det ved første Øiekast, og der er strax et Middel paa rede Haand til at udfylde det.

Dersom man betragter den svenske Krones nærværende Forfatning, efterat den i sidste Krig har været nødt til at afstaae saamange Provindser til de imod den forenede Magter; den liden Magt, som man har ladet den nuregjerende Konge beholde; de Factioner, som dele Senatorerne med Hensyn til

Thronfølgen; og man paa den anden Side dermed sammenligner Dannemarks forskjellige Tilstand: en uindskrænket Konge, rolige og lydige Undersaatter, betydelige Stridskræfter baade til Lands og Vands; dersom man tilbørligen overveier alle disse Ting, vil det være indlysende, at Frankerig kunde vente sig flere Fordele af en Alliance med Danmark end med Sverrig, formedelst den Lethed, hvormed Hans Danske Majestæt skulde, ved Hjelp af passende Subsidier, kunne bringe en Armee af 30,000 Mand over Elben, naar de tvende Magters fælleds Interesse fordrede det.

I næsten alle Europas Stater er Fødselen det første Trin for at komme til høie Værdigheder og Hæderspostér; og der er kun faa Souverainer, som ikke gjøre sig det til en Maxime fortrinligen at begunstige den, naar den ledsages af personlig Fortjeneste. Det er ikke saaledes i Danmark. Kongen — stedse paa sin Post imod Adelen — holder den fjernet fra Forretninger, Poster og Embeder, og i en saadan Fornedrelse, at det lader, som om Fødselen var for dem en Grund til Udelukkelse.*

* At dette er overdrevent, viser de høie Embeders Besættelse under Kong Frederik IV. De vare næsten uden Undtagelse i Adelens Hænder; men rigtig nok var den tydske, især meklenborgske, Adel nær ved at fortrænge den danske.

J. M.

Man indseer ingen anden Grund til denne besynderlige Politik, end den Utilfredshed, som man kan forudsætte hos Adelen, fordi den har tabt sin gamle Ret at vælge sig selv Herrer, fra den Tid af da Dannemarks Krone, som før var et Valgrige, er bleven arvelig i den Fyrstes Familie, som nu beklæder Thronen — et Værk af Geistligheden og Communerne, som tvang Adelen til imod sin Villie at samtykke deri; og det er maaskee denne Grund, som gjør den mistænkt af Souverainen, da man forudsætter, at den kunde stræbe efter at faae et saa skjønt Prærogativ tilbage.

Kongen af Dannemark har været heldig i et Foretagende, som ei er lykkedes nogen anden Fyrste i Europa, nemlig at faae bestemt alle sine Undersaatters Rang. Han har deelt dem i 7 Classer, som bestemme Indtrædelsen (ved Audientser m. m.), Sædet i Collegier, og Vedkommendes øvrige Prærogativer, alt efter de Titler eller Embeder, hvormed de ere beklædte; og dette Reglement har i den Grad Lovskraft, at Ingen vægrer sig ved at underkaste sig det, ihvor ydmygende det er for den gamle Adel, dagligen at see Personer af Folkets Bærme at faae Rang oven over sig, naar disse faae Bestallinger som Etats-, Justits- eller Conferentsraader, Naadesbeviisninger, som ikke koste Fyrsten noget, men som — da de tjene de Benaadede som Belønninger —

mere og mere yedværdige Adelen; thi man maa vel mærke, at den gamle Adel i Danmark aldrig ansættes i Armeerne, hos Kongen eller ved de fremmede Hoffer, med Undtagelse af et meget lidet Antal Familier, som til alle Tider have været forbundne med Kongens Forfædre, som ikke engang tillader, at nogen af de fremmede Embedsmænd, der ere i hans Tjeneste, givter sig med disse Adelsmænds Døttre.

II.

Udvalg

af Kong Christian den Sjettes egenhændige Breve,

oversatte fra Tydsk og Fransk

af

J. Möller.

Forerindring.

Det er en almeenerkjendt Sandhed, at den paalideligste Aabenbarelse af en Mands Charakteer indeholdes i hans

Breve, naar disse ere skrevne til Fortrolige, uden al Forbeholdenhed og uden den fjerneste Tanke om, at de nogentid skulle vorde offentliggjorte. Ligesom derfor de af sal. Professor O. Wolf i Aaret 1815 bekjendtgjorte Breve fra Kong Christian VI. til General Rumsen have været et Middel for mange danske Læsere til at løsrive dem fra de Fordomme, som Riegels havde bibragt dem om denne Konge, saaledes vil den langt vigtigere og langt fuldstændigere Samling af lignende kongelige Skrivelser, som jeg er saa heldig her at kunne fremlægge, vistnok fuldende deres Meningsforandring, som hidindtil nærede Tvivl om denne Regents gode Villie, Kundskaber og almindelige Duelighed til at regjere. Imellem Christian IV. og Frederik VI. har Danmark ingen anden Konge eiet, der i samme Grad som Christian VI. var omhyggelig for at kjende alle Regjeringssager, og kjende dem i deres fineste Detail; ingen der har opoffret sig saa udelukkende til Arbeide; ingen der har skrevet saa mange Breve. De fleste af disse ere korte; nogle dog udførlige. Da han hver Dag (Sygdomstilfælde undtagne) skrev til sine Ministre, Generaler, Admiraler og andre høie Embedsmænd, (neppe nogen Dag under 6 til 10 Breve) er det vist ikke for høit at anslaae hans aarlige Breve og Billetter til 2000, hvilket for hans 16 Regjeringsaar giver os en Sum af imellem 30,000 og 40,000 Breve, hvortil jeg i Mnemosyne 2det Bind S. 187 har anslaaet dem. Natur-

ligviis er kun mindste Parten af disse bleven reddet i offentlige Archiver. Modtagerne have testamenteret dem som dyrebare Reliqvier, Enhver til sin Familie. Efter Grev Danneskjold fandtes 300, som Treschow bevidner. Iver Rosenkrands, begge Plesserne, Poul Løvenørn, Joh. Ludv. Holstein have vistnok efterladt sig endnu større Samlinger; af den Førstnævntes ere nogle reddede og af mig benyttede. Til det kongelige Geheime-Archiv er kun een Ministers Efterladenskab bleven afgivet, og det ikke engang fuldstændigen. Dette var Schulins omhyggeligen opbevarede Brevskat fra Christian VI. indtil Aaret 1740 (hvorom Mere i næste Forerindring).

Det danske Folk har længe ventet en trykt Samling af Kong Christian den Fjerdes Breve. Længselen derefter er ligesaa hæftig som billig. Imidlertid vil vor store Konge deri ikke fremtræde større eller elskeligere end vi allerede kjende ham. Derimod vil Christian den Sjettes Eftermæle vinde betydeligt ved denne Bekjendtgjørelse af hans Breve. Naar en offentlig Charakteer først af en Historieskriver er bleven vanskabt (især naar denne var en saa dristig og dog saa populær Bagvasker som N. D. Riegels), da kan den end ikke ved de paalideligste Vidners Udsagn ganske restitueres; den maa — saa at sige — skaffe sig selv sin velfortjente Ære tilbage. Naar Publicum seer, hvorledes den miskjendte Mand har tænkt, talt og handlet,

da har det en sikker Maalestok, hvorefter det kan rette sin Dom. Det danske Folk kan nu overbevise sig om, hvad det er for en Carricatur, Riegels i sin Christian VI.s Historie har vovet at byde det istedetfor den velsindede, kyndige og arbeidsomme Konges Portræt. I disse Breve har Christian VI. malet sig selv, med sine Dyder og Feil, sine Fuldkommenheder og Svagheder, uden den Hensigt at ville aabenbare enten disse eller hine. Jeg har ikke tilbageholdt eet eneste Brev eller een eneste Sætning, som kunde tjene til at fuldende Kongens Billede. Hvad jeg har forbigaaet, er endeel Kongens Charakteer uvedkommende Ting og Ubetydeligheder, om hvis Uvigtighed man vil kunne overbevise sig ved at lægge Mærke til, hvilke Smaating jeg ofte har medtaget (og dette, enten forbi de omtales saa kort, at de næsten ingen Plads borttage, eller forbi jeg ahnede, at de for et eller andet specielt Hensyn i Tiden kunde blive oplysende). Naar Noget af mig er forbigaaet, er det enten tilkjendegivet ved Prikker .... eller sagt i Titelen (Udtog). Ligesom nogle Læsere ville ønske, at alle Brevene vare meddeelte in extenso, saaledes ville andre fordre, at jeg havde epitomeret og afkortet endnu flere. De af mine Landsmænd, som have Tillid til min Øvelse og Dømmekraft, ville søge at stemme de øvrige til Billighed i deres Dom. Men enhver Læser vil yde mig Tak, forbi jeg, hvem det naturligviis havde været lettere at meddele Alt, end at vælge kun det vigtigere, ikke

har forglemt at tage Hensyn til mine Subscribenters Pung.

Større Eensstemmighed iblandt mine Læsere venter jeg for den anden Bestemmelse, hvis Rigtighed jeg strax erkjendte, nemlig at levere Brevene i en tro Oversættelse, og ikke i den tydske eller franske Original. Kongens Stiil er saa simpel og tydelig, hans Haandskrift er saa læselig, at jeg vist ikke paa eet eneste Sted har enten læst feil, eller oversat urigtigt. Hvorfor skulde jeg da ikke levere det danske Folk disse vigtige Kongebreve i det danske Sprog? Mange vakkre fædrelandsksindede Mænd vilde jo ellers ikke forstaae dem; og deres Tarv var mig vigtigere, end de faa diplomatisk-stemte Læseres, der vilde af mig æske Brevene i deres Grundsprog. Hertil kommer den — dog underordnede — Betragtning, at Nydelsen af de originale Breves Læsning forstyrres ved den ucorrecte og uorthographiske Stiil. Da det Ucorrecte ikke ligger i Tænkningen eller det Logiske, men i det Grammaticalske og navnlig i Anstød mod Retskrivningen, saa forsvinder det for største Delen i en Oversættelse, selv naar denne er tro og uforskjønnet, som min er og burde være. Naar et enkelt Ord syntes at mangle, har jeg tilføiet det i Klammer. Undertiden er det samme skeet for Tydeligheds Skyld. De faa Gange, jeg stødte paa utydelige Udtryk, har jeg anført Originalens Ord, og saaledes underkastet mig Læserens Control. Altsaa er intet tabt i Nøiagtighed, men meget

vundet i Henseende til Læselighed og almeen Forstaaelighed. De latinske og franske Ord ere efter Reglen beholdte, men Distinctionstegnene af mig tilføiede.

En anden Vanskelighed frembød sig for mig ved Brugen og Fordelingen af de talrige Actstykker, som jeg fandt til Oplysning af denne Konges og hans Ministres Historie. I Almindelighed fulgte jeg den Regel, at gjemme de private Breve til denne Samling, som jeg fra Begyndelsen af paatænkte; og derimod at benytte Kongens Betænkninger, Opsatser og Rescripter i min foregaaende Fortælling. Med stræng Consequents kunde denne Adskillelse dog ikke følges, uden altfor stort Tab for mine historiske Skildringer, i hvilke derfor enkelte Breve ere optagne, hvortil jeg nu henviser (for at spare Plads og undgaae Gjentagelse), ligesom vice versa nogle vigtige Rescripter nedenfor ville finde deres Plads. Hvad der i Kongens Skrifter er trykt med udmærket Skrift, har Oversætteren distingveret af Grunde, som Læseren let vil finde.

Naar ingen anden Kilde er nævnet ved Documenterne, da findes de i Geheime-Archivet, hvortil ved det Kongl. Danske Cancellies Liberalitet Adgang har staaet mig aaben, hvilken ved min lærde Vens Hr. Geheime-Archivar, Professor Magnusens Velvillie og Tjenstagtighed ydermere er bleven mig lettet.

A.

Breve fra Christian VI. som Kronprinds til hans Fader Kong Frederik IV.

Nr. 1.

(Originalen tydsk.)

Wemmeltoft d. 17 August 1730.

Allerdurchlauchtigste, Stormægtigste Konge, Allernaadigste Hr. Fader!

Jeg har med underdanigst Tak og største respect vel og rigtigen modtaget deres Kongl. Majestæts naadefulde Brev. Jeg priser billigen den gode Gud, som lykkeligen harført Eders Kongl. Maj. indtil Slesvig. Han give ogsaa fremdeles sin Velsignelse til alt hvad Eders Maj. vil bruge af Doctor Stahl, paa det Eders Maj. snart maa komme til os igjen med al Sundhed og høi Fornøielse.

For naadig Consens til den bevidste Frues Antagelse til Hovmesterinde hos min Datter, ligesom og for frit Pas og Tillæggelse af samme gage, som Hovmesterinde Bonart har havt, kysser jeg allerunderdanigst Eders Maj. Kjortel.

Eders Kongl. Maj. naadigste Befaling til min Tante har jeg strax udrettet hos samme. Hun af-

lægger sin underdanigste Taksigelse for Eders Kongl. Maj. gode Ihukommelse, og anbefaler sig fremdeles ydmygst til samme.

Til hendes Majestæt Dronningens Naade anbefaler jeg mig ogsaa herved underdanig.

Deres Kongl. Maj. vedvarende Naade vil jeg underdanigst have mig udbedet, og med al barnlig Kjerlighed, respect, submission og devotion forbliver jeg

Eders Kongl. Maj.

allerunderdanigste og lydigste

Søn og Tjener

Christian.

Nr. 2.

(Originalen tydsk.)

Jægerspriis den 16 Sept. 1730.

Allerdurchlauchtigste, Stormægtigste Konge,

Allernaadigste Hr. Fader!

Deres Kongl. Maj. ville naadigst tillade, at jeg med disse faa Linier opvarter Dem og erkyndiger mig om Deres allerhøieste Velgaaende, hvori Ingen i Verden tager mere Deel end jeg. Gud lade mig snart høre den behagelige Tidende, at Eders Kongl. Maj. er fuldkommen restitueret og virkeligen har

tiltraadt Tilbagereisen, paa det jeg snart kan have den Lykke og Naade at gjøre Deres Kongl. Maj. som min saa naadige, gode og kjerlige Fader min personlige Opvartning, kysse deres Kjortel og prise Gud, som lykkeligen og vel har ført Deres Kongl. Maj. hjem. Vel havde det været min Skyldighed, hver Postdag at opvarte Deres Kongl. Maj. med en Skrivelse; men for det første har det manglet mig paa Materie, dernæst veed jeg, at Eders Kongl. Maj. stedse er occuperet med vigtigere og bedre Sager end med Læsning af mine Breve; endelig har jeg frygtet for at Eders Majestæt vilde altfor meget besværes med at svare. Derfor har jeg ikke understaaet mig at skrive saa ofte til Eders Kongl. Maj. som min Skyldighed fordrer det, og som jeg ogsaa efter min inclination gjerne havde gjort. Imidlertid har jeg næsten enhver Postdag erkyndiget mig om Deres Kongl. Maj. høie Velgaaende enten hos Hendes Maj. Dronningen, eller hos min Søster.

Eders Kongl. Maj. ville tillade, at jeg beretter Dem, hvorledes det staaer sig med den ostindiske og chinesiske Handelssag, hvorover Deres Maj. naadigst har betroet mig Overdirectionen. Det gaaer dermed, Gud skee Lov, ret godt; jeg haaber at de 3 for dette Aar derhen destinerede Skibe skal ved Enden af denne Maaned være istand til at tiltræde Reisen; thi forsaavidt mig og Interessentskabet an-

gaaer, skal Alt være i Stand. Kun maa jeg allerunderdanigst bede Deres Maj. at De alvorligen vil tilholde Grev Reventlou at sørge for Provideringen af Fæstningen Tranquebar, til Deres Kongl. Maj. egen høie Interesse, og paa det Skibene derhen ikke skulle altfor længe opholdes, til Skade for Interessenterne, hvilke formedelst Octroyen have intet med Fæstningen at gjøre; og da Skibet Warberg nu ogsaa er ganske færdigt, og Deres Maj. naadigst har skjenket mig dette til den chinesiske Handel, saa har jeg anmodet Sø-Etatens General-Commissariat om at udlevere dette Skib til denne Handels Committerede, og takker jeg altsaa endnu een Gang Deres Maj. allerunderdanigst for Foræringen og Udleveringen af dette Skib. Tillige tager jeg mig den underdanigste Frihed herhos at oversende Deres Maj. medfølgende Papir og Supplik fra de Committerede for den asiatiske Handel, og da disse Folk intet andet begjere, end hvad der geraader til Deres Maj. egen allerhøieste Interesse, saa haaber jeg, at Deres Maj. naadigen vel vil tilstaae og accordere dem deres Bøn; men jeg forbliver for denne, som for al anden mig beviist Naade, med al respect, Kjerlighed og Submission

Deres Kongl. Majestæts
o. s. v.

B.

Udvalg af Christian VI.tes Breve til Johan Sigismund Schulin, først Prindse-Hofmester, siden Etatsraad, derefter Over-Secretair og Geheime-Statsminister.

Indledning.

Otte Fascikler i Geheime-Archivet (Nr. 417—424 inclus.) gjemme mange hundrede Breve fra Kongen til hans ovennævnte troe og høit elskede Mand. Hvorledes de ere komne paa dette Sted, vides ikke; følgelig kan jeg heller ikke forklare de Huller, som findes i Brevvexlingen, ei blot for Maaneder, men for hele Aar, ja endog for de samtlige sidste 6 Aar af Kongens Levetid. Nr. 417 indeholder nemlig Breve for Aarene 1727 til 1730 inclusive. Nr. 418 for Aaret 1734, og saaledes hvert følgende Fascikel for eet Aar, indtil Nr. 424 pludseligen slutter med Aar 1740. Imidlertid ere de opbevarede Breve fuldkommen tilstrækkelige til at documentere saavel Kongens Regjeringsmaximer som hans Hjertensønsker og hemmeligste Raad (thi for Schulin aabenbarede han enhver Hemmelighed); endelig ogsaa til at vise Forholdet imellem Kongen og denne hans Premier-Minister. Dette var Schulin om ikke af Navn, saa

i Gjerningen, i de sidste ti Aar af Christian VI.tes Regjering. Man vil da ei heller finde det upassende, at jeg her i en kort Indledning forsøger at udhæve Hovedmomenterne af en Betragtning (som Rummet ei tillader mig videre at udføre) over dette mærkværdige Venskab; thi denne Benævnelse betegner ligesaa rigtigt Forholdet imellem Christian VI. og Schulin, som det imellem Henrik IV. og Sully.

Da Schulin blev Iver Rosenkrandses Efterfølger ei blot i adskillige Embeder, men ogsaa i Kongens Yndest, har jeg i hiin Ministers Biographie optaget nogle Begivenheder af Schulins Levnet.* (See Mnemosyne. 1 Bind. 396 fg.) Der er ogsaa anført, at det var som Hofmester hos Kronprinds Christians Svogre, Markgreverne af Culmbach, at Schulin først fandt Leilighed til at indbynde sig hos den danske Prinds og hans Gemalinde. Han kom derved i Brevverling med Begge. Kronprindsens første Brev til Schulin er af 4de Marts 1727 og addresseret til Aurich. Det indeholder Taksigelse for Relationen om en udført Negotiation, og slutter med et P. S. som vidner om hjertelig Hengivenhed. Det lyder saaledes: „Kom saasnart som muligt tilbage. Vi have Ham her meget nødig. Dette Brev vil Han, som jeg haaber, ikke vise til Nogen; men strax brænde. Angaaende Titulaturen

* Hovedmomenterne af Schulins Levnet findes (men ikke uden Feil) i Suhms Samlinger. 1 Bind S. 322 fg.

imellem Markgreven og mig, da kan Han sige ved Leilighed, at jeg ikke tør skrive anderledes end Kongen." Kronprindsens følgende Breve handle meest om Markgrevernes Pengesager, den Yngstes Fata, ustyrlige Væsen og dumme Streger (engang melder dog Schulin, at han forbedrer sig). Christian virkede troligen hos sin Fader for sine Svogre. Under 13 Oct. 1728 melder han, at den Ældste, Frederik Ernst, har faaet et Regiment, hvilket meget glæder ham, „da han er en Herre, som meriterer alt Godt." Det tilføies, at Kong Frederik IV. vilde, at han selv skulde komme med det første og modtage Regimentet. Men Schulin glemtes heller ikke. Da han havde yttret, at det var ham magtpaaliggende at nobiliteres af Keiseren, for at kunne vise sig ved de tydske Hoffer.* skrev Kronprindsen til ham (i Nürnberg) under 25 April 1730, at han gjerne undte ham den Ære, han ønskede sig: at blive nobiliteret af Keiseren. I saa Fald kunde han lade sig see ved de smaae tydske Hoffer, hvor Ingen gjælder uden en Adelsmand. „Jeg finder Hans Forlangende ganske billigt, og at Han fortjener det, ja meget mere; jeg vil ogsaa gjerne contri-

* Af Langfeldts Anekdoter til den danske Historie erfares, at Schulin, efterat være vendt tilbage fra Frankerig, hvorhen han havde ført de unge Markgrever, blev til Belønning udnævnt til Hofraad i Bayreuth; fremdeles, at han havde giftet sig i Geneve med en Datter af Doctor Juris von der Veni, som døde i den første Barselseng og testamenterede ham 5 à 6000 Gylden.

buere til Hans Lykke; men det koster mange Penge at nobiliteres og hvorfra skal de tages under de nærværende Omstændigheder? Dog kunde der vel skaffes Raad dertil ved et almindeligt Sammenskud. Men en anden Vanskelighed er, at Alt gaaer saa langsomt ved det keiserlige Hof. 5 à 6 Uger vilde medgaae; og til den Tid skulde Schulin fuldende sit Ophold i Tydskland. Tilsidst skriver Kronprindsen, at dersom Markgreven af Bayreuth ikke vilde tage sig af Sagen — skjøndt det nærmest tilkom ham som Familiechef — da skulde Schulin henvende sig til den danske Minister v. Berkentin i Wien, som, skjøndt han selv er Adelsmand, dog vil udrette det med al Troskab, fordi han veed hvori den sande noblesse bestaaer, nemlig i Dyder og Fortjenester, og deri at man opfylder sine Pligter. — Men, tilføies til Slutning, kunde man ikke, dersom dette faldt ham for vidtløftigt, hjelpe ham til en anden Distinction enten fra Bayreuth eller herfra, saa at man tillagde ham en høiere Charakteer, saasom Justitsraad eller Etatsraad. Herpaa maatte man være betænkt.

Et halvt Aar efter sad Christian VI. paa Thronen, og kunde nu efter eget Tykke forfremme Schulin. Det skete hurtigen og med store Spring. Idet hans Embedsvei gik igjennem General-Postamtet og det tydske Cancellie,* hvis Oversecretair (Præsident og tillige Di-

* Den 22 Dec. 1730 blev han Directeur i Postamtet; den 29 Dec. s. A. virkelig Etatsraad; den 6 April 1731

recteur for de udenlandske Sager) han blev d. 21 Junii 1735, gjaldt han, uden nogen egentlig Hofcharge, mere ved Hoffet end nogen anden Undersaat. Som Dronningens Landsmand og ubetingede Client, var han tillige hendes Moders, hendes Brødres og — hvad der er Hovedsagen — hendes kongelige Gemals Yndling. Hans Rang som Etatsraad og derhos Adelsmand satte ham istand til at deeltage i Hoflivet, og hans Hengivenhed, som var à toutes épreuves, skaffede ham mangt hæderligt Hverv; men ogsaa (i det mindste) een Gang et mindre hæderligt, som Upartiskhed byder mig at omtale.* Da Kongen i Mai Maaned 1731 opdagede, at den forviste Enkedronning Anna Sophia brevvexlede med Familien Blome i Kjøbenhavn og vilde have denne Brevvexling forstyrret, anmodede han Schulin om at udføre dette, og da Schulin, som let indsaae det Forhadte i slig Commission, udbad sig Kongens Ordre, blev denne (13 Nov. 1731) ham meddeelt (paa Tydsk) saaledes: „Ifølge denne vor allernaadigste Special-Ordre har vor Etatsraad Schulin at borttage fra Posten alle Breve, som ere adresserede til Clausholm, og om hvilke det er at formode, at i samme befindes Memorialia, samt allerunderdanigst at indhændige Os saadanne, hvor-

blev han nobiliteret. I det næste Aar fik han Plads i det tydske Cancellie uden at træde ud af Postamtet.

* Jvfr. Anna Sophias Biographie i Skand. Lit. Selskabs Skrifter. 23de Bind, Side 170—172.

for Vi allernaadigst ville tildele Ham dette, til sin Decharge; men derhos ogsaa tillige anbefalende Ham paa det skarpeste, at fortie og hemmeligholde denne Ham allernaadigst tildeelte Ordre."

Hvis slig Tjenstagtighed anbefalede Schulin til den for sin Moders Ære endnu saa længe efter hendes Død nidkjære (og derfor paa hendes Medbeilerinde opbragte) Søn, da var det derimod sande Fortjenester og især en overordentlig Arbeidsomhed, som befæstede ham i den flittige og paa duelige Embedsmænd saare opmærksomme Regents Yndest. Fra Aarene 1732 og 1733 mangle vi Kongens Breve; men ere dog underrettede om, at han i Aaret 1733 viste Kongehuset en stor Tjeneste ved at bilægge en ægteskabelig Tvist, som var opkommen imellem Dronningens Broder, den yngre Markgreve, og hans Gemalinde. Han kom tilbage fra sin Reise i Marts 1734 og fik af Kongen 3000 Rdlr. i Douceur. I Aaret 1734 aande Kongens Breve til ham stor Fortrolighed og vidne om at en udstrakt Myndighed var indrømmet Schulin, der dog endnu var kun Etatsraad. Kongen var paa en Reise i Tydskland og skrev ham til om en mistænkelig (latinsk) Correspondence af en vis Wolfgang Peter Liebe, hvem Schulin den 18 Junii 1734 faaer Ordre til at arrestere; men denne Ordre gjenkaldes ved et andet Brev af 27 Junii fra Colding. — Den 25 Julii 1734 melder Kongen Schulin: „Jeg har skrevet til den yngre Markgreve i efter-

trykkelige terminis." Den 31 Julii s. A. stadfæstes Schulin som Commissarius i en Sag imellem Geheimeraad Blomes Søn og dennes Kone. Den 31 August s. A. spørger Kongen ham, om et latinsk Vers, som han havde læst i Aviserne, ikke sigtede paa Løvenørn. Endelig i dette Aar begyndte Kongen at sende ham privatim Iver Rosenkrandses Expeditioner til Gjennemsyn, vistnok tillige i den Hensigt at erfare, om han var duelig til at afløse Rosenkrands som Minister for de udenlandske Sager, hvortil rimeligviis Dronningen alt 1733 havde foreslaaet ham; thi hvor stor Indflydelse Christian VI. indrømmede sine Slægtninge, især sin Gemalinde, paa Valget af Embedsmænd: gjorde han det dog stedse til en Betingelse, at deres Yndlinger skulde være duelige til de Embeder, som forlangtes til dem. Duelig befandtes Schulin i høi Grad; og med denne sin Duelighed, Arbeidsomhed og Troskab forenede han andre Egenskaber, der for stedse bevarede ham Kongens Naade, hvilken Ministre, saa redelige og dygtige som Rosenkrands og begge Plesserne forskjertsede. Han var nemlig ydmyg, høielig, forsigtig, taus, og endelig — aldeles en Skabning af Christian VI. selv. De nysnævnte stolte Adelsmænd følede sig mangen Gang og modsagde Kongen kraftigen: Schulin var submis, som Kongen kaldte det, og leed saa godt. Han vidste at fremstille sin Mening, som var den Kongens egen; han havde ingen ældre politiske eller oeconomiske Maximer

at forfægte eller opoffre; han dannede hele sit System under og med Christian VI. Som Udlænding og af borgerlig Fødsel, kunde han ikke opvække mindste Mistanke imod sig, som om han tænkte paa at indskrænke den kongelige Souverainitet, hvilken var ogsaa Christian VI.tes, som hans Faders og Bedstefaders Øiesteen. Schulin var ubestikkelig ligesom hans Formand og Collegiet i Ministeriet; men han forstod tillige at give sin Ubestikkelighed Værd i Kongens Øine, ved at afslaae endog Foræringer fra Dronningens Familie, indtil Kongen nødte ham til at modtage dem. Han meldte hvert Aar nøiagtigen, hvormeget han havde havt i Cancellie-Sportler, og modtog ved den Leilighed Kongens Forsikkring, at han havde vel fortjent dem, med det smigrende Ønske, at Sportlerne maatte beløbe sig til endnu mere (see til Ex. Brevene af 13 April 1736 og 5 Febr. 1737). I mange Breve vil man finde Roes over Schulins Taushed; undertiden med det Tillæg: „Rosenkrands kan ikke tie,“ og med den Forsikkring, at Kongen ingen Hemmelighed havde for Schulin. Hvor stor Kongens Tillid var til ham allerede ved hans Ophøielse til Oversecretair, viser følgende Skrivelse af 13 Sept. 1735. „Hans Forestilling angaaende Cancelliet have vi læst og approbere den i alle Stykker, saa at Han derefter kan opsætte vor Resolution. Kun tykkes os, at Han selv har paataget sig altfor meget Arbeide; thi han havde ikke skullet have mere at gjøre end besørge den uden-

landske Correspondence og Directionen i det tydske Cancellie. Vi ville gjerne salarere endnu een Secretair, for at lette Ham Arbeidet." Et andet Brev fra det følgende Aar vidner ligesaa stærkt om Kongens uindskrænkede Bevaagenhed for Schulin (og tillige om hvor unaadig han nu var bleven sine forrige Yndlinger, de tvende Plesser). Det er dat. 5 Marts 1736, og lyder: „De 1000 Rdlr. Species, som Overkammerherre Pleß vil give Ham, kan Han gjerne modtage, og ere vi forsikkrede om Hans Troskab, at Han ikke af Nogen vil lade sig corrumpere til at handle imod vor interesse. Det glæder os, at Publicum approberer, at vi have skilt os af med tvende unyttige og utaknemmelige Pensionister (daß wir uns von zwey unnütze und undankbahre pensionisten loß gemacht haben). Han vil gjøre vel i, at Han endnu i nogen Tid menagerer sig, ikke arbeider for meget, og endelig ikke saasnart gaaer ud i det usunde Veir; thi om Han igjen faldt tilbage, kunde det sidste blive værre end det første har været; og naar Han derover døde, vilde endnu meget mere blive forsømt i vor Tjeneste."

Ogsaa for Rosenkrands yttrede Kongen i Aarene 1730—32 megen Deeltagelse; men denne gik dog ikke over til en saa hjertelig Ømhed (ja man kunde sige: broderlig Kjerlighed), som Tilfældet blev med Schulin. Naar han blot var forkjølet, sendte Kongen en Expres ind til Kjøbenhavn fra Fredensborg eller Frederiksborg.

og forbød ham at skrive tilbage: han vilde blot have mundtlig Beskeed. Idelig bad han Schulin at skaane sig, og gjorde ham smigrende Bebreidelser, fordi han i denne ene Punkt var sin Konge ulydig. Han mindede ham oftere om at skaffe sig et Landsted til Forfriskning om Sommeren; tillod ham at vælge, hvilket af Kongens han vilde, og da Schulin, som baade var for beskeden til at udbede sig noget og for sparsommelig til at kjøbe sig et, vedblev at boe i Byen, tilbød Kongen ham det yndige Frederiksdal til Opholdssted, hvilket han modtog med Taknemmelighed, og hvor han snart befandt sig saa vel, at Kongen skjenkede ham Slottet med Tilliggende.

Rosenkrands havde, saalænge han var i Naade, endnu flere Embedsforretninger end Schulin, og forestod dem med lige Iver og Dygtighed; men han var fri for den kongelige Families private Anliggender, hvilke Schulin derimod deels directe deels indirecte bestyrede. Naar Dronningen skulde uddele sine Ordener, maatte Schulin give Raad, saavelsom naar nye Tjenestefolk skulde antages; men især naar Kongen vilde sætte Grændser for Dronningens Ødselhed, og forlangte, at hun skulde betale sin Gjeld. (See Nr. 201.) Hos Markgrevinden af Bayreuth var han i Grunden, lige indtil hendes Død, Huushovmester, og for hendes Sønner blev han stedse Consulent. Alligevel synes Kongens egne Sager at have været tilstrækkelige til at udfylde en Mands

hele Tid. Brevene ville vise, hvorledes Kongen dagligen raadførte sig med Schulin om vigtige og uvigtige, udenlandske og indenlandske, offentlige og private Anliggender. Intet afgjorde Christian VI. uden at have hørt Schulins Raad. Om Kirke og Stat, Kunst og Videnskab, Handel og Industrie, Krigsvæsen og Bygningsvæsen maatte Kongen vide sin Fortroliges Tanker. Her kom saavel den almindelige Dannelse, Schulin havde faaet ved Universitetet og paa Reiser, som det gode Hoved, ham fortræffeligen til Hjelp. En lykkelig Blanding af Fyrighed og Besindighed gjorde ham til en rask Administrator og en forsigtig Minister. Jeg anseer det for ganske sandt, hvad Langfeldt beretter (i Suhms Samlinger, I., 329): „at naar en Sag blev ham foredragen, begreb han strax Forcen af Sagen, og om den var aldrig saa vel indsvøbt, eller fuld af Knuder, kunde han mesterlig løse disse, og hvad Resolutioner, han tog, var gierne de billigste og retteste." I det mindste bleve de af Kongen (som hans Breve vise) anseete derfor. Jeg har ogsaa hørt Folk af Faget at rose Schulin som Financier. Hvad vi meest savne hos Schulin, nemlig Frimodighed til at sige Kongen imod, naar Denne undertiden enten af Mangel paa Indsigt eller af Lidenskabelighed geraadede paa Afveie (f. Ex. ved Landfiskalernes Ansættelse, ved Benstrups Dom, ved Rosenkrandses Afskedigelse), det savnede Kongen ikke, da Schulins Beielighed og Eftergivenhed meget mere var et Middel

til at bevare ham Kongens saavelsom Dronningens Gunst.

Endelig vil Psychologen neppe finde den Gisning urimelig, at Forskjellen imellem Rosenkrandses og Schulins Alder ogsaa kom den Sidste tilgode. Rosenkrands var 25 Aar ældre end Christian VI.; Schulin (fød 1694) var kun 5 ældre, altsaa saa godt som samtidig med Kongen. Diademets Majestæt hæver altid den, som bærer det, nogle Trin, ogsaa paa Alderens Scala; men Afstanden af 25 Aar er for stor til derved ganske at udfyldes. Christian VI., som desuden manglede den personlige Repræsentation, følede sig vist mangen Gang forlægen lige over for en Iver Rosenkrands eller Carl Adolph Pleß med deres tillidsfulde adelige Holdning; men en Mand, saa ung og saa fuld af Ærefrygt som Schulin, kunde umuligen genere ved sin Nærværelse, saa lidt som ved sine skriftlige Betænkninger.

Paa Schulins store Klogskab og Snildhed er det et nyt Beviis, at han stod sig vel med alle Partier. Skjøndt Fremmed og Borgerlig, var han vel anskreven hos den danske Adel, hvortil det betydeligen bidrog, at han (d. 19 Nov. 1732) ægtede en Frøken Møsting, hvis Fader var Hofmester hos Prindsesse Charlotte, og hvis Halvbrødre (Julerne) ligesaavel som Møsting selv hørte til Landets første Adelsmænd. Fremdeles: uagtet det spændte Forhold, som fandt Sted efter

Christian VI.tes Død imellem Enkedronningen Sophie Magdalene og hendes Søn, Kongen, vidste Schulin at behage Begge. Han glemte aldrig den Opmærksomhed, han skyldte sin gamle Velgjørerinde; men ligesaa lidet den Lydighed, hun skyldte sin unge Konge. Han høstede da ogsaa rige Frugter af sine Anstrængelser. Alle Landets Mægtige kappedes om at belønne ham; ogsaa anseelige Corporationer af Statsborgere (f. Ex. Videnskabernes Selskab, det asiatiske Compagnie) gave ham Beviser paa offentlig Agtelse. Vi ville slutte denne Skizze med at opregne de forskjellige Ærestrin, han besteg fra den Tid af, han blev Oversecretair i det tydske Cancellie (hvor han fra 1732 havde Sæde) Aar 1735.

Samme Aar blev han femte Deputeret i det da oprettede General-Land-Oeconomie- og Commerce-Collegium, med en Tillægsgage af 1000 Rdlr. Dette Embede beklædte han indtil sin Død.

Den 27de Nov. 1736 blev han Ridder (Storkors) af Dannebrog, til Belønning for den Iver, hvormed han havde faaet Folk til at tage Actier i Banken.

Den 26de Julii 1737 udnævntes han til Assessor i det geheime Conseil med Sæde og Stemme (en ny Titel, opfunden maaskee af Schulin selv for at dæmpe Misundelsens Hæftighed).

Den 14de Mai 1738 erholdt han af Dronningen hendes nye Orden de l'union parfaite, og samme Aar

den 28de Nov. erklæredes han for virkelig Geheimeraad i Conseillet. I det følgende Aar skjenkede Kongen ham Bopæl paa Frederiksdal, som siden ophøiedes til et Grevskab; dette dog først af Kong Frederik V., som den 31te Martii 1750 erklærede Schulin for dansk Lehnsgreve, efterat han tre Aar tidligere (paa sin Salvingsdag den 4de Sept. 1747) havde benaadet ham med Elephantordenen.

Saaledes steg Schulin saa høit i Hæder og Værdigheder, som nogen Undersaat i Danmark kan stige. Han døde kort efter den sidste Æresbeviisning (den 13de April 1750), efterladende sig en Enke, en Søn og en Datter. Hans Liig blev begravet i Petri Kirke, til hvis Menighed han havde hørt.

Alle Kongens Breve til Schulin ere skrevne paa Tydsk. Jeg har ved dem, ligesom ellers, tilføiet en og anden Anmærkning til Oplysning. Men nogle Allusioner ere ogsaa mig ubekjendte. De staae her som ikke uinteressante Gaader for en Fremtids Oedipus!

Da jeg i denne Indledning har omtalt og uddraget hvad Mærkværdigt der forekommer i de ældre (og sjeldnere) Breve, begynder jeg selve Samlingen med

Breve fra A. 1735.

Nr. 1.

Frederiksberg d. 3 Marts 1735.

Hermed sender jeg Ham* nok en Gang de hamborgske Deputeredes Promemoria tillige med et Svar, som Geheimeraad Rosenkrands har udkastet, og som han vil skriftlig overgive bemeldte Deputerede; men jeg finder ikke alene meget at udsætte paa dette Svar, men mener ogsaa, at man ikke skal indlade sig i noget Skriftligt med Hamborgerne.

Nr. 2.

Den 12 Marts 1735.

Eftersom jeg veed at Han kan tie, sender jeg Ham hermed et vist Project, som Geheimeraad Rosenkrands selv har udkastet for at levere det til alle herværende fremmede Ministre, dog uden Underskrift og uden videre Autoritet. Jeg vilde gjerne have det saasnart som muligt tilbage, tillige med Hans Tanker derom.

* Kongen skriver Er og Ihm om Schulin med stort Begyndelsesbogstav, derimod stedse wir og uns om sig selv med lille w og u. Jeg følger samme Skrivemaade, hvorved Han og Ham bliver saa tydeligt.

J. M.

Nr. 3 (Udtog).

Den 9 April 1735.

En Skrivelse fra Geheimeraad Blome sendes til Betænkning. „Om Hamborg skal Han skrive mig til, naar Tid og Leilighed gives."

Nr. 4.

Den 20 Junii 1737.

Hvorledes det er gaaet til, at Ridderskabet i Hertugdømmet Slesvig endnu ikke har aflagt os nogen Hyldingseed, begribe vi ikke; formene dog, at saadant er nødvendigt at fordre af dem, hvorom vi endnu engang ville tale mundtlig med Ham......

Grev Holst* har igaar aflagt den sædvanlige og trykte Geheimeraadseed til os.

Nr. 5 (Udtog).

Den 21 Junii 1735.

Communication om at Schulin var udnævnt til Oversecretair i det tydske Cancellie.

Til samme Tid udsteder Kongen en Ordre, at de kongelige Betjenter** ei maa tillægges Titelen Herre i Kongl. Ordrer og Rescripter.

* Joh. Ludv. Holstein til Lethraborg.

** d. e. Embedsmænd; thi Christian VI. bruger stedse Ordet Bedienten for Beamten.

Nr. 6

(see Mnemosyne I., 404).

Den 16 Julii 1735.

Hans Svar til den engelske Minister Titley finde vi ret godt og intet derved at erindre.

Hans Eed have vi ogsaa rigtigen erholdt, og ere vel tilfreds dermed. Han kan ogsaa forlade sig paa vor fuldkomne Naade og Beskyttelse i sin Charge, saalænge vi see, at Han er tro og tjener os flittigen.

Nr. 7.

Den 30 Julii 1735.

Vi ønskede gjerne at vide, hvormeget det udgjør i vore Penge, hvad Billedhuggeren Leclere forlanger, førend vi resolvere derpaa.

Nr. 8.

Den 2 August 1735.

Billedhuggeren Leclere ville vi, naar det ikke kan være andet, tilstaae 630 Rdlr. aarlig Løn og 250 Rdlr. Reisepenge, ogsaa en convenable Titel; men fri Bolig kan han ikke faae, fordi vi ingen saadan have til ham.

Nr. 9.

Frederiksborg den 16 August 1735.

Brevet til Grev Kevenhuller fra Seckendorf, angaaende hvad Borck har sagt til den hamborgske Deputerede, er ret curiøs; og giver Borck et ret godt Anslag, hvorledes man skal holde Kongen af Preussen i Tømme, ifald han lod sig lyste, igjen at foretage noget alvorligt imod os, hvilket vel kan skee.

Prætorius* har endnu ikke vidst, at de Preussiske Effecter ere løsladte af de Hamborgske Skibe, hvilket meget undrer os.

Den entretien, som John** har havt med Harrington, synes at love meget Godt; og haabe vi, at Gud vil staae os bi; naar man har en retfærdig Sag, og forlader sig paa Gud og forbliver standhaftig (ferm), saa maa Ret dog endelig blive Ret.

Skibet Oldenborg bliver færdigt idag eller imorgen, saa at det kan seile med den første gode

* Dansk Gesandt i Berlin.

** John var en Tidlang Minister-Resident i Hamborg; han brugtes og ved det londonske Hof, som ovenstaaende Forhandling med den engelske Minister Harrington viser.

Vind; og haaber jeg, at vi med Guds Hjelp skal fange de tappre convoyers.

Expeditionen i Vierlandene har jeg ogsaa stor Lyst til, og kan Han kun lade de Expeditioner opsætte, som han finder fornødne for John og Prætorius! Det synes, som Gud er med i Spillet, og vil, at Hamborgerne skulle straffes; thi Hovmod staaer for Fald.

Vi vedføie her Resolutionen fra Søcapitain Kierulf, blot til Hans Efterretning. Naar Han har læst den, ville vi have den igjen.

Angaaende Fru Vedels Kjøb af Staden Altona* kunne vi endnu intet vist resolvere, fordi vi endnu ikke ere komne fuldkommen til Ende med Einsidels; og fordi hendes Fuldmægtig endnu driver fine Chicaner med Kammeret**. Saalænge maa Sagen vel hvile.

Penge-Negotiationen i Holland synes at blive noget vidtløftig. Bergens Told ville vi nok pantsætte for Renterne; men de Told-Ind-

* „wegen den Kauf der veddel von der Stadt Altona," maa vel oversættes, som ovenfor; men hvad denne Fru Vedel vilde kjøbe eller sælge, kan jeg ikke sige; rimeligviis et Værtshuus som hed Stadt Altona.

** „und Ihr vollmächtiger sich noch mit der Kammer herum chicanirt."

tægter som tilforn* ere blevne pantsatte, kunne vi ikke beqvemme os til at pantsætte, 1) fordi de ere altfor betydelige, 2) de gaae langt høiere, end fornødent gjøres, 3) fordi de ikke høre til vort Chatol, men til vort Rentekammer. At alle vore Undersaatters Skibe skulle anholdes, naar Betalingen ikke skeer promte, kunne vi ogsaa umuligen indrømme. Tilmed, dersom dette negotium skulde sollicitéres igjennem Griis**, maatte vi vel sige vort Conseil noget derom. Dog kan Han skrive os sine Tanker derom, hvad Han mener. Pengene have vi høit fornødne til Slotsbygningen. Brigadier Hauser har lovet, at naar vi skaffe ham 150,000 Rdlr. aarlig, vil han bringe Slottet under Tag i to Aar; dog dette Aar, som meest er forbi, ikke medregnet.

* Jeg er her noget tvivlraadig, om jeg har truffet Originalens Mening, da Ordene: „vor diesen" ved deres Ucorrecthed ere tvetydige. Det hedder: „aber die Zölle, welche vor diesen verschrieben sind worden, können wir uns nicht recht entschließen zu verschreiben.

** Den danske Minister i Holland.

Nr. 10.

Frederiksborg d. 25 August 1735.

Hans Skrivelse af 18de August havde vi gjerne besvaret, naar det ikke havde manglet os paa den dertil fornødne Tid.

De tvende Skrivelser til Prætorius i Berlin og til John i England finder jeg ret godt projecterede; kun er det et Spørgsmaal, om man ikke skulde vente dermed, indtil Kongen af England igjen er paa sin Tilbagereise.

Betræffende Penge-Negotiationen ere vi af Hans Mening, at Ingen behøver at vide noget derom, førend Sagen er færdig.

Brigadier Hauser bliver stedse derved, at naar han faaer 150,000 Rdlr. aarligen, saa vil han i to Aar bringe det under Tag. Altsaa bliver det vel nødvendigt, at Pengene negotieres paa følgende Maade, nemlig at i næste Aar betales 170,000 Rdlr., og saaledes continueres dermed i det andet Aar; Terminerne maa vel være tre; i den første betales 70,000 Rdlr. og senest i Begyndelsen af Marts; den anden Termin i Begyndelsen af Julii 50,000 Rdlr. og den tredie Termin i Begyndelsen af Octbr. atter 50,000.

Angaaende de Penge, som vi ville laane Greven af Wolfstein*, da er derpaa allerede tænkt, og

* som var besvogret med Christian VI.

det skal med Guds Hjelp skee i rette Tid. Billedhuggeren Le Clerc ville vi accordere alt, hvad han forlanger. Logis betræffende, da gaaer det ret godt an, hvad Han foreslaaer; men dersom Le Clerc ingen stor Familie har, hvilket ikke er os bekjendt, saa kunde han og Clausberg meget godt være i eet Huus. Hvad Reisepenge til denne Le Clerc og Forskud af hans Gage betræffer, kan Han kun sige til Jacobi, at han skal forestille os det. Hovedspørgsmaalet er, om denne Le Clerc kan Tydsk eller Hollandsk, saa at han kan gjøre sig forstaaelig saavel for General-Bygmesteren som for Haandværksfolkene.

Conseillet har nyligen tilskrevet os om, at de ikke fandt det fornødent, at Hamborgs Skibe og Gods ved Lov og Dom confiskeredes; altsaa maa vel en ny Ordre derom udgaae til Løvenørn, at han opsætter en Ordre til Admiralitetet om, at de Varer, som tilhøre Hamborgerne, med det snareste sælges ved offentlig Auction, men Skibene tages til vor Tjeneste paa Holmen.

Vi tilstille Ham herved tillige en Skrivelse fra den ulykkelige Dronning Anne Sophie, dog i største Fortrolighed, og at Han herom ikke lader sig det mindste mærke for hvem det saa er. Vi ville gjerne, at Han skal opsætte et Svar i høflige terminis, hvilket vi blot behøvede at underskrive.

Nr. 11.

Frederiksborg d. 30 August 1735.

Svaret til Dronning Anna Sophie finde vi ret godt opsat, og Han har ret givet det en god Vending (eine gute tour).

. . . . *

I Glückstadt skal der være Comoedianter, som narre Folk Pengene ud af Lommerne; det var vel godt at det blev Magistraten befalet at bortskaffe Saadanne; thi der kommer dog intet godt ud af.

Vi vedføie her en Skrivelse fra en Prindsesse af Holsteen-Glücksburg, ikke fordi den skal besvares, men fordi Fru Markgrevinden** har sagt, at Han havde gjort et Forslag, hvorfra vi kunde tage denne Pension, som vi have accorderet Prindsessen, uden synderlig Incommoditet for os.

Angaaende Capitalen til Greven af Wolfstein, da har Jacobi uden Tvivl allerede sagt Ham, at vi alt have 30,000 Rdlr. parat, og kun vente paa at erfare, hvorhen de skulle sendes.

* Det Udeladte angaaer Haandværksfolks Ophold paa Landet, og er ganske uvigtigt.

** Kongens Svigermoder.

Nr. 12.

Frederiksborg d. 31 August 1735.

Relationen fra vort Conseil om den Conference, de have havt med den keiserlige Minister Grev von Kevenhuller, have vi læst. Men vi maae meget forundre os over de Skrupler, som bemeldte Greve har yttret i denne Conference, ligesom ogsaa, at han, saa at sige, paadigter os Ting, som vi hverken har sagt ham, eller har kunnet sige, saalænge vi ikke have tabt vor Forstand. Men Conseillet har svaret ham meget godt. Han maa aldeles ikke have forstaaet os, eller maaskee har han villet forlede Conseillet ved at sige, at vi mundtlig havde lovet ham dette eller hiint, troende, at de vilde lade det dermed være godt.

Brevene til Prætorius og John om Expeditionen til Vierlandene kunne vel afgaae, naar disse gode Folk kun ikke altfor snart røbe Legen; thi de ere begge noget præcipitant.

Penge-Negotiationen i Holland vil formodentlig gaae saameget lettere, da Pengene ikke fordres paa eengang.

For den Capital, som vi ville laane Grev v. Wolfstein, forlange vi ikke meer end 5 p. Cent Renter, Obligationen i ordinair Form, tilligemed tilstrækkelig Sikkerhed. Formedelst de mange For-

andringer med de tydske Penge vil det vel være bedst, at Obligationen udstedes Banco valuta, hvorved alt Tab og Skade i Fremtiden forebygges.

Jacobi have vi befalet, at lade Pengene til Le Clerc oversende igjennem Bruggie i Hamborg.

For Commissarierne i den Görz- og Wederkopske Sag opsætter jeg en saadan Befaling, som Han mener at være overeensstemmende med Retten, og saaledes at de stakkels Piger, Görzerne, dermed kunne være tilfreds.

Justitsraad John skal afvises med sin Ansøgning*; han er vel alt, hvad han er værd. Men Prindsen af Freuenfeld**, som er en Svigersøn af den keiserlige Resident Kurtzrock, ville vi tilstaae Justitsraads Charakteer.

Urne*** ville vi, ifald han duer dertil, sende som Legationssecretair til Berlin, og kunde da Jessen maaskee igjen komme i Cancelliet med en 300 eller 400 Rdlr. Gage. Men Urne maatte vel beholde sin forrige Gage, hvis Legationssecretairens Gage i Berlin ikke er høiere.

* Om at blive Etatsraad.

** Man studser ved at see en Prinds blive Justitsraad; men baade Haandskrift og Construction er saa tydelig, at Sagen er fuldkommen vis.

*** Originalen: Den Uhrn.

Den nye Preussiske Minister vil komme herud næste Fredag; han vil vist tage sig efficacement af Hamborgerne.

Gratial-Bogen skal saasnart som mulig følge tilbage.

Nr. 13.

Frederiksberg d. 12 Nov. 1785.

Hermed tilstille vi Ham Gratial-Bogen; og vil Han deraf erfare, hvad vor Villie er.

Hosfølgende patriotiske Tanker og tilfældige Tanker sende vi Ham, for at høre Hans Tanker derom.

En Sabbathsforordning vil nok være meget fornøden i Fyrstendømmerne og Grevskabet Oldenborg, især om, at ingen Viin og Øl udskjenkes om Søn- og Helligdagene, med mindre det er til Syge og Reisende, under Pengemulkt eller corporlig Straf. Især maa det injungeres Magistraterne, Amts- og Sognefogderne, at de instruere deres Retsbetjente om, paa forbemeldte Dage, under Tab af deres Tjeneste, at vigilere flittigen og at give Agt paa contravenienter.

Præsterne skal hvert Aar paa en vis Søndag forelæse denne Forordning fra Prædikestolene til Hvermands Efterretning, og paa det Ingen skal undskylde sig med Uvidenhed.

Angaaende det nye Tugthuus, som i Glückstadt skal indrettes, vil det være fornødent, dersom dette Værk skal faae en Ende, at der udnævnes to af Regjeringen, hvortil Etatsraad Gude og Cancellieraad Schomberg vel ere de bedste, dog under Direction af Markgreven*, og med den hele Regjerings Forevidende. Men disse To skal specialiter tage sig af Værket. Naar nu dette først skeer, og der da tillige skedte en General-Visitation og Optagelse af det liderlige Pak i hele Landet, saa var den Sag paa een Gang afhjulpen.

Nr. 14.

Frederiksberg d. 3 Decbr. 1735.

Grev Stolberg har en Proces i Wien, og vi have lovet ham at tillægge vor Minister den Ordre, at han paa det kraftigste skal antage sig hans Sag, og i vort Navn sollicitere desangaaende hos det Wienske Hof. Derfor skal Han tale herom med bemeldte Greve, og lade den fornødne Ordre opsætte til vor Minister, ligesom ogsaa i vort Navn paa det kraftigste recommandere Grev Stolbergs Sag til den herværende keiserlige Minister, for at Greven af Stolberg ikke skal have nødig, des-

* Markgreven af Culmbach, Kongens Svoger og Statholder i Slesvig og Holsteen.

aarsag selv at reise til Wien, hvilken Reise vilde koste ham mange Penge, ja maaskee endog Livet, formedelst den usunde Luft.

Nr. 15.

Frederiksberg d. 24 Dec. 1735.

Det er meget godt, at Han er betænkt paa at skaffe de fornødne Penge; thi ellers maa Slots-bygningen staae stille. Grev Gyldensteen vil vi ved Leilighed selv tale med, for at opmuntre ham til at hjelpe os til Pengene; thi Tiden nærmer sig temmelig, da Arbeidet igjen begynder.

Breve fra Aaret 1736.

Det forstanførte har vel Datum 1735, men det er uden Tvivl en Skrivfeil, som har sin Grund i, at Aaret var nylig begyndt, og Kongen endnu ikke vant til at skrive 1736.

I denne Aargang vil Læseren finde interessante Bidrag til Historien om Striden med Hamborg; om Bankens Grundlæggelse, Christianborg Slots Opbyggelse og den derved fremkaldte Penge-Negotiation med Holland; Beviser paa Kongens Unaade med Plesserne og Rosenkrands m. m.

Nr. 16.

Frederiksberg d. 3. Jan. 1735. (1736?)

Fyrsten af Tour (Turn) og Taxis skal ikke svares betræffende Salget af de adelige Godser i Holsteen, og paa det at samme ikke skal kjøbes af Kongen af Preussen, ville vi gribe det sidste af Ham foreslaaede Middel, nemlig at Alle, som kjøbe Godser i Holsteen og ikke ere Landets Børn, skulle aflægge Troskabseed.

Jeg ønsker, at Han, Grev Danneskjold og Gyldensteen maae udfinde Midler, hvorved de nødvendige Penge kunne tilveiebringes.

Nr. 17.

Frederiksberg d. 8 Jan. 1736.

Projectet til Penge-Negotiationen har jeg gjennemseet og finder derved saavel som ved Obligationen intet videre at erindre, end at Renterne strax ved Betalingen af den første Termin skal erlægges for alle øvrige Terminer, da Capitalen dog først i 8 Terminer flyder fuldkommen i vor cassa. Men naar det ikke kan være anderledes, saa accordere vi ogsaa dette.

At Han allerede har talt med nogle af de bedste Borgere her, for at prævenere dem, er os meget kjært og behageligt, og haabe vi, at Sagen skal

faae dens lykkelige Fremgang. At Han igaar kom for silde, har intet at betyde, vi haabe, at Han herefter vil forandre saadant.

Nr. 18.

Frederiksberg d. 10 Jan. 1736.

Den Eed, som Kjøberne af de adelige Godser i Holsteen skulle aflægge, kan vel skee for Markgreven, som Statholder, i Nærværelse af een eller to Regjeringsraader. Efter de befundne Omstændigheder accordere vi, at Vilkaaret om samtlige Renters Betaling maa forblive; men det er faldet os ind, om det skulde være fornødent, at det skal staae i Placaten, hvortil disse Penge skulle bruges, efterdi saadant ikke gjøres fornødent at lade Nogen vide. Han maa imidlertid gjerne lade det expedere ved Jacobi, som han finder for godt.

Hans Tanker, hvorfor Han ikke anseer det for godt, at vi skulle indlade os videre paa at kjøbe Godser i Marsken, ville vi gjerne vide. Vel sagde Han os noget derom mundtlig igaar, men vi ere endnu ikke ganske overbeviiste om denne Sag.

Nr. 19.

Frederiksberg d. 26 Jan. 1736.

Enkefyrstinden af Ostfriesland har for et Aar siden, eller hvorlænge det er, bekommet af os et Forskud af 6000 Rdlr., hvorfor hun har givet os en Obligation, at hun vilde betale os disse Penge tilbage, saasnart hun fik sine Dotatpenge fra Bayreuth. Vi have nu skjænket hende disse Penge og skulde altsaa give hende Obligationen tilbage, men vi kan slet ikke finde den iblandt vore Papirer; maaskee er den allerede kastet i Ilden; men da det kan være, at den om kort eller lang Tid kan findes, vilde vi dog sikkre Fyrstinden for al videre Fordring. Han vil altsaa udkaste et saadant Document paa den tydeligste, bedste og kraftigste Maade, hvilket vi kan underskrive og tilstille Fyrstinden til Hendes Sikkerhed.

Om Plessernes Opførsel i Pengenegotiationen er Han vel allerede nærmere underrettet; vi tilføie blot, at vi finde Offerten af 20,000 Rdlr. meget slet for saadanne velhavende Folk.

Nr. 20.

Frederiksberg d. 28 Febr. 1736.

... Ludvig Pleß har nu ogsaa efter sin Broders Exempel givet Slip paa sin Pension. Men

han beder, at vi ville tillægge hans ældste Søn 2000 Rdlr. deraf; men det sidste vil vel ikke blive accorderet. . . . .

Nr. 21.

Frederiksberg d. 20 Marts 1736.

Udkastet til Forliig med Hamborgerne finde vi ret godt affattet, og intet videre derved at erindre. Ogsaa kan det imorgen overgives de Deputerede fra bemeldte Stad, som et Ultimatum. De Deputerede maae sende det per expressum til deres Committenter, og forlange Ordre til at undertegne det, da i modsat Fald den hele negotiation vil blive abrumperet.

Angaaende Godset Wandsbek ønskede vi gjerne at vide Hans Tanker, hvad Han mener; om derpaa skal reflecteres eller ikke.

Düring er os vel bekjendt, at han skal være en slet Karl; imidlertid, synes os, var det dog godt, at have ham ved Haanden, ifald man ikke kunde komme til Rette med Hamborgerne. Den Offerte, som han gjør, at vore Tropper ved hans Hjelp kunde marschere igjennem Vierlandene, var vel værd at antage. Vi vide ikke, hvilken Marsch vore Tropper skulle tage, fordi dette regleres af den keiserlige commissario. Forræderen have

vi (den traiter hassen wir) men Forræderiet, forsaavidt det tjener til vor Interesse, kan vel antages (aber die trahisson, so weit es zu unserm interesse dient, kan wohl angenommen werden), især imod en saa skadelig Stad. At han kom hertil, var ikke utjenligt; og kunde Han da maaskee aftale Alt videre mundtlig med ham. Men Düring skriver selv, at han allerede har talt til Mørner om denne Sag; altsaa kan det vel ikke mere være nogen Hemmelighed; thi Mørner kan ikke vel tie.

Nr. 22.

Frederiksberg d. 31 Marts 1736.

Oberst Düring viser ved sin hurtige Bortreise fra Hamborg tilstrækkeligen, at hvad han i Ungdommen har begyndt, vil han fortsætte i Alderdommen. Man maa lade ham selv raade. Vi troe, at han vil have stor Møie med at reüssere i Hannover. . . . . . .

Nr. 23 (Udtog).

Frederiksberg d. 13 April 1736.

Angaaende Oberst Düring approbere vi ganske hans Tanker, og gjør Han vel i, intet skriftligt at give ham i Hænderne.

Nr. 24.

Frederiksberg d. 15 April 1736.

Hans Skrivelse have vi igaar rigtigen erholdt og kunne ikke andet end aldeles approbere, hvad Han skriver angaaende det Jubilæum, som skal holdes, fordi det er saa grundigen og vel forfattet, at deri er intet at forbedre.

Geheimeraad Bluhm (Blome) har som Gouverneur af Syddithmarsken og Amtmand over Steinburg ikke havt mere i aarlig Gage end 1000 Rdlr. Da nu disse tvende Charger skal deles, og Markgreven skal have Gouvernementet over Syddithmarsken, saa spørges, hvorledes de 1000 Daler kunne deles, saaledes at Markgreven bliver content og Grev Dehn har noget at leve af, uden alt for meget at forhøie mit Reglement. Lad mig snart vide Hans Tanker herom; den ordinaire Amtmandsgage i Holsteen er 500 Rdlr. At Han har skrevet til Markgreven om denne Sag, deri har Han gjort vel. Det er mig meget kjært at Han finder Postcontrolleur Schrøder dygtig til Kammertjenerposten hos mig. Det er en forunderlig Styrelse, ja maaskee er det en direction af den kjære Gud; thi Mennesket har ikke selv søgt derom; ei heller er han bleven os recommanderet af Nogen hertil; men nok ellers til andre Ting formedelst hans Taushed og Troskab.

Nu maa man oppebie, hvad der bliver af den Hamborgske Sag. Naar de blive ret angest, saa haaber jeg, at de ville blive raisonable.

Hvad har nu Schröder vel i aarlig Gage: lad mig vide det ufortøvet.

Nr. 25.

Frederiksberg d. 28 April 1736.

Gud være lovet at Conventionen med Hamborgerne endelig engang lykkelig og vel er undertegnet. Den kjære Gud er det alene, som har gjort det. Derhos erkjende vi ogsaa Hans Flid og Møie, som Han har anvendt.

Conventionen har vi endnu ikke læst af Mangel paa Tid, fordi vi ikke gjerne vilde opholde Ordren til Berkentin, hvilken er underskreven, for at den kunde komme bort med Posten idag. Denne Ordre er affattet ret vel og efter vort Sind.

De Deputerede fra Hamborg kunne paa Mandag komme til Audients; dog maae de vel melde sig hos Marschallen.

Nr. 26 (Udtog).

Frederiksberg d. 15 Mai 1736.

Udkastet til Brevet til Grev Zinzendorf er ret godt og kan saaledes afgaae.

Nr. 27.

Frederiksberg d. 3 August 1736.

Grev D'Esnevals Project* forekommer os meget chimærisk. Spørgsmaalet er, hvor Sikkerhed for Alt skal findes. Dog kan Grev Danneskjold og Demercier nøiere examinere Sagen. . . . .

Nr. 28 (Udtog).

d. 27 August 1736.

Angaaende Godset Wandsbek vil Han nok besørge, at det ikke undgaaer os. Eftersom det nu skal sælges og det ligger saa nær ved Hamborg, ville vi gjerne selv beholde det.

Nr. 29 (Udtog).

Gyldenlund d. 10 Sept. 1736.

Angaaende Kjøbet af Godset Wandsbek vil Han vel give Rentekammeret den fornødne Communication.

* Om en Reise til Aegypten og Aethiopien, i Forening med Sø-Lieutenant Norden.

Nr. 30.

Fredensborg d. 18 Sept. 1736.

Billedhuggeren Leclerc skal have Directionen over Billedhuggerarbeidet saavelsom Stuccatur-Arbeidet ved det nye Slot, og staae under Hans (Schulins) Direction, dersom Han vil paatage sig dette. . . . .

Nr. 31.

Frederiksberg d. 7 Nov. 1736.

At Han har maget det saa, at de Fleste* have tegnet sig i Bøgerne, er os ret kjært at erfare af Hans Skrivelse. Gud skee Lov, at der nu er tegnet for 700 Actier; Resten vil vel ogsaa finde sig. Geheimeraad Rosenkrands viser ved enhver Leilighed, af hvilken Bande han er; og at han ikke vil flattere os. Man maa holde hans Alderdom og Svaghed tilgode, naar han radotterer. Det havde vel været godt, om den strax første Gang

* Skal uden Tvivl forstaaes om de fleste Embedsmænd i Schulins Departement, hvilke han, for at behage Kongen, havde bevæget til at tage Actier i Banken. Uden Tvivl bidrog denne Schulins Iver for Banken Sit til at skaffe ham det hvide Baand, som han fik faa Dage efter.

var bleven complet; men da dette nu ikke er skeet, saa maa man haabe, at det manglende snart kan completteres.

Nr. 32.

Frederiksberg d. 14 Nov. 1736.

..... At Banken lykkeligen er complet, derfor er Gud at prise: skulde der endnu findes Lysthavende, saa vil vi gjerne af vore 100 Actier afstaae 50, blot for at Publicum kan profitere desto mere deri.

Nr. 33.

Frederiksberg d. 18 Nov. 1736.

At det bedrer sig med Ham, have vi med Fornøielse seet af Hans Skrivelse, men Han vil gjøre vel i, at Han formedelst sin Hæshed endnu ikke tager ud imorgen.

At Geheimeraad Rosenkrands igjen vil anmasse sig en stor Authoritet over Ham, have vi seet forgangen Fredag, da han brækkede Brevet til os, hvori Relationen var, hvilket angaaer ikke alene Cancelliet, men ogsaa os; og vi tillade ligesaa lidet Geheimeraad Rosenkrands som nogen anden af vore Betjentere at brække Brevene, som ere til os selv. Vi have allerede ladet ham til-

skrive desangaaende ved Kammerjunker von der Lühe, at han imorgen kun skulde sende Relationerne herud til os selv, forseglede ligesom sidst. Ogsaa have vi befalet bemeldte von der Lühe at naar Pakken kommer, han da strax skal give den forseglet til os selv, og ikke til Geheimeraad Rosenkrands, saa at vi vel snart skulle corrigere ham deri.

Det undrer os isvrigt meget, at vort Conseil har taget saa saare lidet* i Banken; de vise derved deres onde Villie. Hvorfor Geheimeraad Holst aldeles intet har taget, begribe vi ikke, da han dog har sagt os, at han vilde tage Deel deri, og da han har givet Ham Commission at tegne for ham. Han klagede vel over, at han just ikke var ved Penge. Det er vist, at man tydeligen kan see Publicums Tillid til os af Bankens saa hurtige Complettering; men de har, Gud være lovet, heller ikke Aarsag til andet; tilmed er det deres egen Interesse i denne Sag. Naar Conseillet ikke er Banken gunstig, saa gjør det slet intet til Sagen; saa vil vi sørge saameget desmere for sammes Conservation og Opkomst, og de**

* d. e. saa faa Actier.

** Medlemmerne af Conseillet; det maa især gaae paa Rosenkrands, Greverne Holstein og Danneskjold, som alle vare hovedrige Mænd.

have desto mindre Ære deraf. Vi have gjerne afstaaet de 50 Actier, og det er os kjært, at allerede 28 ere uddeelte til Andre.

Nr. 34.

Frederiksberg d. 29 Nov. 1736.

Vi have erholdt Hans Taksigelse for Ordenen, og Han viser, at Han ikke er den uværdig, eftersom Han erkjender det med Tak. Geheimeraad Rosenkrands havde gjort vel i at tage de 8 Actier, førend vi talte til ham derom. Etatsraad Thott ville vi, paa Hans Forbøn, tillægge Conferentsraads Characteer, og Han kan kun sige ham, at han skal blive Conferentsraad.

Projectet af Rethenis i Altona behager os ret vel, naar det kun ikke løber ud paa Chimærer; det er nok Umagen værdt, at Han nærmere hører Manden derom.

Breve fra Aaret 1737.

Fra dette Aar haves 118 Breve, hvoraf vi meddele et forholdsmæssigt stort Antal, hvilket især maa finde sit Forsvar deri, at vi hidindtil næsten intet vide

om Slottet Christiansborgs Bygnings-Historie, hvortil her findes saa skjønne Bidrag; dernæst til Landmilicens Indretning i Hertugdømmerne, Indrullerings-Commissionen, Nordens og D'Esnevals Reise m. m.

Nr. 35.

Frederiksberg d. 4 Jan. 1737.

Af de tvende Skrivelser, som vi hermed oversende, vil Han iblandt andet see, hvorvidt det Arbeide er avanceret, som de tvende Hofbygmestere Thura og Egtved have at forfærdige i Slottet, samt hvorledes Thura melder, at han ikke holder det for raadeligt, at der kan fløttes ind i Slottet dette Aar. Hvad der nu herved er at gjøre, og hvorledes Arbeidet mere kan fremskyndes, derom vil Han meddele os sine Tanker og tilbagesende os begge Brevene.

Nr. 36.

Frederiksberg d. 7 Jan. 1737*.

Af Hans Skrivelse have vi seet, hvilke Hans Tanker ere om de tvende Breve fra Thura og

* Ved en Skrivfeil har Originalen 1738. Indholdet viser, at det maa være 1737, ligesom det og findes i Pakken for 1737.

Egtved, og hvorledes Han selv anseer det for vanskeligt, ja hartad umuligt, at Slottet, eller Hovedgemakkerne i samme kan komme i beboelig Stand i dette Aar. Vi have intet at erindre imod den Inspection, som Han foreslaaer; vi finde at en saadan er høist fornøden for at fremskynde Bygningen; men da General-Lieutenant Scheel er noget gammel, saa at han ikke mere kan komme omkring, var det vel godt, at en ordentlig Bygnings-Commission blev nedsat, hvori Scheel kunde sidde som den første. Men hvorfra man skulde faae de to andre, det vide vi ikke. Havde Han ikke saa meget at gjøre, da saae vi gjerne, at Han blev Medlem af denne Bygnings-Commission. Professor Ramus kunde vel ogsaa faae Sæde deri. For denne Commission burde da saavel Brigadeer Hauser som Oberstlieutenant Thura og Capitain Egtved maanedligen — eller saa ofte det forlanges — aflægge Raport om, hvad de have gjort ved Slottet og hvad der endnu staaer tilbage. Ligeledes kan Leclerc forholde sig med sit Arbeide. Hovedspørgsmaalet er kun, om Han (Schulin) har Tid til at bivaane denne Commission. Kan Han ikke — hvilket vi dog helst saae — saa maa Hauser som Generalbygmester sidde deri.

Berkentin kan Han melde, at han har paa det forsigtigste at incaminere de to Punkter angaaende

Seqvestrationen og Belehningen med de brabantske Lehn; ogsaa kunde han vel, dersom han finder det nødvendigt og nyttigt, offerere til Keiserens Chatol 10,000 Rdlr. for Belehningen. Med Grev Seckendorf seer det slemt ud. Nytaarsbrevene vare for det meste til Dronningen; det fra Hertugen af Glücksburg have vi ikke læst; vi vide altsaa ikke, hvad der staaer deri; vi tænkte, det var kun et Svar paa Vores.

Schulenburgs Secretair kan vel faae den ansøgte Titel som Cancelliesecretair, dersom han er brugbar.

Passet om de af Leer brændte (wegen der aus Erde gebranten) Vandrør følger herved underskrevet tilbage. Men der er en Skrivfeil, da der først staaer 6 til 8000, siden til 800.

Reisepasset for Hans Lesser kan Han kun skikke Grev Stolberg. Hvad der er at gjøre med Rumohrs Svigersøn paa Rundhof, vide vi ikke; han er nu Justitsraad, om han maaskee kan blive Landraad, dersom derved kun ikke for megen tort vederfares de Ældre i Regjeringen.

Geheimeraad Holst har ikke meldt os, hvad der er passeret med de Plönske Deputerede; han henviser til Ham.

Concepten til et Brev til Staden Nürnberg have vi givet Dronningen at læse. Saasnart vi

faae den tilbage, skal vi sende den; iligemaade beholde vi Skriftet angaaende Greve Seckendorf.

Nr. 37.

Frederiksberg d. 7 Jan. 1737.
(Samme Dag som det forrige.)

Hans Skrivelse have vi rigtigen erholdt; hvad Han finder at erindre ved vor projecterede Disposition*, finde vi i de fleste Stykker ret godt. Vi tvivle ingenlunde om, at jo dette Arbeide vil være Ham ubehageligt; men til hvem skulle vi ellers henvende os dermed? Dronningen selv vil slet ikke høre derom. Man døer ikke tidligere, fordi man tænker paa at døe. Det er saa godt, naar Alt er i Orden. Vel er vor Søn — som han ganske rigtigen erindrer — snart myndig; men med sine 14 Aar kan han dog ganske umuligen forstaae alene at regjere Land og Folk. Derfor har jeg meent, at han indtil 18 Aar skulde staae under Direction.

* Dette Brevs Indhold selv viser, at Dispositionen angik Valg af Formyndere for Kronprindsen indtil hans 18de Aar, i det Tilfælde, at Christian VI. døde forinden. Sagen var, med Hensyn til Kongeloven, betænkelig. Intet Under, at Schulin fraraadte. Da Christian VI. levede næsten et Decennium efter, blev denne Forsigtighedsregel af Forsynet gjort overflødig.

Projectet fra Oberst Düring indeholder lidet eller næsten slet intet solid.

Med Doctor Rehtnyg kan Han forholde sig efter eget Godtbefindende. Det vil være nok, naar han faaer for det første 100 Rdlr.

Billedhuggeren Leclerc maa have de Penge, han behøver. Men hvorfra de skal assigneres, vide vi ikke, og om de skal anvises af Hauser. General-Opsynet over alt Billed- og Steenhugger-Arbeide ville vi ogsaa betroe Ham; men om der-med ikke endnu bør ventes noget, overlade vi Ham selv.

Tegningen er allerede sendt til Hauser.

Nr. 38.

Frederiksberg d. 8 Jan. 1737.

At Han vil gaae ind i en saadan Bygnings-commission, er os meget kjært, naar kun ikke Arbeidet dermed bliver Ham for vanskeligt. Gud give, at denne Commission maa naae det tilsigtede Øiemed, som er Slotsbygningens Fremme.

Hertugen af Glücksburg begjerer noget meget, for at erholde lidet; vi ville skjænke ham af Defensionspengene 2000 Rdlr. aarlig i 10 Aar, hvilket er 20000 Rdlr. og dermed kan han vel være fornøiet, hvilket Han har at melde Kammeret.

Nu kan da ventes Svar fra de Plönske Deputerede paa de dem forelagte Spørgsmaal. Justitsraad Rantzaus Svigerfader kan Han svare, at vi ville have Raade for hans Svigersøn, naar han fremdeles opfører sig derefter. Ordren til Berkentin vil være til Gavn; men denne Sag maa blive imellem os tre; thi saa kan den holdes hemmelig.

Nr. 39.

Frederiksberg d. 14 Jan. 1737.

Vi sende Ham hermed Relationerne tilbage.

Da Geheimeraad Brave, den Churbrunsvigske Minister, idag har sendt os hosfølgende Pjecer, saa communicere vi Ham samme, om de maaskee kunne tjene Ham til Efterretning i den Bayreuthske Dotalsag. Qvæstionerne fra det preussiske Hof ere curiose nok. Vi forlange at vide, hvorledes Han er kommen til samme. Det lader, som den preussiske Minister endnu ikke fuldkommen forstaaer sit Haandværk.

Nr. 40.

Frederiksberg d. 16 Jan. 1737.

Af hosfølgende Seddel fra Kammerjunker von der Lühe vil Han iblandt andet see, hvor-

ledes vi igaar sendte ham hen til Billedhugger Gercken for at erkyndige sig om, hvorledes det hænger sammen med bemeldte Billedhuggers Arbeide, og hvorfor Han kan gjøre det saameget lettere end Leclerc.

Nr. 41.

Frederiksberg d. 24 Jan. 1737.

Paa Geheimeraad Lerches og Biskop Worms Forestilling ville vi meddele en saadan Resolution, som Han har raadet os. Biskoppen synes i denne Sag at være noget for hidsig. Men han vil nok finde sig deri, naar han seer, at vi bryde os intet om ham (daß wir uns nichts an Ihm kehren); men gjøre det, hvorom vi i vor Samvittighed er overbeviist, at det er det rette.

Hofjunker Woldenberg ville vi tillægge den ansøgte Justitsraads Characteer, naar han vil drage sine Midler herind. Cancellieraaderne Lobedantz og Müller kunne ikke fortryde paa, at en gandske Fremmed bliver dem foretrukken. Tilmed er der vel ikke meget Særdeles ved Lobedantz.

Nr. 42.

Frederiksberg d. 28 Jan. 1737.

Han vil vel endnu erindre, at vi engang i forrige Aar talede med Ham om at etablere en Landmilice i Hertugdømmet Slesvig. Vi have ogsaa, saavidt vi vide, befalet Ham angaaende denne Sag at tale med Markgreven i Slesvig og med Løvenørn. Vi forlange altsaa at vide, hvorledes det nu staaer sig med denne Sag. I Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst var det vel ogsaa godt, om noget Saadant kunde etableres.

Geheimeraad Rosenkrands vil nu vel ogsaa snart følge sine kjære Plessers Exempel, efterat han har gjort en saa riig Arv. Vi ville ikke holde ham tilbage, naar han forlanger sin Afsked.

P. S. Vi have ogsaa befalet, at Markgreven skal have 20000 Rdlr. af de Hamborgske Penge, som ere forfaldne d. 6 Febr. hvilket Han vel vil underrette ham om.

Nr. 43.

Frederiksberg d. 30 Jan. 1737.

Det har været os kjært at see af Hans Skrivelse, hvorvidt Sagen med Landmilicen i Hertugdømmet Slesvig er kommet. General-Lieutenant Løvenørn har vel for nogen Tid siden sagt os,

at han meente at bekomme de fornødne Efterretninger igjennem General-Krigscommissair Gähler. Men vi holde for, at den rigtigste og næsten eneste Vei er igjennem Markgreven som Statholder og det tydske Cancellie; thi Gähler er noget letsindig til et saa vigtigt Værk.

Istedet for Studenten Schreiter, som er kommen til Rinckniß, kan en anden Student, ved Navn Hansen fra Huntrup ved Tøndern sættes paa Valg til Borlum. Herhos følger tillige en Ansøgning fra den forrige Feldtprovst Petreus, som søger om Tjenesten i Garding, hvilken vi da ogsaa allernaadigst tilstaae ham. Til Hohenvedsted kan da komme Hofpræst Bluhmes anden Søn.

Nr. 44.

Frederiksberg d. 4. Febr. 1737.

Vi have idag med Posten modtaget hosfølgende Brev fra Grev D'Esneval i Livorno. Han (Schulin) vil deraf see, hvad bemeldte Greve skriver, og hvorledes han mener, ikke at kunne komme ud med de Penge, vi have lovet ham. Vi ville nu lade ham Pengene udbetale paa Stedet i Banco Courant; ogsaa, som han forlanger, forøge Summen til 1000 Rdlr.; men det bliver nødvendigt, at Han tilskriver ham dette, og tillige

betyder ham, at vi ikke ville vide noget om videre Tillæg. Angaaende Pengenes Oversendelse, da see vi det gjerne, om Han vilde paatage sig denne Uleilighed. Bare det hele Project* af bemeldte Greve ikke bliver til Vand; thi saaledes forekommer det os.

Nr. 45.

Frederiksberg d. 12 Febr. 1737.

De tvende Ordres til Landraad v. der Lühe og Kammerjunker Viereg følge hermed underskrevne tilbage; men det bliver vel nødvendigt at der skrives til v. der Lühe, at han skal tage Wessel til Hjelp, hvem Viereg tillige har brugt i denne Sag, og hvem Sagerne ere velbekjendte.

General-Lieutenant Scheels Betænkning om Capitælerne have vi indhentet, og sende samme til Hans nærmere Eftersyn. Vi ville nu ligeledes indhente Betænkninger fra Thura og Egtved, for derefter at fatte vor Beslutning.

* Om en Reise til Ægypten og Habessinien. Af følgende Breve vil erfares, at den omtalte Greve fik Titel af dansk Schoutbynacht. Jeg troede derfor først, at han ligesom Norden, var dansk Sø-Officeer, men Herr Søcapitain Garde, som tilligemed mig har arbeidet i Geheime-Archivet, har ikke kunnet finde ham paa Fortegnelserne over vor Søetat.

Du Plan er ingen Sværmer, saaledes som han er bleven Ham beskrevet, maaskee af Grev Güldenstein og Demerciere. Han skal være et fromt Menneske, som har troværdige Attester hos sig; ei heller modtager han selv Pengene; men hvad man giver ham, det bliver afleveret til de Ældste ved den reformeerte Kirke, hvilke oversende dem. Dette har Marskalk Gramm sagt os.

General-Lieutenant Scheel vil gjerne see de Capitæler, som Leclerc har forfærdiget; han meener, at Løvværket falder noget for smaat.

Nu kommer Capitain Egtved til os, hvem vi ville befale, at han paa det accurateste skal maale Gerckens Capitæl.

Dersom Han har Tid og Veiret er godt, ville vi imorgentidlig Kl. 10 besee Gerckens Capitæl; men vi skulle lade Ham det nærmere vide.

Nr. 46.

Frederiksberg d. 14 Febr. 1757.

General-Lieutenant Scheel har sagt os idag, at han har seet den Capitæl, som Leclerc har gjort, saavelsom den Gercken har gjort. Han finder, at Leclerc har arbeidet meget bedre end Gercken, og siger, at der er en stor Forskjel paa Arbeidet, saa at Leclerc umuligen kan gjøre sit

Arbeide for samme Priis som Gercken. Dog fin-
der han Leclercs Priis noget for høi, og mener,
naar Leclerc vilde gjøre det for 24 Rdlr. saa var
det nok Umagen værdt og saa skulde man lade Le-
clerc forfærdige Alt. Vi have derfor tænkt, at
Han (Schulin) kunde gjøre endnu et Forsøg, og
see om Leclerc ikke kunde bevæges til at levere
en saadan Capitæl for 24 til 25 Rdlr. Vi have
endnu ikke seet Gerckens; men for at man paa
bedste Maade kunde skjelne Arbeidet, var det godt,
om Leclercs Capitæl blev bragt op paa Material-
gaarden og stillet ved Siden af Gerckens; saa
kunde man bedst see den ene imod den anden. Om
Ham saa synes, ville vi bestille det saaledes. Saa
kan Han blot avertere Leclerc derom; og saa kan
vi besee det paa Løverdag, da Han og Leclerc
kunne være der tilstede. Men skulde Leclerc ei
lade sig bevæge til at levere Capitælerne for bedre
Kjøb, da maatte man forsøge, om ikke, naar Han
først faaer Inspection over alt Billedhugger-Arbeide,
Capitælerne ville blive bedre og dog til en ringere
Priis. Maaskee Leclerc gjør det noget billigere,
naar Han piqverer hans Honneur.

Grev von der Lippe har nylig tilskrevet os.
Han beder om en Forskrift*. Vi sendte ham Bre-

* d. e. Anbefaling.

vet stødt og forvente en Forestilling om, hvad derved er at gjøre.

E. S. Vi vente hurtigt Svar, om Leclercs Capitæl skal inden Løverdag bringes paa Materialgaarden.

Nr. 47.

Frederiksberg d. 17 Febr. 1737.

Efterdi General-Lieutenant Scheel og begge Bygmesterne Thura og Egtved approbere Leclercs Tegning, saa samtykke vi gjerne, at Slottets entablement maa indrettes derefter. Men saasom Leclerc har tilføiet sin Tegning allehaande haarde expressions, saa kan vi ikke vel vise Brigadeer Hauser denne Tegning. Det vil derfor være godt, om Leclerc forfærdiger en ny Tegning, hvori han udelader al Nærgaaenhed (Anzüglichkeit); saa vil vi approbere en saadan Plan; og dermed er den Sag afgjort.

Grev Dehns Skrivelse angaaende de arresterede Personer er ret curiøs.

Til Grev Stolberg vil vi da skrive, at Münchhausen kan correspondere med ham.

Nr. 48.

Frederiksberg d. 19 Febr. 1737.

Hvad Syndicus Klefke* har skrevet til Ham, forstaae vi ikke ret, og indsee ikke, hvori Clausbergs Forseelse bestaaer. Vi troe, den bestaaer deri, at de**) have bekommet en Qvittering under vor egen Haand; maaskee staae deri de for Staden ubehagelige Ord: „vor arve-underdanige Stad"; og ville de desaarsag hellere have en Qvittering fra Clausberg, kan man vel gjerne tjene dem heri, naar Han kun først vil tale med Clausberg selv, for at høre hvad det egentlig er.

At Han har oversendt Grev D'Esneval Pengene, have vi seet af Jødens Brev til Ham. Det bliver vel fornødent at tilkjendegive Clausberg, at han igjen maa godtgjøre Jøden Summen.

Angaaende Regningerne fra Lautrup var det vel godt, at Sagen engang bragtes til Ende. Manden presserer meget.

Nr. 49.

Frederiksberg d. 1 Marts 1737.

Vi sende Ham hermed et Brev fra Hertug Christian Ludvig af Meklenborg; et Brev

* Uden Tvivl en Hamborger.

** Hamborgerne.

fra Bassewitz og et Memorial fra Justitsraad Dose i Sønder-Dithmarsken, hvilket sidste vi troe hører under det tydske Cancellie.

Jøvrigt ville vi herved erindre Ham om, at Han ikke maa arbeide for meget, men skaane sig, paa det vi længe kunne have Gavn af Ham. Han seer allerede ganske ilde ud og angriber sig altfor stærkt, hvilket Han ikke vil kunne udholde i Længden.

Nr. 50.

Frederiksberg d. 2 Martz 1737.

Ordren til Markgreven som Statholder er ganske godt forfattet, og have vi underskrevet samme.

Den Wertheimske Bibel* er os ikke bekjendt. Dog kan den Ordre vel afgaae til von Holtze, at han i Regensborg taler derimod, og confirmerer sig efter den preussiske og hannoverske Minister.

At Han ikke vil skaane sig og holde Maade med sit Arbeide, have vi ugjerne seet af Hans Skrivelse. Vi haabe, Han vil dog ikke være ulydig. Et Sted paa Landet vil Han vel

* Derved forstaaes en moderniseret tydsk Bibel-Oversættelse af Joh. Lor. Schmidt, Lærer hos de unge Grever af Wertheim, hvilken, fordi den bort-exegetiserede nogle messianske Spaadomme af det Gl. T. ansaaes at undergrave Christendommen, og derfor blev A. 1737 forbudt over hele det tydske Rige.

finde, naar Han ret seer sig om derefter; og hvis det er et Sted, som tilhører os, saa ville vi strax indrømme Ham det: kun at Han bliver sund og i Live.

Nr. 51.

Frederiksberg d. 5 Martz 1737.

Han vil gjøre vel i at efterkomme vor sidste Formaning og ikke arbeide formeget. I Hannover skal en vis Minister, ved Navn v. Dieden, have arbeidet sig ihjel.

Hvad Grev Wartensleben har skrevet til Grev Stolberg, vil Han see af sammes hosfølgende Skrivelse. Grev Stolberg beder, at vi ved Ham ville lade endossere et Svar, som vi skulle underskrive, paa det Sagen engang kan faae en Ende. Efterdi Grev Wartensleben da ikke vil vente, saa faaer Han at opsætte en Tilladelse for ham, at han kan gaae hvorhen han vil. Vor Orden har han dog saa faaet*.

Greve D'Esneval har igaar skrevet til os, som Han vil see af det Indsluttede. Han flatterer sig endnu med godt Haab; han vil have flere

* Ordene i Originalen: „unsern Orden hat er doch so weg," ere utydelige; men med Hensyn til det Plattydske har jeg antaget, at de have den angivne Mening.

Penge; men det gaaer vel ikke an? Han beder om et Pas og en Characteer; Passet kunde man vel give ham og deri kunde han vel kaldes Schout-bynacht. Isvrigt kan jeg ikke nægte, at hans entreprise forekommer mig meget chimærisk.

P. S. Hertug Christian Ludvig af Meklenborg skal svares, at vi med det første ville skikke ham Ordenen.

Nr. 52.

Frederiksberg d. 19 Marts 1737.

Relationerne og Passet til Grev D'Esneval følger hermed tilbage.

Angaaende Leclerc skal Hauser faae en Ordre, hvormed han, som jeg haaber, skal være tilfreds. Hauser gjør ham rigtig nok mange unyttige Chicaner; men Thura og Egtved kan ikke vel faae disse Sager under Hænder, eftersom de intet have at gjøre med den udvendige Bygning af Slottet, som Hauser forestaaer ganske alene, og to Directioner i een Sag gaaer ikke vel an.

Sagen betræffende Billewerder maa vel beroe, indtil der findes en favorablere Leilighed.

E. S. Paa Hans Promemoria om Penge til Slotsbygningen ville vi svare ved Leilighed.

Nr. 53.

Frederiksberg d. 26 Marts 1737.

Vi sende Ham hermed en Extract af et Brev fra Grev Wolfstein til Markgrevinden*, tilligemed det, som bemeldte Greve har skrevet til Churfyrsten af Bayern. Fru Markgrevinden har anmodet os om, at lade bemeldte Greve erholde vor Forskrift** til bemeldte Churfyrste. Vi er ikke uvillig dertil; og dersom Han intet finder at erindre derved, saa kan Han kun opsætte en saadan Forskrift til Churfyrsten.

Ansøgningen fra Brandt om Kunstforvalter-Tjenesten have vi rigtigen bekommet; men det gjør os ondt, at vi ikke, ifølge Hans Forbøn, kunne give denne Person Tjenesten, eftersom en anden allerede har bekommet den; og det er Maleren Wahl, hvorved vi spare 400 Rdlr., som Denne hidindtil unyttigen har nydt***. Brandt kunne vi vel hjelpe ved en anden Leilighed.

Endelig er Carten over Altona ankommet, hvilket vi tilstille Ham til Eftersyn og Oplysning.

* Kongens Svigermoder.

** Vor Anbefaling.

*** Det kunde tillige have været anført, at Wahl var en duelig Kunstner.

Hvad for desseins til embellissements i det nye Slot Oberstlieutenant Thurä har gjort, vil Han, med mere, see af det Indsluttede. Vi ønske ogsaa at vide Hans Tanker herom, og, om Han saa synes, ville vi, at Leclerc seer det. Overslagene over hvad det skal koste, vare endnu ikke gjorte, fordi de først skulle gjøres, naar Tegningerne af os ere approberede. Saasnart Han har seet det, saa send os det strax igjen, paa det at al Prætext til Ophold maa betages Bygmesterne.

Nr. 54.

Frederiksberg d. 28 Marts 1737.

Om Skrivelsen fra Markgreven af Bayreuth forlange vi Hans Tanker. Vi ville gjerne være Markgreven til Villie, naar vi kun ikke selv vare — som Ham er bekjendt — i stor Pengetrang.

Thuras Tegninger ville vi gjerne have snart tilbage.

Nr. 55.

Frederiksberg d. 1 April 1737.

Prindsesse August* har idag med Posten tilsendt os hosfølgende Hamborgske Avis. Hun beder,

* af Meklenborg.

at vi (eftersom der i bemeldte Avis staaer lutter Usandheder, hvilke Expressioner — som virkelig findes der — kunne give Anledning til at oprøre Menigmand) ved vor Minister i Hamborg ville andrage hos Magistraten paa, at det paalægges Avisskriveren ikke alene at tilbagekalde denne Tidende, men ogsaa i Fremtiden ei mere at lade deslige trykke. Da vi nu herved kunne vise Prindsessen som vor Nærbeslægtede en Tjeneste, og da Sagen selv ei heller synes at være ubillig, saa maa Han lade en saadan Ordre opsætte til v. John; men om det vil hjelpe synderligt, og om Magistraten i Hamborg vil reflectere derpaa, vil Tiden lære.

Fru Markgrevinden har sagt os, at Han ikke har villet modtage det Sølvtøi, som hendes Broder, Greven af Wolfstein, har villet give Ham. Vi forundre os over, at Han ikke vilde modtage hvad Grev v. W. vil give Ham; dog erkjende vi tillige heri Hans Troskab; men befale Ham derhos een Gang for alle hermed alvorligen, at Han skal modtage Alt, hvad bemeldte Greve eller Fru Markgrevinden vil skjænke Ham, det være nu hvad det være vil og nævnes kan, uden at Han derom skal forespørge sig hos os.

Nr. 56.

Frederiksberg d. 2 April 1737.

Relationerne følge herved tilbage.

Af v. Holtze's Skrivelse have vi seet, at den Wertheimske Bibel ansees for vrang; altsaa kan Han kun opsætte til Samme den af Grev Stolberg forlangte Ordre. Naar Han faaer Bibelen, ville vi gjerne selv see den.

Det er høist rigtigt og roesværdigt gjort af Ham, at Han ikke vil modtage Foræringer; men af Grev v. Wolfstein og Dronningens øvrige Beslægtede kan Han gjerne modtage saadanne, uden at gjøre sig mindste Betænkning derover. Men ellers er det os kjærere, at Han ikke af Nogen modtager noget være sig Smaat eller Stort, af hvem det saa maatte bydes; thi man maa ogsaa evitere Skinnet.

E. S. Om hoslagte Skrift af Professor Reuß* med Pastor Bluhmes Besvarelse vilde vi

* Dette Skrift af Reuß, som ikke er kommet mig for Øie, er forskjelligt fra dem, jeg har meddeelt i hans Biographie (paa Dansk i nyt theol. Bibliothek, paa Tydsk udførligere i Falks Staatsbürg. Magazin 10 Band), hvilket fremgaaer af Datum i Kongens Brev. Det handlede uden Tvivl om, hvor ønskeligt det var at det blev alle Præster tilladt — hvad Kongen havde specialiter bevilget Reuß og flere pietistisk-sin-

gjerne have Provst Schraders og hans Collega Brandts Betænkning, dog uden at de skulle vide, af hvem de ere forfattede: Han kan gjerne læse dem; de angaae Skriftestolen, og det var godt, at dermed engang skete noget.

Nr. 57.

Frederiksberg d. 4 April 1737.

Igaar Aftes Kl. 9 modtog vi hosfølgende Brev tilligemed Bilag fra Grev Stolberg. Vi forlange at vide Hans Tanker derom, og snart, efterdi Sagen presserer. Vi have den Tillid til Ham, at Han vil holde Sagen hemmelig; ellers vilde vi ikke saa aabenhjertig vise Ham Alt.

Nr. 58.

Frederiksberg samme Dag.

Vi sende Ham hermed de desseins, som Capitain Egtved har gjort til det nye Slot i Kjøbenhavn. Han vil meddele os sine Tanker derom, og forvente vi saasnart mulig disse desseins tilbage.

dede — i Skriftestolen at bruge en hypothetisk Formular ved Syndstilgivelsen istedenfor den anordnede ubetingede Absolutionsformel.

Med det samme forespørge vi, om Billedhuggeren Leclerc snart er færdig med de desseins til Dronningens Gemakker, som Dronningen selv har bestilt.

Nr. 59.

Frederiksberg d. 24 April 1737.

Den af Leclerc forfærdigede Tegning til Enden af Galleriet behager os ganske vel. De to Ovne som Vaser ere ogsaa ret smukke; men om ikke det over Døren og Caminen er altfor chargeret, overlade vi Ham videre at bedømme. Sørg kun for, at Leclerc snart indkommer med den øvrige Tegning af Galleriet; thi Tiden løber hurtigt. At Leclerc er tilfreds med Pengene, glæder mig at erfare. Om Kammerjunker Jordans Sag ere vi aldeles af Hans Mening; Regjeringen maa afgive sin Betænkning overeensstemmende med Eed og Pligt.

Det havde endelig ikke skadet, om Schrader og hans Collega havde faaet at vide, hvem Forfatterne vare til Skrifterne om Skriftestolen; thi disse forlange ikke saadant*. Dog siden Han har

* nemlig: at være ubekjendte. Dog havde Kongen jo selv befalet Schulin at holde Navnene skjulte.

ladet dem afskrive, kan det have sit Forblivende derved.

Forstanderne for Fattigskolen i Altona skulle have Renterne godtgjorte af vort Chatol, hvilket Han har at melde vor Embedsmand ved Chatollet.

Den i (Grevskabet) Oldenborg publicerede Placat om Landmilicens Oprettelse følger hermed tilbage. Grevskabet Rantzau kan meget vel concurrere til den Landmilice, som oprettes i Holsteen. Ligeledes kunde det forholde sig med alle de øvrige os privative tilhørende Stykker (Landskaber) saasom det Pinnebergske og Hatzhornske. Conseillet har nu Markgrevens og Gählers Forestilling om Landmilicen; det skal forlange os, hvad de finde derved at bemærke og erindre.

Han har gjort vel i, ingen relationes at sende os herud; da deri dog intet af Vigtighed findes, kan det være tidsnok at læse dem paa Fredag i Conseillet.

Nr. 60.

Frederiksberg d. 26 April 1737.

Hermed sende vi Ham Geheimeraad Holsteins Betænkning om Oprettelsen af en Landmilice i begge Fyrstendømmerne Slesvig og Holsteen. Projectet har han ikke sendt med; det maa

Rosenkrands vel endnu have. Saasnart jeg faaer det, skal jeg sende Ham det saavelsom Geheimeraad Rosenkrands's Betænkning. Siden vil jeg ogsaa forlange Hans Betænkning.

Nr. 61.

Frederiksberg d. 30 April 1737.

Herved tilstille vi Ham to Breve fra Grev Stolberg og Grev D'Esneval: den Første have vi svaret, at Søhlenthal skulde faae Ordre at tage Alting, hvad man vilde sige ham i England, ad referendum; den Sidste maa Han svare, hvad Ham godt synes. Til Søhlenthal vil Han vel skrive, at han skal holde Sagen hemmelig og aparte referere derom. Vi have skrevet til Grev Stolberg, at det havde været os kjærere, hvis Sagen var forbleven alene i hans og Münchhausens Hænder.

Nr. 62.

Frederiksberg d. 1 Mai 1737.

Om hosfølgende Udkast til et Brev fra Casfereren og Bogholderen ved vor Particulier-Kasse til samtlige Creditorer af Subscriptionspengene, forlange vi Hans Betænkning, og det først, om

det kan afgaae saaledes, for det andet, om det kan trykkes i saadan Hurtighed. Eftersom Han fra Begyndelsen af har havt at gjøre med Subscriptionerne, saa vilde vi ikke gjerne gjøre noget heri, førend vi havde fornummet Hans Raad, om deri maaskee skulde være noget, som kunde skade Crediten. Det er vel 100 Breve, som saa maatte skrives; men som ere lettere at trykke.

Nr. 63.

Frederiksberg d. 6 Mai 1737.

Anordningerne om den nye Landmilice i Slesvig og Holsteen følge underskrevne tilbage. De ere ret godt affattede. Men til Conferentsraad Hespen* maa Han endnu selv skrive; ellers vil det altsammen ikke hjelpe. Han kan kun positiv melde ham, at naar han faaer Sagen til at reussere, ville vi derfor give ham den saa længe ønskede Orden.

Brevet til Churfyrsten af Bayern have vi underskrevet; vi ønske at Grev v. Wolfstein maa have meget Gavn deraf.

* mon ikke v. Espen?

Nr. 64.

Frederiksberg d. 10 Mai 1737.

Prindsessen af Waldeck ville vi efter Hans Raad lade svare ved Marskalk von Gramm. Hertugen af Glücksburg vil Han nok svare, at vi ikke kunne accordere hans Ansøgning. Det synes nu ret at være Mode, at gjøre uforskammede Begjeringer. Han vil vel sige Grev Danneskjold, at han skal tildele Norden* Ordre om at communicere Grev D'Esneval Alt; thi ellers vilde bemeldte Greve kun blive fortrædelig og det hele Værk kunde derover gaae i Staa. D'Esnevals Skrivelser løbe meget i hverandre, og man har Møie med at forstaae dem. Det er os kjert at Norden, siden han skal bruges til Sagen, selv har Tro dertil. Brevet til Grev D'Esneval, som Han har udkastet, er ret godt, og kan kun afgaae saaledes.

Nr. 65.

Frederiksberg d. 11 Mai 1737.

Vi have efterseet Leclercs Tegning og sende Ham den tilbage. Vi finde den ret god, og ønske at det øvrige af Galleriet ogsaa var færdigt. Men paa denne Tegning findes tvende des-

* den berømte Reisende.

seins til Panelværket under Vinduet; derfor har jeg ikke kunnet skikke Thura den. Det er vel ligegyldigt, hvilket dessein man vælger?

Nr. 66.

Frederiksberg d. 18 Mai 1737.

Patentet angaaende den i Polen og tilgrændsende Søhavn grasserende farlige Syge, saavelsom Ordren til Markgreven* desangaaende følge hermed underskrevne tilbage. Vi finde det tydske Patent meget tydeligere affattet end det danske; og havde det været at ønske at man havde observeret Alt ligesaa vel i det danske som i det tydske**.

Til General-Postamtet vil han vel opsætte en Ordre, at alle fra Danzig kommende Breve skulle i Postamtet i Hamborg, inden de skikkes her ind i Landet, vel gjennemrøges med den sædvanlige Postrøgelse. Det er altfor mange Mennesker, som ugentligen døe i Danzig. Ehrenschild skriver ogsaa om mange Sygdomme i Sverrig, hvilket ogsaa fortjener Reflexion. Den gode Gud af-

* Kongens Svoger, Statholder i Slesvig og Holsteen.

** Det tydske Patent var af Schulin, det danske af J. L. Holstein, der paa den Tid var Overſecretair i det danske Cancellie.

vende dog alt naadigen! Brevet fra Stormesteren* fortjener vel intet videre Svar, dog er det værdt at gjemme det i Cancelliet; thi det er vel aldrig skeet før, at Stormesteren har skrevet til os eller vore Forfædre.

Hvad Han erindrer om Grev Haxthausens Skrivelse, finder i Alt vor Approbation; og kan saadant gives bemeldte Greve til Svar.

Det lader som om Tilsagnet om min Naade** har havt en ganske god Effect hos Hespen.

Tegningen til Galleriet vil jeg først see nærmere efter; gid dog Leclerc snart blev færdig med alle Tegninger til hele Galleriet! Jeg maa slutte, fordi det allerede er silde.

Nr. 67.

Frederiksberg d. 20 Mai 1737.

Svaret til Grev Haxthausen finde vi ret vel indrettet, og intet videre derved at erindre. De 8 Punkter, som Han vil anbefale General-Superintendenten og Provsterne, finde vi ligemaade at være ret gode og nyttige.

Leclercs Plan til Galleriet følger hermed tilbage. Vi finde intet derved at erindre, uden

* af Malta.

** Dannebrogsordenen.

at det vel var godt ved Skabet med Glas for, at der bag ved dette Glas blev sat Folie, for at man ikke skal see, hvad der staaer bagved.

Nr. 68.

Frederiksberg d. 25 Mai 1737.

Pengene til Doctor Rehtvig kan Han kun fordre af Betjenterne ved vort Chatol, da vi ville tillægge dem nærmere Befaling.

Grev D'Esneval har igaar atter tilskrevet os. Han forlanger flere Penge, hvorved vi dog endnu have nogen Betænkning, efterdi vore Omstændigheder ei vel taale at anvende saa mange Penge paa et saadant vidtløftigt Project.

Hertugen af Würtemberg Oels, som nu opholder sig her, beder om en Forskrift (Anbefaling) til Hertug Carl Rudolph, Administratoren i Stuttgart, for at Denne skulde tage sig af hans Interesse. Vil Han derfor nok lade en saadan Forskrift opsætte?

Nr. 69.

Frederiksberg d. 30 Mai 1737.

Grev Danneskjold har igaar sagt os, at Lieutenant Norden har skrevet ham til og givet

noget Haab om Held til Grev D'Esneval's dessein. Han, Grev Danneskjold, føiede til, at saavel han som Mr. Schulin, ihvorvel de i Begyndelsen ikke reflecterede meget paa Grev D'Esneval's dessein, saa formeente de dog nu, at det vilde være godt, om vi endnu skikkede et Par tusind Rigsdaler til Alexandria, for at det ikke skulde hedde, at man havde ladet dette saa store dessein gaae tilbage for et Par tusind Rigsdalers Skyld. Ihvorvel vi nu igaar sagde til Grev Danneskjold, at vi vilde endnu anvende 2000 Rdlr. derpaa, saa finde vi dog, efter at vi nøiere have overtænkt Sagen, at vore Omstændigheder ikke tillade os at anvende saa mange Penge paa et saa vidtløftigt dessein; thi selv om Grev D'Esneval faaer de 2000 Rdlr., bliver det uvist, at han dermed kan iværksætte sine vastes desseins. Det har allerede kostet langt mere end han i Begyndelsen foregav og forlangte.

Tilmed behøve vi 2000 Rdlr. til den Mand, som Grev Stolberg vil skaffe os fra Preussen, men som ikke er at faae, med mindre vi smøre godt, som Grev Stolberg skriver. Det er ham, som skal i Commerz-Collegio; men maaskee staaer hans Gage hen for et heelt Aar; i saa Fald kunde disse Penge bruges dertil.

Nr. 70.

Frederiksberg samme Dag.

Endskjøndt Han har mere at bestille, end Han snart kan udholde, saa kan vi dog ikke undlade at forlange Hans Tanker om begge de hosfølgende Sager. Den første er fra Markgreven i Slesvig, om en forbedret og extenderet Instruction for det Slesvig-holsteenske Kammer, hvorom vi have indhentet Betænkninger fra det Kjøbenhavnske Rentekammer og Geheimeraad Holstein i Conseillet.

Den anden angaaer de latinske Skoler her i Landet, af hvilke vi gjerne ville lade nogle gaae ind, paa det de øvrige kunne desto bedre forsynes med Lærere, og fordi der i mange af de smaae Stæder ikke gives een eneste god dansk Skole, saa skal der nu paa de Steder, hvor det er fornødent, istedenfor de latinske Skoler indrettes danske Skoler. Danske Skoler ere de, hvor Folk alene lære deres Christendom, og at læse, skrive og regne; men latinske Skoler ere de, hvori Ungdommen præpareres til Universitetet og til Prædike-Embedet.

P. S. Endelig indslutte vi ogsaa Noget fra Geheimeraad Ludvig Pleß, hvorom vi be-

gjere at vide Hans Tanker. Det angaaer en Fundation, om vi kunne confirmere den eller ikke.

Nr. 71.

Fredensborg d. 3 Junii 1737.
Kl. 8 om Morgenen.

Vi tilstille Ham herved nogle desseins af Brigadeer Hauser, om hvilke vi gjerne ville vide Hans Tanker, saasom 1. et Grundrids af de øverste Mezzaniner i Slottet, hvoraf Inddelingen kan sees; med disse ere vi for saavidt tilfreds, men mene dog, at de mange Tværvægge ikke ere fornødne, efterdi de kun koste mange Penge, og Ingen dog kommer til at logere der, da det kun skal bruges til Loft, og hvis man siden har det nødigt, kan man altid lade det inddele. Fremdeles en Opstalt af Slottet, med de øverste Mezzaniner, efter Leclercs dessein. 2. Grundrids og Profil af Kirken. Vinduerne have allerede længe været i Arbeide; altsaa kan de ikke blive anderledes uden store Bekostninger, som hosfølgende Tegninger udvise. 3. Alleslags Modeller, hvorledes Slottet skal males, men som alle ikke behage os. Om alt dette vil Han, saasnart muligt, lade os vide sine Tanker; thi Hauser presserer meget for Kirkens Skyld, da

der maa arbeides derpaa i den gode Aarstid, og der skal først mures fra Grunden af.

Nr. 72.

Fredensborg d. 4 Junii 1737.

At Hovmester Mosting* er død, have vi af Hans Skrivelse seet med Sorg. Vi vil stedse beholde al Naade for Enken og Børnene; og kan Han næste Fredag kun blive i Byen for at besørge Alt, hvad der er fornødent til Begravelsen.

Nr. 73.

Fredensborg d. 6 Junii 1737.

Om hosfølgende Project til en Instruction for et Collegium, som skal oprettes for at besørge Kirkernes og de geistlige Sagers Forbedring i Landet, bedre end hidindtil er skeet, forlange vi at vide Hans Tanker.

Tillige medfølger en Skrivelse fra Geheimeraad Rosenkrands, hvori han bevidner sit Mishag med en af Generalprocureuren indgiven Pjece om bedre Jagttagelse af Forordningerne end hidindtil er skeet.**

* Schulins Svigerfader.

** Denne Erklæring af Ros. have vi allerede meddeelt i Mnemosyne 2det Bind S. 280, og ydet den fortjent Roes.

At Geheimeraaden har nedskrevet sine Tanker, er os ret kjært; kun havde han nok kunnet skrive noget høfligere.

De Ham sidst tilsendte Tegninger af Hauser ville vi ogsaa gjerne have tilbage; Leclerc udebliver ogsaa noget længe med sit Grundrids.

Nr. 74.

Fredensborg d. 22 Junii 1737.

Den Instruction, som Hollænderne have meddeelt deres Skibscapitainer om, hvorledes disse skulde forholde sig imod vore ostindiske Skibe, ligner ret Hollænderne, og fortjener vel, at Griis i Holland gjør Forestilling derimod; men dersom dette ikke frugter, maae vi fra vor Side begegne de grove Hollændere anderledes, og noget limitere Interims-Bestemmelsen af 1731. Den Beretning om Landmilicen, som Gähler har medbragt, have vi ladet os forelæse, og finde Conseillets Indvendinger godt besvarede; kun tykkes det os ikke godt, at vi skulle love, og det ved en offentlig Placat, at vi ikke ville bruge denne Landmilice udenfor Landet, og heller ikke stikke den under andre Regimenter. Den sidste Artikel kan vel ganske udelades. Han vil vel forelægge Conseillet samme end

eengang, og i vort Navn affordre dets skriftlige Betænkning. Denne falde nu ud som den vil, saa kan Sagen med Guds Hjelp nok vinde Fremgang. Folkene paa Øerne var det bedst at tage til Matroser, ikke til Soldater.

Nr. 75.

Fredensborg d. 26 Junii 1737.

Af Geheimeraad Rosenkrandses Betænkning om den nye Landmilice vil Han see, at han, endskjøndt han ikke formaaer mere at fremføre noget solide imod denne Sag, dog gjerne vil lægge noget i Veien for dette gode og gavnlige Værk. Nu skal det forlange os at see hvad Geheimeraad Holst vil indvende. Er det ikke bedre end Rosenkrandses, da fortjener begge Dele ikke at man opholder sig et Øieblik derved.

Nr. 76.

Fredensborg d. 27 Junii 1737.

Hermed tilstille vi Ham først Geheimeraad Holsteins Betænkning om den Slesvig-Holsteenske Landmilice, hvilken er meget fornuftigere end Rosenkrandses. For det andet en Betænkning fra General-Lieut. Scheel om nogle Vanskeligheder,

som Brigadeer Hauser har gjort, efterat alle Grundtegninger af os ere resolverede og approberede. Det angaaer nogle Caminer, Skillerum og de øverste Vinduer i Mezzaminerne. Vi have bestilt Hauser herud til Løverdag, og ville gjerne til den Tid have Scheels Betænkning tilbage, samt Hans Tanker derom. Hauser har tøvet meget længe, inden han forestillede os Umuligheden, hvilket han burde have gjort før; thi nu kan Galleriet ikke blive efter Leclercs Plan, men nu maa Alt forandres.

Nr. 77.

Fredensborg d. 1 Julii 1737.

Bernstorf kan nu vel ikke længere blive ved det sachsiske Hof, efterat Grev Birum* er gjort til Fyrste af Curland. Med Grev Lynars Skrivelse er vel intet at foretage uden at kaste den paa Ilden. Dette have vi villet tilkjendegive Ham til sin Efterretning.

Nr. 78.

Frederiksborg d. 16 Oct. 1737.**

Professor Reuß har idag givet os hosfølgende Brev fra en Kjøbmand Isak le Long i Amster-

* Biron, den bekjendte Yndling ved det russiske Hof.

** Fra det foregaaende Fjerdingaar findes ingen Breve.

ham, hvoraf sees, at Kammerherre Grev Castel er arresteret i Dyßeldorf. Vi ville gjerne tage os af bemeldte Greve; men dog gjerne vide først, inden vi lade skrive eller tale for ham, hvad han har gjort, og hvorfor han egentligen sidder, hvilket vel lettest vil være at erfare ved Kuvde i Worms eller Ulmenstein. Vil Han derfor nok skrive til en af disse, eller til dem Begge, at de underhaanden maae erkyndige sig om bemeldte Greve er arresteret; dernæst hvorfor han sidder, og hvorledes man kan befrie ham af Arresten; og at de skulle aflægge Beretning om alt dette. Siden han bærer vor Nøgle, kunne vi desto bedre skrive for ham.

Nr. 79.

Frederiksborg d. 21 Oct. 1737.

Vi skikke Ham hermed tre Breve* ...... Iøvrigt ville vi gjerne vide om Han formener, at vi paa Frederiksberg kunne komme ud af det med een Conseildag om Ugen, saaledes som det skeer paa Landet.

* af ubetydeligt Indhold.

Nr. 80.

Frederiksborg d. 22 Oct. 1737.

Hermed oversende vi Ham tvende Skrivelser fra Grev d'Esneval, den første fra Alexandria, den anden fra Cairo. Han vil af begge erfare de store desseins, som bemeldte Greve har for, men som han ikke tydeligen tilkjendegiver.

Tillige sende vi Ham en Memorial fra Rottelmann . . . . . .

Af de os sidst tilskikkede Tøier ville vi beholde de carmosins, og betale dem med 2 Rdlr. 2 Mk. Alen.

At de bortløbne engelske Svende igjen ere attraperede, have vi med Glæde seet af Scheels Seddel, hvilken vi hermed sende tilbage. Men det er et Spørgsmaal, om der ikke i den Anledning skal gjøres Hr. Titley* en Compliment.

Til hvem Pengene for Damasket skal betales, vil Han vel lade os vide, for at vi kan udstede den fornødne Ordre.

Nr. 81.

Frederiksborg d. 25 Oct. 1737.

Expeditionerne for Grev Lynar følge underskrevne tilbage. Brevet til Dronningen af Sverrig

* Den engelske Minister ved det danske Hof.

have vi forseiglet; men det til Kongen er ikke forseiglet, fordi vi ikke vidste, om det skulde forseigles i Cancelliet eller af os.

Fontin von Musleben kan Han melde med næste Post, at vi ville skikke ham Kammerherre-Nøglen, fordi han har været saa villig ved Enrolleringsværket, og til Geheimeraad Blome og Demerciere skal Han ogsaa skrive, at vi i Naade erkjende deres villige Lydighed. Geheimeraad Münch i Gottorf er vel især Skyld i den Gjenstridighed, som Undersaatterne i Amtet Hütten have viist imod Enrolleringen. Men det kommer vel af, at han lader sig regjere af et Barn. Commissarierne have gjort meget vel i, at de have paalagt den ene von Qvalen Execution. Det tør haabes, at Noblessen derved bliver klog. . . . .

Der vil tilflyde os stort soulagement deraf, naar vi om Vinteren, ligesom om Sommeren, kunne nøies med at holde Conseil een Gang om Ugen: naar kun derved intet forsømmes! Med Refereringen kan der forholdes, saaledes som Han foreslaaer. . . . .

Nr. 82.

Ibidem samme Dag.

At Han fik ondt idag i Conseillet, beklage vi meget, og ønske at høre, at Han igjen maa befinde sig bedre, af hvilken Aarsag vi have sendt denne Expres ind til Byen. Skaan sig kun og arbeid ikke førend Han igjen er bedre. Herpaa ville vi paa ingen Maade have skriftlig Svar.

Relationen fra Enrollerings-Commissarierne tilsende vi Ham herved.

Nr. 83.

Frederiksborg den 28 Oct. 1737.

At Han igjen er bedre, have vi hørt med Fornøielse, men ikke, at Han allerede har været paa Cancelliet. Deri viser Han sig ganske ulydig mod os, at Han ikke vil skaane sig....

Den medfølgende Kammerherre-Nøgle skal Han sende v. Thienen, som har opført sig godt ved Enrolleringen, og betyde ham, at dette skeer, fordi vi ere tilfreds med hans Opførsel ved Enrollerings-værket; og vil dette forhaabenlig gjøre en god Effect iblandt Noblessen.

Nr. 84.

Frederiksborg d. 2 Nov. 1737.

Begge Hans Breve af 29 Oct. og 2 Nov. have vi bekommet, og have vi af det første, skjøndt ugjerne, seet, at Han igjen er bleven overløbet af den holsteenske Noblesses Deputerede; men Han har ret godt affærdiget dem.

Geheimeraad Münchs Opførsel i Enroulleringssagen har vel fortjent en Irettesættelse, som Han nok kan sætte op. Nøglen synes at være v. Thienen meget velkommen, og vil vist gjøre en god Effect.

Schulenburg har opholdt sig altfor kort i Stuttgart, hvorfor han vel ikke har kunnet udrette meget.

At de to Provster Schrader og Müller ere døde, gjør os ondt, især for den første. Grev Stolberg har (anbefalet) en meget brav Mand, som hedder Lau; han er os vel bekjendt af sine Skrifter: kunde han ikke komme som Provst til Grevskabet Rantzau?

Grev Lynar synes at have mange Kunster i Hovedet. Man maa vente og see, hvad der vil blive af. Vi vide vel, at han ved Efterladenhed intet forsømmer i vor Tjeneste.

Nr. 85.

Frederiksborg d. 6 Nov. 1737.

Brevet fra Grev Lynar til Ham er af besynderligt Indhold, ligesom det, han har indsendt til os selv. Det lader af begge, som om han vilde opiniatrere sig og ikke forlade Posten i Sverrig. At han har udbedet sig det svenske Hofs Forord, behager os slet ikke. Han skriver, at han ikke kan leve af 2000 Rdlr. Hvis han ikke kan komme ud dermed, saa kunne vi ikke skaffe ham noget etablissement i vor Tjeneste. Tillæg i hans apointements have vi ikke lovet ham; maaskee har han heri gjort sig et forgjæves Haab. Men eftersom han farer saa stort frem og har sat det svenske Hof i Bevægelse for at tale hans Sag, da tillige hans Kone er høi frugtsommelig, saa kan Han skrive ham til, at han maa blive der saalænge indtil hans Kone er nedkommen og Rigsdagen i Sverrig forbi.

Geheimeraad Münch i Slesvig ville vi lade reprochere formedelst hans Opførsel ved Marskalk Gramm, efterdi Han mener, at han som en gammel Embedsmand bør skaanes.

At Kammerherre-Nøglen glæder v. Thienen saa meget, er os kjert, ligesom og at den anden v. Thienen, som nu opholder sig her, derover er bleven jaloux; maaskee kan dette endnu

bringe mange Folk til raison. Dennes Søn kan jeg ikke tilstaae Kammerjunker-Titlen, førend han har reist, og man seer, hvad han har profiteret paa sine Reiser.

Han gjør vel i først at erkyndige sig om, hvad det vacante Provstie i Grevskabet Rantzau indbringer, siden kan man altid tænke paa Vocationen. Til det Tøndernske Provstie kan Ingen bruges uden den som forstaaer baade tydsk og dansk.

Det seer slemt ud for Keiserens Vaaben i Ungarn.

Udkastet til en Instruction for det Slesvig-Holsteenske Kammer vil jeg nærmere efterfee. Vi ere nu beskjæftigede med at pakke ind.

Nr. 86.

Frederiksberg d. 12 Nov. 1737.

. . . . . Han behøver ikke at gjøre sig nogen Betænkning over at vise os de Breve, som komme til Ham. Vi have den faste Tillid til Ham, at Han ved intet i Verden vil lade sig fordærve. . . . .

Beilwitz* er ikke Geheimeraads-Præsident i Stuttgart, som vi før have meent; men kun Præ-

* Kongen skriver stedse saa; men Beulwitz er den rette Form.

sident i Regjeringen og Geheimeraad i Conseillet. Vi have nøiere overveiet Sagen og talt derom med Prindsessen af Würtemberg: saa ville vi gjøre ham til Conferentsraad. Han ønsker meget at komme bort fra Stuttgart. Han kan da tilskrive ham, som vi igaar sagde, og istedenfor Etatsraad sætte Conferentsraad. Brevet faae vi at see, inden det afgaaer.

Nr. 87.

Frederiksberg d. 17 Nov. 1737.

Af hoslagte Skrivelse fra Geheimeraad Münch i Slesvig til Marskalk Gramm vil Han see iblandt andet, hvor reen og uskyldig han vil gjøre sig for det, man har beskyldt ham for; ja han beder, at vi vil nævne hans Anklager, hvorpaa vi ville lade svare: at det var os kjært, han havde forsikret os om sin Uskyldighed, men det vilde falde altfor vidtløftigt at nævne ham alle dem, af hvem vi have hørt saadant. Vi haabe, han vil lade det blive derved. . . .

Nr. 88.

Frederiksberg d. 19 Nov. 1737.

Enroullerings-Commissionens Relation lyder ret godt. Gud være lovet, som giver Værket en

saa lykkelig Fremgang! Gehm. Münch har atter igaar med Posten tilskrevet Marskalk Gramm, at han havde tilbudet Indrulleringen sit Huus; men Commissarierne havde ikke villet antage det, fordi det var dem for lille. Ogsaa beklagede han, at han var syg; ellers vilde han selv have været tilstede ved Indrulleringen.

Grev Castel er nu løsladt af sin Arrest; altsaa behøves der ingen videre Forsigtighed; han er selv Skyld i det, der er mødt ham. . . . .

Nr. 89.

Frederiksberg d. 22 Nov. 1737.

Han vil vel lade opsætte en Haandskrivelse til Prindsen af Würtemberg-Oels som Svar paa hans vedlagte Brev. Deri kan det tillige antydes, at vi ville conferere ham et her i Sjælland liggende Cavallerie-Regiment, og at vi gjerne see, at han saasnart muligt begiver sig herind; det vilde ogsaa være os kjært at høre, at han ikke reiste til Stuttgart, fordi vi ansee hans Nærværelse der for unødvendig.

Hvad Provst Ottesen skriver fra Segeberg, vil Han see af Bilaget.

Nr. 90 (Udtog).

Frederiksberg d. 29 Nov. 1737.

At Han idag ikke har været istand til at komme herud, have vi ugjerne fornummet. Han gjør vel i, omsider at tage sig iagt.

Nr. 91.

Frederiksberg d. 2 Dec. 1737.

At Han igjen er plaget af Colik og derfor ikke har kunnet komme herud, gjør os ondt; men vi haabe og ønske, at saadant — naar Han kun tager sig iagt — snart gaaer over.

En anden Gang, naar Han Postdagene ikke kan komme herud, vil det være godt, at Han sender Relationerne ud til os selv, og det til Kammerjunker von der Lühe, som overleverer dem forseiglede til os selv.

Den trykte Piece: „Wiederruf und Bekenntniß der Fehler, so der Author des Büchleins, Kenzeichen wahrer Christen, begangen hat," er med Dagsposten atter bleven indsendt til Dronningen. Den ligner ganske den forrige, som jeg sidst viste Ham. . . . .

Nr. 92.

Frederiksberg d. 3 Dec. 1737.

Grev Rantzau til Aschberg har i medfølgende Skrift meddeelt os sine Tanker om Pant- og Gjelds-Protocoller; og det ifølge vor udtrykkelige Befaling. Anledningen dertil var: forleden Dag blev der ved Tafelet talt om Oberst Ahlefeldt ved Dragonerne; Grev Rantzau sagde, han vilde bevise, at Pant- og Gjelds-Protocollen var skadelig for det allernaadigste Landsherskab selv; derover blev vi nysgjerrig (courioss), og sagde ham, at han maatte skriftlig sætte sine Tanker op. Dette har han nu gjort, og vi vilde gjerne vide, hvad Han dømmer derom, og om Grev Rantzau endnu fremdeles skal indgive sine Tanker om, hvorledes Crediten i Holsteen kan retableres. Det er dog godt, at man hører alle Folks Tanker.

Naar Han igjen befinder sig noget bedre, skal det være os kjært at høre det.

Nr. 93.

Frederiksberg d. 7 Dec. 1737.

Efterdi Ruhmohr paa Rundhof ikke er beqvem til Landraad, kan Han kun tilskrive ham, at vi ere tilfreds med hans Opførsel ved Land-Com-

mitteen, og at vi ved Leilighed skulle betænke det i Naade.

Enroulleringsværket gaaer, Gudskelov, endnu efter Ønske; og Han kan bevidne Hertugen af Glücksburg vor Fornøielse med hans Opførsel herved, eller — om Han finder det fornødent — kan Han opsætte et Brev, som vi underskrive.

Hertuginden af Glücksburg forlanger af os et Forskud eller Laan; men hun melder intet om Renterne. Hvis hun døer, saa tabe vi Capitalen. Men naar hun kan betale Renter og stille Sikkerhed for Capitalen, da vil vi nok forstrække hende disse 4000 Rdlr., eftersom det lader til at hun trænger haardt til dem; og efterdi hun har været billig i Sagen mod hendes Søn Hertugen, saa vil vi ogsaa gjerne gjøre hende noget til Behag.

At Hertugen af Plön vil slutte en Convention med os, hvori han gjør os til eventuel Arving af sit hele Hertugdømme i Tilfælde af at han skulde afgaae uden mandlige Descendenter, og at han tillige vil overdrage os alle Allodialgodser, endog om der skulde være Prindsesser — dette er en god Ting. Det er kun Spørgsmaalet, hvorledes man paa bedste Maade behandler Sagen. Geheimeraad Rosenkrands kan ikke godt tie. For at holde Sagen hemmelig, maatte

Ingen bruges dertil uden Han og Holst*, som Begge kan tie; saa var man vis paa, at Sagen ikke kom ud før Tiden.

Ordrerne følge underskrevne tilbage.

Nr. 94 (Udtog).

Frederiksberg d. 5 Dec. 1737.

Hans Tanker om Grev Rantzaus Skrift have vi læst og finde dem ret gode. Vi ville nu forlange af Greven at meddele os sine Tanker om, hvorledes Crediten i Holsteen kan bringes igjen paa Fode ....

Nr. 95.

Frederiksberg d. 9 Dec. 1737.

De Manufacturister, som ere forskrevne fra Sachsen, have ladet hosfølgende Memorial indgive til os. De klage over, at de ikke kan komme ud med de Penge, som ere dem forstrakte. Saadant vil Han nu nøiere examinere, og see til, hvorledes man kan hjelpe disse fattige Folk tilrette. Det lader som Schnell har benyttet sig af disse Folks Eenfoldighed, og sluttet Accord med dem til for lav en Priis. Sagen presserer

* Grev Joh. Ludv. Holstein, Overseçretairen i det danske Cancellie.

noget, hvorfor Han maa see til, hvorledes man hurtigst kan hjelpe dem.

Nr. 96.

Frederiksberg d. 13 Dec. 1737.

Udkastene til en ny Instruction for det Slesvig-holsteenske Kammer vil vi med Posten imorgen skikke Markgreven. Anmeldelsen om vor Interesses Tilsidesættelse ved Øresunds Told sende vi Ham tilbage. Vi have ladet os den forelæse, og finde den vigtig: Han vil nu fortfare dermed, som Han er tilsinds.

Nr. 97.

Frederiksberg samme Dag.

Dronningen af Englands Død, hvilken Søhlenthal har indberettet, er meget at beklage, da den formodentlig vil have megen influence.

Vi glemte idag at spørge Ham, om Han ikke vidste, naar det røde Damask bliver færdigt.

Brevene fra Lieutn. Norden vil Han vel, naar Han har læst dem, tilstille Grev Danneskjold. Det lader deraf, som om Grev D'Esneval og Lieutn. Norden komme til at reise hjem med uforrettet Sag.

Nr. 98.

Frederiksberg d. 17 Dec. 1737.

Hertugen af Glücksburgs Skrivelse følger herved underskreven tilbage.

Angaaende Enkehertuginden af Glücksburgs Skrivelse, da finde vi for godt, at hun, siden hun har adresseret sig til Ham, ogsaa ved Ham erholder et favorabelt Svar, paa det ikke Han alene hos hende skal være den slemme Mand, men at hun derimod igjen maa være Ham nogen Forbindtlighed skyldig. Han kan altsaa melde hende, at vi ville accordere hende det forlangte Forskud af 4000 Rdlr. Courant, uagtet hun ikke kan give os nogen Sikkerhed om at vi kunne faae disse Penge tilbage ifald hun skulde døe. Alligevel, eftersom hun har været saa raisonable imod Hertugen af Glücksburg, og heri seet mere paa Husets Bedste end paa sin private Interesse, saa ville vi herved give hende et marque paa vor særdeles Raade. Han vil derfor melde Kammeret, at vi naadigst ville laane bemeldte Fru Hertuginde disse 4000 Rdlr. Courant.

Berkentin vil nu vel med det første indkomme med sin Betænkning i den ostfrisiske Sag.

Nr. 99.

Frederiksberg d. 21 Dec. 1737.

Studenten Rincks Vidnesbyrd ere herlige, og det er vel Umagen værdt, at lade dette Menneske komme. Skriv Han kun til Provst Bolt i Altona, at han jo før jo hellere skikker os dette Menneske. Hans attestata see vi gjerne Han viser Pastor Bluhme.

Nr. 100.

Frederiksberg d. 24 Dec. 1737.

Expeditionerne for Provsten i Grevskabet Rantzau have vi samtlig læst og befundet gode, ogsaa underskrevet dem; de skal afgaae med Dagsposten. Expeditionerne maae vel være aldeles gratis.

Conferentsraad v. Hespen* kan reise til Kiel, naar han vil.

Hvorfra det Rygte i Berlin er kommet, at vor Søn** skal frie til Prindsesse Louise af Würtemberg, gad vi nok vide. Maaskee har den naragtige Pelnitz*** selv udtænkt det. Det ligner ham. Prindsessen er et heelt Aar ældre

* v. Espen?

** Kronprinds Frederik (siden Kong Frederik den Femte) dengang 14 Aar gammel.

*** Formodentlig Pölnitz.

end vor Søn. Jessen har derved opført sig ganske godt.

For en Stud. Theol. Hans Lesser kan Han lade et Pas udfærdige. Han er her fra Landet, temmelig stor og opholder sig hos Grev Stolberg. Denne har forlangt Passet til ham; han er angest for, at han ellers skal blive hvervet*.

Nr. 101.

Frederiksberg d. 30 Dec. 1737.

.... Memorialierne fra Jørgen Menck og Tede Lafrens, samt rationes** har Dronningen idag leveret os. Hertzberg har oversendt dem til Markgrevinden paa Gottorp. Han vil nu nærmere undersøge, om her kan være Anledning til nogen Naade. Det utugtige Menneske (das Mensch) har først efter Torturen bekjendt, at hun har myrdet Barnet.

Nr. 102.

Frederiksberg d. 31 Dec. 1737.

Ifølge Omstændighedernes Beskaffenhed, og da vi salva conscientia*** kunne pardonnere Tedel

* Rimeligviis paa en Reise til Tydskland. Især var Faren stor i Hamborg for de preussiske Hververe.

** nemlig til Pardon.

*** Orig. har salvæ conscientiæ.

Lafrentzen*, saa skal Han endnu idag med Posten skrive derud, at Executionen maa udsættes; thi ellers turde man udpuste Livets Lys for Delinqventinden.

Instructionen for det Slesvig-holsteenske Kammer vil Han vel indsende saasnart muligt; thi Markgreven presserer meget for at faae den.

* Delinqventinden kaldtes i det forrige Brev Tebe Lafrens; formodentlig heed hun — Lauritsen.

Breve fra Aar 1738.

Ogsaa denne Aargang indeholder mange mærkelige Bidrag saavel til Kundskab om de udenlandske Forhold, som især om indenlandske Begivenheder, saasom Christiansborgs Opbyggelse, Kunstacademiets Stiftelse, Schulins Forfremmelse til Geheime-Statsminister, Beulwitz's Indkaldelse, der siden blev Hofmester hos Kronprindsen. Af de ubekjendte udenlandske Begivenheder gjøre vi blot Læserne opmærksomme paa Christian VItes Udvælgelse til at være Voldgiftsmand (i Forening med Kongen af Preussen) i en theologisk Strid imellem de mecklenborgske Geistlige; og Cardinal Alberonis Forsøg paa at vinde vor Konge for sin Plan, sig-

tende til Christendommes Udbredelse i Æthiopien. Af bekjendte Forhandlinger berøres de hannoverske om Amtet Steinhorst oftere i disse Breve.

Nr. 103.

Frederiksberg d. 11 Januar 1738.

Vi ere meget nysgjerrige efter at vide, hvorvidt det er sandt, som de to Hofbygmestere have meldt i deres Skrivelse til Kammerjunker von der Lühe. Vi have til den Ende sendt vor Kammertjener Schrödder hen at erkyndige sig derom. Af hans egenhændige Papir vil Han nu see, hvorvidt han har fundet det.

Hosfølgende Tegning har Oberstlieutenant Thura indleveret til Approbation; men vi ville ikke gjerne approbere den, inden den er bleven efterseet af Ham eller den nye (Bygnings-) Commission.

Nr. 104.

Frederiksberg d. 14 Jan. 1738.

Vi haabe, at Han idag befinder sig noget bedre.

Capt. Egtved klager meget over Billedhugger Leclerc; Han vil nok videre examinere Sagen. Bemeldte Capitain forsikkrer iøvrigt, at han vil skaffe Stuccatur-Arbeidet og Trapperne færdigt i Slottet til Oct. Maaned d. A., naar han maa bruge de Mestere og Kunstnere, han selv finder for godt. Det vil derfor være fornødent, snart at bilægge Striden imellem ham og Leclerc, for ikke at give ham nogen Anledning til siden at sige, at han er bleven opholdt.

Instructionen for Bygningscommissionen have vi ladet opsætte ved vor Bogholder Backer, og have vi underskrevet samme; den skal ogsaa i Aften, eller imorgentidlig, blive communiceret General-Lieutenant Scheel.

Nr. 105.

Frederiksberg d. 29 Jan. 1738.

Grev Stolbergs Hofpræst Lau har tilbagesendt os den til ham udgangne Vocation, hvilken bliver at cassere. Han foreslaaer os i sit Brev, som medfølger, tvende Mænd i sit Sted til Provstiet i Grevskabet Rantzau. Den ene er Christensen, Præst i Holsteen; den anden hedder Grüner og er Præst i det Brandenborgske. Denne turde maaskee være bedre. I mit Land er

mig Ingen bekjendt, som er skikket til Provst. Han kan altsaa opsætte en Vocation for denne Grüner; og Grev Stolberg mener, at, naar jeg skrev til Kongen af Preussen selv, vilde han vel give Slip paa Manden. Det kommer paa en Prøve an: Han kan altsaa lade opsætte en saadan Skrivelse til Kongen af Preussen. Det høieste, som er at befrygte, er en refus; men dertil er man endelig saa vant fra den Kant*. For at faae gode Præster, maa man intet undlade; og kan vilde ikke foreslaae denne Mand, naar han ikke kjendte ham. Consistorialraad maa han vel ikke blive strax; men først naar man lærer at kjende ham.

Nr. 106.

Frederiksberg d. 5 Febr. 1738.

Hofpræst Bluhme har en Søn, som han gjerne vilde have ind i det tydske Cancellie. Han roser ham meget; men Han vil bedst kunne probere ham, om han duer dertil. Finder Han ham god, da kan Han antage ham i Cancelliet, uden Gage og Charakteer, indtil noget bliver ledigt.

* F. Ex. da Samtykke nægtedes den Halliske Theolog Rambach, som var kaldet af Christian VI. og var villig at modtage Kaldet.

Vi ville gjerne atter see Tegningerne til Løvingangen og Kirken, naar Han har seet dem.

Iligemaade ville vi gjerne vide, paa hvad Fod og Conditioner de bøhmiske og mæhriske Brødre ere antagne i Holsteen.

Nr. 107.

Frederiksberg d. 8 Febr. 1738.

Hosfølgende Skrivelse sende vi Ham, at Han skal læse den og sige os sine Tanker, hvad Han mener, at derved er at gjøre. Naar vi er Formynder for Prindsesserne af Plön, saa kan Hertugen ikke vende sig til Keiseren i Familiesager. Dog, vi forvente Hans Tanker videre herom.

Nr. 108.

Frederiksberg d. 21 Febr. 1738.
Kl. 10½ om Aftenen.

Maaskee have vi feilt, da vi sidste Gang gave Ham Tegningen til Slotskirken, ogsaa givet Ham Generalplanen til hele Slottet tilligemed Sidebygninger. Denne mangler os endnu; hvis Han har den, da send os den tilbage.

Nr. 109.

Frederiksberg d. 26 Febr. 1738.

Da vi forgangen Mandag have underskrevet Bestallingen for Ulitsch, Præst hos Enkefyrstinden af Ostfriesland*, saa ville vi gjerne selv sende Bestallingen til bemeldte Fyrstinde, dersom den ikke allerede er affendt.

Nr. 110.

Frederiksberg d. 4 Marts 1738.

. . . Candidaten Rinck have vi ladet sige ved Pastor Bluhme, at vi engang ville høre ham prædike; hvis han da staaer os an, ville vi gjerne antage ham til Page-Præceptor.

Stadkæmmeriet i Altona er godt avanceret med at rydde Pladsen. Vi ville tillægge Sörring Ordre, at han skal udbetale dem 4000 Rdlr. som de forlange.

Grev v. Wolffsteins Ansøgning finde vi ganske billig; vi ville derfor tilstaae ham den forlangte Anbefaling til Churfyrsten af Bayern.

Angaaende Slotsbygningen er det faldet os ind, at det vil være fornødent, at Bygningscommissionen ogsaa driver lidt paa Generalbygmesteren

* Dronningens Søster.

Hauser, at han kan blive færdig med sine Etager*, som han har under Hænder; og at han skynder sig at levere de nødvendigste Kamre færdige for Betjenter og Officianter; thi ellers hjelper det ikke, at Thura og Egtved ere nok saa flittige.

Ifald Ham saa synes, kan Han lade udgaae en ret formelig Ordre til Bygningscommissionen desangaaende.

Sagen om Farverne maatte vel ogsaa snart bringes til Ende.

Nr. 111.

Frederiksberg d. 6 Marts 1738.

Cartet over Grev D'Esnevals Reise have vi rigtigen imodtaget; vi ville beholde det endnu noget til Eftersyn.

.... Hvad Han har skrevet om Øresunds Told, approbere vi herved i Alt.

Det er os kjært, at Han i forrige Aar har havt 8796 Rdlr. Sportler af Cancelliet. Han har vel fortjent dem; vi ønske kun at det havde været mere.

* mit seinen etagen, altsaa havde han flere; af et følgende Brev sees, at de vare første Etage (eller Damernes), den nederste Mezanin og den øverste Mezanin.

Nr. 112.

Frederiksberg d. 15 Marts 1738.

Hvad Berkentin har tilskrevet Ham, har jeg seet af hans Skrivelse. Det staaer nu til at vente, hvad Keiseren vil svare, naar Bartenstein taler med ham om Sagen. Imidlertid kan Han skrive til Berkentin, at vi er veltilfreds med hans conduite i denne Sag. Vi overlade imidlertid Alt til den guddommelige Bestyrelse.

Det hosfølgende Brev er fra Markgreven af Bayreuth, hvori han forlanger af os Heste til det Spand, som vi for nogle Aar siden foræ-rede hans Hr. Fader. Ihvorvel vi nu ikke have saadanne Heste ved Haanden, saa mene vi dog om et Aar at kunne skikke Markgreven saadanne, hvilket kunde meldes Markgreven til Svar.

Nr. 113.

Frederiksberg d. 22 Marts 1738.

Af Indsluttede vil Han see, hvad Kammerjunker Harling skriver fra London til Marskalk Gramm. Naar Han har læst det, maa Han strax sende os det tilbage. Hvis det forholder sig saaledes, som Harling melder, da synes det, som han og Søhlenthal* ikke vel længere kunne

* Dansk Minister i London.

blive paa den Fod sammen; men at der snart maa raades Bod paa den Sag. Imidlertid undrer det os meget, at Søhlenthal saaledes forglemmer sig, og da han selv har været Kammerjunker, ei bedre veed hvad der tilkommer en Kammerjunker af os*. At rappellere Harling, som han forlanger, holde vi for betænkeligt, fordi det vilde bestyrke Søhlenthal i sin Caprice, og han dog siden vilde tractere Enhver, der kom i Stedet og ikke var foreslaaet af ham selv, paa samme Fod. At lade Harling forlade Tjenesten, var ogsaa Skade, da han er et Menneske, som synes at have Forstand, og som er at bruge. Vi ville paa Mandag, om Gud vil, mundtlig tale med Ham om hvad der ved denne Sag er at gjøre.

Nr. 114.

Frederiksberg d. 27 Marts 1738.

Denne sidste Invention af en Medaille over Valløes** Stiftelse er ret god. Jeg har viist Dronningen den, og hun finder den ogsaa god; kun vil hun ikke at Prindsessen*** skal forestilles knælende;

* d. e. som er gjort til Kammerjunker af os.

** d. e. derværende Frøkenklosters.

*** af Würtemberg, første Abbedisse ved Klosteret.

hun mener det kunde udlægges som Hovmod*.

At Stempelet til Dronningens Brystbillede ikke findes paa Rosenborg, undrer os; maaskee er det hos vor Chatolkasses Betjenter, hvor Han først kan spørge sig for. Findes det heller ikke der, saa maa Han skrive til Sverrig til Hedlinger**. . .

Nr. 115.

Samme Dag fra samme Sted.

Hofpræst Bluhme har leveret os hosfølgende Skrift fra en Præst i Vedsted (Bredsted?). Det angaaer Striden imellem Massau og Provst Smidt i Apenrade. Hr. Bluhme har, uden at vi have forlangt det, givet Anledning til denne Skrivelse. Men om det, som deri forebringes, er sandt eller ikke, vil Han nøiere undersøge, og efter Sagens Befindende gjøre os videre Forestilling. Det tykkes os, at i Amtet Apenrade burde Alt saavel i Kirkesager som i civile være paa samme Fod som i de øvrige Amter.

* neppe, da Knælingen just er den Ydmyges Gebærde.

** en berømt sveizersk Medailleur, som har arbeidet meget baade i Danmark og Sverrig.

Nr. 116 (Udtog).

Frederiksberg d. 4 April 1738.

Grev Reuß havde overleveret et Brev fra sin Svoger Grev Lynar, hvilket oversendes.

Nr. 117.

Frederiksberg d. 7 April 1738.

Hans Skrivelse have vi rigtigen modtaget i Aftes. Vi see deraf, at Han dømmer ganske vel i Sagen om Saltværket; derom kan ikke være to Meninger.

I det, Han melder om Grev Lynars Ideer, har han ret truffet vore Tanker: hans Hu staaer til det hvide Baand; men dermed har det endnu Tid. Imidlertid kan Han ved Grev Reuß melde ham, at vi rigtigen havde modtaget hans Skrivelse og Conjecturer om det svenske Hof; Udfaldet vil vise, hvorvidt han havde truffet det rette, eller ei. Det viser dog, at han har Lyst til at applicere sig. . . . . . .

Nr. 118.

Frederiksberg d. 10 April 1738.

Vi tilstille Ham herved en Memorial fra Pastor Joh. Ric. Eward af Waabs, hvem vi have

kaldet til Sognepræst i Eckernförde. Han gjør sig alleslags Skrupler over at antage denne Vocation; ihvorvel man ikke kan tvinge ham imod sin Villie, saa finde vi det ogsaa betænkeligt at dispensere ham. Derfor kunde Han skrive ham til, at vi endnu ville give ham nogen Betænkningstid, for at han kunde overlægge det med tre andre Præster, om han da maaskee ved dem kunde bringes ud af sin Uvished og overtydes om Vocationens Guddommelighed. . . .*.

Nr. 119.

Frederiksberg d. 18 April 1738.

Han har gjort vel i, at Han ikke er gaaet ud idag; vi vide vel, at Han ikke holder sig inde af Kjælenskab. Tag sig kun iagt og skaan sig, paa det Han desto længere kan tjene os. Vi ønske, at det ikke maa skade Ham at tage imorgen i Bygningscommissionen.

De to Ordrer følge underskrevne tilbage.

Det er en vel stor Frihed for Altona, at den vil være fri for Transporter, hvilket i Krigstider ei kan blive saaledes.

* Resten angaaer det hvide Baand for den fra Würtemberg indkomne Beulwitz.

Grev Stolberg har meldt i Hosfølgende, at Pastor Grøner* har modtaget vor Vocation; men derved findes tre Difficulteter, om hvilke vi gjerne vilde vide af Ham hvorledes de kan løses......

Dronningen har leveret os hoslagte Tegning til Hirschholm, for at sende Ham den tilbage. Hun approberer Scheels** Tegning, ligesom jeg ogsaa finder den smuk; men hun vilde gjerne have den tegnet i det Store, som ogsaa en Profil, hvilket Han kan bestille hos General-Lieutenant Scheel.

Medaillen over Valløe Stift bliver vel ikke glemt: Tiden rykker temmelig frem.

Scheel vil vel afgive Tegningen til Thura og besørge, at Overslagene forfærdiges paa det billigste og nøiagtigste.

Nr. 120.

Frederiksberg d. 21 April 1738.

Den forandrede Tegning til Indvielses-Medaillen er vel lykkedes noget bedre, dog kan den endnu ikke kaldes fuldkommen god efter Tegnekunstens Regler. Men Medailleuren kan vel ikke gjøre den bedre; altsaa faaer man

* før kaldet Grüner.

** Kongen har først skrevet Thura, men siden rettet det til Scheel. Mon Begge have indgivet Tegninger?

lade den passere: Nok, at den bliver færdig til rette Tid. Aftrykket af den ene Side af den lille Medaille er ret smukt, og kan blive saaledes. Ogsaa Indskriften paa den lille Medaille er god*; dog vil Dronningen gjerne at derpaa skal sættes et Par Ord til Prindsessens Roes.

Vi oversende Ham en Memorial fra nogle Fabrikanter fra Sachsen, hvilken de overrakte os imorges, da vi kjørte ud. Den hører vel til Commerzcollegium. Disse Folk ere, som vi troe, forskrevne herind. Det var godt om man søgte at contentere dem; ellers turde Andre afskrækkes fra at komme herind. Han vil nok videre overlægge, hvad der er ved Sagen at gjøre.

E. S. Der kunde sættes paa Medaillen, at Prindsessen besidder Gudsfrygt og fyrstelig Dyd.

Nr. 121.

Frederiksberg d. 23 April 1738.

At Udgangen sidst ikke har bekommet ham vel, have vi ugjerne fornummet. Han maa derfor tage sig iagt, og ikke saasnart gaae ud igjen....

Vi indslutte to Memorialier fra tvende Studiosi ved Navn David Pontoppidan og Poul Lakier, som vi ville sende til fremmede Universiteter.

* intet Under, siden den var af den store Gram.

Han vil lade Passer udfærdige for dem i det tydske Cancellie.

Nr. 122.

Frederiksberg d. 5 Mai 1738.

Hvad de fornødne ⅔ Stykker angaaer til Prægningen af 150 Medailler, vil vi strax befale Betjenterne ved vort Chatol at udbetale dem til Møntmesteren imod hans Qvittering. Aftrykket af den lille Medaille er ret smukt; Inscriptionen over Prindsessen af Würtemberg er ogsaa ret god, naar nu kun Stemplet til den større Medaille ogsaa snart var færdigt. Det er nok, naar der af hver Sort præges 70.

Søhlenthals Skrivelse have vi læst. Han gjør sig meget reen; det kan vel ogsaa være, at Harling selv har megen Skyld, især i Begyndelsen.

Siig os sine Tanker, hvad Han mener Hedlinger skal have i Foræring for sit Stempel. Han er vant til at faae en present for sit Arbeide. Stempelet følger hermed tilbage.

Det Udkast, som Bogholder Backer har gjort til en Ordre for Bygningscommissionen, er forsaavidt godt. Kun er forglemt, at Contracten med Görrisson, som leverer Muursteene fra Søn-

derborg, skal eftersees, om deri ikke staaer et vist Antal Steen, som han skal levere aarligen. Han kunde lade Ordren opsætte i det tydske Cancellie, og Geheimeraad Holst kan parapherere, hvis det er fornødent *.

Nr. 123.

Frederiksberg d. 11 Mai 1738.

Dronningen har bedet os at melde Ham, at hun vil vide Hans Tanker ret aabenhjertig, hvem Han mener hun skal tildele hendes Orden de la fidelité. Efterdi hun anseer Ham for ganske upassioneret og upartisk, mener hun at Han kan bedst raade.

Hun har 5 Ordener (ɔ: Decorationer) i Forraad; deraf mener hun, kunde Kammerfrøken Beulwitz faae een; Geheimeraad Lerche, som længe har solliciteret derom, een; Geheimeraad Holst af Conseillet een; men han har endnu ikke forlangt den; Baron Søhlenthal, min Søns Hofmester, een; han har ved Flid og Troskab hos min Søn vel fortjent den; men naar han faaer den, saa vil det fortryde Marskalk

* Istedenfor Schulin, som selv skulde være Medlem af Commissionen. Man seer ogsaa i Smaating, at Kongen kjendte Formerne.

Gramm som er foran ham. Nu kan Over-Secretairen * speculere lidt paa, hvorledes man angriber denne Sag, saa at Ingen skeer Uret (disjustirt werde), og snart indsende sine Tanker.

E. S. Dronningen har flyet os Vedlagte at oversende Ham.

Nr. 124.

Frederiksborg d. 20 Mai 1738.

Af hoslagte Skrivelse fra Søcapitain Norden** vil Han iblandt andet see, hvorledes deres Reise er løbet ulykkelig af, at de ikke have kunnet komme til Keiseren eller Kongen af Æthiopien. Hvad der nu videre er at foretage ved denne Sag, og hvilke Ordrer at uddele, vil Han nøiere overlægge, og lade mig vide sine Tanker derom.

Nr. 125.

Frederiksborg d. 29 Mai 1738.

Hans Tanker om det af Backer indgivne Project*** have vi igaar rigtigen bekommet og kunne

* d. e. Schulin.

** I de følgende Breve kaldes han endnu Lieutenant, saa Capitain maa her være en Distractionsfeil.

*** Det angik uden Tvivl en Skat, som Bogholderen ansaae fornøden til at dække Udgifterne ved Slottet.

ikke andet end approbere samme. Vi haabe ved Guds Velsignelse og Bistand at fuldende vor begyndte Slotsbygning uden Besværing for vore Embedsmænd* og Undersaatter. Men skulde dette ikke gaae an, saa er den af Ham foreslaaede Decourtering af en vis Procent meget lettere og renere; dog vil jeg ikke gribe til et saadant Middel, førend den høieste Nød fordrer det.

Beulwitz fra Würtemberg** skal allerede være passeret Hamborg. Nu er det et Spørgsmaal, hvad man skal fange an med ham. Hos min Søn kan jeg ikke vel ansætte ham, førend jeg kjender ham ret. Her ved Hoffet siger man ganske positivt, at han skal ansættes hos min Søn i Søhlenthals Sted; men han selv veed endnu ikke et Ord derom. Desaarsag er her hos mange Folk stor inquietude, Kunde han ikke for det første faae Plads i Commerzcollegio? saa kunde Folk see, at de have bedraget sig.

Grev D'Esnevals og Lieutn. Nordens Reise til Æthiopien er gaaet Krebsgang. Og dømmer Han ganske rigtigen, at ved slig Uvished i

* Bedienten i Originalen; Kongen bruger stedse dette Ord i Betydning af Beamten. I Kong Frederik IIIs Privilegier kaldes de ogsaa Betjenter.

** en protegé af Dronningen.

Projectet er der intet andet at gjøre end beordre Lieutn. Norden til at indhente hos den pavelige Missionær saa mange Efterretninger som muligt og at tage Afskrift af de didhørende Papirer, og dermed forføie sig her hjem. Siig Grev Danneskjold, at han i vort Navn skal skrive dette til Lieutn. Norden.

Til Grev D'Esneval maa Han vel selv skrive, at han kan blive hvor han selv vil, og at han, for ikke at opvække meer Nysgjerrighed, skal udsætte sin retour hid.

Borgemester Camphøvener i Apenrade ville vi tillægge Cancellieraads-Characteer, og Sognefoged Carstens i Meldorf Commerzraads Charakteer, dog at enhver betaler 50 Rdlr. til seminario Theologico.

Den tydske Secretair i Commerzcollegio, Dumreicher, har ved Grev Danneskjold anholdt hos os om den vacante Amtsforvaltertjeneste i Husum; vi ere tilbøielige til at give ham den, naar han kan stille tilstrækkelig Caution; og i hans Sted ville vi gjerne have En, som hedder Flemming, og opholder sig hos Prindsessen af Würtemberg, der er Abbedisse paa Valløe; det er det første, hun har bedet os om, siden hun kom her ind i Landet; hvis altsaa dette Menneske besidder fornøden Dygtighed, kan han let forestaae denne

Function; kun maatte vi vide, hvor stor Sagen er i Commerzcollegio.

Nr. 126.

Frederiksborg d. 16 Juni 1738.

Den nye Forfatning af Saltværket* tilligemed de øvrige Papirer sende vi Ham her tilbage. Vi approbere Alt, saaledes som Han har foreslaaet det....

Naar Müllner gjør en skriftlig Afbigt for de af ham tilforn udstødte Calumnier — hvorhos maa være en Æreserklæring og Forsikkring, at han herefter vil holde sig rolig og stille, ikke blande sig i noget, heller ikke komme til Neustadt — saa kan man vel pardonnere ham for al videre Straf.

Den Nürnbergske Magistrats Skrivelse er noget vidtløftig; en kort Extract deraf lader sig ikke vel gjøre.

Nr. 127.

Frederiksborg d. 27 Juni 1738.

Grev Stolberg har recommanderet os en Præst, som skal være en meget from Mand, men som uskyldig er bleven afsat fra sit Embede af

* Formodentlig det i Oldeslohe; thi alle Navne i de siden forbigaaede Passus ere tydske, og Saltværket i Norge stod ikke under Schulins Departement.

Kongen af Preussen; han opholder sig nu i Halle, og hedder Weise: species facti medfølger. Der: som Han troer, at det ikke vil gjøre altfor megen Opsigt, ville vi en Gang ved Leilighed vocere den Mand. . . .

Nr. 128.

Frederiksborg d. 30 Juni 1738.

. . . Kammerjunker Hans Ahlefeldt veed vel intet af, at vi ville gjøre ham til Landraad med den Gage, som vi sidst have meldt. Det var godt, om det endnu nogen Tid blev holdt hemmelig; thi vi ville lade ham det vide ved hans gode Ven, Grev Danneskjold. Han er en slet Huusholder og dybt i Gjeld. Her kan han umulig komme ud af det. Han vil ikke gjerne forlade Hoffet; men han maa det dog; thi han har allerede eengang sat mig Stolen for Døren og forlangt sin Afsked. Med slige Folk gjør man ingen Complimenter. Tilmed kan jeg ikke bruge ham ved Hoffet, eftersom han er en Holstener*.

* Og Dronningen saae ikke gjerne andre end udenlandske Adelsmænd ved Hoffet; dog fandtes der nogle faa indenlandske, deels Holstenere, deels Danske.

Nr. 129.

Frederiksborg d. 24 Juli 1738.

Af Hans Skrivelse, hvilken vi igaar modtog tilligemed det Indsluttede fra Bernstorff, have vi seet, hvorvidt Bernstorff er kommen med Münchhausen, og hvorledes de i Hannover staae fast paa et Eqvivalent; og da dette synes fra hannoversk Side at være Alvor saa mener Han, at det var godt, om man i denne Sag tog Holst paa Raad med; thi da Sagen skal holdes secret, er Ingen uden han at bruge. Disse Hans Tanker om Geheimeraad Holst approbere vi fuldkommen; og kan Han jo før jo hellere gjøre ham en ouverture om den hele Sag, saavidt fornødent er, og bekjendtgjøre ham i vort Navn, at han maa holde den hemmelig, og gaae tilhaande med sit Raad. Naar vi engang tale med Geheimeraad Holst, ville vi sige ham det samme. Propositionen om et Eqvivalent, er os just ikke det behageligste, fordi vi ikke gjerne tabe en Fodsbred Land af det, som Gud har givet os, men især et Land, som hører til vort Stamhuus. Dog naar det kan skee med avantage og paa den af Münchhausen selv proponerede Maade, indsee vi derved ingen stor Vanskelighed. Kunne vi for et Amt (som Grevskabet Delmenhorst egentlig

er) og nogle faa Fogderier bekomme et heelt Fyrstendømme*, da maa man ikke see paa det Smaae imod det Store. Det lader og saa til at den hele Negotiation vil blive afbrudt, naar man ikke indlader sig med dem paa et Æqvivalent. Dog kan Han nærmere overlægge Alt med Geheimeraad Holst.

Ansøgningen fra Hertugen af Oels er det vel bedst at undgaae; thi det Forskud af 4000 Rdlr. vilde nok komme ud paa en Foræring; tilmed have vi selv Andeel i det Sølvservice, som Hertugen vil cedere os. Det er hans Skyldighed, selv at sørge for, at hans Fru Stif-

* Jeg kan ikke af de mig tilhændekomne Papirer oplyse hvad dette er for et Fyrstendømme. Steinhorst i det Lauenborgske, hvorom der i dette Aar var Strid, kan det ikke være, da dette ikke var noget Fyrstendømme, men kun et Amt, og ikke engang af den Betydenhed som Grevskabet Delmenhorst. Tvistighederne om Steinhorst ere bekjendte nok. De fortælles af Dr. G. L. Baden kortelig i hans Danmarks Historie 5te Deel S. 425 saaledes: „Geheimeraad Wederkop solgte i A. 1738 Steinhorst til Churfyrsten af Hannover, uagtet han og afdøde Bröder havde 1718 solgt dette Herskab eller Amt til Kongen af Danmark, hvad dog Churfyrsten ikke vidste. Men da Steinhorst ligger i det Lauenborgske, som tilhørte Hannover, saa lod Christian sig sin Ret afkjøbe for en aftalt Pengesum, og dermed var Striden afgjort."

moder ikke beskjæmmes i Graven, hvilket vilde gjøre ham og hans Huus tort.*

Nr. 130 (Udtog).

Frederiksborg d. 31 Juli 1738.

En Laqvai Frølund havde meddeelt Kongen (skriftlig) hvad der standsede Slotsbygningen. Det sendes til Afbenyttelse i Bygningscommissionen, dog at Frølunds Navn forties. Taget skulde gjøres tæt mod Regnen.

Nr. 131.

Frederiksborg d. 6 Aug. 1738.

Den John, som er Administrator i Grevskabet Rantzau, skal være nærved at tabe Synet, og er vel allerede ganske blind. Hvis det er saa, kan han umuligen længere blive Administrator over Grevskabet. Det var derfor ikke af Veien, om Han skrev til vor Envoyé John i Hamborg, at eftersom hans Broder næsten var blind, maatte han sørge for, at Broderen, som ikke længer er istand til at tjene (ligesom han ikke heller mere underskriver Indberetningerne), maatte anholde om sin Dimission og en Pension af 4 til 600 Rdlr., hvil-

* Formodentlig havde han forlangt de 4000 Rdlr. for dermed at betale sin Stifmoders Gjeld.

ken vi da ville tildele ham for at faae Plads til Hofmesteren Søhlenthal, men med en større Gage end John har havt. I Søhlenthals Sted hos min Søn kunne vi da tage Beulwitz. John har 800 Rdlr. Men om Søhlenthal skal Han intet melde til John. Vi forvente snart Hans Svar, om Han mener at dette gaaer an.

E. S. At Geheimeraad Otto Blome er død, veed Han vel allerede.

Nr. 132.

Frederiksborg d. 9 Aug. 1738.

Hvad Han i sin Skrivelse har erindret om Grev Bentinck, finde vi ganske godt. Vi ville ligesaa lidet tilstaae ham med Hensyn til Herskabet Kniphausen, som hans afdøde Svigerfader, hvem vi afsloge det. Thi foruden at vi heri kunne vise Fyrsten af Ostfriesland en Tjeneste, saa fordrer vor egen Høihed og Interesse saadant. Vi have heller ikke havt i Sinde at tilstaae Grev Bentinck mere; men eftersom Grevens Skrivelse var meget submis affattet, have vi tænkt at takke ham derfor. Han skal ikke komme herind (som han havde forespurgt om hos Marskalk Gramm), vi have ladet ham tilskrive, at han ei skulde uleilige sig herind; vi kom nok engang der-

ud; da vilde det være ham nærmere og commodere, og os kjærere at see ham der.

Om Professor Treuer have vi igaar mundtlig yttret for Ham vore Tanker, at vi ville give ham 400 Rdlr. af vort Rentekammer, dog uden at sige, at dette Tillæg skal være for Informationen hos Kronprindsen.

Angaaende Brevet fra Kronprindsen af Preussen* vil det vel være bedst at besvare samme med en tydsk Haandskrivelse.

Nr. 133 (Udtog).

Frederiksborg d. 25 Aug. 1738.

Forlanges en Anbefaling for Prindsesse August af Meklenborg til Hertug Ludvig af Meklenborg. Spørges, om der ei i det tydske Cancellie findes noget om en Fordring, som Huset Güstrow** har paa Kongen af Sverrig. „Den afdøde Konge skal have erkjendt den for retmæssig."

Nr. 134 (Udtog).

Frederiksborg d. 30 Aug. 1738.

Ordre at gjøre den Güstrowske Fordring gjældende i Sverrig; at give General Schulenburg

* Siden Kong Frederik II.

** Kongens Moder var en Prindsesse af Güstrow.

Tilladelse at blive i Paris til næste Paaske. „At Hestene* ere lykkeligen ankomne i Cronstadt paa 9 Dage, er en god Tidende.“ . . . .

Nr. 135.

Frederiksborg d. Aug. 1738.

„Vi communicere Ham herved en Skrivelse fra Grev D'Esneval til os selv og to fra Lieutn. Norden til Grev Danneskjold. Vi have sagt Grev Danneskjold, at han skal tilskrive Norden, at han fra Livorno eller Messina skal reise alene hjem. Hvad der skal svares Grev D'Esneval, vil Han bedst vide. (Resten angaaer Johns Entledigelse fra Rantzau. Det var Kongen magtpaaliggende at faae sin Søns Hofmester Söhlenthal derhen).

Nr. 136 (Udtog).

Frederiksborg d. 10 Sept. 1738.

Tilskikkelse af 3 nye Breve fra Norden, hvorpaa Schulin skulde svare i Grev Danneskjolds Fraværelse.

* Formodentlig en Foræring fra Christian VI.

Nr. 137 (Udtog).

Frederiksberg d. Sept. 1738.

Ordre var givet at tilbagebetale Jøden Seligman 2000 Rdlr. som han havde forskudt Norden til hans Reise. — Samtykke til at give den indkaldte Prof. Treuer Etatsraads Titel (som han havde forlangt) og et Par hundrede Daler mere i Gage. „Man maa ikke see paa Smaaeting, naar man kan faae en duelig Mand." Samtykke til at forskyde Markgreven af Bayreuth 10 a 12000 Florins aarligen i 10 Aar uden Renter. — „Capitain Egtved ville vi godtgjøre en dessinateur."

Nr. 138 (Udtog).

Frederiksborg d. 7 Oct. 1738.

Tilfredshed over, at det gaaer saa godt med den ostfrisiske Sag. Projectet (Lit. A.) til en Tractat skal vises Geheimeraad Rosenkrands for at betage ham al Mistanke om Bernstorfs lange Ophold i Hannover. Derimod skulde Projectet (Lit. B.) til en hemmelig Tractat, blive en Hemmelighed imellem Schulin og Geheimeraad Holstein. Da Baron Søhlenthal i London og Kammerjunker Harling ikke kunde forliges, skulde den Sidste gaae til Sachsen og paasee Chri-

stian VI.s Ret til en Arv efter Hertuginden af Merseburg. De 200 Rdlr. aarlig, som Egtved havde forlangt til en Tegner, menes at være for meget.

Nr. 139 (Udtog).

Frederiksborg d. 15 Oct. 1738.

Kongens Critik over Schulins og Holsteins Bemærkninger ved den hemmelige Tractat. Ordre var givet ikke at afstaae Amtet Steinhorst. „Hvor bliver Wedderkop af?“ General Scheel var pludselig død. „Vi tabe meget i denne Mand, ogsaa for Bygningscommissionen. Hvem mener Han vi kunne bruge i Commissionen i hans Sted?“

Nr. 140 (Udtog).

Frederiksborg d. 16 Oct. 1738.

Adskillige Concepter, angaaende Saltværket, tilsendes til Revision, deriblandt een af Grev Danneskjold. „Grev D. er meget sensibel; men efterdi han ellers er os nyttig, ville vi gjerne menagere ham saameget muligt er. Hvorfor vi ikke længere kunne drive Saltværket paa vor egen Pung, vil Han see af den ene Concept, som Schrøder har skrevet.“

Nr. 141 (Udtog).

Frederiksborg d. 18 Oct. 1738.

Prindsesse August af Dargun havde henvendt sig til Kongen om Mægling imellem hendes Præster og Hertug Christian Ludvig af Meklenborg. Hun roses af Kongen som en gudfrygtig Dame. „Hun har i en Haandskrivelse bedet os at forebygge, at Hertugen ikke skal fare haardt frem mod hendes Præster. Ogsaa vil hun gjerne, at vi og Kongen af Preussen skal sende Commissarier for at undersøge denne Strid, og decidere deri. Hun har valgt Kongen af Preussen, fordi hans Universitet og Theologie* paa det haardeste angribes af Universitetet i Rostock**; men os har hun formodentlig udsøgt, fordi vi ere temmelig øvede i deslige geistlige Stridigheder, og fordi hun mener, at vi lade Guds Riges Udbredelse være os magtpaaliggende.“ . . .

* d. e. den pietistiske Theologie som blomstrede paa Universitetet i Halle.

** Med hvis Theologer Hertugen holdt, som Landsfader. De anklagede Præster maae have været Pietister af Franke's Skole. Der medfulgte nogle Tractater af dem, hvilke omtales i næste Brev.

Nr. 142 (Udtog).

Frederiksborg d. 20 Oct. 1738.

Handler om sidstnævnte Sag. Schulin havde begyndt at læse Tractaterne og fandt dem opbyggelige. „Vistnok forsee de fleste gode Folk* sig deri, at de ikke ere forsigtige nok i deres Expressioner; men det gjør intet videre, naar kun ingen Vildfarelser findes, som omstøde Troens Grundvold. Dog burde de være forsigtigere i en Verden saa ond og forkeert, som vor Tids er."

„Man maa rose Schulenburg, fordi han har afpresset Cardinalen** et Qvartal af de Subsidier, som Plelo lovede. Saaledes viser den gamle Cardinal dog, at han vil døe som en retskaffen Mand. At Kongen af Frankerig vil gjøre Dronningen en Present til Slottets ameublement, er ret godt; Han kan underhaanden lade Schulenburg insinuere, at det hele Gallerie vil blive forsynet med Speile, Billedhugger-Arbeide, Forgyldning, Canapeer, og hvad af Bras og Feux de Cheminés dertil videre udfordres, efter de Tegninger, som ere skikkede til Paris, alt for Dronningen."

* De fleste pietistiske Præster.

** Fleury af Freius, som havde været Premier-Minister i Frankerig siden A. 1726.

„Professor Treuer gjør vel store Prætensioner, Gud give, at Han vidste en anden god Mand, af hvem min Søn kunde lære det samme. Thi Kall, som nu informerer ham, har ikke den rette Duelighed dertil.*"

„Güldenkrone har skrevet, at Grev Danneskjold har havt Hemiplexie. Vi ere meget bedrøvede derfor."

Nr. 143.

Frederiksborg d. 23 Oct. 1738.

.... Vi ville til Indretningen af Maler- og Tegne-Academiet strax lade udbetale de af Cancellieraad Krock forlangte 500 Rdlr., paa det at dette nyttige Værk strax kan tage sin Begyndelse. Men siden ville vi kun give aarligen 300 Rdlr. dertil; thi Krock og Leclerc ere store Virtuoser. Bekom de aarligen kun 200 Rdlr. saa turde dette forekomme

* Formodentlig Dronningens Ord. Hun var ikke tilfreds, førend hun fik lutter Fremmede til sin Søn. Johan Christian Kall, som 1738 blev Professor i de orientalske Sprog, ansaaes almindeligen for én ligesaa duelig som lærd Mand.

dem altfor lidet*. Betræffende Værelser i Posthuset, da kunne saadanne vel dertil indrettes; men derom vil en Ordre til Slotspræsidenten Brør være fornøden, om at indrømme disse Værelser. En saadan Ordre maa Han lade opsætte.

Nr. 144 (Udtog).

Frederiksborg d. 29 Oct. 1738.

Om at faae General Løvenørn ind i Bygningscommissionen istedenfor Gen. Scheel. „Om Maler- og Tegne-Academiet have vi befalet det Fornødne, som Backer nærmere vil underrette Ham om."

Nr. 145 (Udtog).

Frederiksborg d. 30 Oct. 1738.

... Løvenørns Sygdom vil forhaabentlig ikke være af stor Betydenhed. Det er os kjært, at Han gjerne vil have ham ind i Bygningscommissionen; han forstaaer sig sagtens ikke me-

* Her er Sammenhængen ei klar, skjøndt Ordene ere tydelige. Formodentlig skulde de nævnte 300 Rdlr. aarlig gives som et Tilskud til de to nævnte Kunstnere, der iforveien havde 200 Rdlr. i fast Gage.

get paa at bygge; dog kan han være nyttig der til at holde Bygmesterne i Orden.*

Nr. 146 (Udtog).

Frederiksborg d. 11 Nov. 1738.

Om Underhandlingerne i Hannover, der nu nærmede sig Enden.

Nr. 147 (Udtog).

Frederiksborg d. 17 Nov. 1738.

Deeltagelse i Schulins Upasselighed. Prindsesse August var meget glad over Kongens Brev til Hertug Christian Ludvig. Hertugen havde meddeelt sit Consistorium Kongens Brev og paalagt samme, herefter at være forsigtigere imod Præsterne.

Nr. 148.

Frederiksborg d. 22 Nov. 1738.

Vi have idag været paa Charlottenborg og seet det Tapet, som der forfærdiges efter salig Krocks Tegning. Begyndelsen er overmaade smuk, og det er kun at beklage, at Krock er død bort

* „som en militair Person", siger Kongen i et andet Brev. Alle Bygmesterne, Hauser, Thura og Egtved, vare selv Militaire.

derfra. Den anden Væg har han ikke faaet Tid til fuldkomment at udmale; dog er den meest færdig; der feiler kun et Par Postúrer nedentil, og disse ere antydede med Kridt. Kunde Han faae os en Maler, der kunde male det som er tegnet med Kridt, saa var denne Væg ogsaa færdig. Han maa nu foreslaae os, hvilken af de Malere, Han anseer for den dygtigste til at udmale dette dessein. Müller og Wahl ere vel de to, som der maa reflecteres meest paa. Vi have ogsaa været paa Slottet, og der fundet Steentrappen ikke videre avanceret, end den var for 8 Dage siden. Skylden er vel hos Murerne, som ikke heller have Hvælvingerne til Trappen færdige. Med Gibsarbeidet gaaer det ogsaa meget langsomt i Dronningens Etage. I Kronprindsens Etage gibses Kamre, som skulle staae ledige, og med hvilke det altsaa havde god Tid. . . . . .

Nr. 149.

Frederiksborg den 28 Nov. 1738.

Vi have seet af Hans Skrivelse, at von John virkelig har ladet Steinhorst tage i Besiddelse, og at der følgelig er gjort Begyndelse med Executionen. Ihvorvel vi havde ønsket, at John ikke havde ilet saameget hermed, saa da det nu een-

gang er skeet, maa man see til, hvorledes det kan souteneres; og vil det være godt, at han videre overlægger denne Sag med Geheimeraad Holst og General Løvenørn.

... Vi vide, at Han er taknemmelig og erkjendtlig for al den Naade, vi vise Ham; Han behøver altsaa ikke at sige meer derom. Han er nu Geheimeraad og sidder i vort Conseil ligesaa godt som Holst og Rosenkrands. Han maa altsaa vel have ligesaadan en Ordre som de. At Kammerherrerne Berkentin, Holst og Witzleben bekom deres Characteer fra det danske Cancellie, dette er vor egen Skyld, efterdi vi ikke vidste, hvor saadant skulde expederes. Men herefter skal det ikke mere skee, thi vi ere meget for, at ethvert Cancellie skal beholde sit*.....

Nr. 150 (Udtog).

Frederiksberg d. 29 Nov. 1738.

Tilfredshed med alt hvad Schulin har anordnet om Besiddelsestagelsen af Steinhorst. Geheimeraad Holst skal ved at affende Bestallingerne, betyde Vedkommende, at det tydske Cancellie ikke er bleven degraderet. En Instrux for Englænderen Hugo Rost oversendes.

* nemlig: af Sportler, hvorom her er Talen.

Nr. 151 (Udtog).

Samme Dag fra samme Sted.

Conferentsraad Massau skal, paa Dronningens Forbøn, have det hvide Baand. Dog vil Kongen først vide hvorledes han har opført sig ved Land-Committeen. Berkentin, som havde faaet det hvide Baand, var det meldt ved Geheimeraad Lerche, at han ikke havde faaet det for sin Opførsel ved Land-Committeen, men fordi han havde vigileret over Kongens jura ved Klosteret Uetersen.

Nr. 152.

Frederiksberg d. 2 Dec. 1738.

... Den Schifbecker*-Avis finde vi meget dristig, og den Karl, som har skrevet det, fortjener vel en liden Compliment derfor; det var godt, om man kunde faae Ophavsmanden at vide: Han har gjort vel i, desangaaende at skrive til John.

Hvad Han ellers melder os, at Baron Søhlenthal har sagt Ham igaar om hans Broder i England, da tjener til Svar derpaa: at hans Broder ikke er den ældste Geheimeraad, som han falskeligen indbilder sig, men har endnu et Par foran sig**. De Tjenester, han viser os, ere heller ikke

* Formodentlig en Hamborgsk Avis. Navnet er tydeligt.

** uden Tvivl: til at faae det hvide Baand.

de meest udmærkede. I Civilstanden kan Anciennitéten ikke observeres, som i Militairstanden. Ligesom vore Forfædre have gjort, saaledes ville vi ogsaa bære os ad. Desuden kan dette ikke være nogen tort for ham i England, da han jo bliver hvad han er. Eet er at recompensere Folk som meritere det; et andet er at lade Folk, som ingen synderlige Meriter have, blive staaende der, hvor de staae. De straffes ikke; man lader dem blive hvad de er. Baron Søhlenthal gjør vel i at elske sin Broder; thi det er hans Pligt, og Han kan, om Han saa synes, forsikkre ham, at det ikke er af Unaade han er bleven forbigangen; Flere end han ere forbigangne, og det gjør intet videre.

Nr. 153 (Udtog).

Frederiksberg d. 3 Dec. 1738.

Bevidnelse af Kongens Sorg over at Schulin havde havt et Anfald af Svimmelhed forrige Mandag.

Nr. 154.

Frederiksberg d. 11 Dec. 1738.

Vi tilstille Ham hermed en P. M. for Bygningscommissionen; vi have ladet den op-

sætte, som det er faldet os ind. Den angaaer nogle Poster om Slotsbygningen for at bortrydde de Hindringer, som kunde opholde den. Finder Han den god, kan Han forelægge de øvrige i Commissionen den; men finder Han deri noget, som er unyttigt, eller som kunde støde Nogen, da kan Han beholde den for sig selv, og foredrage de Andre en eller anden Punct deraf, som Han finder nyttig. Vi forlade os heri som i Alt paa Hans os bekjendte Troskab og Devotion.

Nr. 155.

Frederiksberg d. 12 Dec. 1738.

De tvende Skrivelser fra Bernstorff til Ham, have vi læst. Det fremgaaer deraf, at Ministerne i Hannover have været consternerede over vor Besiddelsestagelse af Steinhorst. De Propositioner, som Münchhausen har gjort Bernstorff til en mindelig Bilæggelse af denne Sag, synes endnu at være langt fra det Maal, som vi have foresat os. Vi troe næsten, at de ikke entrere i vore vues, hvilke dog ere ganske ræsonnable.

Nr. 156.

Frederiksberg d. 17 Dec. 1738.

Af den Protocol, Han i Aftes tilsendte os, over den Conferents, vort Conseil har havt med den franske Minister Mr. Chavigni, have vi seet, hvad der er forestillet ham, og hvad han har yttret. Vi approbere Alt, hvad Conseillet har foreslaaet, og finde intet derved at erindre. Vi haabe, at vore Conditioner ville vorde langt bedre end de ere, som Sverrig har obtineret af Frankerig.

Ordren til Schulenburg i Paris har Han vel foreløbig ladet afgaae, hvilket vi hermed approbere. Det kommer an paa Fermitet. Denne er ved deslige Negotiationer høist nødvendig, som Han rigtigen har erindret i sin Skrivelse. . . .*

Nr. 157 (Udtog).

Frederiksberg d. 21 Dec. 1738.

Oversendelse af endeel Depescher, deriblandt fra Bernstorff i Hannover, med Bifald skjenket hans Depescher.

* Resten handler om, at Geheimeraad Ahlefeldt paa Gissenfeldt var fortrydelig over at være forbigaaet. Han havde indsendt sit gravamen til Kongen ved Danneskjold.

Nr. 158.

Frederiksberg d. 25 Dec. 1738.

Marskalk Gramm har igaar overleveret os hosfølgende Skrivelse fra Cardinal Alberoni, hvilket han med forrige Post har faaet fra Jøden Bernt Salomon i Hamborg. Vi tænkte først, at det var fra Grev D'Esneval; men da vi saae, at det var fra bemeldte Cardinal, bleve vi meget surpreneret. Dette Brev, hvis det ikke er fingeret, er meget poli opsat. Imidlertid maa Han være betænkt paa et Svar til bemeldte Cardinal. Vi kunne vel ikke selv besvare det? Der er noget Eget i den Idee, hvilken Cardinalen saavelsom Grev D'Esneval gjør sig, at vi skulle hjelpe til at udbrede den katholske Religion i Ethiopien. Det lader næsten til, at man ved Keiserens Afgang vil gjøre en protestantisk Keiser*.

Nr. 159.

Frederiksberg d. 26 Dec. 1738.

. . . At Hannoveranerne ville give os en tilstrækkelig Satisfaction, er vel ikke at tænke paa

* forstaaer sig: i Tydskland. Skulde Alberoni have smigret Kong Christian VI. med at ville hjelpe ham til denne Værdighed? Carl VI. havde ingen Sønner.

efter det Portræt, som alle Folk gjøre af Kongen af England.

Marskalken ville vi befale at erkyndige sig nøiere hos Jøden, hvorledes han er kommen til Brevet. Marskalken vidste ei andet end at Brevet var fra Grev D'Esneval.

Lieutenant Norden har affattet en fuldstændig skriftlig Beretning om sin hele Forretning, hvilken vi have befalet Grev Danneskjold at tilstille Ham.

Nr. 160.

Frederiksberg d. 29 Dec. 1738.

Om hosfølgende Tanker fra Hofmesteren hos vor Søn, Beulwitz, betræffende Sammes Information, see vi gjerne, at Han meddeler os sine Tanker. Men da det imorgen er Postdag, kan det bie til en anden Dag.

Ogsaa ville vi gjerne vide, om Han anseer det for tjenligt, at vi tilskrive Grev Stolberg, at han saasnart muligt skal begive sig til Berlin; som om det var i hans eget Ærinde, men dog fornemmelig for at forhindre, at Kongen af Preussen ikke melerer sig i vore hannoveranske Handeler; og kunde maaskee Grumbkows Proposition tjene med til pretext.

Nr. 161 (Udtog).

Frederiksberg d. 30 Dec. 1738.

Communication om, at Kongen havde befalet Stolberg at reise til Berlin.

Breve fra 1739.

Antallet fra Kongen er 127; desuden adskillige fra Dronningen, som skrev en rask og ret smuk Haand. I et af disse (15 Junii 1739) beder hun Schulin at gjøre Udvei til at betale hendes Chatol-Gjeld, som var 33000 Rdlr. Hovedgjenstande for Kongens Brevvexling ere Tractater med Frankerig, Sverrig, England og Hannover (om Steinhorst); fremdeles: D'Esnevals og Nordens Reise.

Nr. 162.

Frederiksberg d. 6 Jan. 1739.

. . . Projectet til den udkastede Tractat have vi læst; og følger det hermed tilbage. Vi finde intet videre at erindre ved samme, især siden Frankerig ikke vil udelade den article separé, som synes

os meest betænkelig, formedelst de Ord: il est convenu qu'on travaillera incessament et sans aucun retardement à une triple alliance entre la France, le Dannemarc et la Suède. Vi finde en saadan Tripel-Alliance meget god og nyttig; men hvorledes skal den kunne sluttes, uden at England erfarer det? Man veed, at de Svenske ikke kunne tie; vor Tractat med England er endnu ikke til Ende; og dog skal der incessament et sans retardement arbeides paa slig Tripel-Alliance. Men man faaer see til, hvorledes man gjør det. Efterdi Frankerig staaer fast derpaa, og Tractaten iøvrigt er meget avantageux for os, saa maa man ikke opholde sig videre derved.

Qvitteringen fra Grev Lynar i Sverrig have vi rigtigen bekommet.

Hvorledes Conferentsen med den engelske Minister Titley er løbet af, og hvorledes Geheimeraad Rosenkrands derved har opført sig, gad vi gjerne vide.

Nr. 163 (Udtog).

Frederiksberg d. 7 Jan. 1739.

Christian VI. havde underskrevet et Brev til Kongen af Frankerig. „Vi ere meget glade over, at denne Tractat er kommen istand,

hvorfor vi næst Gud have Ham at takke. Herren give selv sin Velsignelse!"

Nr. 164.

Samme Dag fra samme Sted.

Den Promemoria, som Grev Lynar har udkastet for at overgives det svenske ministerio, finde vi ret god. . . . . Nu gaaer Sagen med Guds Hjelp godt; nu da vi faae Hjelp fra Sverrig: Kongen af England maa gjøre, hvad ham lyster.

Nr. 165.

Frederiksberg d. 8 Jan. 1739.

I Aftes har jeg af Marskalk Gramm modtaget vedlagte Memorial fra Grev D'Esneval. Jøden har meldt, at han har faaet den forrige Skrivelse over Venedig, og denne fra Wien. Grev D'Esneval synes endnu stedse at have meget vidt udseende Tanker. . . .

Nr. 166.

Frederiksberg d. 9 Jan. 1739.

Hvis det forholder sig saaledes, og Bernstorff har opført sig saaledes, som man foregiver

i Hannover, da er saadant paa ingen Maade at billige. Dog finde vi det fornødent, at han desangaaende maa høres, og vi sende Ham herved tilbage Hovedpjecerne fra Hannover. Han kan videre overlægge Sagen med de Øvrige af Conseillet, dog saa, at Grev Stolberg i Sagen menageres saa meget muligt; thi Bernstorff har mange Venner her, og de vilde alle blive Grev Stolbergs Fiender, naar det heed, at han her havde angivet ham. Bernstorff kan ogsaa have gjort det i den bedste Hensigt af Verden. Vi have bemærket, at Han i Alt, hvad han har negotieret i Hannover, har været meget tilbageholdende. Saaledes kan han ogsaa have baaret sig ad i denne Sag, hvilket har kostet de arme Folk deres Liv. Vi haabe, at Han vil kunne affende alt Fornødent til Bernstorff med Posten imorgen.

Nr. 167 (Udtog).

Frederiksberg d. 10 Januar 1739.

Kongen bestiller Schulin ud til sig og Dronningen om Eftermiddagen Kl. 5 og slutter: „Men tag sig iagt for Kulden. Klæd sig varmt paa og kjør ikke haud i en Jagtvogn, hvoraf Han engang bekom den store Sygdom.“

Nr. 168 (Udtog).

Frederiksberg d. 16 Jan. 1739.

Kongen havde faaet Brev fra Stolberg, hvori han undslog sig for at gaae til Berlin, og klagede over, at Bernstorff havde lagt ham Hindringer i Veien under hans Ophold i Hannover.

Nr. 169.

Frederiksberg d. 21 Jan. 1739.

Han kan svare Markgreven, at vi ikke kunne give Doctor Boutellier, som en udenfor vore Riger og Lande sig opholdende Mand, den ansøgte Justitsraads-Charakteer. Vi ansee ikke Boutellier for en saa stor Medicus, som Markgreven gjør. I det mindste har han paa os kun viist slette Kunster. Men hvis han vilde begive sig til Altona eller boe et andet Sted i vort Land, saa var det godt; thi han fortjener mange Penge.

Nr. 170 (Udtog).

Frederiksberg d. 24 Jan. 1739.

. . . „Hvad den engelske Minister Titley har proponeret ang. en Subsidie-Tractat, det haabe vi

med Guds Hjelp at erholde omstændeligere næste Mandag." . . .

Nr. 171.

Frederiksberg d. 28 Jan. 1739.

„Udkastet til en Instrux for Kammerjunkerne hos vor Søn finde vi ret godt, undtagen det lidet, som vi have anmærket og tilskrevet." . . . .

Nr. 172.

Sámme Dag fra samme Sted.

Vi ville gjerne vide Bygningscommissionens Tanker om hvorvidt de mene, at Slottet, tilligemed Kirke- og Staldbygningerne, kan blive færdigt i Aar, naar der ingen Mangel bliver paa de dertil fornødne Penge, Materialier og Arbeidsfolk. Men Talen er her kun om de Bygninger, som ere paabegyndte.

Nr. 173.

Frederiksberg d. 31 Jan. 1739.

Vi have hørt, at Præsten Mercatus i Slesvig skal være død, hvorved Vaisenhuset der turde lide, naar ikke snart En blev ansat til at sørge derfor. Præsterne i Slesvig due tilsammen ikke ret

meget, og kunne ikke bruges hertil. Med Magistraten der har det hartad samme Beskaffenhed Der er foreslaaet os en Mand, som hedder Reinboth; han skal være en samvittighedsfuld, lærd og riig Mand; han har ellers intet Embede, men lever af sine Midler. Mon man ikke kunde betroe denne Directionen? Han (Schulin) kan nærmere erkyndige sig om Manden og skrive os sine Tanker derom. Det var Skade, om det begyndte Vaisenhuus skulde gaae tilgrunde af Mangel paa en god Direction.

Nr. 174 (Udtog).

Frederiksberg d. 3 Febr. 1739.

Om den Eed, Kammerjunkerne hos Kronprindsen skulde aflægge. Klage over, at der var indkjøbt mere Nøddetræ end der behøvedes til Slottet. Dersom Reinboth vil paatage sig Directoriet for Vaisenhuset, skal han faae Justitsraads-Characteer, som Kongen før havde afslaaet ham, da han ikke kjendte ham.

Nr. 175 (Udtog).

Frederiksberg d. 4 Febr. 1739.

Underretning om, at Grev Stolberg var kommen til Kjøbenhavn.

Nr. 176 (Udtog).

Frederiksberg d. 5 Febr. 1739.

Glæde over, at Striden med Hannover om Steinhorst var endt. Men det havde kostet mange Penge. Kongen mener at behøve 200,000 Rdlr. Dette skulde meldes Løvenørn, Danneskjold og Markgreven.

Nr. 177 (Udtog).

Frederiksberg d. 14 Febr. 1739.

Foruden Reinboth skulde de to Cancellieraader Schreiber og den nye Præst være Directeurer for Vaisenhuset i Slesvig. Det undrer Kongen meget, at Tugthuset der endnu ikke har mere end 4000 Rdlr. i rede Penge.

Nr. 178 (Udtog).

Frederiksberg d. Febr 1739.

Approbation af Commerzcollegiets Betænkning om Fabriqveur Beqvet. „Denne Mand har vendt sig til os selv med en Memorial og foreviist os Prøver af hans Manufactur. Hvis den Mand kan hjelpes, saa at han kan blive ved sin Fabrik, skal det være os kjært; thi han gjør dog virkelig gode Varer, ja fast de bedste (som

vi have) af Silke; og det vil afskrække Andre, naar de see at man farer saa rask frem mod ham. Er det kun om Forskud at gjøre, da kan man give Manden nogen Tid; thi hans Penge staaer jo endnu i Manufacturerne. Grev Stolberg finder det ikke godt — ligesom vi oftere have sagt det samme — at alle Manufacturer ere anlagte i Kjøbenhavn, da de andre smaae Stæder vare langt beqvemmere dertil.

Maaskee stikker der et Kunstgreb af de herværende Kjøbmænd bagved, at Beqvet skal ruineres. Hans Varer, hvoraf han har forelagt os Prøver, ere dog visselig meget gode. Vedlagte P. M. fra Grev Stolberg om Beqvets Fabrik kan Han beholde til sin Efterretning."

Nr. 179 (Udtog).

Frederiksberg d. 21 Febr. 1739.

Grev Wolfstein havde anbefalet en Capitain Diepenbrock til General-Adjutant. Kongen svarer: „Vi behøve i Fredstider ingen General-Adjutant."

Nr. 180 (Udtog).

Frederiksberg d. 23 Febr. 1739.

Mere om Beqvet. Befaling til Schulin at holde sig inde, for ikke at forkjøle sig paa ny.

„Grevinde D'Esneval er ankommen og har igaar været hos Dronningen. Hun er fuld af en Mængde Projecter, hvoraf vel ikke mange kunne opfyldes; vi vilde gjerne blive disse Folk* qvit de bonne grace; thi den Fornøielse er noget kostbar. Hun siger, at hendes Mand har faaet en Commission af Keiseren. De ere komne over Wien; de rose sig af megen Naade hos Keiseren og Keiserinden."

Nr. 181 (Udtog).

Frederiksberg d. 24 Febr. 1739.

Grev Stolberg havde ønsket, at den trykte Deduction af den Steinhorstiske Sag ikke for det første maatte bekjendtgjøres. Ny Formaning til Schulin at tage sit Helbred iagt. „Gud lade det snart blive bedre med Ham!"

Nr. 182 (Udtog).

Frederiksberg d. 28 Febr. 1739.

En Officeer skulde sendes til Ratzeburg for at tage den i Øiesyn. Det maatte være i det mindste en Oberst, og en omgængelig Mand,

* Jeg tænker, at Kongen mener kun Greven og Grevinden; ikke Lieutn. Norden, som opfyldte troligen hvad han lovede.

„fordi man i det Hannoverske vist vilde vise ham megen Hoflighed."

Nr. 183 (Udtog).

Frederiksberg d. 2 Martii 1739.

Præsten Mollenhof i Delmenhorst havde en Vocation til Oldenborg. Kongen vil gjerne at han skal blive i D. „weil da doch nicht viel guthes von predigern sonst ist."

Nr. 184 (Udtog).

Samme Dag fra samme Sted.

Titley havde ladet sig forstaae for Stolberg med, at han havde Ordre til, ved Afslutteisen af Tractaten med England, at insistere paa, at Forbudet imod engelske Varers, især engelsk Klædes, Indførelse her, maatte hæves.

Nr. 185 (Udtog).

Samme Dag fra samme Sted.

Kongen havde selv udsøgt Oberst la Pottrie til den Ratzeborgske Reise. Han skulde have sin Instrux saasnart muligt.

Nr. 186 (Udtog).

Frederiksberg d. 6 Marts 1739.

Grev D'Esneval havde ved sin Frue indsendt til Dronningen sine Documenter i en smuk Pung. Schulin skal skaane Pungen, hvilken skal gives tilbage.

Nr. 187.

Frederiksberg d. 10 Marts 1739.

„Gud være lovet, som har hjulpet os saa vel og lykkeligt ud af den fortrædelige Steinhorstiske Sag." . . .

. . . Eftersom Han ikke finder noget Fornuftigt, eller Praktikabelt i Grev D'Esnevals Project, og da vi betragte det paa samme Maade, saa behøver man vel ikke at vise det til Flere. Han kan kun i vort Navn declarere Grev D'Esneval, at vi umuligen kunne entrere i hans Project*, og at det stod ham frit for at proponere det for hvem han vil; og hvis det er saa fordeelagtigt som han fremstiller det, kan det ikke omtvivles, at han jo let vil kunne anbringe det et eller andet Sted; at vi til

* Rimeligviis gik det ud paa at aabne en Handel imellem Danmark, Ægypten, Æthiopien &c.

hans Bortreise ville skjenke ham 1000 Rdlr. Denne Compliment skal Han udrette til bemeldte Greve paa det bedste; og ere vi hjertelig glade over, at vi derved kan blive denne Aventurier qvit."

E. S. Den rare Pung og de deri værende Brevskaber maa Han tilstille Grev D'Esneval.

Nr. 188 (Udtog).

Frederiksberg d. 14 Marts 1739.

Schulin skal underrette Grev Danneskjold om, at Grev D'Esneval skal have Afsked som Schoutbynacht. De 1000 Rdlr. skulde udbetales ham af Particulier-Kassen. „Han skriver ogsaa at han vil bringe sine memoires au net og dedicere os dem; dette kan vel ikke formenes ham."

Nr. 189.

Frederiksberg d. 17 Marts 1739.

Markgreven har igaar skrevet os til fra Gottorp, at han havde seet af Aviserne, at Coureren med Ratificationen var afgaaet fra Hannover herhid til Grev Stolberg. Det lader heraf, som om Markgreven har villet give os at forstaae, at han gjerne vilde vide deslige Ting, som ere publique, inden han læser det i Aviserne.

Altsaa kan Han vel herefter melde Markgreven fra Cancelliet deslige Ting kort i Forveien, inden de offentliggjøres; thi om hans Taushed ere vi forvissede; og Sligt obligerer ham.

Nr. 190 (Udtog i Begyndelsen).

Frederiksberg d. 21 Marts 1739.

Schulin havde afgivet Betænkning om, hvorledes Saltværket kunde svare Regning. Til Decisorer af Regnskabet nævner Kongen Thott og Kammerraaderne Dau og Friese. „Demercier, som selv sidder i Salt=Directorio, kan vel desaarsag ikke bruges dertil."

C. S. „For et Aar siden har Han yttret for os, at Han havde Lyst til at boe om Sommeren paa Frederiksdal. Dette vil ogsaa contribuere meget til Hans Sundhed, hvilken vi ønske at see conserveret saa meget som muligt. Vel har Rentekammeret paa ny bortforpagtet Frederiksdal; dog, saavidt vi vide, kun paa 3 Aar. Men Huset og Haugen er undtaget derfra. Dersom Han kan betjene sig deraf, saa overlade vi Ham det gjerne."

Nr. 191 (Udtog).

Frederiksberg d. 22 Marts 1739.

Den egentlige Grund, hvorfor Kongen ikke vilde have Demercier til Decisor, var, „at der imellem ham og Grev Danneskjold var forefaldet allehaande personelle Ting.“ Kongen var glad ved, at Schulin vilde boe paa Frederiksdal. „Vi reservere os intet i Huset uden nogle faa Værelser, hvori vi og Dronningen kunne aftræde og maaskee engang spise, naar vi komme derhen“.

Nr. 192 (Udtog).

Frederiksberg d. 25 Marts 1739.

Om Page-Informator Rinck, der frygtede at være besørt hos Kongen, „fordi han engang havde holdt en Discours om den Wolfiske Philosophie.“ Kongen finder hans Brev derom til Provst Bolte i Altona „meget curiøs og artigt.“

Nr. 193 (Udtog).

Frederiksberg d. 26 Marts 1739.

Kongens Omsorg for at faae en dygtig og god Mand til Præst i Slesvig. Christensen i Horst havde vægret sig; nu foreslaaes Hensler i Kaltenkirchen cum spe succedendi ved Domkirken.

Nr. 194 (Udtog).

Frederiksberg d. 13 April 1739*.

Ordre at tilbageholde Henslers Bestalling som Archidiaconus, da imidlertid Clausen, Pastor primarius ved Domkirken, var død.

Nr. 195.

Frederiksberg d. 18 April 1739.

To Contracter om Salt, hvilke vare indgivne af Geheimeraad Beust fra Churfalz, oversendes. Paamindelse til Schulin at skaane sin Sundhed.

Nr. 196.

Frederiksberg d. 21 April 1739.

Geheimeraad Beust havde yttret Lyst til at entrere i det Saltværk, som skulde anlægges i Norge.

Nr. 197.

Frederiksberg d. 23 April 1739,
Kl. 10 om Aftenen.

Vi have resolveret at give Statholderen i Norge, Grev Ranzau, sin Afsked i Naade med 3000 Rd.

* I de foregaaende 14 Dage havde Schulin igjen været syg.

Courant i Pension; dog at han cederer os den Rettighed vi have tilstaaet ham til at sauge noget Tømmer. Men hvad han har anvendt til Bygninger paa den ved Christiania liggende Øe, Lagerøe kaldet, ville vi erstatte ham efter Taxation. Han (Schulin) skal derfor i vort Navn udkaste et fransk Brev, som vi siden kan underskrive, hvori det meldes Greven, at eftersom vi fandt det fornødent at gjøre et og andet arrangement i Norge, saa takkede vi ham for hans hidtil ydede Tjeneste og vilde, paa de ovennævnte Conditioner, i Naade forløve ham af vor Tjeneste, efterdi han dog syntes saa gjerne at ville være hos Sine (thi han har nu over et Aar opholdt sig paa sine Godser).

De Tjenester, han hidtil har ydet os, have været meget slette; ja han hindrer vor Tjeneste mere, end han befordrer den. Vi troe, at Norge kan vel bestaae uden Statholder eller Vice-Statholder; til Dato have vi endnu ikke kunnet finde et hertil beqvemt subjectum. De fire Stiftamtmænd kunne vel forrette Alting ligesaa godt, Enhver i sit Stift, som Statholderen har gjort.

Nr. 198.

Frederiksberg d. 24 April 1739.

. . . At den engelske Coureer endelig idag er ankommen med Tractaten, veed Han vel allerede.

Vi ville gjerne vide Hans gode Raad i en Sag. Enkefyrstinden af Ostfriesland har idag skrevet os til: hun har en Capital paa 8000 Rdlr., som er hende skjenket af den sal. Fyrste. Disse Penge ere udsatte hos de ostfrisiske Landstænder; men hun vil gjerne have dem ud og sætte dem paa Rente her, fordi hun holder dem for sikkrere her. Nu ville Landstænderne ikke rykke ud med Pengene; derfor spørger hun os om Raad, hvorledes hun paa den letteste og bedste Maade kan tage dem ud. Hun har en klar Obligation paa disse Penge fra den sal. Fyrste; men fra Stænderne har hun kun en Qvittering for, at de have bekommet Pengene. Den gode Fyrstinde er at beklage. Af sin Søn, den nuværende Fyrste, har hun ikke megen assistence. Det kommer af, at hun er altfor god; saa maae vi vel tage os af hende.*

* Ja, det vidste alle Kongens tydske Slægtninge vel, at hans Godhed kom dem til Hjelp. Derfor de idelige Klager og Understøttelser.

Nr. 199 (Udtog).

Frederiksberg d. 27 April 1739.

. . . „Vi have idag befalet Conseillet, at de engelske Tractaters Udvexling skal finde Sted imorgen, og hvis man ikke kan bekomme 4 Shilling 8 pence skal man antage 4 Sh. 7 pence.“

Til Slesvig skal Hensler som første Præst; Diaconus Waler rykker op til anden; og „i hans Sted ville vi tage en tydsk Studiosum Bårens fra Flensborg, som prædiker meget godt, og har et godt Lov.“

Nr. 200.

Hirschholm d. 20 Mai 1739.

Vi skikke Ham hermed den norske Octroi* tilbage, hvilken vi have underskrevet, og da dette er et nyt Compagnie, saa skal det være fri for Stempeltaxt. Han vil sørge for, at Seglet strax paasættes, for at den kan blive afgivet til Geheimeraad Beust førend han afreiser. Han bliver i Kjøbenhavn til Fredag.

Vi ville idag udnævne Marskalk Gramm til Overmarskalk, og declarere Oberst Reitzen-

* uden Tvivl paa det nye Saltværk.

stein, som har staaet i keiserlig Tjeneste*, til vor Marskalk.

Nr. 201 (Udtog).

Hirschholm d. 1 Juni 1739.

Der sendes et Brev fra Kongen af Preussen til Grev Stolberg. „Preussen vil nu gjerne have gode Venner.“ Provst Grüner i Elmshorn roses, men er slet assisteret af de andre Præster. Søhlenthal i London skal nu have Characteer som Geheime-Conferentsraad, fordi han gjør god Tjeneste med Lagie i England; og den skal dateres fra den Dag, da de Andre sidst sprang ham forbi.

Nr. 202.

Hirschholm d. 10 Juni 1739,
Kl. 6 om Morgenen.

Vi see af Hans Brev af Gaarsdato, hvad for Efterretning Han har indhentet om Salutering, og hvorledes Saluteringen i visse Tilfælde retter sig efter den commanderende Officeers Characteer. Han har gjort meget vel i, at Han strax sub spe rati gav Grev Danneskjold Communication derom, paa det han kan instruere Fregatterne derefter, naar de løbe ud; thi da den franske Flaade allerede

* og var en protegé af Dronningen.

er seet i Nordsøen, saa kan vi snart have den her. . . . . Dronningen vil ikke skrive til Markgreven*, førend hun faaer Svar paa hendes forrige Skrivelse. Det kunde i Sandhed ogsaa — som Han mener — let gjøre et saadant Indtryk paa Markgreven, som om man herfra absolut ønskede en Ægteskabsskilsmisse. . . .

Nr. 203.

Hirschholm d. 14 Juni 1739.

. . . Det Brev som Han sendte os igaar forseiglet, uden at vide hvorfra det var, er fra et ganske ubekjendt Menneske; men som besidder et stort arcanum, om det ellers forholder sig saa. Der er nemlig En som indbilder sig, at han kan gjøre sig skudfri. Vi gad gjerne vide Hans Tanker, om denne Sag fortjener videre at efterforskes eller ikke. Gik Kunsten an, da var den vel 500 Ducater eller mere værd. . . .

Vi have gjort Dronningen et Forskud af 40,000 Rdlr. og skulle endnu i Aar forskyde hende 50,000 Rdlr., som nok er Ham bekjendt. Det heed i Be-

* Hendes yngre Broder, der levede et (ved hans Skyld) ulykkeligt Ægteskab. I et Brev fra Dronningen til Schulin, siger hun herom: „Ich kann des Markgrafen Verfahren nicht allerdings approbiren; der Markgraf soll krank nach Erlangen kommen seyn."

gyndelsen, at Dronningen vilde afbetale os aarligen 15000 Rdlr., men nu høre vi intet videre derom. Vi have af et godt Hjerte og gjerne gjort Dronningen disse Forskud; men vi trænge nu selv til alle vore Penge; ellers vilde vi gjerne skjenke Dronningen det; men den store Bygning gjør, at vi ikke kunne undvære det. **Efterdi Han har med Dronningens Penge at gjøre, vil Han vel sørge for, at vi kunne faae de 15000 Rdlr. rigtigen hvert Aar indtil den hele Gjeld er afbetalt***.

* Det Alvor, hvormed Kongen her søger at sætte Grændser for Dronningens Ødselhed, maa have bibragt hende en liden Frygt, som fremgaaer af nedenstaaende (fra Tydsk oversatte) Brev fra

Dronning Sophia Magdalene til Schulin.

I Hast. Hirschholm d. 15 Juni 1739.

Da jeg idag af min Dame v. Beulwitz har erfaret, at Summen af den Gjeld, som skal betales af mit Chatol, udgjør 33000 Rdlr. og jeg ikke indseer, hvorledes jeg hele min Levetid skal komme ud af min Gjeld, saa har jeg ikke kunnet tøve længere med at melde Ham saadant. Og vil Han obligere mig meget, der som Han kan udfinde et godt Raad, hvorledes vi kunne komme ud af saa fortrædelige Omstændigheder. Han vil let kunne udregne, at de 18000 Rdlr. ikke ere tilstrækkelige, og at jeg følgelig stedse vil komme dybere i Gjeld, hvis der ikke kommer et overordentligt Tilskud. Jeg vil

Nr. 204 (Udtog).

Hirschholm d. 15 Juni 1739.

Om Vedligeholdelsen af Magazinhuset (i Kjøbenhavn) hvilket faldt Kongen til Byrde. Dertil maa gjøres Udveie andenstedsfra f. Ex. af de 250,000 Rdlr. Subsidier.

Nr. 205.

Hirschholm d. 16 Juni 1739.

Medailleuren Wahl har forbedret sig meget. Dronningens Büste er meget bedre gjort end den første; dog ligner den ikke Dronningen meget.

Nr. 206.

Valløe d. 25 Juni 1739.

Vi ville gjerne, at Han skal sige os sine Tanker om hosfølgende Project fra Professor juris Scheidt, hvilket han har leveret til Hofmesteren Beulwitz, om hvorledes han formener at vor Søn bør anføres i de Videnskaber, som han ifølge sin

overlade Ham alt dette til nøiere Overveielse, og for denne som for enhver anden Tjeneste til enhver Tid være Ham erkjendtlig.

S. M.

E. S. Den Billet, som Kongen igaar skrev til Ham, er ikke meget trøstelig for mig.

Stand behøver at lære*. Vi have den Tillid til Ham, at Han, som selv har den hertil fornødne Videnskab, vil heri raade os efter Hans bedste Vidende, og enten tilføie eller fratage, hvad Han finder nyttigt og tjenligt for en saadan ung Herre, som vor Søn er: Han kan heri vise os sin Troskab, saadan som vi tiltroe Ham den"…. (Dronningen vil have en Instrux til Abbedissens Secretair paa Valløe)….

At den franske Flaade har passeret Sundet og Kjøbenhavn, veed Han allerede. Man siger, at der endnu med det første skal følge 13 Skibe, hvilket jeg dog ikke troer. Ogsaa gaaer det Rygte, at alt dette er stilet imod Kongen af Preussen….

Nr. 207.

Valløe d. 28 Juni 1739.

At han finder Professor Scheids Udkast til vor Søns, Kronprindsens, Information godt, og har intet derved at erindre, er os meget kjært at erfare af Hans Skrivelse. Historia philosophica have vi ogsaa meent kunde udelades; men formes

* Den interessante Underviisningsplan, som Schulin aldeles billigede, er ikke kommen mig for Øine.

delst Connexionen, som den har med andre Videnskaber, kan den vel blive*.

Grev Tessin** har dog forsaavidt udladt sig ganske godt for Ham; kun er det os ikke kjert, at han dependerer saa meget af Chavigni. Vi ville vel logere Grev Tessin paa nogle Dage i Hirschholm; men at han fører sin Kone med sig, er meget embarassant; eftersom vi ikke spille, veed man ikke, hvorledes man skal fordrive dem Tiden; thi Hirschholm vil forekomme dem meget eensomt.

Han gjør vel i, at Han idag gaaer hen til Marqvis d'Antin, endskjøndt det er Søndag; thi Noth hat kein Geboth; og vi ere curios efter at vide, hvad det er for Intensions, som han (d'Antin) vil nedlægge i Hans (Schulins) Hænder. Dersom Han anseer det for gavnligt, saa ville vi gjerne forære Chavigni*** ved Afskeden en Ring til 2 a 3000 Rdlr., naar Han kun vil skaffe os en saadan; thi vi have selv ingen****, og vide ikke, hvor

* Hvor mange Fyrster i Europa dømte saa rigtigt om Videnskabernes Værd og Sammenhæng?

** Den svenske Minister, om hvem der er talt i Mnemosyne 2det Bind.

*** Den franske Minister, i hvis Sted D'Antin uden Tvivl var kommen.

**** Ingen skal sige, at Kongen var riig paa Prætiosa.

en saadan er at faae. Vi ønske, at denne Ring maa udrette noget godt, som den, hvilken Brackel fik ved sin Afreise. De gode Herrer modtage sligt med megen Fornøielse; men siden forglemme de det Gode, de have nydt. Dog maa man haabe, at Franskmændene heri ville gjøre det bedre"…. (Resten om et Brev fra „det skudfrie Menneske", om Hertugen af Oels, om Harling m. m.)

Nr. 208.

Hirschholm d. 2 Juli 1739.

Da den franske Minister Hr. Chavigni imorgen skal have sin Afskeds-Audients, saae vi gjerne, at Han opsatte en Compliment for os og en for Dronningen, som kunde siges ham til Afsked. Om muligt, vil Han tilsende os samme med denne Expres.

Enke-Fyrstinden af Ostfriesland vil strax cedere os hendes Fordring paa de 8000 Rdlr. hos Landstænderne, naar vi ville udbetale hende Pengene, og da hun Ingen har, som kan opsætte hende en saadan Cession in forma, saa har hun bedet os om, at lade den opsætte saaledes som vi selv vil: hun vilde strax underskrive. Da nu denne Sum, ihvor liden den er, muelige engang kan

give os en god Ret til Ostfriesland*, saa vil Han vel lade opsætte en saadan Cession for Enke-Fyrstinden af Ostfriesland, hvilken vi kan sende hende til Underskrift......

Nr. 209.

(Sine anno et loco, men det maa være fra Begyndelsen af Juli. See næste Brev.)

Grev Tessin har idag taget Afsked med os. Efterat Audientsen var forbi, lod han nogle flere Ord falde, end ved den første Audients, om den svenske Nations gode Disposition til at leve med os i ganske nøie Venskab. Han troede, at saadant nu saa meget lettere kunde skee, efterdi Sverrig nu var blevet en Republik**, og ikke mere dependerede af en krigelskende Konges Inclination, fordi de vare ganske detacherede fra Hertugen af Holsteen, som nu havde det russiske Blod i sig (welcher nun das Russische Blut in sich hätte); thi, naar Sverrig og Dannemark altid vare vel enige, saa kunde de meget godt styre Frankrig. For det fælleds Bedste og for

* Nemlig: hvis Landstænderne vægrede sig ved at betale dem; da Kongen i saa Fald maatte holde sig til Pantet.

** Formedelst Kongens i saa høi Grad indskrænkede Magt. Af samme Grund kaldtes Kongeriget Polen den Gang en Republik.

Religionens * Conservation vilde det ogsaa være meget godt, naar de tvende nordiske Kroner vare enige: de Svenske vare os endnu meget forbundne, fordi vi havde ladet den Støtte nedbryde, som var opsat i Anledning af den svenske Konges Død**. Ja, sagde han, de Svenske sætte stor Tillid til os, fordi vi ere af det samme Blod, som endnu beherskes dem. Da dette og andet Mere, som løb ud paa samme but, var fuldendt, yttrede han, om det ikke skulde være godt, at der blev sluttet en Tractat, hvorved Frankerig og Spanien skulde obligere sig til at give os visse og det considerable Subsidier. — Vi svarede herpaa, at vi ønskede intet mere end at leve i bestandigt Venskab med Sverrig; men at indlade os i visse liaisons med Frankerig og Spanien, gik ikke vel an, saalænge vor Tractat med England varede. Tilmed vidste vi ikke, under hvilket Skin eller i hvilken Hensigt denne Tractat skulde sluttes. Han sagde, at denne Tractat maatte tilføies den, som var sluttet med Sverrig i Aaret 34, og maatte kaldes en traité anterieur eller provisionel. Vi svarede ham herpaa, at ihvor høiligen vi ønskede Venskab med Sverrig og Frankerig, saa kunde vi

* Den evangeliske Religions.

** Carl XII.s Fald ved Frederikssteen.

dog ikke indlade os i noget, førend de tre Aar vare omme, i hvilke Tractaten med England varede. Han sagde: det vilde heller ikke noget Menneske anmode os om. — Derpaa sagde han: Han gik nu til Frankerig, ogsaa for at udrette vor Befaling, dersom vi havde noget, vi vilde lade ham anbringe til Cardinalen*. Vi sagde: at vi endnu ikke ret begreb hans Plan; han maatte aabenbare den for Ham (Schulin), da vi saa ved Ham vilde lade Grev Tessin give Svar. — Bemeldte Greve vil altsaa nu nærmere adressere sig til Ham. Dette er i Hovedsagen Alt, hvad vi have sagt Grev Tessin.

For Ringen til Chavigni gjøre vi os al Umage. De Stene, som Han har seet, ere fra Overkammerherre Pleß, som holder dem meget høit. Jøden Bernt Jacob har ingen Brillant til 2000 Rdlr.

Nr. 210 (Udtog).

Hirschholm d. 7 Juli 1739.

Da Overkammerherre Pleß var fraværende, maatte det udsættes med Stenenes Kjøb, og Ringen siden sendes Chavigni.

* Fleury, Premier-Ministeren.

E. S. Grev Tessin vilde at vi skulde sige Ham, hvilke Conditioner vi vilde han skulde skaffe os af Frankerig; men vi have undskyldt os.

Nr. 211 (Udtog).

Hirschholm d. 18 Juli 1739.

Schulin skal melde Hertuginden af Glücksburg, at Han ikke tør proponere Kongen at eftergive hende de 4000 Rdlr. som hun havde laant, da hun havde lovet saa vist at betale dem.

En Præsteson fra Ostfriesland, „som havde lært Feldskjærkunsten, søgte om Tilladelse til at drive sit Haandværk i Altona".

Nr. 212 (Udtog).

Frederiksberg d. 20 Juli 1739.

Kongen havde været paa Christiansborg og efterseet Alt. Han klager over Langsomhed, og enkelte Mangler i det Gjorte. Schulin skulde andrage Sagen i Bygningscommissionen.

Nr. 213 (Udtog).

Hirschholm d. 23 Juli 1739.

Om flere Præstekalds Besættelse i Holsteen. En Candidat Mattiesen roses meget.

Nr. 214.

Samme Sted og Dag.

Vi have allerede gjort Anstalt til at der gjøres Foutteraler til de 15 Medailler, som ere slagne i vor Regjeringstid og som beløbe sig i alt til 1020 Rdlr. Men eftersom dette ikke er nok*, saa tage vi den Oldenborgske Stamme med, hvilken udgjør 9 Medailler, i Penge 770 Rdlr. og i Prægeløn 89 Rdlr. 3 Mk., tilsammen 1879 Rdlr. Men da dette endnu forekommer os at være for lidet, saa have vi besluttet at føie den store Guldmedaille til, som er slagen over Bataillen i Kjøge Bugt.

Saasnart Foutteralerne til alle disse Medailler ere færdige, saa vil vi sende Ham dem, at Han kan skikke dem til Chavigni. Men om den store Medaille over Seiren i Kjøge Bugt vil være Chavigni kjær, vide vi ikke, efterdi han er en stor Ven af de Svenske. I alt Fald kan den let udelades. Vi have taget den med, deels fordi vi havde den in duplo, deels for at complettere Samlingen. . . . (Resten om Slotsbygningen, hvor Kongen havde været med Dronningen. En Irettesættelse til Thura).

* Til en Minister-Present, som det Følgende viser.

Nr. 215 (Udtog).

Hirschholm d. 20 Juli 1739.

Schulin skal opsætte et Brev til Prindsen af Würtemberg-Oels. „Paa alle de Breve, han har skrevet saavel paa denne som paa den forrige Reise, have vi ikke svaret ham: saa er det dog engang Tid at svare ham“.

Nr. 216 (Udtog).

Hirschholm d. 4 Aug. 1739.

Hertugen af Würtemberg-Oels (som var i Christian VI.s Tjeneste) havde en Fordring paa Fyrsten af Ostfriesland, hvilken han vilde afstaae til Kongen. Denne ønsker det, og spørger, hvor Pengene skulde tages. . . . „Den allegoriske Beskrivelse af Maleren Miani følger hermed tilbage for at opbevares ved Vurderingen (bey der Schätzung). Den er ret artig; men de færreste ville begribe den; thi for at forstaae sligt maa man have lecture. Vi vare igaar paa Frederiksborg, og besaae Bygningen der, som dog er avanceret temmelig i de 14 Dage, vi ikke have været der“.

Nr. 217.

Hirschholm d. 8 Aug. 1739.

Procurator Lausen bliver noget dristig, han understaaer sig at bede, at Sagen imellem Grev

Reventlow og hans Medarvinger, naar den bliver afgjort ved Commissarier, ikke skal refereres os. Han havde derfor vel fortjent en Reprimande i det mindste. Thi dette er at sollicitere imod vor souveraine Magt; og hvad han beskylder Geheimeraad Holstein for, at han ikke har foreviist Concepterne til vore Ordres i Conseillet, det gaaer per indirectum ogsaa imod os. Desaarsag vil Han sige os, hvad der er at foretage med denne ubændige Procurator.

Nr. 218 (Udtog).

Hirschholm d. 11 Aug. 1739.

Schulenburg skal have en Compliment fordi han havde udvirket, at Frankerigs resterende Subsidier, 87,500 Rdlr. bleve udbetalte.

Nr. 219 (Udtog).

Rosenborg* d. 13 Aug. 1739.

Der skal skrives til Hertugen af Würtemberg-Oels til Gunst for Abbedissen paa Valløe (der var af hans Familie).

* Dette Slot blev altsaa den Gang endnu undertiden beboet af det kongelige Herskab.

Nr. 220.

Hirschholm d. 18 Aug. 1739.

Vi tilstille Ham herved en Memorial fra den forrige Over-Secretair Møinichen*. Vi ville gjerne høre Hans Tanker derom; det lader til at man er gaaet Manden noget for nær; thi man kan ogsaa gjøre den værste Skjelm Uret. Dersom dette er saa, ville vi godtgjøre ham de 2400 Rdlr. Renter, Capitalen 1300 Rdlr. og endnu en Capital af 800 Rdlr. Men vi have intet villet gjøre, førend vi hørte hans sentiment, som en ganske upartisk Mands. Det haster ikke; Han kan læse det efter sin Commoditet.

Nr. 221 (Udtog).

Hirschholm d. 20 Aug. 1739.

Møinichens P. M. skal efter Schulins Raad sendes til Rentekammerets Betænkning. „Det forekommer ogsaa os, som om mange passioner have regjeret hos de Folk**, som have gjort denne Mand ulykkelig“. . . . (Medaillerne til Chavigni vare nu færdige til Affendelse).

* En Yndling af Dronning Anna Sophia og Biskop Deichmann. See om ham Deichmanns Biographie, Mnemosyne 1 Bind. og Camilly's Memoire her foran.

** Plesserne, især C. A. Pless som styrtede Møinichen.

Nr. 222 (Udtog).

Rosenborg d. 26 Aug. 1739.

Godt, at Chavigni ikke havde faaet Jubilæums-Medaillen*. En vis v. Hoff vilde gjerne i Kongens Tjeneste; „men vi have ikke megen Lyst dertil; thi han har ikke megen Videnskab, og forstaaer heller ikke Sproget".

Nr. 223 (Udtog).

Rosenborg d. 2 Sept. 1739.

„Det er os kjært, at Han har seet af Rentekammerets Kasse-Extract, at det ikke har saa stor Nød med Beholdningen, som det er blevet forestillet". Grev Lynar søger om Gageforhøielse og om at faae sin Gjeld i Sverrig, 3000 Rdlr. betalt**.

Nr. 224 (Udtog).

Hirschholm d. 4 Sept. 1739.

Om den Merseborgske Arv, for hvis Skyld Harling var sendt til Sachsen.

* Fra Aar 1736, eftersom han var Katholik, følgelig ikke kunde glæde sig ved Mindet om en protestantisk Jubelfest. Saaledes findes stedse Delicatesse i Kongens Hensyn.

** Han fik 1500 Rdlr. strax og 1500 siden.

Nr. 225 (Udtog).

Hirschholm d. 8 Sept. 1739.

Schulin skal gjøre et Udkast for Interessentskabet i det nye Saltværk. Grev Stolberg haabede, snart at see det completteret deels i Norge deels ogsaa i Tydskland. — Vanskelighed ved de 35,000 Rdlr. i Ostfriesland. Mere om det Merseborgske Testament.

Nr. 226.

Rosenborg d. 15 Sept. 1739,
Middag Kl. 12½.

Hosfølgende Rapport fra Commandanten paa Cronborg, General-Lieutn. Revenfeld, erholder jeg i dette Øieblik. Han vil deraf see, at den franske Flaade har passeret Fæstningen Cronborg uden at salutere samme. Da dette nu er en Sag af stor Vigtighed, og det ikke vel kan taales, at fremmede Krigsskibe passere uden at salutere, saa finde vi det fornødent, at Han, foruden at skrive til Schulenburg eller Wind i Paris, ogsaa maa tale med den herværende abbé * om, at saadant ikke skeer oftere.

* Formodentlig Abbed Le Maire, see Nr. 230.

Nr. 227 (Udtog).

Rosenborg d. 17 Sept. 1789.

Octroyen til det nye Saltværks Anlæggelse sendes. John har meldt, at Fyrsten af Ostfriesland vilde consentere i at Christian VI. overtog de 35000 Rdlr. Spørgsmaal, hvor tages disse Penge fra?

Nr. 228 (Udtog).

Rosenborg d. 3 Oct. 1739.

.... Vi have befalet Kammeret, at man skal frit levere Ham Halvdelen af det Deputat-Brænde, som Overkammerherre Pleß har nydt i den Tid, han boede paa Frederiksdal. Vi tilstille Ham tillige Hertug Carl Rudolph af Würtembergs Testament, hvilket ligesaa godt kan gjemmes i Cancelliet. Det er vistnok ret godt af Hertug C. R. at han har indsat os og Hertugen af Würtemberg-Oels til executores testamenti. Han har derved viist os sin Tillid og villet sørge for sine tre Niecer; men efterat have gjennemlæst Testamentet, finde vi, at Hertugens gode Hensigt er illuderet, og hans Niecer Prindsesserne faae intet uden Revenüerne. Det Øvrige bliver ved Fidei-Commisset. Da vi nu

have lovet den ene Prindsesse, som er her*, at vi ville sørge for hende og hendes tvende Søstre, saa er det faldet os ind, om ikke Testamentet kunde forandres** i faveur af Prindsesserne, nemlig saaledes, at de to Dele, som skal tilfalde dem efter den gamle Hertugs Død, maatte tilfalde dem af allodiis; de 3 Amter kom alene til det regjerende Huus, og Comtessen beholdt ogsaa sin Deel, som i Testamentet er hende tillagt, men naar hun døde, skulde dette tilfalde Prindsesserne. Prindsessen har sagt os, at den Officeer, som har overbragt Testamentet, har tilbudet, naar vi ville tage ham og hans Broder i vor Tjeneste, at reise hjem igjen og see til ved sin Broders Hjelp (som skal gjelde meget hos den gamle Hertug) at forskaffe saadanne Conditioner, som man her kunde opsætte. Dersom dette kunde hjelpe Prindsesserne, saa vil vi gjerne tage disse Folk i vor Tjeneste; men i saa Fald maatte man vel secundere denne Negotiation med en Skrivelse til hver af Hertugerne.

* Abbedissen paa Valløe.

** Hvorledes dette skal forstaaes (nemlig om en frivillig Overeenskomst), viser det Følgende.

Nr. 229 (Udtog).

Hirschholm d. 5 Oct. 1720.

Om de hannoverske Anliggender. „Nye Garantier behøve vi ikke at søge; thi næsten alle puissances have ved foregaaende Tractater garanteret det Slesvigske.“ Et Project af Geheimeraad Beust om det nye Saltværk approberes. Om den Wirtembergske Sag skal Schulin tale med Hofmesteren Beulwitz. „For Brændet behøver Han ikke at takke; vi give Ham saadant gjerne, ja endnu meget mere dertil.“

Nr. 230.

Sine anno et consule.

„Vi tilsende Ham hermed de Depescher, som Han har skikket os fra Abbe Le Maire. Vi have læst alt saa nær som Brevet fra Chavigni til Ham, hvilket er meget utydelig skrevet. Vi forvente, at Han engang meddeler os Indholdet deraf mundtlig. Det er vist, at Kongen af Frankerig paa en meget forbindtlig Maade søger vort Venskab med meget Empressement; vi have nok ogsaa Lyst til at modtage denne offerte, naar vi kunne beholde frie Hænder, efterat de tre Aar ere forløbne, i hvilke vi staae i engagement

med England; og naar vi iøvrigt kunne erholde andre fordeelagtige Conditioner, og det af Chavigni under 19 Februar overgivne Project gjøres til Basis. Brevet fra Kongen af Frankerig er meget obligeant, som vi see af Copien. Vi tage derfor ikke i Betænkning at antage Originalen til samme, fordi det er aldeles vor intention at entrere med Frankerig.

Geheimeraad Holst af Conseillet maa Han nødvendigen drage med ind i Deliberationen. Var Geheimeraad Rosenkrands en Mand, der kunde tie, saa var det godt at tage ham med ved deliberationes; men nu maa man lade ham blive ude, fordi han ikke kan tie længere end til han seer sin Kone." . . . (Resten om det ostfriesiske Laan).

Nr. 231.

Hirschholm, d. 19 Oct. 1739.

. . . . Ved Markgraven af Bayreuths Skrivelse, som jeg sidst tilskikkede Ham, finde vi endnu fornødent at erindre, om man ikke skal gjøre det til en conditio sine qva non, at Hr. Markgraven skal forbinde sig til, inden en vis Tid at lade udbetale saavel Dronningens som hendes Fru Søsters, Enkefyrstinden af

Ostfrieslands Brudeskat, hvilken Sidste især trænger haardt dertil. Vel har Hr. Markgreven lovet at betale den Sidste rigtige Renter af Capitalen, men den gode Fyrstinde faaer hverken Renter eller Capital; fra Ostfriesland bekommer hun heller ikke meget, saa at det gaaer hende ret ilde.

Nr. 232.

Frederiksberg d. 25 Oct. 1739.

Vi skikke Ham herved en Memorial fra den nylig i Tugthuset i Glückstadt indsatte Barselius, som er bleven anklaget for falsk Lære. Men nogle Geistlige ere af den Mening, at han har aflagt en ganske god Troesbekjendelse i Tugthuset, hvorfor de mene, at han kunde blive examineret af nogle dertil udnævnte Geistlige, og i Tilfælde af, at han befindes reen, løslades. Men saasom han tillige er sygelig, troe de, at han ikke længere kan udholde den haarde Arrest, og at han derfor imod Caution maatte løslades. Han (Schulin) maa derfor føie Anstalt til, at denne Barselius bliver examineret af Provst Grüner i Elmshorn, Hr. Christensen i Horst og de tvende Præster Piper og Lehmann i Glückstadt. Imidlertid kan Mennesket vel sættes paa fri Fod imod at stille Caution for at han ikke vil und-

vige, ei heller mere udbrede falsk Lære. Der er periculum in mora; man frygter for, at han snart vil crepere i Arresten, dersom han ikke kommer ud deraf.

Nr. 233 (Udtog).

Frederiksberg d. 27 Oct. 1739.

Vi tilbagesende Ham de to Breve fra Münchhausen og Baron Gyldenkrone. Man maa nu oppebie, hvad Ordrer Münchhausen faaer fra England. Det er dog extraordinair, at denne Sag, der eengang var saa godt som regleret, nu atter fordrer saa meget Overlæg. Baron Gyldenkrone er vel heller ikke skikket til Rentekammeret, hvis han er saa sygelig, som han giver sig ud for.

Nr. 234 (Udtog).

Frederiksberg d. 29 Oct. 1739.

Prindsessen af Würtemberg ønskede, at Kongen vilde overdrage til Greven af Hohenlohe-Kirchberg at være executor testamenti efter Hertug Carl Rudolph. „Men Fuldmagten maa indrettes saaledes, at Greven af Kirchberg intet skal kunne afslutte uden vort og Prindsessernes Vidende og Consens, for at det ikke skal gaae, som det

gik Keiseren med Grev Neuberg ved Freden med Tyrkerne."

Nr. 235.

Frederiksberg d. 1 Nov. 1739.

Concepten til den franske Tractat* samt til Brevet til Chavigni følger hermed tilbage. Begge Dele er meget godt. Vi ønske, at Frankerig vil tilstaae de 400,000 Hamborger Banco. Nu vil Han vel ogsaa med det Første udkaste et Svar til Kongen af Frankerig, paa det Coureren kan afgaae endnu i denne Uge. Fuldmagten for Greven af Hohenlohe-Kirchberg følger underskreven herved. . . .

E. S. Eftersom Geheim. Rosenkrands slet ikke kan tie, saa ville vi søge at blive ham qvit i vort Conseil, naar vi kun vidste at finde nogen Bedre i hans Sted; Han vil nu nok overveie det og foreslaae os nogle dygtige Folk, naar vi engang tale mundtlig med Ham derom.

Nr. 236.

Frederiksberg d. 7 Nov. 1739.

Brevet til Kongen af Frankerig følger hermed tilbage, underskrevet og forseiglet. Det kan nu vi-

* d. e. Tractaten med Frankerig.

dere befordres. Han har gjort vel i at lade det reenskrive ved Klinggraf, efterdi Han er forsikret om hans Taushed, og det betog Ham selv Møien at reenskrive det. Den originale Skrivelse fra Kongen af Frankerig ville vi gjemme paa det omhyggeligste; og er det godt, at Copien bliver ved Acterne i Cancelliet.

Nr. 237 (Udtog).

Frederiksberg d. 8 Nov. 1739.

Prindsessen af Würtemberg havde bedet Kongen om, at Bernstorff maatte faae Ordre til at gaae fra Regensborg til Stuttgart for at bringe Sag'n med Testamentet i Rigtighed. „Hvis det kan skee, uden at forsømme noget ved Voteringen i Regensborg, maa B. reise og da handle conjunctim med Hoh. Kirchberg."

Nr. 238 (Udtog).

Frederiksberg d. 23 Nov. 1739.

Om et Handels-Project af Cancelleraad Braem. Kongen er uvis om han derom skal skrive til Kongen af Frankerig. „Reussērer det, da er det en vigtig Sag for Landet, og Braem meriterer vis- selig at recompenseres godt derfor."

Nr. 239.

Frederiksberg d. 24 Nov. 1739.

Vi have ladet os forelæse Instructionen for General-Superintendenten. Vi finde den i Hovedstykkerne ret god; kun tykkes os, at man har indrømmet ham altfor liden Authoritet; men skal han udrette noget Godt, da er det høist fornødent, at der gives ham mere Authoritet. Men vi forstaae det saaledes, at denne Authoritet kun skal udstrække sig over Geistligheden.

Nr. 240.

Frederiksberg d. 2 Dec. 1739.

Grev Stolberg har nylig tilskrevet os, at Professor Francke har bedet ham at udvirke hos os et Pas i det latinske Sprog for vore to Missionærer, som afgaae til Tranqvebar, Johan Philip Fabricius og Daniel Zeglin, paa Grund af den spanske Krig. Han beder tillige om et tredie for Joh. Zacharias Kiernander, som om han var een af vore Missionærer, ihvorvel han gaaer til den engelske Colonie; til Tranqvebar følges de ad. Passene maae være i Halle før Juul; Han vil derfor lade dem udfærdige paa det hurtigste.

Nr. 241.

Frederiksberg d. 8 Dec. 1789.

Vi tilstille Ham herved, hvad Grev Danneskjold sidst overgav os. I de fleste Stykker finde vi det ganske godt; kun i een Artikel af den projecterede Forandring om Bryggerne synes vi, at binde os Hænderne altfor meget, naar det hedder: at, naar En som har Bryggerrettighed ved Døden afgaaer, saa ville vi ikke accordere hans Arvinger eller Efterkommere samme Frihed; og at i Fremtiden heller ingen Memorialier fra os eller vore Collegier desangaaende skulle udgaae. Denne Artikel saae vi gjerne forandret; ellers behager Alt os. Men da denne Commission om Bryggerne er udgaaet fra Commerzcollegiet, saa ville vi, at ogsaa Expeditionen skal skee af dette collegio.

Nr. 242.

Frederiksberg d. 14 Dec. 1789.

Af Hans Brev fra igaar have vi med Fornøielse seet, at Vexlerne paa Restancerne i Frankerig ere indløbne. Det er et godt Tegn, at Frankerig er saa accurat i at afbetale disse Penge; thi det er et sikkert Tegn paa, at de søge vort Ven-

skab. Om den nye Allience tør man nu ogsaa snart vente at fornemme noget godt.

Tegningen til Dronningens Gallerie følger her=med tilbage. Vi finde denne Tegning ret skjøn; det skader ikke at den er noget for meget chargeret.

Nr. 243.

Hirschholm d. 17 Dec. 1759.

Vi finde det fornødent at erindre Ham om, at det er høi Tid for Commerzcollegium, hvori Han sidder, at tænke paa, hvorledes de Varer, som Damerne og andre Folk behøve til at klæde sig i, kunne faaes her i Kjøbenhavn til en billig Priis og i tilstrækkelig Qvantitet; thi nu da Kræmmerne ikke mere tør lade komme, skrue de Priserne op for Folk paa en ganske ubillig Maade, hvoraf flyder, at, eftersom Alt er saa dyrt, saa vil eller kan Ingen mere komme ud af det med hvad vi give ham, saa falder det igjen tilbage paa vor Kasse og vi maae give Folk Tillæg. Magazinet har heller ikke Forraad nok af Silkevarer, saa at Enhver kan faae hvad han trænger til. Vistnok kunne de Varer, som gjøres her, i Begyndelsen ikke være saa godt Kjøb, som de, der forskrives fra Udlandet: dette begribe vi selv; men de maae dog ikke være

dobbelt saa dyre; og saa maae de fremmede Varer heller ikke forbydes, førend man har saa meget af de her gjorte i Forraad, at aldeles ingen Mangel er at befrygte. Herpaa maa Han betænke sig nærmere og overlægge Sagen med Commerz=Collegio, paa det vi kunne befries for videre Overløb.

Nr. 244.

Frederiksberg d. 19 Dec. 1739.

Vi undre os nu ikke mere over, at Grev Lynar er kommet efter alle Hemmelighederne ved den geheime Negotiation, da Grev Sparre — som er een af dem, den er betroet — selv har fortalt ham det. Der seer man, hvorledes de kan tie i Sverrig. Hvad der skal svares Grev Lynar, maa Han vel overlægge, og derpaa gjøre os nærmere Forestilling. Brevet til Kongen af Sverrig følger hermed underskrevet tilbage.

Nr. 245.

Frederiksberg d. 25 Dec. 1739.

. . . . Grev Lynar synes slet ikke at have Lyst til at forlade Sverrig; men os tykkes, at han kan være veltilfreds med den Maade, hvorpaa vi rappellere ham. At vi skulle lade Amelot spørge,

hvo der har bibragt ham ugunstige Ideer om Grev Lynar, ansee vi for unyttigt; det er heller ikke brugeligt: Han maa derfor betyde Grev Lynar, at saadant ikke kan skee, og at det er vor Villie, at han, uden at gjøre videre Allarm, skal til Paaske tage Afsked med det svenske Hof, fordi vi ville bruge ham til andre Ærinder. Til den Ende sende vi Ham Grevens Brev til os, for at Han kan læse det og siden cassere det. Det lader af Brevet, som om Grev Lynar ikke veed, hvortil vi ville bruge ham, eller hvo der skal komme til Sverrig i hans Sted, hvilket Han dog vel har meldt ham. Det er nu vel ogsaa paa Tiden at sende Grev Lynar den anden Termin af de Penge, vi have lovet ham til hans Gjelds Afbetaling. Det forekommer os, at det var lovet ham til Nytaar; men hvor høit Summen beløber, erindre vi ikke ret.

Nr. 246.

Frederiksberg d. 26 Dec. 1739.

Han kommer nok til at melde Grev Lynar, at vi ville sende ham til Regensborg; thi Wien bliver vel for kostbart et Sted for ham, som har Familie; og der kan han endelig ikke gjøre megen Skade, ihvorvel vi gjerne lod Bernstorff blive der, eftersom han kan gjøre os god Tjeneste. De

1500 Rdlr. som Grev Lynar endnu skal have, ville vi sende Ham med det første, for at oversende dem ved hans Svoger Grev Reuß.

Nr. 247.

Frederiksberg d. 30 Dec. 1739.

Projectet til at oprette en Tractat med Kongen af England, som Churfyrste af Hannover, have vi læst og finde det ret godt. Han har gjort vel i at lade det skrive ved Justitsraad Klinggraf, om hvis Taushed Han er forvisset. Dersom Gud vil give sin Velsignelse til dette Forbund, som vi haabe af hans Barmhjertighed, saa kan det blive et saare nyttigt Værk for os og vor Posteritet; thi paa Guds Velsignelse beroer Alt. . . . (Resten om den cederede ostfrisiske Obligation, som nu var udstedt in optima forma.)

Nr. 248.

Frederiksberg d. 31 Dec. 1739.

Vi have glædet os over Hans Skrivelse og den vedlagte franske Resolution. Vi skjønne ei rettere, end at denne Tractat bliver saare avantageux for os og vort Land. Men Commerztractaten af 1663 maa lægges til Grund for Artikel 1. Den 2den og 3die Artikel antager Frankerig selv. Den

Forandring som de gjøre ved Art. 4, er ganske god. Den 5te Artikel er ogsaa ved de tilføiede Ord meget tydeligere affattet. Den 6te og 7de Artikel have de antaget. Det Ord bienveillance passer ikke i Separat-Artikelen.

Det er meget, at Frankerig har tilstaaet de 400,000 Species. Det havde vi fast ikke troet at ville skee. Hvor længe denne Tractat skal vare? Fem Aar vel i det mindste. Altsaa staaer intet tilbage uden at fordre, at Frankerig skal grunde Art. 1 paa Tractaten af 1663. Betræffende den spanske Fordring er det nok, naar Frankerig lover at anvende sine bona officia. Altsaa vil Han see til, jo før jo hellere at bringe denne Tractat i Stand.

Breve fra Aaret 1740.

Disse omfatte kun de tre Maaneder, Februar, Marts og April; alligevel indeholde de mærkværdige Oplysninger, især om Opstanden i Dithmarsken, ved hvilken Kongens Characteer fremtræder i et saare skiønt Lys, da han viste Kraft i Forening med Skaansel og Menneskekjerlighed. Vil Statshistorien høre Ytringerne om

Tractaterne med Frankrig og England; Kongens Utilfredshed med Titley og Rosenkrands; til Privathistorien Forhandlingerne om Godset Bregentved m. m.

Nr. 249.

Frederiksberg d. 17 Febr. 1740.

Vi sende Ham hermed Brevet fra Titley tilbage, og har det vel været os kjært at see samme, men vi vide ikke, hvad herved er at gjøre. Thi vi have ingen synderlig Lyst til at accordere Titley Audiencen, efterdi han ved denne Leilighed vil overgive en pro memoria til os selv; at afslaae ham den er ogsaa betænkeligt; thi han kunde da ansee det som et Beviis paa, at vi allerede vare entrerede med Frankerig. Giv Han os dog et Raad, hvad vi heri skal gjøre. Det er meget impertinent af det engelske Hof; maaskee er der nogen af vore Folk, der spille under Dække med Titley.

Nr. 250.

Frederiksberg d. 20 Febr. 1740.

Vi tilstille Ham herved en Concept, som Overkammerherre Pleß har sendt os, til en Ordre, saaledes som han forlanger den til at slutte et

ordentligt Kjøb om Øerne St. Thomas og St. Jan. Dersom Han ikke finder noget derimod, havde vi nok Lyst til at sende Alt tilbage. Hvad Overkammerherren melder om vort Ønske, derom er os intet bevidst.

Nr. 251.

Frederiksberg d. 25 Febr. 1740.

At den engelske Minister endnu ikke har indfundet sig med sin Svarskrivelse, men derimod søgt at explicere sig mundtlig for ham, have vi med Forundring seet af Hans Skrivelse. Imidlertid har Han gjort vel i at fordre, at han skal svare skrivtlig. Ogsaa approbere vi, at Han med forrige Post har meldt til Søhlenthal, hvor underlig Hr. Titley opfører sig. Vi haabe, at hans Hof ikke vil approbere denne dets Ministers underlige Opførsel.

Hertuginden af Glücksburg kan Han kun melde, at hun maa finde sig i at betale de 4000 Rdlr. som vi have forstrakt hende, ligesom vi have tilkjendegivet for Rentekammeret. Det lader ellers, som at alle Folk gjerne ville laane Penge af os, men Ingen tænker paa at betale dem tilbage.

Nr. 252 (Udtog).

Frederiksberg d. 29 Febr. 1740.

Deeltagelse i Schulins Upasselighed. Grev Lynar havde ved Grev Stolberg søgt om Tilladelse til at blive i Sverrig. „Dette gaaer ikke vel an, eftersom alle Folk veed, at han er rappelleret. Dersom han nu blev der, vilde man udsprede, at det skede, fordi vi frygtede for England."

Cancellieforvalter Seckmann vil bringe Ham nogle Ordres fra Krigscancelliet, som vi allerede have underskrevet. Vil Han nok paraphere dem, og continuere dermed, indtil vi have ansat en ny Oversecretair i Krigscancelliet?

Nr. 253.

Frederiksberg d. 1 Marts 1740.

Dersom Han befinder sig bedre, skal det være os kjært. Man er nu strax bange, naar Nogen klager sig.* . . . .

Iøvrigt melde vi Ham, at vi gjerne ville see en accurat Tegning af Bregentved. Salig General Løvenørns Søn maa vel have en saadan; vi skulle strax sende den tilbage, naar vi have brugt den. Vi have nemlig Lyst til at affjøbe den

* Uden Tvivl sagt med Hensyn til General Løvenørns uventede Død kort i Forveien.

unge Løvenørn dette Gods, deels af Raade for hans Fader og Sammes troe Tjeneste (paa det at det unge Menneske kunde komme ud af sin Gjeld), deels fordi det er et artigt Huus, paa hvilket Dronningens Fru Søster, Enkefyrstinden af Ostfriesland kunde boe. Dronningen har vel allerede underrettet Ham om, at vi have resolveret at tildele denne gode Fyrstinde en Bolig i vort Land, eftersom Fyrsten af Ostfriesland just ikke altid er artig imod hende, og man heller ikke kan vide, hvo der efter Hertugens Død bliver Herre af Fyrstendømmet. Vi ville give Løvenørn 60,000 Rdlr. for dette Gods, som det er, og udbetale det i tre Aar, hvert Aar med 20,000 Rdlr. saaledes at den første Termin bliver 11 Dec. Altsaa vil Han nok sørge for, at Lerches Handel om dette Gods ikke bliver afsluttet. Skulde den unge Løvenørn* forlange at beholde et eller andet Møbel fra Bregentved, fordi det har tilhørt hans Moder, da accordere vi det, naar det ikke er for mange, og naar det specificeres. Vi forvente herpaa snart Hans Svar tilligemed Tegningen.

* Kjøbet blev sluttet imellem Commandeur Frederik Løvenørn (siden Amtmand paa Antvorskov og Fader til Admiral Poul Løvenørn) og Kongen; som det synes om 66000 Rdlr. Godset forblev kongeligt, indtil Kong Frederik V. skjenkede det til sin Yndling Grev Moltke.

Nr. 254.

Frederiksberg d. 2 Marts 1740.

Den os tilsendte Plan af Bregentved sende vi Ham herved tilbage at levere den til Løvenørn. Vi finde den smuk; men eftersom Husets indvendige Indretning deraf ikke kan sees, bliver det bedst at Han beordrer Capitain Egtved i vort Navn at reise til Bregentved, for at optage en accurat Grundtegning af Huset selv, alle dets Etager og Sidebygninger. Men Hovedspørgsmaalet er, om den unge Løvenørn vil og kan sælge Godset for de 60000 Rdlr. og paa de Conditioner, som jeg igaar skrev. Derom ville vi, for at spare Tid, gjerne vide Hans Tanker.

Nr. 255.

Frederiksberg d. 3 Marts 1740.

Den russisk=keiserlige General Grev v. Münnich* har under sal. General Løvenørns Cou=

* Det er intet Under, at denne berømte Mand havde Forbindelser i Danmark, og i Særdeleshed viste Kong Christian VI. saa megen Opmærksomhed. Han selv var fød dansk Undersaat (i Grevskabet Oldenborg) og hans Fader, først Oberst=Lieutenant, døde som dansk Geheimeraad. Sønnen var under Keiserinde Anna den meest formaaende Mand i Rusland, saavel i Krig som i

vert indsendt til os hosfølgende Brev. Da nu General Løvenørn er død, have vi tænkt, om det ikke kunde gaae an, at Han (Schulin) kunde svare, at vi rigtigen havde bekommet Grevens Skrivelse, og takkede ham naadigst derfor, ligesom for Alt, hvad han har udviist imod vor General-Adjutant von Suckow. Tillige kunde Han da melde Løvenørns Død.

Nr. 256 (Udtog).

Frederiksberg d. 8 Marts 1740.

Om en ny Commission som skulde nedsættes. Ordrerne om General Løvenørns Begravelse vare underskrevne. Kongen længes efter Egtveds Plan over Bregentved samt Løvenørns Mening om Kjøbet.

Fred. Han blev styrtet under Keiserinde Elisabeth, og forviist til Siberien, hvor han med sin Familie beboede det samme Huus, han havde ladet bygge til sin Rival Biron. Han forblev der fra 1741 til 1762, da han tilbagekaldtes af Peter III, 82 Aar gl. og modtoges af een Søn og 32 Sønnesønner eller Sønnesøns-Sønner. Han døde 1767, hædret af Frederik II. med Navn af Nordens Eugen. Formodentlig anvise Tyrkerne ham endnu Hæderspladsen imellem Eugen og Diebitsch.

Nr. 257 (Udtog).

Frederiksberg d. 15 Martii 1740.

Justitsraad Braem skulde have en Anbefaling til Paris. Kongen finder det betænkeligt, strax at forbyde Kornudførsel. Justitsraad Klinggraf skulde strax have Tillæg i Gage, „eftersom han bruges i saa vigtige Forretninger“; men med den ansøgte Etatsraads-Charakteer maatte det beroe, „thi ellers blive vi kun overløbet af Andre.“

Nr. 258.

Frederiksberg d. 24 Martii 1740.

.... Det engelske Hof bliver endnu bestandigen ved sin Mistanke, hvoraf det vanskeligen vil bringes ud, især da det nu endog forlanger, at vi skulle declarere, at vi ikke have sluttet nogen Tractat med Frankerig for Fremtiden*.

Udkastet til et Svar til Geheimeraad Münchhausen finde vi saare godt, og intet deri at forbedre; det er heller ikke Umagen værdt, at udlade sig nærmere for ham.

* Hvilket Kongen ikke bona fide kunde erklære; og naar det ikke skede, saae England deraf, at det danske Cabinet havde skiftet Politik, og var tiltraadt den fransk-svenske Alliance.

Samtykket fra Ostfriesland til Transporteringen af den Würtemberg-oelsiske Fordring er nu ogsaa ret godt indrettet. Men da de engelske Subsidier nu, i det mindste en Tidlang, ville udeblive, saa veed jeg ikke, hvorfra vi skulle tage de 35000 Rdlr. Altsaa maa denne Sag vel udsættes i nogen Tid, indtil man nærmere hører, hvor Subsidierne blive af.

Det kan vel være, og vi troe selv, at Grev Danneskjold gaaer for vidt i sin Mistanke imod Demercier. At Oberst Grüner lykkeligen er ankommen, er os meget kjært at fornemme. Johns Ræsonnement er meget vidtløftigt, og som os tykkes, for største Delen unyttigt, thi Sverrig og Rusland blive vel aldrig saa enige, at vi derfra have noget at befrygte. Vi ville gjerne vide, hvorfra det store Brev er kommet, som Han har tilsendt os. Deri fandtes Extract d'une lettre concernant les operations de l'armée Russienne de la campagne de l'an 1739 en Moldavie. Vi formode, at det er af den russiske General, Grev Münnich. Vi ville lade os det forelæse, og siden sende Ham det.

Dronningen vilde gjerne, at Bygningscommissionen snart lod Hirschholm besigtige af Capitain Ottinger og Sigbrant samt de øvrige dertil Ansatte.

Idag er Veiret smukt. Vi ønskede gjerne, dersom det gik an og Han havde Tid at være tilstede, endnu i Eftermiddag at besee Maler-Academiet. Kl. 3 ville vi holde derudenfor; Han vil da gjøre Anstalt, at Alt henved den Tid er færdigt, at vi kunne komme ind.

Nr. 259.

Frederiksberg d. 27 Marts 1710.

Markgreven har allerede med Gaarsposten tilskrevet os, hvorledes Folkene, der høre til Land-Udskudet*, især i Syd-Dithmarsken og Eyderstedt, have understaaet sig, med Magt at modsætte sig de Officerer, som skulle exercere dem. Han meldte os, at han har befalet Conferentsraad Helm i Syd-Dithmarsken at efterforske Ophavsmændene og arrestere dem, ligesom han ogsaa havde beordret en Ritmester med 100 Mand at marschere derhen. Saasnart Oprørerne saae dette, toge de strax Geværet og exercerede, som dem blev befalet. Markgreven sluttede sin Skrivelse: „Nu er Gudskelov Alt igjen roligt og i Orden." Vi haabe og ønske, at det commanderede Mandskab maa være tilstrækkeligt til at bemægtige sig de Oprørske, ihvor-

* En National-Miliz, et Slags Landeværn, som for kort Tid siden var organiseret.

vel det i saadanne Tilfælde altid er bedre at sende et stærkere Commando end et altfor svagt. Infanteriet burde vel have været 400 Mand stærkere; Cavalleriet er stærkt nok formedelst de mange Grøfter, som findes der, og som forhindre det i at agere. Imidlertid kan Han lade opsætte en Ordre for Markgreven, hvori Alt approberes, hvad Markgreven hidindtil har gjort; men tillige at han kan forstærke Commandoet, om han finder det fornødent, og iøvrigt foranstalte hvad Omstændighederne fordre, men især søge at forhindre Oprørets Udbredelse til Wilster-Marschen, i hvilken der maa gives Grev Dehn Ordre til at forebygge alle Sammenrottelser, og det maa under Straf forbydes, at flere end 2 eller 3 Udskudsfolk findes forsamlede; ogsaa maatte der vel udgaae Ordre til de i Nærheden liggende Cavallerie-Regimenter, at de maae gaae Grev Dehn tilhaande, dersom han forlanger det, med fornødent Mandskab. I saa Fald maae disse Ordres opsættes i Krigscancelliet og underskrives af os. Maaskee kunde alt dette endnu idag eller senest imorgentidlig affendes med en Stafet til Markgreven. Hvor ville nu de Folk kildres, som altid have været imod Land-Udskudet; men jeg haaber, at Gud vil gjøre deres Latter til Skamme. . . . . .

Nr. 260.

Samme Dag fra samme Sted.

Rescriptet til Hr. Markgreven følger hermed underskrevet tilligemed Ordres til Grev Holst og Oberst Ahlefeldt. Om ikke ogsaa en Ordre til Grev Isenburgs Regiment havde været fornøden, overlade vi til Ham. I alt Fald kunde den følge efter. Vi have ellers fundet Alt vel affattet.

Nr. 261.

Frederiksberg d. 29 Marts 1740.

At Rebellionen i Syd-Dithmarsken endnu ikke er bilagt, men desværre continuerer, er indtruffet, saaledes som jeg med Sorg forestillede mig det. Det vil være godt, om Han lader opsætte et Rescript til Markgreven, hvor hans Foranstaltninger approberes, dog med Undtagelse af Hængningen, hvilket først bør skee, naar Nøden udfordrer det, ikke som en Standret; thi man kan ikke straffe Bondekarlen paa militairisk Viis, eftersom han ikke har svoret til Fanen, ikke taget Haandpenge, ingen Lehning modtager o. s. v. Det vil og være fornødent, at Markgreven giver Agt paa Herskabet Pinneberg, og til den Ende forsyner Landdrosten der med fornødne Instructioner, at ikke det Onde

skal udbrede sig derhen. Markgreven har nu allerede commanderet næsten 1100 Mand Infanterie til Dithmarsken og Omegn; altsaa er der ikke meget mere tilbage. Hvis Flere skulde blive fornødne, maatte der skrives til Markgreven, at vi ville gjøre Anstalt til at sende Markgreven endnu 1000 til 1200 Mand af Garnisonerne i Kjøbenhavn, Kronborg og Frederikshavn. Disse kunde da gaae til Skibs til Eckernförde for at angribe Sagen med Magt og Alvor. General-Krigscommissair v. Gähler maa da sørge for deres Forpleining.

Vi have i vor egenhændige Skrivelse meldt Markgreven, at vi ansaae det for nyttigt, om en liden Skandse — som den Steinburger var — kunde opkastes i Dithmarsken, for altid at have en fast Fod i dette urolige Land, og stedse at holde Undersaatterne til deres Skyldighed. Denne Skandse kunde anlægges ved Edelack, Meldorf, eller hvor Markgreven fandt den tjenligst. Dette kunde vel tillige sættes i Rescriptet; Han vil nok sørge for, at Rescriptet kan komme bort endnu idag per estafetta. Ogsaa skal der udstedes Ordre, at Seckmann i Krigscancelliet opsætter Ordrer til herværende Commandanter og Regimentschefer om at holde sig færdige paa Opfordring.

Efterretningerne fra Kongen af Preussen lyde meget slet; vi sende Ham Relationen fra Jes-

sen tilbage. Jessen har ikke Uret, naar han melder, at han finder det gavnligt for vor Tjeneste, om en Mand af høiere Charakteer blev skikket derhen. Det er beklageligt, at Løvenørn er død; han vilde være Kronprindsen* den behageligste, følgelig den som vilde udrette meest hos ham. Men da han desværre er død, vil der vel ingen Bedre være end Prætorius. Dog ville vi først tale nærmere med Ham derom.

P. S. Markgreven har idag tilskrevet os, men melder slet intet om Urolighederne i Dithmarsken. Han venter Stafetten med Længsel, og lover at referere, saasnart noget foregaaer.

Nr. 262.

Frederiksberg d. 3 April 1740.

Hvis 1000 til 1200 Mand skal sendes til Eckernførde, maa Commissariatet i Tide see sig om efter Transportskibe; thi i Holsteen kunne ikke flere Folk undværes fra Fæstningerne. Jeg frygter, at Slotsbygningen vil lide derunder; men hvo kan hjelpe? . .

P. S. Brevet fra Titley følger hermed tilbage; det er asses impertinent. Vi have allerede

* Frederik II., som endnu i dette Aar 1740 d. 31 Mai succederede sin Fader.

befalet, at der skal holdes inde med Arbeidet i Glückstadt indtil nærmere Ordre.

Nr. 263.

Samme Dag fra samme Sted.

Hermed følger, underskrevet, Rescriptet til Markgreven. Vi holde det næsten for overflødigt at tilbyde disse sammenrottede Hobe en General-Pardon, efterdi saadant allerede er skeet, som sees af Markgrevens Rapport, og saadant vilde gjøre disse Folk mere hovmodige. Iøvrigt frygte vi for, siden der i Rescriptet tales om Mildhed (von Glimpf) at Markgreven ikke vil bruge saa megen Magt, som fornødent gjøres. At Helm af Uforstandighed har høiligen forseet sig, derom kan neppe tvivles.

Nr. 264.

Frederiksberg d. 8 April 1740.

Vi takke Gud af Hjertet for at Hovedmændene i Dithmarsken nu ere fastholdte, og at man kan have Haab om, at Urolighederne ogsaa snart ville vorde bilagte, som vi see af et Brev fra Markgreven til os selv, hvilket vi herved sende Ham. De andre Relationer have vi ikke læst; men kun Markgrevens. Gud være lovet, at der ved denne

Leilighed intet Blod er blevet udgydt og intet Menneske hængt.

De over Godset Bregentved forfærdigede Inventarier tilligemed den P. M. som Han har faaet fra Commandeur Løvenørn og sendt os, have vi af Mangel paa Tid ikke kunnet gjennemsee i Aften, men ville gjøre det, saasnart muligt. Vi haabe, at han vil være fornøiet med 65000 Rdlr. Vi følge gjerne Hans Forslag og give vor Casserer Linde Befaling at besørge Godsets Salg, Skjødets Udstedelse og hvad der ellers er at regulere i Detail. Denne Mand er vel den beqvemmeste til at regulere Alting med Commandeur Løvenørn...

Planerne fra General Münnich have vi rigtigen og vel bekommet; de vise hvorledes Angrebet paa den tyrkiske Leir er skeet. Men denne Pakke har vel kostet Ham meget, siden den er sendt under Hans Adresse med den agende Post, hvilket vi gjerne ville godtgjøre Ham.

Brevet fra Markgreven ville vi gjerne have imorgen igjen for at besvare det. Han kommer vel herud imorgen med sine Colleger ved sædvanlig Tid.

Nr. 265.

Frederiksberg d. 10 April 1740.

Vi ere ret glædede ved den gode Efterretning, som idag er indløben med Stafetten. Gud være

takket, som har afvendt al Blodsudgydelse! Vi ansee det ikke for nødvendigt, igjen at affende en Stafet, da der ikke mere er periculum in mora. Hvad Markgreven har meldet os selv, kan Han see af hosfølgende Skrivelse. Hvad der nu videre er at gjøre med de fængslede Anførere, derom maa siden delibereres. En Commission kunde vel lettest — som Markgreven mener — bringe denne Sag til Ende; hvilke Commissarierne skulle være, derom vil Markgreven nok gjøre Forslag. Sagtens bliver det nødvendigt at statuere et Exempel, hvorved andre Undersaatter kunne afskrækkes fra at følge dette onde Exempel.

I Aftes have vi befalet vor Casserer, Justitsraad Linde, at slutte Handelen om Bregentved med Commandeur Løvenørn.

Nr. 266.

Frederiksberg d. 12 April 1740.

Vi tilsende Ham hermed nogle Prøver af et vist Metal, som en os ubekjendt chemicus har skikket os fra Altona. Vi ønske vel, engang at kunne opreise en Statue til Hest over vor Hr. Fader i en af de yderste Slotsgaarde. Maaskee kunde dette Metal, efter authoris Angivelse, være tjenligt der-

til. Han kan hos Schomburg eller en Anden erkyndige sig om, hvad dette egentlig er for et Menneske.

Nr. 267 (Udtog).

Frederiksberg d. 14 April 1740.

Det franske Ministerium trykkede sig ved at holde den Interims-Tractat, som skulde afsluttes, hemmelig.

„Da vi nu snart ere færdige med Kjøbet af Bregentved, saa ville vi gjerne have Tegningerne og Overslagene over det, der skal bygges til, for at Alt kunde blive sat i mouvement før vor Afreise, hvilken, vil Gud, skal være d. 10 Mai.“ . . .

Justitsraad Schnell var død; da han havde reist for kongelig Regning, formeentes vigtige Papirer og mange curiosa at findes i hans Bo. Spørgsmaal, om de ikke burde forseigles af Hofretten.

Nr. 268.

Frederiksberg d. 16 April 1740.

Ordren til Baron Dehn følger hermed underskreven tilbage. Det var godt, at en Explication var vedlagt, da vi ellers ikke havde kunnet læse den, eftersom Alt var i Ciffre.

Det kan vel være, at de Knive, Gafler, Skeer, som vi sidst sendte Ham, vare kun af fiint raffineret Kobber; dog naar Han lader det nøiere undersøge af Metalforstandige, og erkyndiger sig om Manden hos Schomburg, faaer man vel noget mere Lys!

Tegningen til Bregentved og Overslaget over det, der skal tilbygges, af Capitain Egtved, ville vi, naar vi faae mere Tid, nøiere gjennemsee. At Egtved interesserer sig saa meget for Gartner Brun i Skanderborg, kommer vel deraf, at han gjerne vil forskaffe ham et Tillæg. Han har allerede talt nogle Gange til os selv derom; men vi ansee dette som en ny Byrde for vort Chatol, og have derfor flere Gange afslaaet det. Naar Slotsbygningen engang er færdig, indsee vi ikke, hvorfor Capitain Egtved ei alene kan besørge alt ved Colding og Skanderborg. At han er en duelig Tegner, have vi seet af hans Tegning over Skanderborg.

Det er godt at Forseiglingen af Justitsraad Schnells Papirer og øvrige Sager er skeet ved Hofretten her; nu vil Han vel sørge for, at det samme skeer i Glückstadt, og paa Nordstrand og Bornholm, samt at de Papirer, som ikke vedkomme hans private Sager, indsendes.

Relationerne fra Jessen ville vi først læse, siden sende Ham dem tilbage.

Det er godt og værdt at takke Gud for, at det obstaculum for det Glückstadtske Votum er saa lykkeligen hævet; naar man nu kun ogsaa kunde faae Bugt med de to store Karle (die zwey großen Kerls).

Planen til et Bygningscompagnie af Capitain Ottinger ville vi gjerne have tilbage, naar Han har seet den.

Nr. 269 (Udtog).

Samme Sted og Dag.

Bedømmelse af Planen til Bregentved. Fyrstindens Audientssal blev befunden for liden. „Overslaget finde vi ganske billigt; men derved ere to Hovedpunkter udeladte, som nødvendigen maae beregnes i Overslaget, Kjørslerne og Pligtfolkene. Thi hvem skal forrette Kjørslerne? Bønderne kan ikke gjøre det uden deres Skade*; og Soldaterne have nok at gjøre med Slotsarbeidet, saa at man ligesaa lidet kan gjøre Regning paa at faae Pligtfolk af Soldaterne

* Denne Yttring er et nyt Beviis for Sandheden af hvad jeg i forrige Bind sagde om Christian VI.s Omsorg for Bønderne.

som Friægter af Bønderne. Vi tvivle vel ikke paa, at jo Bønderne fra Bregentved og omliggende Godser ville kjøre, naar vi give dem 1 Mk. Danske for Milen, ligesom Bønderne have gjort ved den Frederiksbergske Bygning*; men dette gaaer i Veiret.

Vi beholde Tegningen for os, da Capt. Eggeved vel har en lignende.

Relationer fra Jessen i Berlin følge hermed. Vi finde, at Kongen af Preussens Forordning om Præsterne fortjener i mange Stykker at følges**.

Nr. 270.

Frederiksberg d. 19 April 1740.

Hans Skrivelse af Saarsdato erholdt vi om Aftenen, just som vi vilde gaae til Taffelet. Hvad han erindrer om Planen til et Arbeidscompagnie, fortjente vel at blive nøiere undersøgt i Bygningscommissionen; altsaa kunde de indhente General-

* Da Kongen opførte det betydelige Haugehuus paa Frederiksborg. Altsaa tilsagdes denne Gang heller ikke Bønderne til extra Kongereiser, men fik Betaling for deres Ægter.

** Og den var streng imod de Præster, som ikke vilde følge Kongens (Frederik Wilhelm I.s, der døde strax efter, nemlig den 31 Mai 1740) besynderlige Syncretismus.

bygmesterens og de øvrige Hofbygmesteres Betænkning derom, til hvilken Ende vi sende Ham Planen samt endnu eet af Capt. Ottinger indgivet Skrift, hvilket handler om Nytten af et saadant Arbeidscompagnie *. At det nogensinde skulde mangle sligt et Compagnie paa Arbeide, er neppe troligt; thi om vi endog intet Nyt bygge, saa er der hvert Aart meget at vedligeholde.

Capt. Egtved vil nu vel snart indkomme med et nærmere Overslag for Bregentved.

Hofjunker Urnes Ansøgning om Amtmands-tjenesten paa Bornholm ville vi sende til Rentekammeret for at indstilles tilligemed de Øvrige. Han (Schulin) vilde vel gjerne blive ham qvit i Cancelliet; og sandt at sige, Folk som ere udueligе indtage kun Pladsen der (til Skade for Andre).

. . . De membra, som Markgreven foreslaaer til Undersøgelsescommissionen, finde vi Alle ret gode: Han kan kun lade Expeditionerne besørge, saavidt Hans Departement betræffer. Hvad Krigscancelliet angaaer, det kan Han communicere Gen. Lieutenant Rumsen.

* Det er upaatvivleligen det samme som Kongen Nr. 268 kalder et Bygningscompagnie.

Nr. 271.

Frederiksberg d. 27 April 1740.

Af Vedlagte* vil Han iblandt andet see, at Geheimeraad Rosenkrands ikke har Lyst til at modtage Fyens Stift, fordi han ikke vil staae under anden Ordre end vor egen, hvilket vi ogsaa vel havde forestillet os. Han beder at Holck maa faae dette Stift, ifald Geheimeraad Sehested qvitterer det; han beder ogsaa, at han maa beholde sin Gage og Emolumenter indtil Qvartalets Udgang. Vi have nok Lyst til at accordere ham begge Dele, for dog paa nogen Maade at trøste ham formedelst hans Afgang. Men naar Geheimeraad Sehested nu ogsaa gaaer af med en Pension af 5000 Rdlr., saa er det 10,000 Rdlr. Forhøielse paa Reglementet og Afgang for vor Kasse. Geheimeraad Rosenkrands maae vi egenhændigen tilkjendegive vor Resolution, hvorfor Han atter maa udkaste en fransk Skrivelse. Vi ville da paa Rosenkrands's indstændige Forbøn give Holck Fyens Stift; men Aarhuus Stift kan staae ledigt i nogen Tid, indtil vi kunne undvære Bentzon fra Kammeret. Gage og Emolu-

* Dette har været Rosenkrandses Brev til Kongen af 27de April 1740, hvilket jeg af den Rosenvingske Samling har meddeelt i Mnemosyne 1 Bind S. 408—9.

menter kan Rosenkrands beholde indtil Qvartalets Udgang.

Nr. 272.

(Det sidste til os komne Brev fra Christian VI. til Schulin.)

Frederiksberg d. 30 April 1740.

Vi tilstille Ham herved et Brev for Geheimeraad Berkentin, hvilket Han maa besørge sikkert til Wien; og da vi gjerne ville, at Han skal vide, hvad vi have skrevet til Berkentin, saa vedlægge vi Concepten, hvilken Han kan læse og derefter sende os tilbage.

III.

Egenhændige Breve

af Kong Christian VI. til andre fornemme Embedsmænd,

oversatte fra Tydsk eller Fransk

af

Udgiveren.

Forerindring.

Ogsaa i denne Række af Kongelige Breve til høit betroede Mænd vil Læseren finde mange vigtige Bidrag til Christian VI.s og hans Tids Historie. De fleste Breve ere tilskrevne Iver Rosenkrands — en Minister, som jeg haaber, nu er tilstrækkeligen kjendt og (hvad deraf følger) efter Fortjeneste høiagtet af sine Landsmænd. Jeg skulde derfor ansee det for overflødigt, her at tilføie noget om Forholdet imellem ham og hans Konge, hvis jeg ikke, efter at have skrevet denne Ministers Biographie, var stødt paa den Yttring i nogle af Christian VI.s Breve til Schulin, »at Rosenkrands ikke kunde tie.« I Brevet Nr. 230 beskyldes han endog

for at have meddeelt sin Kone, hvad der blev forhandlet i Statsraadet, og i Nr. 235 angives hans Indiscretion som Motivet for Kongens Ønske: „at blive ham quit i Conseillet" — vissélig en svar Anklage, til hvilken jeg i Mandens Levnetsbeskrivelse burde have taget Hensyn, dersom Beskyldningen havde været mig bekjendt; men det var den ikke. Nu kan jeg derom kun anstille følgende Betragtning. Saa forvisset jeg er om, at den gode Konge her, som ellers, skrev af sin fulde Overbeviisning, og saa lidet en simpel Benægtelse af Factum, fremført i det 19de Aarhundrede, vilde og kunde veie op imod et samtidigt Vidnes Udsagn: saa turde det dog være muligt, at Kong Christian VI. i hine Ord mere har udtalt en Klage efter Andres Insinuation end ifølge egen Erfaring. Rosenkrands havde mægtige Efterstræbere ved Hoffet. Han var en stolt Adelsmand, der maaskee ikke altid behandlede sine Undergivne med den Opmærksomhed, de fordrede. Vi vide med Vished af et Brev fra Christian VI. at Schulin i det mindste følede sig krænket ved Ministerens Myndighed. Rosenkrands var tillige af en aaben Character, og i sin Familiekreds munter, livlig, meddelende. Hvor let kan her ikke et enkelt Ord, som siden bragtes Kongen igjen, være ham undsluppet! Hvor let kan en eller anden Resolution være bleven omtalt, som ikke længere var nogen Statshemmelighed, ihvorvel den endnu ikke var trykt i Aviserne! Kongen selv var af et ganske

forskjelligt Temperament. Dette havde, i Forening med Opdragelse og en særegen Stilling i Livet, dannet hans Charakteer til Taushed, Tilbageholdenhed, Strænghed. En i sig selv uskyldig Meddelelse af en Minister kunde let forekomme ham som Brud paa det hellige Seigl, der bør bevare Kongens og Statens Hemmeligheder, især naar en ugunstig Fortolkning af det Sagte kom til. At denne min Forklaring er mulig, vil Ingen nægte; at den er sandsynlig, vil man maaskee ogsaa indrømme, naar man betænker: 1) at Beskyldningen først forekommer i Kongens Breve fra den Tid, da Rosenkrands af andre Grunde (som jeg i Biographien har udviklet) havde mistet Kongens Gunst og var saavel Kongen som Dronningen og hele det tydske Hof-Partie til Ueilighed (i Christian VI.s tidligere Breve er ikke yttret mindste Mistanke om Rosenkrandses Discretion); for det andet, at jeg med Sandhed kan bevidne, hverken i Rosenkrandses private eller i hans offentlige Brevverling at have fundet Exempler paa Indiscretion, end ikke naar han skrev til sine fortrolige Venner, f. Ex. Ministeren Sehestedt i Paris. Han var desuden dannet i en Skole, der nok kunde lære ham Taushed; han havde som Diplomat udført mange Ærinder til Kong Frederik IV.s fuldkomne Tilfredshed; han havde som befuldmægtiget Minister opholdt sig ved Dronning Annas Hof i vanskelige Tider, og der høstet Berømmelse for sin Conduite m. m. Jeg troer derfor, at hine

Yttringer om Rosenkrandses Aabenmundethed ikke bør tages bogstaveligen eller berøve os de gode Tanker, vi have fattet om hans Troskab og Duelighed som Statsminister. Følgelig maae vi, ved at gjennemlæse nedenstaaende Breve til ham fra Kongen, atter beklage, at en saa udmærket og patriotiskfindet Statsmand blev miskjendt af sin kongelige Velynder, som ved at afskedige Rosenkrands tog en kostbar Ædelsteen ud af sit Diadem, hvilken, om den end ikke nedgroves i Jorden, dog henkastedes til liden Nytte paa en jydsk Herregaard.

Men ligesom Brevene til Rosenkrands af denne Aarsag ikke kunne læses uden veemodige Erindringer, saaledes er der paa den anden Side i samtlige under denne Rubrik leverede Epistler Stof nok til at potensere den nu allerede hos Læseren grundlagte Høiagtelse og Kjerlighed for Kong Christian VI. For at spare Rum, vil jeg, som sædvanligt i disse Indledninger, ikkun udpege nogle Exempler. Nr. 290, skrevet i Opdals Præstegaard, viser, at Kongen med Glæde og Tak til Gud erkjendte sine norske Undersaatters Kjerlighed. Brevene 298 og 299 godtgjøre paa eengang Kongens Selvstændighed og hans Klogskab. I det første siger han sin Svoger, Markgrev Frederik Ernst, reent ud, „at han vil have sig selv forbeholdt at besætte alle Embeder i sit Land,“ imedens han tillige lærer ham, hvorledes han burde omgaaes de republicanske Hamborgere. Og i det andet Brev byder han Statholderen at lade Lov og

Ret, ikke Lidenskab, dømme en stakkels Landsbypræst, der i sin Eenfoldighed havde (i Kirkebønnen) kaldet Statholderen Markgrevelig Excellenz, istedenfor Hs. høifyrstelige Durchlauchtighed. Blot disse tvende Breve omstøde hele den Riegelske Digtning om Christian VI.s Svaghed og Afhængighed af sine tydske Hofsinder. Endnu skjønnere aabenbarer Kongens Fasthed og upartiske Kjerlighed til alle sine Undersaatter sig i Brevet Nr. 292 i Anledning af nogle norske Kjøbmænds Ansøgning om at faae lige Rettigheder med de Kjøbenhavnske. Hvilke gyldne Ord: „Jeg er Herre over begge Riger; Fader til begge Børn; jeg vil Ingen gjøre Uret; men det ene af dem maa ikke begjere mere end det andet. Lige Brødre, lige Lod!“ Lignende Selvstændighed, endog naar Talen er om kirkelige Sager, vil man finde i Nr. 293, 295, 302 og flere. Nr. 302 forekommer os endog at være altfor strængt imod Grev Zinzendorf, saavel med Hensyn til denne Mands velmenende og store Planer, som formedelst det Venskab, Kongen indtil for kort Tid siden havde værdiget ham. At Christian VI. ikke engang havde engelsk (end sige, som Riegels vil, jødisk) Iver for Sabbathen, viser Nr. 287, som befaler, at Landmilicen skal exercere om Søndagen. Dermed kunde nu meget godt bestaae en ægte christelig Omsorg for Guds Ords Læsning og Guds Riges Udbredelse, hvorom Brevet 308 (iblandt andre) bærer saa skjønt et Vidnesbyrd. Nr. 310 tilkjendegiver,

at Kongen gjerne saae, at en Sag blev fuldstændigen debatteret, inden den lovgivende Magt sattes i Bevægelse, og 281 udfolder et ellers ikke fremtrædende Træk i denne Konges Characteer, nemlig at bruge tvetydige, iøvrigt uskyldige, Ord for at opnaae et vigtigt oeconomisk Øiemed. Dog — jeg hører mine Læsere, længselfulde efter at komme igjen til den kongelige Brevskriver, at tilraabe mig: manum de tabula! Jeg tier og lader Kongen tale.

Nr. 273 *.

Til Geheimeraad Iver Rosenkrands**.

(Originalen fransk.)

Kjøbenhavn d. 1 Mai 1731.

Min kjære Ven.

Jeg er meget tilfreds med det Brev, som De har skrevet til Hr. Schmettau, og jeg sender Dem det tilbage. Karitas*** har bedet mig, at

* Jeg lader Nummereringen være fortløbende, for desto beqvemmere og kortere at kunne citere et Brev uden at tilføie til hvilken Afdeling det hører. J. M.

** De allerfleste Breve til Rosenkrands ere tagne af Professor Kolderup-Rosenvinges Samling; nogle faa findes i Geheime-Archivet.

*** Der staaer meget tydeligt i Originalen: La Karitas. Det synes at være et fingeret, maaskee spøgefuldt Navn.

jeg vilde tilstaae hende at faae sine Expeditioner uden at betale noget, hvilket jeg ogsaa har bevilget; men nu vil hun have det i Øieblikket* og jeg veed ikke, om hun bør have det fra Kammeret, eller fra Cancelliet; underret Dem derom, min kjære Ven, og mag det saa, at hun modtager det snart, for at hun kan afreise. Jeg forbliver, min kjære Ven,

Deres affectionerede
Christian R.

Nr. 274.

Til J. Rosenkrands.

(Orig. tydsk.)

Uden Datum, men rimeligviis tidlig i Aaret 1731.

Til Grev Ranzau kan skrives, at han kan regne paa at blive i England idetmindste endnu et Aar, fordi man er tilfreds med ham. Ifald andre fremmede Ministre følge Kongen af England*, kan han ogsaa gjøre det; ellers kan han kun blive i England. Men Wind bliver altid i England.

* asteur i. e. à cette heure.

** Uden Tvivl paa en Reise til Hannover.

Nr. 275.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Fredensborg d. 14 Sept. 1731.

Min Herre.

Jeg har læst Udkastet til den defensive Alliance med Sverrig, og jeg finder det godt og intet deri at forandre, saa at det kan sendes saaledes til Grev Schmettau i Sverrig. Jeg forbliver stedse &c.

Nr. 276.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Frederiksberg d. 3 Nov. 1731.

Min kjære Ven.

Da jeg har gjort Grev v. Rantzan til Statholder (Vice Roy) i Norge, vil jeg at De skal lade hans Bestalling expedere og hans Instruction paa samme Fod som afgangne v. Wibe har havt den; jeg har ogsaa lovet ham samme Gage som Wibe har havt, men han skal have Pengene fra Kammeret og ikke fra Cancelliet. Jeg skal være hele mit Liv, min kjære Ven,

Deres meget hengivne
Christian R.

Nr. 277.

Haandbillet til J. Rosenkrands.

(Orig. tydsk.)

Ved Instructionen for Statholderen er følgende at observere:

1 Punct.

Maa nu Indgangen vel forandres, eftersom den Gang, da Instructionen blev gjort, var kort i Forveien Freden sluttet.

10 Punct

staaer: „Han skal med Os elskelige Vores Tilforordnede udi Kammer-Collegio flittig correspondere“; dette maatte vel forandres og isteden derfor sættes: at han har at correspondere med Chefen for vort Rentekammer.

15 Punct*

Secretairen betræffende kan udelades. Det er, som mig synes, nok, naar der sættes, at han til at skrive skal betjene sig af et saadant Menneske, om hvis Troskab og Taushed han er forsikkret.

* Denne Punct er dog siden — visstnok af Kongen selv — udslettet. J. M.

Nr. 278.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 8 Febr. 1732.

Pro Memoria.

Da Biskop Worm sidst var hos os, sagde han, at det vilde vorde nødvendigt at ophæve Sammenkomsterne* ved en Forordning, ligesom skeet var i vor nu hos Gud hvilende høist salige Herre Faders Regjeringstid anno 1706; men samme kunde vel opsættes noget mildere end den Gang. Vi sagde ham, han maatte udkaste et saadant project, hvilket han da har gjort og igaar tilsendt os. Vi communicere herved Geheimeraad Rosenkrands det, for at han kan udsøge hvad deraf er at beholde eller ikke. Geheimeraad Lerche har i Forgaars indgivet til os et memorial, hvori han i samtlige Statholder Wibes Arvingers Navn besværer sig over, at man har befalet, at den sal. Mands Papirer skulde gjennemsees af visse dertil udnævnte Commissarier, og at de Papirer, som betræffe den nuværende Statholder Grev Ranzau og hans charge, skulle tages ud og leveres til Grev Ranzau, uden at tilfalde Geheimeraad Wibes Arvinger. Dette anseer han for haanligt saavel for

* nemlig af Pietisterne.

samtlige Arvinger, som ogsaa for Statholder Wibe i Graven, fordi saadant efter hans Mening ikke pleiede at skee med andre end criminel d'etats*; han har altsaa bedet os, at contermandere saadant, og derimod at befale, at alle Papirer maatte paa Arvingernes Bekostning bringes herned, hvorefter han da med dem som jeg dertil vilde udnævne, skulde efterfee dem, og troligen udlevere til Grev Ranzau hvad der angik Statholder-Embedet. Da vi nu ingen Ubillighed kunne finde i Geheimeraad Lerches Ansøgning, saa ville vi, at Ordrer paa det hurtigste skulle opsættes om at sal. Statholder Wibes Brevskaber skulle bringes forseiglede herned paa Arvingernes Bekostning.

Nr. 279.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 25 Febr. 1732.

Min kjære Geheimeraad.

Jeg har efterseet Designationen over den sal. Statholder Wibes Papirer, som ikke angaae Statholderskabet, og finder, at de for det meste alle ere af Vigtighed, saa at jeg vil have dem herned, for

* criminels d'état ɔ: Statsforbrydere.

selv i ledige Øieblikke at gjennemsee dem. Jeg bliver stedse, min kjære Geheimeraad,

Votre tres affectioné.

Nr. 280.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 7 Marts 1732.

Herved følger Ordren til Directeurerne for Fattigvæsenet i Danmark, underskreven, tilbage. Vi finde den ret god og intet derved at erindre.

Iligemaade følger hermed ogsaa Papirerne, Tugthuset vedkommende, og ere vi endnu af samme sentiments, som vi imorges mundtlig have yttret i Conseillet, og kan den desaarsag nødvendige Ordre til Directeurerne for Fattigvæsenet bringes paa Papiret, saaledes som vort Conseil imorges har forestillet os det. Hermed følger tillige en supplique fra Stiftamtmand Holst iligemaade Fattigvæsenet betræffende, hvorom vi forlange næste Mandag at vide Conseillets sentiment, naar de komme til os.

Geheimeraad Rosenkrands vil ogsaa meddele os sin Mening om, hvad der kan være at gjøre ved Geheimeraad Lerches Memorial, og hvad dens Indhold er.

Nr. 281.

Til J. Rosenkrands.

(Orig. tydsk.)

Frederiksberg d. 19 April 1732.

Vi ville, at Skrivelser skal opsættes i det tydske Cancellie; een til Hertugen af Wolfenbüttel, en anden til Kongen af England som Churfyrste af Hannover, og skaffe os Communication om Bjergværkerne i Harzen, med Anmodning om at de ville tillade en vis i Harzen tjenende Forstskriver Johan Ludvig Schubart at reise hid paa 6 Maaneder til visse Besigtigelser. Disse marqverede Ord maa nødvendigen sættes i Skrivelserne. Han bliver meget roest af Greven af Stolberg, at han skal forstaae Bjergværsenet meget godt; men naar de mærke i Harzen, at Vi ville have ham dertil, lade de ham ikke reise; thi de skal være meget jaloux i saa Henseende. Desaarsag er det bedst at sætte i Almindelighed: til nogle Besigtigelser; thi han forstaaer ogsaa Forstvæsenet; ellers tage de ham i Eed, at han ikke maa sige noget om deres Indretninger i Harzen, som bemeldte Greve skriver mig, og som ved Schubarts egenhændige Skrift bekræftes. Kunde Skrivelserne komme bort endnu i Dag med Posten,

var det os saameget kjærere; hvis ikke, saa maa det beroe til næste Post.

Nr. 282.

Af et Brev til Statsraadet.

Fredensborg d. 26 Juni 1732.

(Originalen beholdt af en lingvistisk Grund, som let vil bemærkes, dog Orthographien forandret til den nu brugelige.)

Die Herzogin von Meklenburg Grabau, Gustava Carolina, unsere Cousine hat uns um unsere Cession auf die schön Insel großmütterlichen Antheils angesprochen. Wir haben Ihr solches zugestanden, in so weit unsern Antheil betrifft, welches Ihr kann geantwortet werden. . . .

Nr. 283.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Uden Datum, men hører til A. 1732, da Schulin fik Sæde i det tydske Cancellie.

Min kjære Ven!

Eftersom det tydske Cancellie ikke er sammensat af saadanne Personer som det burde være (Chefen, som er Dem, kan ikke være bedre; men de øvrige Medlemmer svare ikke dertil) saa lader jeg Dem vide min Villie, hvilken er, at Etatsraad Schulin

skal være i dette Collegium paa samme Fod, som Carl Holst har været og dertilmed beholde sit andet Embede. Jeg anseer ham for meget vel skikket dertil, eftersom han har studeret Lovene grundigen; han skriver en smuk Haand paa Fransk; hvad Stilen og Skriften i det Tydske angaaer, da er Stilen ogsaa deri god, men Bogstaverne ere altfor smaae*, hvilket han endnu med Tiden kan forandre. De vil altsaa foranstalte, at han faaer Sæde og Stemme i dette Collegium, saa gjør De min Villie.

Jeg sender Dem Johns Brev tilbage. Det er godt at jeg veed, hvor jeg kan finde en duelig Architekt, naar jeg trænger til En. Jeg forbliver hele mit Liv, min kjære Ven, Deres meget hengivne.

Nr. 284.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Frederiksberg d. 15 Nov. 1732.

Min kjære Ven.

De har erindret mig om Reve**, som er foran alle de Etatsraader, der søge om at blive Confe-

* Kongen Selv skrev meget store Bogstaver.

** Expeditionssecretair i det danske Cancellie, og det allerede i Frederik IV.s Tid. Om ham er før handlet i Mnemosyne.

rentsraader, men — sagt Dem i Fortrolighed — han er nyligen kommen i sit Embede; han kan meget vel endnu nøies med den Rang, han har, og jeg har mine Grunde til ikke at forfremme ham for nærværende Tid. De veed bedre end nogen Anden, at jeg tog ham ikke af Tilbøielighed, men af Nødvendighed og ad interim. Jeg forbliver stedse &c.

Nr. 285.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 10 Jan. 1733.

Min kjære Geheimeraad.

Den ene Forordning om at forhindre det unge Mandskabs Deserteren ud af Landet, oversender jeg hermed; og kan samme nu jo før jo hellere vorde expederet og publiceret. Den anden har jeg communiceret Land-Etatens General-Commissariat, hvorover jeg forventer sammes Betænkning.

Nr. 286.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 24 Jan. 1733.

Stiftamtmand Holsts og de øvrige Commissariers Betænkninger om Oprettelsen af den nye

Landmilice have vi læst; men finde det høist fornødent at bemeldte Commissarier træde sammen med Land=Etat=Commissariatet, og endnu en Gang ret gjennemgaae Sagen, hvorudover Papirerne igjen kunne tilstilles Stiftamtmand Holst, da han desangaaende skal træde sammen med de øvrige Commissarier og General=Commissariatet, og endnu en Gang ret examinere Sagen, derpaa skal de samtlig fatte en Beslutning i Sagen og indskikke denne til os til Approbation. Commissariatet kan denne vor Villie bekjendtgjøres fra det danske Cancellie.

Nr. 287.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Fredensborg d. 30 Jan. 1733.

Hermed følger Projectet til Forordningen om en ny Landmilice. Vi ville, at Forordningen i alle Stykker skal indrettes efter dette Project og hosfølgende Notater, og saasnart muligt expederes. Exerceerdagen skal indtil videre blive Søndagen, og ikke Mandagen, men der skal ikke exerceres før, men efter Prædikenen.

Nr. 288.

Til Conseillet.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 24 Marts 1733.

For denne Gang og citra consequentiam maa General-Lieutenant von Mörner fritages for at erlægge de 10 Rdlr. Böder, efterdi Postdirecteurerne have forespurgt sig hos os. Men en anden Gang skal de ikke spørge sig for, men holde sig Forordninger og Postreglements efterrettelig, og see paa, at samme efterleves.

Om Jean Mallevil's Forlangende begjære vi vort Conseils Betænkning, hvorvidt han kan benaades.

Nr. 289.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Fredensborg d. 24 April 1733.

Min kjære Ven.

Brevet til Grev Seckendorf* er meget vel skrevet; jeg finder deri intet at forandre.

De vil besørge Expeditionen til den nye Bisskop. Hans Begjering forekommer mig meget interesseret,

* Østerrigsk Diplomat.

men jeg vil dog tilstaae ham den. Men dersom De vilde tale med ham i mit Navn og opmuntre ham en Smule til at lægge sig efter vel at forrette sit Embede, kunde det gjøre megen Nytte. Jeg har givet Geheimeraad Gersdorf Exspectance paa det Baronie, som Grev Danneskjold har for nærværende Tid. De vil lade hans Diplom expedere. Næste Mandag vil jeg, med Guds Hjelp, holde Statsraad. Jeg er, min kjære Ven, o. s. v.

Nr. 290.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Fredensborg d. 10 Mai 1733.

Controlleur-Enkens Maria Elisabeth Bruns Børn ville vi tillægge 20 Rdlr. saalænge bemeldte Børn ere uforsørgede, af den Pension, som hun har havt, men som hun ved en Høiesteretsdom har mistet.

General-Postamtet skal slutte en contract med Jan Arentsen Dam, at han og hans Søn, efter Postmester Andreas Raschs Enkes dødelige Afgang, skal føre Postsækken over fra Corsøer til Nyborg, og saalænge saadant skeer forsvarligt, nyde derfor efter Reglementet 300 Rdlr.

Da Grev Lynar ogsaa hos os har ansøgt allerunderdanigst om, at det maatte anbetroes ham at føre Justitsprotocollen i det tydske Cancellie, saalænge vi ere paa Reisen*, fordi Eggers, som ellers sædvanligen fører den, gaaer med os paa Reisen — angaaende sin habilitet beraaber han sig paa det gode Vidnesbyrd af de første i Cancelliet; ogsaa at dersom han ikke befindes dygtig, kan man jo igjen fritage ham den; han gjør det kun for at lære noget — saa have vi naadigst accorderet ham sin Bøn, og ville, at han i vor Fraværelse skal føre Justitsprotocollen i Cancelliet i Kjøbenhavn.

Nr. 291.

Til en Minister, formodentlig Ludvig Pleß.

(Originalen tydsk.)

Christiania d. 8 Juni 1733.

Hermed følger en Memorial fra samtlige Interessenter i Jernværkerne i Norge. Den er os overgivet af Statholderen og fortjener Reflexion. Vi forlange Kammerets Betænkning derover.

Stiftamtmand Holst** i Sjælland har formedelst sin charge gjort hosfølgende tvende Forestillin-

* i Norge.

** Kongen bruger altid Formen Holst istedenfor Holstein, som Familien (den grevelige til Lethraborg) siden har kaldet sig.

ger; den ene angaaer Staden Hillerød, den anden den Landsbye paa Amager, som afbrændte kort før vor Afreise. Staden Hillerød ville vi eftergive Consumptionen for 10 Aar. Saafremt vore Skove tillade det — hvorom Kammeret skal spørge Overjægermesterne — saa ville vi ogsaa give dem noget Bygningstømmer. Vore Bønder kunne vel ogsaa, dersom det ikke incommoderer dem, besørge Kjørslerne, dog for Betaling.

Angaaende Landsbyen paa Amager, store Maglebye kaldet, da ville vi lade dem nyde Skattefrihed i 4 Aar; ogsaa skal det Tømmer, som de bruge til at opbygge deres Huse, være toldfrit, dog at de tage det fra Norge. Ogsaa skal de have Tilladelse til at losse det ved Dragøe.

Mohrsen og Weibye ere idag løsladte af deres Arrest.

Nr. 292.

Til en Statsminister (rimeligviis Ludvig Pleß).

(Originalen tydsk.)

(Formodentlig: Christiania, 1733?).

Uden Tid og Sted, men henført til dette Aar og Sted, formedelst Sammenhængen med Norge.

Min kjære Geheimeraad.

Hans Skrivelse af 23de Juni har jeg rigtigen erholdt igaar Aftes ved min Ankomst hertil. Jeg

seer deraf, saavelsom af Rentekammerets Forestilling, hvilke Difficulteter der findes ved at bevilge Staden Christianias petitum. Jeg erkjender mit Rentekammers og Geheimeraadens intention, som altid sigter til min Interesse. Men mit sentiment er dette, at jeg kun søger mine Undersaatters Lyksalighed; thi gaaer det dem vel, saa gaaer det ogsaa mig vel; og det kan ikke gaae dem vel, uden naar Commerz og Manufacturer blomstre. Det kan gjerne være, at Christianienserne ere saagodt som fødte malversatores; naar de befindes saadanne, maa man straffe dem derfor; men Kjøbenhavnerne* er det vel ikke mindre; jeg er Herre over begge Riger, Fader til begge Børn; jeg vil Ingen gjøre Uret; men det ene af dem maa ikke begjære mere end det andet. Lige Brødre, lige Lod! Det kan vel være, at Kjøbenhavn indbringer mere i Told end alle norske Stæder; men det er intet Under. Kjøbenhavn har saa meget forud, og de andre (Stæder) ere ganske satte tilbage. Jeg vil give Staden Christiania den ansøgte Frihed paa de 4 Species paa 3 Aar, dog, at de, naar de handle paa Dannemark, skulle for disse Varer erlægge i Told det

* Enten har Ministeren eller Rentekammeret talt de kjøbenhavnske Kjøbmænds Sag imod de norske.

samme, som de danske Stæder give, ligesom ogsaa, naar Tolden af Christiania herefter bliver mindre (som den har været det sidste Aar) saa skal denne Frihed ophøre.

Vi ville ogsaa indtil videre tilstaae Staden Christiania at handle med svensk Jern paa den af Kammeret foreslaaede Condition, nemlig at det svenske Jern skal oplægges i Pakhuset paa Toldboden; at under Straf af 200 Rdlr.* . . . .

Nr. 293.

Til en Minister, enten Rosenkrands eller Ludvig Pleß.

(Orig. tydsk.)

Opdals Præstegaard d. 17 Juli 1733.

Min kjære Geheimeraad.

Igaar Aftes, eller rettere sagt: imorges ganske tidlig Kl. 4 ere vi lykkeligen, sunde og vel ankomne her i Opdals Præstegaard; vi have igaar havt en meget slet Vei og meget lange Mile. Det skal kun være 9 Miil, men det er vist 12 stærke danske Mile, og have vi derpaa tilbragt 22 Timer. Den kjære Gud være takket, som han har hjulpet os! Undersaatterne have ogsaa gjort deres, og bevise os allevegne stor Kjerlighed,

* Her afbrydes Concepten i Geheime-Archivet Nr. 439.

hvilket vi erkjende. Gud hjelpe fremdeles og bringe os snart Alle lykkeligen hjem!

Det vestindiske Compagnie har ved Overkammerherre Pless ladet ansøge om, at vi vilde giøre dem et Forskud af 40 til 45000 Rdlr. til at kjøbe Øen St. Croix. Det er rigtig nok meget forlangt; dog, eftersom Compagniet — som de sige — ellers ingen Penge kan skaffe, og for at de Ildesindede ikke deraf skulle tage Anledning til at ræsonnere og befæste sig i deres Gjenstridighed, saa ville vi tilstaae dem det forlangte Forskud af vor Kasse, dog at de stille tilstrækkelig Caution for Capital og Renter, hvilket Geheimeraad Ludvig Pless paa det bedste vil besørge; ellers bliver Compagniets Credit reent kastet overende.

Den hosfølgende Supplik er fra en norsk Kone, som er Moder til en Heiduk i Dronningens Tjeneste. Hun beder, at hun maa være fri for Contribution af hendes Gaard saalænge hun lever, og at hendes Børn efter hende maae beholde Gaarden, naar de aarligen rigtig betale Contributionen, hvilket for hende er meget, men for os vel kun udgjør lidet. Vi have accorderet hende hendes Begjering, forsaavidt den ordinaire Contribution angaaer og for hendes Levetid, som vel ikke vil vare længe, saa og at hendes Børn maae beholde Gaar-

den, saalænge de deraf rigtigen contribuere. Dronningen har interesseret sig for hende.

Jeg er iøvrigt o. s. v.

Nr. 294.

Til Statsministrene.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 19 Oct. 1733.

Messieurs!

Den franske Ambassadeur har sagt os forgangen Fredag, hvorledes han havde Ordre til at proponere os, om vi ikke vilde obligere os til at sidde stille, naar Sverrig melerede sig i de polske Handler, hvorimod Frankerig obligerede sig til at forskaffe os fra Sverrig den længst forlangte Garantie for Hertugdømmet Slesvig; Frankerig vilde fornye den os eengang givne Garantie; betale hvad der endnu var tilbage af Subsidier, og forskaffe os en saa avantageuse alliance fra svensk Side, at vi skulde have al Aarsag til at være content dermed. Vi svarede herpaa, at vi maatte betænke os derpaa og vel overlægge Sagen, inden vi kunde bestemme os til noget positive; vilde overlægge det med vort conseil, og derefter lade ham igjennem samme vide vor resolution; men Han vidste vel selv i hvad for engagement vi stod med Keiseren og Rusland; hvorledes vi

ikke uden raison vilde bryde vor parole; de avantages, hvilke han lovede os, forekom os ringe; Garantien fra Sverrig kunde intet hjelpe os*, efterdi vi havde det Slesvigske garanteret af de 4 mægtigste puissances i Europa, hvilke vare England, Frankerig, Keiseren og Rusland; tilmed, eftersom det var vor første tractat, som vi havde sluttet, vilde vi ikke bryde den for Alt i Verden, saalænge vore Allierede ikke selv ved deres Opførsel gav os Anledning dertil. Han svarede herpaa: at Rusland jo allerede var aggressor; altsaa var vi ogsaa fri for vort engagement, hvad Rusland angik; Keiseren havde ogsaa allerede declareret sig, at Han ikke var mere at stole paa (daß Er nicht besser anzusehen wäre); vi maatte nu selv overveie, hvad det dog vilde have for farlige suites, dersom Rusland satte sig i possession af at gjøre en Konge af Polen; de vilde da ogsaa ved forefaldende Leilighed gjøre en Hertug af Curland. Vi svarede herpaa, at Sagen var af Vigtighed, og maatte mere end een Gang betænkes; vi vilde lade Ham vide vort sentiment igjennem vort conseil. Til Slutning bad han at holde Sagen hemmelig; Alt skulde offereres os fra svensk Side, uden at vi skulde have den ringeste Umage videre; vi skulde kun holde os ganske stille. Dette var den franske Ambassadeurs hele Anbringende, hvorover vi forlange

* d. e. var overflødig. J. M.

vort conseils skriftlige sentiment og Raad, og det Enhvers a parte.

Nr. 295.

Til Statsministrene.

(Originalen tydsk.)

Fredensborg d. 22 Oct. 1733.

Messieurs!

Vi have igaar rigtigen erholdt Deres samtlige Betænkninger, og ere fuldkommen content dermed; ville ogsaa, at De i vort Navn skulle betyde Ambassadeuren med al Venlighed, at vi ikke kunne entrere i hans gjorte propositiones, formedelst de eengang andensteds paatagne engagements; imidlertid vilde vi paa enhver Maade søge at menagere Kongen af Frankerigs amitié, emploiere alle bona officia hos Keiseren og Rusland, paa det de opkomne Stridigheder kunde blive bilagte; men vi forventede da ogsaa fra Frankerigs Side, at det vilde abstrahere fra al Haandgribelighed (von aller Thätlichkeit) imod Keiseren og Riget, for at conservere Freden i Europa, og derved lade os Tid og Leilighed til at vise bemeldte bona officia, og ogsaa herved at kunne give Frankerig nye Prøver paa vort Venskab. Vi ere, Messieurs, &c.

Nr. 296.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Fredensborg d. 10 Nov. 1733.

Efterdi den gamle Provst Reenberg i Kjøbenhavn og andre Præster sammesteds ikke kunne ganske afholde sig fra al unyttig Tale paa Prædikestolen, hvilke ogsaa skulle have sagt, at man havde stoppet Munden paa dem, hvormed de formodentlig sigte til vor sidste Forordning: saa ville vi, at Biskop Worm end eengang skal advare dem, som saaledes have talet, i vort Navn, at de maatte tage sig iagt, dersom de ikke selv ville tilskrive sig det Uheld, som kunde møde dem. Ogsaa ville vi, at Biskoppen skal spørge den gamle Provst, om han sidstforløbne Søndag, för otte Dage siden, har fremført paa Prædikestolen en geistlig og en verdslig Fabel? hvori samme bestode? og hvortil han dermed sigtede? Vi finde det ogsaa høist fornødent, at Geheimeraad Rosenkrands betyder Professores Theologiæ, at de skulle i vort Navn forestille Studiosis Theologiæ, som engang ville søge Præste-Embeder, at de maae beflitte sig paa den sande Gudsfrygt, ifald de ville blive hjulpne.

Nr. 297.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Frederiksberg d. 9 Dec. 1733.

Jeg tilbagesender herved Udkastet til Tractaten, som skal sluttes med England. Jeg finder det meget godt, forudsat, at de kun ville indgaae den saaledes; jeg har deri blot tilføiet nogle Ord. Dronningen vil, at Etatsraad Schulin skal reise til Tydskland; altsaa maa De sige ham, at jeg tillader ham det.

Nr. 298.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 11 Dec. 1733.

Af den nylig nedsatte Commissions Forestilling, hvilken skal anføre deres Klage, som dolere over falsk Lære, erfare vi, hvad det samtlige ministerium i Kjøbenhavn har skrevet til denne Commission, og som bestaaer deri, at de samtlig ville indgive deres Klage skriftlig. Men da dette strider mod det engang givne Commissorium og vor intention, da det ogsaa mere ligner et complot, end en beskeden Klage: saa ville vi, at det skriftligen skal befales Commis-

sionen, ufortøvet at kalde hver og een Præst i Staden — fra den første til den sidste, Ingen undtagen — for sig, og betyde dem, at de strax, i den hele Commissions presance, skulle erklære sig over følgende Spørgsmaale:

1. Om de have at klage over falsk Lære?

2. Hvad eller hvori de have at klage?

3. Og over hvem de have at klage?

Disse tre Spørgsmaal maae de nødvendigen strax kunne besvare, siden de allerede saa længe have talt om Sagen paa Prædikestolen; de behøve altsaa ikke 14 Dage til at betænke sig; men hvilken Præst der for Commissionen declarerer, at han ikke har at klage over falsk Lære, og dog offentligen kommer frem med noget paa Prædikestolen, han skal derfor ansees som en Folkeophidser (Aufwiegler des Volks). Dog skal det være enhver Præst i Kjøbenhavn tilladt, dersom han finder det fornødent, endnu engang skriftlig at indgive sine Tanker til Commissionen om det, som han først mundtlig har aflagt for Commissionen.

Geheimeraad Rosenkrands vil paa det hurtigste lade denne Befaling saaledes opsætte i det danske Cancellie; ogsaa sørge for, at Sagen saavidt muligt holdes hemmelig i Cancelliet, og at de medfølgende Papirer sendes os tilbage.

Nr. 299.

Til en Statsminister, uden Tvivl J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Uden Datum, men sandsynligviis fra A. 1733 eller 1734.

Min Herre!

Jeg tilbagesender Dem herved Brevene og Beretningerne, som ere ankomne med Gaarsposten.

Jeg er meget tilfreds med Deres Svar til Hr. v. Brackel* og Wartensleben. Man maa kun vedblive at vise de fremmede Ministre en Smule Fasthed; ellers vilde de erholde alt ved Trusler og Stolthed.

Jeg beholder med Villie Ordren til Residenten John tilligemed Projectet, fordi jeg efter modent Overlæg finder det nødvendigt, ikke at fremskynde denne Sag. Jeg ønsker først at vide Sverrigs Hensigt, og hvad Held Geheimeraad Sehestedt vil have dermed. Iøvrigt kan jeg ikke skjule for Dem, at jeg er lidt forlegen ved at finde Tropper til at overlade England. Dersom Hr. Brackel fremdeles driver paa Udleveringen af det anholdte Skib, finder jeg ingen Hindring for at tilstaae ham det, dog paa Vilkaar, at han lover i sin Keiserindes

* Russisk Diplomat.

Navn, at man ei mere vil give Anledning til at besvige min Told. Jeg er ꝛc.

I Marginen er tilskrevet: „For at standse den omtalte Alliance en kort Tid, kan De sige til Hr. Titley, at jeg endnu staaer fast paa de to omstridte Puncter.“

Nr. 300.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Uden Datum men (omtrent fra Aar 1734).

Ordren til Statholder Greve af Ranzau følger herved underskreven tilbage, tilligemed Placaten. Vi finde intet derved at erindre, uden at det undrer os, at der bliver skudt fra Fæstningen* naar der er Ildløs i Staden, hvilket ikke vel kan være, og heller ikke skeer i Kjøbenhavn selv.

Nr. 301.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Fredensborg d. 26 Sept. 1734.

Hosfølgende Memorial er af Hofpræst og Professor Reuss. Han beskyldes for Socinianisme;

* Formodentlig Aggershuus.

vi finde hans Ansøgning høist billig, og fornødent er det, at han forsvarer sig; thi en Socinianer er ikke at taale. Altsaa vil Geheimeraad Rosenkrands i vort Navn tilkjendegive ham (eller om det kunde være fornødent, ved en af os underskreven Ordre), at han maa opsætte et Forsvar for alle sine ansægtede Theses, og at han bør lade det trykke paa Latin; ogsaa kan han nok generaliter fortælle, hvorledes det er gaaet ham, uden dog at nævne Personerne * og uden al Bitterhed; Reuß'es Papirer forlanger jeg tilbage, naar Geheimeraaden har læst dem.

Nr. 302.

Til Markgreve Frederik Ernst af Culmbach-Bayreuth, Statholder i Hertugdømmene Slesvig og Holsteen.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 15 Febr. 1735.

Hvad Eders Kjerlighed skriver til mig om et Menneske, som De foreslaaer til Overførster i Valentiners Sted, da har jeg aldeles ikke hørt endnu, om Valentiner i Flensborg er død eller ikke, eller hvori hans Forbrydelse bestaaer. Angaaende

* Hans Colleger Biskop Worm og Professor Marcus Wøldike.

Mægler-Tjenesten i Altona, da har jeg allerede eengang skrevet til Eders Kjerlighed, at De maatte besætte denne Tjeneste med et andet dygtigt Subject, ihvorvel jeg ikke kan nægte, at det efter mine Tanker vilde være Magistraten i Hamborg særdeles behageligt og det vilde have skaffet Eders Kjerlighed megen Yndest, naar De havde ladet denne Tjeneste besætte ved dem. Hvad Byfoged-Tjenesten i Tøndern angaaer, synes mig, at jeg forrige Sommer har talt med Eders Kjerlighed desangaaende i Slesvig. Min Mening er denne, at jeg gjerne vil forbeholde mig selv at besætte alle Embeder i mit Land. Imidlertid vil jeg altid reflectere meget paa Eders Kjerligheds recommendation, og Eders Kjerlighed kan ligesaa godt faae Deres gamle Betjenter forsørgede (ved mig) som naar De selv ansætter dem.

Betræffende Karlen af Eders Kjærligheds Regiment, som Hamborgerne har arresteret, da er deres Opførsel ingenlunde at billige; men mig synes, at siden man har flere og vigtigere Ting at fordre af dem end en Musketeer, der maaskee selv har nogen Skyld, saa er det ikke værdt at gjøre noget Væsen deraf. Eders Kjerlighed kan vel lade Karlen afhente af Arresten og betyde Hamborgerne, at det ikke tilkommer

dem at forbyde min ringeste Tjener og Undersaat Stad og Land; hvis Karlen havde forseet sig, da kunde de klage ved Regimentet, hvor Ret altid skulde vederfares dem.

Min kjære Svoger og Markgreve! vær kun forvisset om, at jeg paa ingen Maade skal forglemme Dem. De veed, hvad jeg har lovet Dem; hvorledes De har tilbagesendt den Hamborgske Vexel paa 50,000 Rdlr. Mit Ord og Tilsagn vil jeg vist holde; men de Karle, Hamborgerne, ere haardlivede; de komme nok til at tage endnu en Dosis Piller.

Nr. 303.

Til samme Markgreve Frederik Ernst.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 22 Marts 1735.

Jeg takker Eders Kjerlighed, fordi De har communiceret mig Klagen over en vis Præst i Tøndern Amt, hvilken jeg herved tilbagesender. Præstens Opførsel er ikke i Alt at billige; dog er endnu Intet beviist; thi at beskylde en Mand er noget saare let, men det maa bevises; og det behager mig meget slet hos hans Anklagere, at de ligesom excipere mod Provst Schrader, og ville ikke, at

han skal høres om Sagen, hvem jeg dog holder for en ret sand Guds Mand. Har Præsten, som man beskylder ham for, kaldet Eders Kjerlighed i Kirkebønnen Markgrevelig Excellenz, da er dette vistnok ikke ret, og han har derved fortjent en reprimande; dog kan sligt ogsaa komme af Dumhed. Min Mening er, at Eders Kjerlighed holder sig stille i denne Sag;* „thi er Værket af Gud, da kunne vi ikke forhindre det; men er det Menneskeværk, saa vil det vel falde af sig selv.“ Superintendenten Conradi og Provst Schrader ville sikkert gjøre, hvad de troe at være Ret for Gud og deres Samvittighed. De 80 Personer, som vare paa Skibet og ere afseilede fra Sønderborg, kjender jeg ganske vel, hvorfor de ogsaa ere viste ud af Landet. De ere Svenske og de værste Separatister. I Frederikstad kunne de vel taales, eftersom der findes andre Secter, der ere ligesaa taabelige. Kun maae de holde sig rolige. At man tilskriver dem, at de agte sig lige med Gud, har jeg vel hørt; men skulde det være sandt, da maatte man have megen Taalmodighed med dem; thi

* Rimeligviis har Markgreven, for at være desto vissere paa at faae Hævn over Præsten, tillige anklaget ham for at høre til den Tids Schismatiker. Ellers forstaaer man ei det Følgende af Kongens Brev.

det er et tydeligt Tegn paa, at de ikke ere rigtige i Hovedet. Jeg ønsker at see Provst Schraders Betænkning over Klagen imod Præsten. Alle disse Sager ere intet Nyt for mig; dog haaber jeg til Gud, at han vil lede Alt til det Gode, og at ingen Fare deraf vil komme, naar kun Eders Kjærlighed og Overretten i Begyndelsen vil lade Geistligheden raade en Smule alene*.

Nr. 304.

Til J. Rosenkrands.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 27 April 1735.

Monsieur.

Vi ville gjerne, at Geheimeraad Rosenkrands skal sige Geheimeraad Raben, Dronningens Overhofmester, at eftersom Stiftet Laaland ved Stiftamtmand Reichs Død er blevet **au vacant**, og Han har sine Godser paa Laaland, og vel ogsaa gjerne engang vil være i Ro, saa have vi af særdeles Naade for ham destineret ham dette Amt, og for at han intet skal tabe derved, ville vi lade ham beholde de 2000 Rdlr. hvilke

* Hvor rigtigt betænkt i en reen geistlig Sag, især da man havde saa retskafne Dommere som Conradi og Schrader.

han nu har i Sage, endvidere ville vi tillade ham at komme til Kjøbenhavn, naar han forlanger det, og da vi ikke tvivle om, at Geheimeraad Rosenkrands vil bibringe Oberhofmester Raben dette paa det Bedste, og at vi gjøre det af særdeles Naade imod ham, saa forvente vi et hastigt Svar. Vi forblive

Monsieur

Votre tres affectionne.

Nr. 305.

Til Geheimeraaderne af Conseillet Rosenkrands og Blome.

(Originalen tydsk*.)

Fredensborg d. Mai 1735. (Datum er ikke nærmere angivet.)

Messieurs.

Herved melder jeg Dem, hvorledes jeg har fundet for godt at udnævne hidtilværende geheime expeditions Secretair Reve til Stiftamtmand af

* Dette Brev viser, at noget maa være kommet i Veien for den Udnævnelse af Geheimeraad Raben til Stiftamtmand, hvorom Talen var i forrige Brev. Det var vistnok især Dronningen og Schulin, som arbeidede for Holstein, der alt nu var bestemt til Rosenkrandses Eftermand i det Indre, ligesom Schulin ved det Udenlandske.

Laaland; i hans Sted vil jeg tage til Oversecretair i det danske Cancellie Geheimeraad Holst, hidtilværende første Kammer-Deputeret og Stiftamtmand over Sjælland; og skal Denne nyde som Oversecretair i det danske Cancellie 2000 Rdlr. aarlig Gage, tilligemed de Sportler, hvilke Neve har havt, men tillige virkelig have votum et sessionem med i vort Conseil; Geheimeraad Rosenkrands beholder den Andeel af Sportlerne i det danske Cancellie, som han hidindtil har nydt; med Refereren skal forholdes ligesom dermed blev forholdt i Geheimeraad Wibes Tid. Jeg er, Messieurs, etc.

Nr. 306.

Til Overkammerherre og Geheimeraad Carl Adolph Pleß.

(Originalen tydsk.)

Fredensborg d. 9 Mai 1735.

Seddelen fra Grev Zinzendorf til Overkammerherre Pleß har jeg læst, ligesom ogsaa Sammes Svar til bemeldte Greve*. Men jeg har ikke lidet forundret mig over en saa uventet Gjests Ankomst, især da jeg har ladet ham tilskrive for et Aar siden, at han ikke

* C. A. Pleß var en Ven af Zinzendorf.

maatte indfinde sig i mit Land, med mindre at han og hans Mæhriske Brødre vilde underkaste sig det herværende theologiske Facultets Examen. Jeg finder det altsaa raadeligt, at Overkammerherren betyder bemeldte Greve, hvorledes jeg paa ingen Maade kan tilstede, at han eller hans Mæhriske Brødre opholder sig længe i mit Land uden at lade sig examinere af det theologiske Facultet. Altsaa maa Greven, dersom han ikke har Lyst hertil, i to eller tre Gange 24 Timer begive sig ud af mine Riger og Lande, ifald han ikke vil exponere sig for Ubehageligheder* ...... Jeg forlanger snart Brev fra Grev Zinzendorf, og hvad han egentlig vil her.

Nr. 307.

Til Statsministrene.

(Originalen tydsk.)

Rosenborg d. Mai 1735.

Messieurs.

Herved melder jeg Dem, hvorledes jeg har fundet for godt at gjøre hidtilværende Obersecretair

* Det Udeladte angaaer et Fruentimmer ved Navn Wedel, (eller Weddel, som det skrives) og vedkommer ikke Zinzendorf.

i det tydske Cancellie Geheimeraad v. Hagen til Amtmand i Husum og Eidersted; 3000 Rdlr. skal han have aarlig i Gage; i hans Sted skal den hidtilværende Etatsraad Schulin blive Obersecretair i det tydske Cancellie, og skal derfor nyde 2000 Rdlr. Gage; angaaende hans hidtil havte functiones da ville vi videre derover disponere, jeg er Messieurs, etc.

Nr. 308.

Til Etatsraad (siden Conferentsraad) Schrøder, Kongens forrige Lærer.

(Originalen tydsk.)

Frederiksberg d. 21 Sept. 1735.

Monsieur.

Hans Skrivelse af 19de Sept. har jeg igaar rigtigen erholdt. Jeg tager Ham det slet ikke ilde op, men seer det endog gjerne, at Han erindrer mig om, hvad Han finder tjenligt til Guds Riges Udbredelse. Hvad Børnenes Confirmation angaaer, henholder jeg mig til det, som Geheimeraad Holst har sagt ham. Hvad Bibeluddelingen angaaer, da finder jeg den at være saare god, og er ogsaa ganske villig dertil, naar jeg kun veed, først om saadanne ere at faae; hvor mange Han mener der vare for-

nødne for det første, og endelig hvormeget det kunde koste*. Men Herren velsigne dette, og opreise selv sit Rige hos os! Jeg er etc.

Nr. 309.

Til Grev Stolberg, dansk Minister ved flere tydske Hoffer.

(Originalen tydsk, med Overskrift: Extract was an graff Stollberg geantwortet wegen John und dem Brief von Münchhausen.)

Fredensborg d. 25 Aug. 1738.

For det communicerede Brev fra Hannover takker jeg Dem, og sender samme hermed tilbage; jeg ønsker intet hellere end at komme England noget nærmere, men det maa skee med avantage paa begge Sider. Kongen af England** forsømmer næsten ingen Leilighed til at forsikkre mig om sit Venskab, hvilket han ogsaa for nylig har gjort og ladet mig ved den expres affendte Kammerherre Bülow gratulere til min Helbredelse; jeg har ogsaa strax sendt Grev Isenburg derhen igjen for at gjøre min Contra-Compliment, hvem da Kongen atter har gjort mange skjønne Forsikkrin-

* At skaffe Godtkjøbs-Udgaver af Bibelen for Menigmand.

** Georg I.

ger om Oprigtigheden af sit Venskab. Men hvad det engelske Hofs Misfornøielse med John betræffer, da veed jeg ikke, hvad Aarsagen er; saavidt jeg veed, har han hidindtil blot handlet efter de ordres, som jeg har givet ham; maaskee har han været lidt for vif; thi Hr. Walpole har chicaneret mig en Smule med Subsidierne, og jeg har virkelig maattet give Slip paa 15000 Rdlr. for at bekomme det øvrige i Ro. Maaskee havde Walpole gjerne seet, at John nu var bleven rappelleret, og en ny bleven sendt derhen, som ikke vidste og ikke kunde bebreide ham, hvor smukt de offentlige Tractater holdes. Men dette være nu som det vil, saa begriber jeg ganske vel, at en Minister, der ikke er yndet, ei kan gavne sin Herre meget ved et Hof. Kun gad jeg gjerne vide, hvori hans Forseelse bestaaer; thi at rappellere en Mand uden Aarsag, forekommer mig noget betænkeligt; tilmed har den engelske Minister Titley her aldeles ikke ladet sig mærke med noget*.

* John blev kort Tid efter tilbagekaldet, og Baron Søhlenthal udnævnt til Minister i hans Sted med 10000 Rdlr. aarlig Gage. Denne Søhlenthal var en Broder til Kronprindsens Hofmester, om Begge er oftere talt i Brevene til Schulin.

Nr. 310.

Til en Statsminister. Udentvivl J. Rosenkrands.

(Orig. tydsk.)

Fredensborg d. 19 Octbr. 1736.

Vi have imorges givet Conseillet Projectet til en Bank og sagt, at De imorgen skulle gjennemgaae det med de deputerede af Commerce-Collegio og examinere det; men siden er det faldet os ind, at det var meget godt og fornødent at de to deputerede af Rentekammeret vare derved tilstede, paa det at Sagen saaledes desto bedre kunde blive debatteret; følgelig vil Geheimeraad Rosenkrands vel medtage samme.

Ogsaa faae vi gjerne, at Geheimeraad Rosenkrands og Holst satte op paa Papiret, forsaavidt de endnu kunne erindre det, hvad der i vor Nærværelse er passeret paa Frederiksberg med de tvende Admiraler Rosenpalm og Bille, og Grev Danneskjold, og hvad de i vort Navn maae have sagt til de tvende Admiraler. Dette ville De med Deres Navns Underskrift og til vor Efterretning indlevere til os.

Nr. 311.

Til J. Rosenkrands.

(Sidste Brev til ham fra Christian VI. Det er allerede trykt i Ministerens Biographie, Mnemosyne 1ste Bind 407; men da det er kort, gjentages det her som høist mærkværdigt.)

(Originalen fransk.)

Frederiksberg d. 27 April 1740.

Det er ikke af nogen Grund til Misfornøielse eller af Unaade, men i Betragtning af Deres Alder, for hvilken mere Rolighed kunde passe, at Vi have besluttet at fritage Dem for at bivaane vort Raad i Fremtiden, og at lade Dem nyde Deres Levetid en aarlig Pension af 5000 Rigsdaler, og eftersom Geheimeraad Sehestedt har forlangt sin Afskeed, og Vi troe at De ønsker at være ikke aldeles uden Beskjæftigelse, tilstaae Vi Dem Frihed at vælge enten Fyens eller Aarhuus Stift, og i sidste Tilfælde ville Vi, i Betragtning af Deres Forord for Holck, overlade ham det første. Vi ere iøvrigt, min Herre,

Deres meget hengivne

Christian R.

IV.

Nogle kongelige Haandbilletter, Resolutioner og Rescripter, af Christian VI., tildeels med egen Haand.

---

a. I Anledning af Salvingsfesten.

(Originalen tydsk.)

Specification over dem, som ved forestaaende Salving skulle hjelpes:

1. Grev Sponneck skal være Geheime-Conferentsraad.

2. Grev Gyldensteen Geheimeraad.

3. Grev Dehn Conferentsraad, dersom han vil være det.

4. Hannecken Conferentsraad.

5. Bjerregaard Conferentsraad.

6. Høyel Justitsraad.

7. Dose Justitsraad.

8. Terkelsen Justitsraad.

9. Von der Maaß Justitsraad.

10. Marschal Viereg i Meklenborg skal bekomme Titel som Geheimeraad.

b. I samme Anledning.

Uden Tvivl til Overkammerherre C. A. Pleß.

(Originalen fransk.)

Frederiksberg d. 11 Mai 1731.

Min kjære Ven!

Jeg sender Dem herved alle Expeditionerne underskrevne tilbage. Versene har jeg beholdt, undtagen det fra Grevinde Ranzau. De skal skrive til Geheimeraad Rosenkrands i mit Navn, at han skal lade Expeditioner gjøre for Ketschau, som skal være Geheime-Conferentsraad, og Gehested i Oldenborg ligeledes. Grev Dehn skal være Geheimeraad*, men at han ikke taler derom til Nogen før sin Afreise. Grev Knud (Knuth) skal ogsaa være Geheimeraad. Jeg har ogsaa bestemt Cancellieraads-Characteer for Byfogden i Kjøbenhavn Jentoft. Skriv til Hr. v. Rosenkrands, at han lader alt dette meget snart expedere, paa det jeg paa min Salvingsdag kan see saa mange desto flere Mennesker tilfredse.

Dette er skrevet i stor Hast; jeg ønsker Dem en god Nat og er, min kjære Ven,

Deres meget hengivne

Christian R.

* Kongen har altsaa formodentlig erfaret, at Grev Dehn ikke var ganske tilfreds med at blive Conferentsraad, hvortil han efter foregaaende Specification var bestemt.

c. Haandbillet. Uden Tvivl til J. Rosenkrands.

(Originalen fransk.)

Dersom der tilforn har været Ferier i Høieste-Ret paa Fødselsdagene, tillader jeg det ogsaa for imorgen; men dersom det ikke er Brug, skal Retten ikke standses af den Aarsag. De Kammerherrer, som have Sæde deri, kunne vel udeblive for denne Gang. Jeg forbliver stedse o. s. v.

d. Christian VI.tes Rescript til „Præsten paa Grønland Hr. Egede" dat. Frederiksberg, d. 4de April 1733*.

Den af Dig i forleden Aar med sidste Skib fremsendte Forestilling, ang. Missionens og Handelens Fortsættelse i Grønland, er Os allerund. bleven refereret, og give Vi Dig hermed allernaadigst tilkjende, at Vi, under den Høiestes Hjelp og Bistand, Missionsværket i bemeldte Grønland ere findede at soutenere, og til den Ende dertil aarlig 2000 Rdlr. destineret. Thi er Vores allern. Villie og Befaling, allerhelst din Nidkjærhed for Guds Ære og Iver i dine anbetroede Forretninger er os bekjendt, at Du med dette tilbagegaaende Skib indsender

* Udgiveren venskabeligen meddeelt af Hr. Dr. Pingel, som selv har bereist Grønland og glædet sig ved Virkningerne af Egedernes apostoliske Virksomhed.

dit allerund. og vel overveiede Forslag, paa hvad Maade Missionsværket i tilkommende Aar, med ovenbemeldte Bekostning, som ingenlunde maa overgaaes, bedst er at angribe, og ved Guds Naade og Velsignelse istand at sætte, hvorved vi Dig og vidende gjør, at Handelen paa Grønland ligeledes i næstkommende Aar med større Kraft end som til Dato skeet er, skal vorde fortsat.

Og som med dette Skib til Dig henkommer trende saakaldte mæhriske Brødre, der ere christelige og redelige Folk og Tømmermænd af Profession, og alene af Kjerlighed til at tjene Gud iblandt Grønlænderne, og for at hjelpe Landet saavidt muligt er at bygge, frivillig har paataget sig denne Reise, saa er hermed Vor allern. Villie og Befaling, at Du disse trende Mænd imodtager, og dennem af god Villie, Kjerlighed og Hjelp i deres gode Forehavende beviser. Dermed skeer Vor Villie.

e. Kongelig Resolution i den Benstrupske Sag, meddeelt Conseillet.

(Originalen tydsk og egenhændig. Uden Datum.)

Anhang til Mnemosyne 2det Bind. § 12.

Pro Memoria.

Det fremgaaer af den folio 10 indførte Forestilling om Benstrup og Admiral Bille, med

derpaa givet Svar, at Bille tilstaaer, at Benstrup intet har gjort uden hans Forevidende og Approbation. Hvoraf da flyder, at alle ved Bygningen af C. 6tus* begangne grove og uforsvarlige Feil ganske maae tillægges ham (Bille). Og det saa meget desto mere, da hans Instruction expreße indeholder at han skal have Tilsyn med Fabrikmesteren; at der under Bygningen ikke i noget maa afviges fra den approberede Tegning, eller foretages nogen Forandring; men her befindes een grov Feil efter den anden, f. Ex. ifølge fol. 3 Nr. 1 ere 337 Bolte, efter at Skibet var løbet af Stapelen, udtagne, gjorte kortere og igjen indslaaede; ifølge fol. 4 er af alt Indtømmer saavel paa første som andet Dæk Bjelker afhuggede, hvilket saavelsom det førstnæpnte stedse er blevet holdt hemmeligt. Idet fol. 42 indførte Bilag tilstaaer Benstrup selv, at Skibet stak 8 Tommer dybere end det skulde, og føier til, at han dertil har brugt meget Træ, som var surt, raat og ikke varigt; ogsaa dette er ganske uforsvarligt. Ifølge de vedlagte Ordres (som ere indførte i den anden Protocol fol. 1 til 13) har Admiral Bille lige tvertimod (schnurstracks) Benstrups og de andre Mesteres Forestilling beordret at bruge bemeldte raae Tømmer, hvilket ydermere

* Orlogsskibet Christianus sextus.

strider imod det, som han selv tilligemed de Øvrige af Admiralitetet og Commissariatet faa Aar i Forveien een Gang for alle har fastsat: at intet raat Tømmer maa bruges, men at Alt 6 Maaneder forud skal lægges i Vandet.

Foruden alt dette har jeg fundet Alting paa Holmen i saa stor Uorden, og Misbrugen med Tømmeret er saa considerabel, (ligesom da ogsaa Beregningen over Sophie Hedevig udviser, at Tømmeret har beløbet sig næsten dobbelt saa høit som sædvanlig) at jeg umuligen længere kan have ham (Bille) ved Holmen.

Dette har jeg villet declarere mit Conseil, paa det de maae indsee, at jeg har havt saare vigtige Grunde til denne min Beslutning; og er det min Befaling, at Conseillet skal fordre Bille for sig og declarere ham, at jeg for disse Aarsagers Skyld ikke har kunnet eller villet længere taale hans høist strafværdige og uforsvarlige Opførsel; men at jeg, efterat have erfaret saadant saavel af Protocollen som af andre Omstændigheder, strax havde removeret ham fra Holmen. Iøvrigt forbeholdt jeg mig min endelige Beslutning og Resolution indtil Udfaldet af Commissionen.

f. Af et Rescript til Kjøbenhavns Magistrat af 20 Mai 1746, hvori det tillades Samme af en hos dem indestaaende Collect for Grækerne at udbetale 82 Rdlr. 5 Mk. 13 ß. til Spisemesteren ved Waisenhuset i Kjøbenhavn*.

Deraf erfares:

At i A. 1742 eller 1743 kom en græsk Geistlig, ved Navn Athanasius Dorostanus til Danmark. Han gav sig ud for en Archimandrit i Constantinopel og ansøgte om at foranstalte en Collect for at udløse af Fangenskab de Græker, som Tyrkerne havde gjort i deres sidste Krig med Venetianerne. Dette bevilgedes ham, ja endog et Værelse frit paa Waisenhuset. Dette gav Anledning til at han formaaede Spisemesteren der, Joh. H. Lyder, til at forsyne ham med allehaande Fornødenheder, ja endog tilsidst med rede Penge til Klæder og Bortreise, Alt under Løfte, at disse Penge skulde blive erstattede enten af Collecten, eller naar han kom til Danzig. Da nu ingen af Delene skede, udvirkedes bemeldte Rescript, hvori forresten intet meldes om Collectens Udbytte eller Skjæbne.

* Af det danske Cancellies Sjællandske Tegninger. Nr. LXXIV.

Trykfeil i andet Bind
(foruden de forhen angivne):

Side 3 Linie 9. fra neden. Dybers Dyd læs: Dybers Skyld

— 50 Linie 3. fra oven. Port Royal læs: Palais Royal

— 83 Linie 8. fortrinlige læs: fortrolige

I tredie Bind:

Side CXXXI Linie 4. Tanket læs: Tanker